

รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง :
กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร

คู่มือนี้ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจ และการเมือง
วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรังสิต

ปีการศึกษา 2566

**A MODEL OF COMMUNITY DEVELOPMENT FOR PARTICIPATORY
SELF-RELIANCE IN AN URBAN CONTEXT: A CASE STUDY
OF BANG RAK DISTRICT, BANGKOK**

**BY
SUVIT LERTTHANAKULVAT**

**A DISSERTATION SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENTS FOR
THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY IN LEADERSHIP
IN SOCIETY, BUSINESS AND POLITICS
COLLEGE OF LEADERSHIP AND SOCIAL INNOVATION**

GRADUATE SCHOOL, RANGSIT UNIVERSITY

ACADEMIC YEAR 2023

คุณูปนิพนธ์เรื่อง

รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง :
กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร

โดย
สุวิทย์ เลิศชนากุลวัฒน์

ได้รับการพิจารณาให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจ และการเมือง

มหาวิทยาลัยรังสิต
ปีการศึกษา 2566

รศ.ดร.วินัยกานต์ รุจิภักดิ์
ประธานกรรมการสอบ

ผศ.ดร.สุริยະใส กตะศิลา
กรรมการ

ผศ.ดร.อภิรัตน์ กังสดารพร
กรรมการ

ดร.วีรพงษ์ ชุตินัทธ์
กรรมการ

รศ.ดร.รัตพงษ์ สอนสุภาพ
กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษา

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

(ผศ.ร.ต.หญิง ดร.วรรณิ์ สุขสาตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

29 มีนาคม 2567

Dissertation entitled

**A MODEL OF COMMUNITY DEVELOPMENT FOR PARTICIPATORY
SELF-RELIANCE IN AN URBAN CONTEXT: A CASE STUDY
OF BANG RAK DISTRICT, BANGKOK**

by

SUVIT LERTTHANAKULVAT

was submitted in partial fulfillment of the requirements
for the degree of Doctor of Philosophy in Leadership in Society, Business and Politics

Rangsit University
Academic Year 2023

Assoc.Prof. Veenunkarn Rujiprak, Ph.D.
Examination Committee Chairperson

Asst.Prof. Suriyasai Katasila, Ph.D.
Member

Asst.Prof. Apirat Kangsadanporn, Ph.D.
Member

Veraphong Chutipat, Ph.D.
Member

Assoc.Prof. Rattaphong Sonsuphap, Ph.D.
Member and Advisor

Approved by Graduate School

(Asst.Prof.Pl't.Off. Vanee Sooksatra, D.Eng.)

Dean of Graduate School

March 29, 2024

กิตติกรรมประกาศ

คุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ ได้สำเร็จลุล่วงด้วยดีเนื่องจากผู้วิจัยได้รับความกรุณาอนุเคราะห์จากบุคคลที่เคารพหลายท่าน ซึ่งไม่อาจจะกล่าวถึงได้หมด ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบคุษฎีนิพนธ์ทุกท่าน ประกอบด้วย รองศาสตราจารย์ ดร.รัตพงษ์ สอนสุภาพ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่กรุณาให้คำปรึกษาคำแนะนำ และตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบคุษฎีนิพนธ์ทุกท่าน ประกอบด้วย รศ.ดร.วินันท์กานต์ รุจิภักดิ์, ผศ.ดร.สุริยะใส กตะศิลา, ผศ.ดร.อภิรัตน์ กังสดารพร และดร.วิรพงษ์ ชุตินันท์ ที่ร่วมให้คำชี้แนะจนทำให้คุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ ท่านอดีต ส.ส.สามารถ มะลูลีม อาจารย์เรวดี อันนันทน์ อดีตรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ท่านศักดิ์ชัย บุญมา อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ท่านกษิต ภิรมย์ คุณจินตนา ภิรมย์ และอาจารย์ สุวัฒน์ กลิ่นเกษร ที่ร่วมสร้างแรงบันดาลใจ ให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ในการศึกษาครั้งนี้

ขอขอบคุณประธานชุมชนและสมาชิกชุมชนต้นแบบของทั้ง 2 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนซอยวัดม่วงแถมัสยิดฮารูน จำนวน 10 ท่าน และชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 จำนวน 10 ท่าน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่รับผิดชอบและดูแลเขตพื้นที่บางรัก จำนวน 3 ท่าน รวมเป็น 23 ท่าน

ท้ายที่สุดนี้ คุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับจากการค้นคว้าของคุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบให้คุณแม่จันทร์ เลิศนากุลวัฒน์ และดวงวิญญานคุณพ่อราชชัย เลิศนากุลวัฒน์ ซึ่งท่านทั้งสองมุ่งมั่นที่จะให้ผู้วิจัยได้รับการศึกษาในขั้นสูงสุด รวมทั้งสมาชิกในครอบครัวของผู้วิจัยที่เป็นกำลังใจและอยู่เบื้องหลังความสำเร็จในวันนี้ และคอยช่วยเหลือสนับสนุนมาโดยตลอด

สุวิทย์ เลิศนากุลวัฒน์
ผู้วิจัย

6406068 : สุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์
 ชื่อคุณิพนธ์ : รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขต
 เมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร
 หลักสูตร : ปรัชญาคุณธิบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจ และการเมือง
 อาจารย์ที่ปรึกษา : รศ.ดร.รัตพงษ์ สอนสุภาพ

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์หารูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษาเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ จากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคคลที่เกี่ยวข้องจำนวน 23 คน

ผลการศึกษา พบว่า 1) ชุมชนเขตเมืองในพื้นที่เขตบางรักมีระดับการพึ่งตนเองแตกต่างกัน โดยชุมชนซอยวัดม่วงแก้วสยิดฮารุณมีระดับการพึ่งพาตนเองสูง ในด้านสังคม-วัฒนธรรม ด้านทรัพยากรชุมชน ด้านเทคโนโลยี และด้านเศรษฐกิจ ส่วนชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 เป็นชุมชนมีระดับการพึ่งพาตนเองต่ำจนถึงปานกลาง ในด้านเศรษฐกิจ ด้านเทคโนโลยี ด้านทรัพยากรธรรมชาติ/ชุมชน และด้านสังคม-วัฒนธรรม 2) ปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนให้ชุมชนเขตเมืองสามารถพึ่งตนเองได้ ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน ทรัพยากรชุมชน และองค์ความรู้เชิงนวัตกรรมของชุมชน 3) องค์ประกอบของชุมชนที่สนับสนุนให้พึ่งตนเองได้ คือ ผู้นำทางความคิดของชุมชนเป็นกลไก สอดประสานผ่านกระบวนการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วม และการบ่มเพาะจิตสำนึกความรับผิดชอบ ต่อชุมชน

นอกจากนี้ยังพบว่า กระบวนการสนับสนุนการพึ่งตนเองของชุมชน ได้แก่ 1) กระบวนการสร้างและค้นหาผู้นำชุมชนที่มีความน่าเชื่อถือเป็นที่ยอมรับ 2) กระบวนการสร้างทีมคณะกรรมการชุมชนเพื่อเป็นตัวขับเคลื่อนดำเนินการกิจกรรมหลัก 3) กระบวนการสื่อสารถึงประโยชน์และความจำเป็นในกิจกรรมกลุ่ม 4) กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมและมอบหมายความรับผิดชอบให้สมาชิกชุมชน 5) กระบวนการส่งมอบผลประโยชน์ของการเข้าร่วมกิจกรรม และ 6) กระบวนการในการสร้างความสัมพันธ์และสื่อสารต่อองค์กรภายนอก

(คุณิพนธ์มีจำนวนทั้งสิ้น 190 หน้า)

คำสำคัญ: การพึ่งพาตนเอง, รูปแบบการพัฒนาชุมชน, ชุมชนเขตเมือง

ลายมือชื่อนักศึกษา ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

6406068 : Suvit Lertthanakulvat
 Dissertation Title : A Model of Community Development for Participatory Self-reliance in an Urban Context: A Case Study of Bang Rak District, Bangkok
 Program : Doctor of Philosophy in Leadership in Society, Business and Politics
 Dissertation Advisor : Assoc.Prof. Rattaphong Sonsuphap, Ph.D.

Abstract

This study aimed to explore and establish a model for community development centered on participatory self-sufficiency within an urban context, focusing on the Bang Rak District of Bangkok. Qualitative research methods include analyzing documents and conducting comprehensive interviews with 23 individuals.

The results revealed 1) differences in the levels of self-reliance among urban communities within the Bang Rak area. Notably, the community around Soi Wat Muang Khae Masjid Harun exhibited high self-reliance. When considering the sociocultural aspects and technological and economic resources, the Soi Phiphat 2 community demonstrated low to moderate self-reliance. These findings encompass community self-reliance's economic, technological, natural resource, and sociocultural dimensions. 2) Community leadership and active participation from community members play crucial roles in aiding communities to achieve self-reliance. Access to community resources and the innovative application of community knowledge significantly contribute to this process. 3) Influential figures within the community champion the cause of self-reliance and play a key role in guiding coordination efforts during the management process. Their active involvement helps cultivate a culture of engagement and instills a sense of responsibility regarding community matters.

Additionally, the approach to enhancing community self-reliance encompasses several vital steps: 1) pinpointing leaders within the community who are deemed trustworthy and agreeable; 2) setting up a community committee to manage principal activities; 3) highlighting the advantages and significance of collective actions; 4) involving community members by delegating duties; 5) outlining the advantages of involvement in these activities; and 6) nurturing connections and dialogue with outside entities.

(Total 190 pages)

Keywords: Self-reliance, Community Development Model, Urban Community

Student's Signature Dissertation Advisor's Signature

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ช
สารบัญรูป	ซ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	6
1.3 คำถามการวิจัย	6
1.4 ขอบเขตการวิจัย	6
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	9
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	11
1.7 โครงสร้างรายงานวิจัย	11
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	12
2.1 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	13
2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	71
2.3 กรอบแนวคิดการวิจัย	76
บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย	78
3.1 วิธีการวิจัย	78
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	81
3.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	82
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	84

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย	85
4.1 สภาพทั่วไปของเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร	85
4.2 ข้อมูลทั่วไปของชุมชนเข้มแข็งในพื้นที่เขตบางรัก	95
4.3 ระดับการพึ่งพาตนเองของชุมชนในพื้นที่เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร	110
4.4 ปัจจัยองค์ประกอบ และกระบวนการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งตนเองใน บริบทเขตเมือง	116
4.5 รูปแบบธุรกิจเพื่อสังคมที่เหมาะสมกับชุมชนเมือง	120
บทที่ 5 สรุปและอภิปรายผลการวิจัย	127
5.1 สรุปผลการวิจัย	127
5.2 อภิปรายผล	137
5.3 ข้อเสนอแนะ	141
บรรณานุกรม	143
ภาคผนวก ประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก/ระดมสมอง การศึกษารูปแบบการพัฒนา ชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองในบริบทเขตเมือง	150
ประวัติผู้วิจัย	190

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4.1	แนวคำถามสำหรับผู้ในพื้นที่วัด	88
4.2	จำนวนและร้อยละ ลักษณะข้อมูลพื้นฐานของประชากรในเขตบางรัก	90
4.3	คะแนนความเข้มแข็งของชุมชนที่ประเมินโดยผู้ที่รับผิดชอบในพื้นที่เขต บางรัก	93

สารบัญรูป

รูปที่		หน้า
2.1	กระบวนการผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม	29
2.2	องค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน	49
2.3	กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืนแบบพึ่งพาตนเอง	66
2.4	กรอบแนวคิดการวิจัย	77
4.1	แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดน่าน	86
4.2	ภาพอาณาเขตของแต่ละชุมชนในเขตบางรัก	89
4.3	ภาพทางเข้าชุมชนด้านขอมมัสยิดฮารูน และทางเข้าชุมชนด้านฝั่งซอยวัดม่วงแค	96
4.4	ภาพของอาคารที่อยู่ใกล้เคียง บริเวณด้านหน้าชุมชน	96
4.5	ภาพลักษณะอาคารบ้านเรือนของชุมชนซอยวัดม่วงแคมัสยิดฮารูน	97
4.6	ภาพแผนที่ดาวเทียมของอาคารสำคัญ ที่อยู่ใกล้เคียงชุมชนซอยวัดม่วงแคมัสยิดฮารูน	99
4.7	ภาพอาคารบ้านพักตำรวจน้ำ	100
4.8	ภาพรอบ ๆ อาคารบ้านพักตำรวจน้ำ ด้านหน้า ด้านหลัง ด้านข้าง และด้านใน	101
4.9	แผนภาพภายในชุมชนซอยพิพัฒน์ 2	105
4.10	ภาพชุมชนซอยพิพัฒน์ 2	105
4.11	ภาพจุดเด่นของชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 ซอยเชื่อมต่อกับสี่ลมซอย 3	107
4.12	ภาพจุดเด่นของชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 พื้นที่ร่มรื่นภายในชุมชน	108
4.13	องค์ประกอบสำคัญในการสร้างชุมชนพึ่งตนเองได้ในเขตเมือง	119
4.14	แนวทางการปรับปรุงอาคารตำรวจน้ำ เลขที่ 120 เป็นพิพิธภัณฑ์และจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน	121
4.15	แนวทางการปรับปรุงพื้นที่อาคารตำรวจน้ำ เลขที่ 120 เพื่อเป็นสาธารณประโยชน์	121
4.16	แนวทางการปรับปรุงพื้นที่อาคารตำรวจน้ำ เลขที่ 120 เพื่อสร้างเป็นธุรกิจ	122

เพื่อสังคม

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่		หน้า
4.17	แนวคิดการปรับปรุงพื้นที่อาคารตำรวจน้ำ เลขที่ 120 เพื่อสร้างเป็นธุรกิจเพื่อสังคม	123
4.18	ภาพการนำเสนอแนวคิดในการปรับปรุงพื้นที่ทางเดินที่เชื่อมระหว่างชุมชนและซอยสี่ถม 3	125
4.19	ภาพการนำเสนอแนวคิดในการปรับปรุงพื้นที่เพื่อสร้างกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน	125

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

ความเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ทำให้วิถีชีวิตและความสัมพันธ์ของชุมชนในแต่ละพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป เกิดปรากฏการณ์การอพยพ และโยกย้ายถิ่นฐานของประชากรต่างถิ่นที่ย้ายจากชนบทเข้ามาในเขตเมืองเพื่อประกอบอาชีพ ความหนาแน่นของประชากรสูงมากขึ้น และส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนและความสัมพันธ์เปลี่ยนแปลงไป และก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมหลาย ๆ ประการตามมา อาทิ ปัญหาความแออัดของที่อยู่อาศัย และสถานที่ทำงานในเขตเมือง ปัญหาด้านการให้บริการสาธารณสุขไปทั่ว และสาธารณสุขการที่ไม่ทั่วถึง เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ การจัดการมูลฝอยต่าง ๆ ที่อาจไม่สามารถรองรับได้เพียงพอ รวมถึงการให้บริการสาธารณสุขประโยชน์อื่น ๆ เช่น สวนสาธารณะ โรงพยาบาล โรงเรียน และสถานที่ทำการของรัฐบาลอื่น ๆ ที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการ และส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมอื่นตามมา เช่น ปัญหาการขาดแคลนที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย ปัญหาการบุกรุกพื้นที่สาธารณะ ปัญหาแหล่งชุมชนแออัด ปัญหาการว่างงาน และความยากจน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาการหย่าร้าง ปัญหาเด็กเร่ร่อนจรจัด เป็นต้น ซึ่งปัญหาทางสังคมเหล่านี้ มักปรากฏในชุมชนเขตเมือง อันอาจทำให้เกิดความไม่มั่นใจในความปลอดภัยของชีวิต และทรัพย์สิน ตลอดจนสวัสดิภาพของบุคคลต่าง ๆ ด้วย

การพัฒนาชุมชนเป็นกลไกสำคัญหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ในการแก้ปัญหาสังคม โดยอาจนำมาใช้ในการกำหนดทิศทาง นโยบาย แนวทาง และกระบวนการในการพัฒนา เพื่อนำไปสู่การสร้างชุมชนหรือการทำให้ประชาชนได้อยู่ร่วมกันอย่างสุขสมบูรณ์ (นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์, 2550) อย่างไรก็ตาม การพัฒนาชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับหลายปัจจัยอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ สภาพทั่วไปของปัญหา ความต้องการ กระบวนการแก้ไขปัญหา และผู้เกี่ยวข้องในระบบ และปัจจัยภายนอก อันได้แก่ กระแสโลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ ซึ่งกระบวนการของการพัฒนาชุมชน จำเป็นต้องบริหารจัดการชุมชนผ่านกลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาในภาพรวมแบบบูรณาการจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ท้องถิ่น ภาคเอกชน และประชาสังคม โดยอาจมีส่วนงาน

ท้องถิ่น เป็นองค์กรหลัก และประชาสังคมเป็นผู้รับประโยชน์ที่สุขสมบูรณ์ กล่าวโดยสรุป คือ การพัฒนาชุมชน จึงเป็นภาระหน้าที่ของคนทุกคนที่จะต้องร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบ เพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์สุขร่วมกันได้ในที่สุด โดยปัจจุบันแนวทางในการพัฒนาชุมชนที่มักถูกกล่าวถึงและนำมาใช้ในสังคมจำนวนมาก คือ แนวคิดนวัตกรรมสังคม ซึ่งมีลักษณะเป็นพลวัต ไม่หยุดนิ่ง ตั้งอยู่บนฐานของการแก้ไขปัญหาของสังคมที่มีอยู่ ซึ่งการสร้างสรรค์นวัตกรรมสังคม เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของภาคส่วนทางสังคม และเป็นพื้นที่การเกิดของนวัตกรรมที่ระบบการทำงานปกติโดยรัฐและระบบเศรษฐกิจการตลาดไม่สามารถครอบคลุมถึง จึงเท่ากับว่า นวัตกรรมสังคมได้ทำหน้าที่เป็นกลไกจัดการปัญหาของสังคมที่ไม่ได้รับการแก้ไขมาก่อนให้หลุดวงไปได้ ดังนั้น การสร้างสรรค์นวัตกรรมสังคม จึงเป็นเสมือนไกสัญญาณ (Trigger) ของการยกระดับความสามารถของสังคม และคุณภาพชีวิตของผู้คนให้มีความก้าวหน้าผาสุกไปอีกลำดับหนึ่ง

การแก้ไขปัญหาตามแนวคิดนวัตกรรมสังคมนั้น มีหลายแนวทาง ได้แก่ การนำเสนอสินค้า บริการ กิจกรรม เพื่อสนับสนุนสังคมให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การก่อตั้งธุรกิจในรูปแบบธุรกิจ หรือวิสาหกิจเพื่อสังคม การดำเนินธุรกิจที่สนับสนุนการมีงานทำ หรือการใช้ทรัพยากรของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดตั้งองค์กรไม่แสวงหากำไรเพื่อสนับสนุนสังคม การมีแนวคิดในการพัฒนาท้องถิ่น หรือสังคมในเชิงกายภาพ การปรับเปลี่ยนโครงสร้างสังคม ทั้งในแง่ของอำนาจการปกครอง และการจัดปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม รวมไปถึงการริเริ่มนำเรื่องของการพัฒนาอย่างยั่งยืนมาใช้ในสังคม ซึ่งแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมที่เป็นที่รู้จักในระดับสากลและถูกนำไปใช้ในต่างประเทศ คือ แนวคิดของมูฮัมหมัด ยูนุส (นันทกานต์ สมบัติสวัสดิ์, 2559) ที่มีแนวคิดว่าการเปลี่ยนความจนนั้น ต้องไม่ใช่เพียงแค่สังคมต้องหาทางบริจาคให้เงิน สิ่งของ แต่ควรเป็นเรื่องของการให้โอกาสมากกว่า เพราะเมื่อได้รับโอกาสความรู้สึกลึกซึ้งที่แท้จริงจะหายไป และจะสร้างพลังในการต่อสู้ต่อไป ปัจจัยสำคัญ คือการแก้ปัญหาคาใจความยากจนระยะยาวที่แท้จริง ซึ่งสถาบันการเงินที่เป็นองค์กรสำคัญในการให้แหล่งทุนในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจนั้น ควรปรับตัวอุปสรรคใหม่ โดยให้มุ่งเน้นในการทำให้เงินกู้เป็นอาวุธ โดยเน้นให้นำมาสร้างประโยชน์ สร้างโอกาส สร้างงาน แต่อย่านำมาเพื่อใช้จ่ายในการอำนวยความสะดวกส่วนตัว และควรป้องกันไม่ให้กลายเป็นภาระหรือสร้างนิสัยที่ไม่ดีในการบริหารการเงิน แต่ที่ได้ คือ กำไร ที่กลับมาจนเจอใช้ประโยชน์ในชีวิตแทน ซึ่งจะเป็นผลงานในการสร้างให้ผู้คนสามารถกลับมายืนด้วยลำแข้ง ไม่เทียบเท่าตัวเลขการเติบโตทางธุรกิจ แต่กลับมีพลังมหาศาลในการกอบกู้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา, 2562)

สำหรับประเทศไทยนั้น แนวคิดในการพัฒนาชุมชน ที่มักถูกนำมาใช้ คือ แนวคิดทฤษฎีการพึ่งตนเอง (A Theory of Self-Reliance) โดยการพึ่งตนเอง (Self-Reliance) หมายถึง ความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างมั่นคงสมบูรณ์ โดยระดับการพึ่งตนเองนั้นจะมีทั้งระดับปัจเจกชนและระดับชุมชน ซึ่งสำหรับชุมชน เรียกว่า “การพึ่งตนเองระดับชุมชน” โดยหมายถึง กลุ่มคนที่มีการกระทำร่วมกันอยู่เสมอ ๆ ตามกฎระเบียบของสังคมเพื่อบรรลุเป้าหมายของแต่ละคนหรือเพื่อเป้าหมายร่วมกัน และมีหลักสำคัญในการพึ่งตนเอง 5 ประการ ได้แก่ ด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ และสังคม (Technology, Economic, Resource, Mental, Social - TERMS) (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2550) ทั้งนี้ ในการสร้างหรือทำให้เกิดการพึ่งตนเองระดับชุมชนได้นั้น จะต้องสร้างกระบวนการหนึ่งที่สำคัญให้เกิดภายในชุมชน คือ กระบวนการมีส่วนร่วม โดยเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาทุกระดับ และเป็นกลไกสำคัญในการจัดการให้ชุมชนกลายเป็นชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ กระบวนการมีส่วนร่วมนี้ จำเป็นต้องดำเนินการตั้งแต่การเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามประเมินผลในกิจกรรม/โครงการของชุมชน เป็นการสร้าง/ปลูกฝังจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของกิจกรรม/โครงการ ปัจจุบันแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา (People Participation of Development) ได้รับการยอมรับและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในงานพัฒนาทุกภาคส่วนหรือในลักษณะเบญจภาคี ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และประชาชน รวมพลังกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ด้วยเหตุผลดังกล่าว กระบวนการมีส่วนร่วมจึงเป็นกระบวนการสำคัญ ที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจิตสำนึกความเป็นชุมชน จนกระทั่งสร้างความรัก ความหวงแหนชุมชนซึ่งอาจจะกลายเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชุมชนท้องถิ่นในภาพรวมได้ในอนาคต (โกวิทย์ พวงงาม, 2553) อย่างไรก็ตาม สำหรับกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมนั้น ยังมีปัจจัยสำคัญอีกปัจจัย คือ ภาวะผู้นำของผู้นำชุมชน โดยการมีส่วนร่วมอาจเกิดขึ้นได้จำกัด หากผู้นำชุมชนขาดภาวะการนำ และผู้นำชุมชน ซึ่งลักษณะเด่นของชุมชนที่มีความเป็นประชาสังคม มิได้อยู่ที่แหล่งจำนวนของผู้นำ แต่อยู่ที่วิถีทางผู้นำสัมพันธ์กับคนอื่น ผู้นำต้องสร้างโอกาสให้แก่ผู้คนที่เข้ามามีส่วนร่วม และริเริ่มสร้างสรรค์ ไม่ผูกขาดความคิด หรือการเป็นเจ้าของปัญหาหรือเจ้าของชุมชน ชุมชนจะเต็มไปด้วยภาวะการนำจากผู้คนหลากหลายที่มีความสามารถต่าง ๆ กัน มีวิสัยทัศน์ก้าวไกล มองปัญหาชุมชนอย่างเชื่อมโยงพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลความคิดเห็นผู้นำที่หลากหลายเหล่านี้จะไม่ค่อยแตกต่างจากชาวบ้านคนอื่น คือ ไม่มีชนชั้นผู้นำที่แยกจากผู้ตามและคอยปกป้องฐานะของตนเอง รวมทั้งการควบคุมการกระทำของผู้อื่นอย่างเข้มงวด หากแต่ผู้นำต้องผนึกตัวเองเข้ากับชุมชนอย่างแนบแน่น และร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชน ซึ่งจากรายละเอียดข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การสร้างชุมชนพึ่งพาตนเองนั้น มีหลายองค์ประกอบและมีความเกี่ยวข้องกับหลายภาคส่วน ซึ่งหากจะพัฒนา

ให้เกิดขึ้นได้ ต้องดำเนินการในลักษณะบูรณาการจากทั้งภายในชุมชนและการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน

เขตบางรัก เป็นศูนย์กลางทางการค้า การเงิน และการบริการที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร มีพื้นที่รวม 5.536 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 5 แขวง ได้แก่ แขวงบางรัก แขวงมหาพฤฒาราม แขวงสี่พระยา แขวงสีลม และ แขวงสุริยวงศ์ มีถนนสายสำคัญตัดผ่าน อาทิ ถนนสีลม ถนนสุขุมวิท ถนนเจริญกรุง ถนนสี่พระยา ถนนพระราม 4 ฯลฯ และในพื้นที่มีรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน 7 ประเภท ได้แก่ การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม ประเภทที่อยู่อาศัย ประเภทที่อยู่อาศัยกึ่งพาณิชยกรรม ประเภทอุตสาหกรรม ประเภทสถาบันศาสนา ประเภทสถาบันราชการและประเภทสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ซึ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินที่พบมากที่สุดในพื้นที่ คือ ประเภทพาณิชยกรรม โดยคิดเป็นร้อยละ 20 ของพื้นที่ทั้งหมด สำหรับสภาพทางสังคม พบว่า มีประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตามสำมะโนประชากรที่ถูกต้อง จำนวน 46,657 คน โดยมีการรวมกลุ่มอยู่เป็นชุมชน จำนวน 15 ชุมชน แบ่งเป็น ชุมชนแออัด 3 ชุมชน, ชุมชนเมือง 11 ชุมชน, และชุมชนอาคารสูง 1 ชุมชน ซึ่งรูปแบบวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่เขตบางรัก พบว่า มีความหลากหลายของเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม โดยประชากรในพื้นที่มีทั้งชาวไทย จีน และอินเดีย เขตบางรักจึงเป็นที่ตั้งของวัด มัสยิด และคริสตจักรจำนวนมาก เช่น อาสนวิหารอัสสัมชัญ คริสตจักรสะพานเหลือง มัสยิดบ้านอู๋ มัสยิดฮารูน วัดพระศรีมหาอุมาเทวี วัดมหาพฤฒารามวรวิหาร วัดหัวลำโพง พระอารามหลวงชั้นตรี เป็นต้น ลักษณะทางเศรษฐกิจ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ในเขตบางรักประกอบอาชีพค้าขายและบริการเป็นหลัก โดยรูปแบบสถานประกอบการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ได้แก่ สถาบันการเงิน โรงแรม ร้านอาหาร ห้างสรรพสินค้า ร้านขายอัญมณี ฯลฯ (เยาวลักษณ์ จันทมาศ และวรลักษณ์ คงอ้วน, 2555)

ผู้วิจัยเคยโตมาในพื้นที่เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร และได้พบเห็นการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ชุมชนมาโดยตลอด ทั้งรูปแบบของการพัฒนาและปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคสำคัญ คือ อิทธิพลและอำนาจของคนบางกลุ่มในชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนจัดตั้งด้วยเหตุผลทางการเมือง และหมุนวนเวียนสลับเปลี่ยนกันมาอย่างยาวนาน ซึ่งอาจก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในชุมชนและเป็นที่มาของความแตกแยก และการขาดความสามัคคีของสมาชิกชุมชน เนื่องจากมีกลุ่มสมาชิกที่ได้รับการดูแลไม่เท่าเทียมกัน นอกจากนี้ลักษณะของชุมชนในเขตบางรักจะมีจำนวนประชากรแฝง (คนนอกพื้นที่) รวมถึงต่างด้าว มาเช่าพักอาศัยในชุมชนแออัดและชุมชนเมือง ทำให้การมีส่วนร่วมของชุมชนมีในระดับน้อย และความรู้สึกในการรักและรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคมไม่มากเท่ากับประชากรที่อยู่มาอย่างยาวนาน ประกอบกับการขาดความเอาใจใส่

จากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่ดูแลโดยตรงยังไม่ทั่วถึง การขาดระบบการตรวจสอบที่เข้มข้นเมื่อเกิดปัญหาขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะกรณีที่ประธานและ/หรือกรรมการชุมชนดำเนินการไม่โปร่งใส ซึ่งทำให้พื้นที่เขตบางรักนี้ มีปัญหาสำคัญ คือ 1) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ 2) ปัญหาอาชญากรรมยาเสพติด 3) ปัญหาความเหลื่อมล้ำ (ขาดความสามัคคี) ประกอบกับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ยังไม่เคยปรากฏว่า จะมีนักการเมืองในพื้นที่หรือพรรคการเมืองใด ที่จะริเริ่มดำเนินการหรือกำหนดนโยบายในการส่งเสริมหรือผลักดันการดำเนินกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) ในขณะที่ บางชุมชนในพื้นที่เขตบางรักมีความพร้อมทั้งทางด้านกายภาพและด้านศักยภาพของชุมชนที่จะร่วมกันผลักดันให้เกิดการพัฒนาชุมชน โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาเงินสนับสนุน หรือเงินงบประมาณของแผ่นดิน

ทั้งนี้ มีข้อค้นพบที่น่าสนใจว่า ในท่ามกลางสภาพแวดล้อมของอาคารพาณิชย์ที่เป็นตึกสูงและศูนย์กลางธุรกิจสำคัญของกรุงเทพมหานคร ปรากฏว่าในพื้นที่เขตบางรัก กลับยังมีชุมชนที่มีสมาชิกชุมชนอยู่อาศัยถาวรที่ค่อนข้างหนาแน่น แต่ยังมีบางพื้นที่ที่ยังสามารถรักษาสภาพแวดล้อมที่มีความเป็นธรรมชาติดั้งเดิมเอาไว้ได้ โดยซ่อนอยู่ในท่ามกลางตึกและพื้นที่ศูนย์กลางความเจริญข้างต้น และด้วยข้อสังเกตที่เป็นจุดเด่นและปัญหาที่เป็นข้อจำกัดของพื้นที่เขตบางรักข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่าในท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีและรูปแบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนในบริบทเขตเมืองนั้น ชุมชนที่มีความเข้มแข็งนั้น มีปัจจัยองค์ประกอบ และกระบวนการในการพัฒนาชุมชนอย่างไร ในการสร้างให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และมีแนวคิดธุรกิจและวิสาหกิจเพื่อสังคมในรูปแบบใดบ้างที่เหมาะสมกับพื้นที่เขตเมืองที่จะสามารถยกระดับความเข้มแข็งหรือความสามารถในการพึ่งพาตนเองของชุมชนให้เพิ่มขึ้น โดยให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วม จึงประสงค์ศึกษา รูปแบบพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร ในครั้งนี้ เพื่อที่จะทำให้ชุมชนเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน สามารถเป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ต่อเนื่อง ยาวนานอย่างยั่งยืน และจะนำไปสู่การเป็นต้นแบบของการพัฒนาชุมชนในเขตเมืองที่สามารถนำไปขยายผลในพื้นที่เขตอื่น และจะทำให้กรุงเทพมหานคร ที่เป็นมหานครและศูนย์กลางความเจริญของประเทศสามารถพัฒนาและเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และเทคโนโลยี โดยปราศจากความเหลื่อมล้ำ และนำไปสู่ต้นแบบในการพัฒนาชุมชนในบริบทเขตเมืองที่ยั่งยืนได้อย่างแท้จริงต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาการพัฒนาชุมชนเมืองในมิติชุมชนอาชีพไทยที่รับผิดชอบ และทุนทางสังคม เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร

1.2.2 เพื่อวิเคราะห์ระดับการพึ่งพาตนเองในการพัฒนาชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 และชุมชนซอยวัดม่วงแค มัสยิดฮารูน เมือง เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร

1.2.3 เพื่อหารูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร

1.3 คำถามการวิจัย

1.3.1 การพัฒนาชุมชนเมืองในมิติชุมชนอาชีพไทยที่รับผิดชอบ และทุนทางสังคม เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร มีลักษณะอย่างไร

1.3.2 ชุมชนเขตเมืองในพื้นที่บางรัก กรุงเทพมหานคร มีกระบวนการในการพัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองอย่างไร

1.3.3 รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมืองควรเป็นอย่างไร

1.4 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษารูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานครนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study Approach) โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นหลักในการวิเคราะห์ และวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์ ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตการศึกษา 4 มิติ ดังนี้

1.4.1 มิติด้านพื้นที่

การศึกษารั้งนี้ ต้องการศึกษารวมในพื้นที่เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร ซึ่งครอบคลุมทั้งหมด 5 แขวง ประกอบด้วย 15 ชุมชน โดยมีชุมชนใน 3 ลักษณะ ได้แก่ ชุมชนแออัด 3 ชุมชน, ชุมชนเมือง 11 ชุมชน, และชุมชนอาคารสูง 1 ชุมชน ซึ่งการศึกษารั้งนี้ ผู้วิจัยจะคัดเลือกกรณีศึกษา

จากการพิจารณาศักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนาให้เป็นชุมชนพึ่งพาตนเองได้ โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกชุมชนเข้มแข็งของกรุงเทพมหานคร (อัมพวัลย์ วิศวธีรานนท์ และศิริวรรณ วิบูลย์มา, 2559) ซึ่งมี 4 องค์ประกอบ 9 ตัวชี้วัด ตามแนวคิดของการประเมินผล CIPP Model โดยมีรายละเอียด ดังนี้

เกณฑ์ในการคัดเลือกกรณีศึกษา

- 1) ด้านบริบท (Context) มี 1 ตัวชี้วัด คือ (1) ชุมชนมีภาคร่วมพัฒนา
- 2) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด คือ (1) ผู้นำได้รับการยอมรับและมีการสร้างผู้นำ และ (2) มีการจัดทำวิสัยทัศน์ และกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบ
- 3) ด้านกระบวนการ (Process) ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด คือ (1) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (2) การมีธรรมาภิบาลในชุมชน และ (3) การสำรวจข้อมูลชุมชน (ทรัพยากร/ทุนชุมชน)
- 4) ด้านผลผลิต (Product) ประกอบด้วย (1) ชุมชนมีการศึกษาเรียนรู้ (2) ชุมชนมีการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่ชีวิต และ (3) มีกิจกรรมที่บ่งชี้ถึงความสามารถในการพึ่งตนเอง

จากเกณฑ์ดังกล่าว มีเพียง 2 ชุมชนที่ผ่านเกณฑ์ จึงเป็นชุมชนที่ถูกเลือกเป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้ คือ

1) ชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 (ชุมชนแออัด)

ชุมชนนี้ตั้งอยู่ในย่านเศรษฐกิจกลางใจเมือง ด้านถนนคูขุดกับถนนสีลม พื้นที่เป็นของกรมธนารักษ์เหมาะแก่การพัฒนาให้เป็นชุมชนพึ่งตนเอง โดยการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับประชาชนที่พำนักอาศัยอยู่ในชุมชน สามารถพัฒนาเป็นชุมชนเชิงอนุรักษ์ เพราะมีประวัติที่ยาวนานกว่า 120 ปี และมีพื้นที่บริเวณจัดกิจกรรมประเภท Hospitality-Nostalgia events ตัวอย่าง เช่น Flea market, Swap meet, Jidai Matsuri, Cinco de Mayo และอื่น ๆ หรือในรูปแบบกิจกรรมของยุโรป เช่น Christmas Market, Oktoberfest เป็นต้น

2) ชุมชนซอยวัดม่วงแถมัสยิดฮารูน (ชุมชนเมือง)

ชุมชนนี้มีลักษณะสังคมพหุวัฒนธรรมระหว่างอิสลาม และพุทธ รายล้อมไปด้วยร้านอาหารอันลือชื่อ อีกทั้งบริเวณรอบพื้นที่ดังกล่าวมีสถานที่สำคัญที่มีประวัติศาสตร์มากกว่า 100 ปีอยู่หลายแห่ง ที่สามารถเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งไทย และต่างชาติ เช่น ดึกสุลตสถาน (โรงภาษีร้อยชักสาม) อาสนวิหารอัสสัมชัญ, อาคารบ้านพักตำรวจดับเพลิงที่มีทรงเก๋สถาปัตยกรรม, มัสยิด

สาธารณ, อาคารเก่าของอีสต์เอเชียติก, และโรงแรมแมนดาริน โอเรียนเต็ล เป็นต้น ซึ่งจากองค์ประกอบที่พร้อมมาก ของชุมชนแห่งนี้ จึงอาจพัฒนาเป็นชุมชนในเชิงอนุรักษ์ และจัดกิจกรรมได้หลายอย่าง เช่น Street food festival, Haroon Museum, หรือแม้กระทั่ง Street Art เป็นต้น

1.4.2 มิติด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาชุมชนในบริบทที่อยู่ในเขตเมืองชั้นใน ของกรุงเทพมหานคร ซึ่งในการกำหนดเนื้อหาในการศึกษาได้กำหนดขอบเขตเนื้อหา ดังนี้

- 1) ศึกษาข้อมูลพื้นที่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน ลักษณะประชากร วิถีชีวิตของชุมชน รวมไปถึงองค์ประกอบของชุมชน
- 2) กิจกรรมในชุมชน ทั้งในกิจกรรมสำคัญของชุมชน อาทิ กิจกรรมทางเศรษฐกิจ กิจกรรมทางสังคมของชุมชน และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน รวมไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชนกับผู้นำชุมชน รวมไปถึง ลักษณะของผู้นำชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนที่เกี่ยวข้อง
- 3) ศักยภาพของชุมชนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมกายภาพ และระดับความพร้อมในการพัฒนาสู่การเป็นชุมชนพึ่งตนเอง
- 4) แนวทางหรือรูปแบบธุรกิจทางสังคมที่เป็นไปได้ที่เหมาะสมกับพื้นที่ และลักษณะของชุมชน ซึ่งเป็นที่ยอมรับจากสมาชิกของชุมชน

1.4.3 มิติด้านเวลา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาในปี 2566 ซึ่งมีการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนมกราคม – มิถุนายน 2566

1.4.4 มิติด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยครั้งนี้ มีเป้าหมายเพื่อให้ทราบข้อมูลของชุมชนในหลากหลายมิติ ผ่านมุมมองของผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกันตามบริบทที่ปรากฏการณ์ขึ้นจริงในสังคม จึงมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มบุคคลหลายกลุ่ม เพื่อให้ได้ภาพสะท้อนของชุมชนที่แท้จริง จึงได้กำหนดกลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูลหลัก จากแต่ละชุมชน ดังนี้

- 1) ผู้นำชุมชน ซึ่งครอบคลุมทั้งผู้นำทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ
- 2) สมาชิกในชุมชน หรือประชาชนที่อยู่อาศัยในชุมชนนั้น ๆ
- 3) ผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบและดูแลพื้นที่นั้นในชุมชน

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

รูปแบบพัฒนาชุมชน (Community Development) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม และกิจกรรมร่วมของชุมชน และทำให้ความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี ให้เป็นไปตามความต้องการของสมาชิกในชุมชน ทั้งที่เป็นการเปลี่ยนแปลงชุมชนโดยสมาชิกหรือผู้นำชุมชนภายในชุมชนเอง หรือเกิดจากความร่วมมือของสมาชิก และผู้นำชุมชนกับหน่วยงานภายนอก ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้นได้นำมาซึ่งความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกในชุมชน

ชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเอง (Self-reliant Community) หมายถึง การที่สมาชิกในชุมชนและผู้นำชุมชนสามารถกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้ด้วยตนเอง โดยสามารถแก้ไขปัญหาในชุมชนให้สามารถปรับตัวได้ทันตามสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมนอกชุมชน และทำให้การดำเนินชีวิตเป็นอยู่ในสังคมในภาพรวมเป็นไปอย่างสงบสุข ซึ่งการพึ่งพาตนเองนั้น อาจหมายถึง การพึ่งพาตนเองทางเทคโนโลยี การพึ่งพาตนเองทางด้านเศรษฐกิจ การพึ่งพาตนเองทางการสาธารณสุข ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน การพึ่งพาตนเองได้ทางจิตใจ รวมไปถึงการพึ่งพาทางด้านสังคมจากสมาชิกชุมชนเดียวกัน ทั้งนี้ การพัฒนานั้นมีความสอดคล้องกับแผนการพัฒนาชุมชน และสังคมของประเทศ

การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Community Development) หมายถึง การที่ชุมชนได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเดิม ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม การปรับรูปแบบการดำเนินกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดจากความต้องการของกลุ่มสมาชิกในชุมชน ได้เป็นผู้ร่วมกำหนดเป้าหมาย และแนวทางในการดำเนินการร่วมกัน โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อให้ชุมชน และสมาชิกมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และการเปลี่ยนแปลงนี้เกิดจากความต้องการของสมาชิกในชุมชนเป็นผู้กำหนดร่วมกัน

ชุมชนในบริบทเขตเมือง (Communities in Urban Contexts) หมายถึง พื้นที่ที่มีอาณาบริเวณ และมีประชาชนมาอาศัยอยู่ร่วมกันจำนวนหนึ่ง และมีความหนาแน่นมากพอสมควร หรือเป็นบริเวณที่มีอาคารบ้านเรือนหนาแน่นในเขตปกครองแบบใดแบบหนึ่ง ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่หรือสมาชิกในชุมชนมีการประกอบอาชีพแตกต่างกันไป และอยู่ใกล้กับศูนย์กลางของความเจริญต่าง ๆ

ชุมชนาธิปไตยที่รับผิดชอบ (Responsive Communitarianism) หมายถึง ชุมชนที่มีประวัติศาสตร์และมีอัตลักษณ์ร่วมกันเป็นสายใยถักทอความสัมพันธ์บนฐานของความหลากหลายทางวัฒนธรรมชุมชน โดยมีสถาบันชุมชนเป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับปัจเจกชน เพื่อแสวงหาความสัมพันธ์ที่มีคุณภาพระหว่างสิทธิของปัจเจกชนกับความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน (Etzioni, 1996)

ชุมชนาธิปไตย (Liberal Communitarianism) หมายถึง สังคมทุกคนต่างยึดถือความเป็นอิสระส่วนตัวของตนมีลักษณะเป็นชีวิตสาธารณะ (Public Life) ที่ผู้คนต่างเป็นคนแปลกหน้าของกันและกัน ทุก ๆ คนต่างแสวงหาประโยชน์ให้แก่ตนเองเป็นที่ตั้ง (Instrumental Rationality) และมองคนอื่นในฐานะเป็นเครื่องมือสำหรับตอบสนองต่อประโยชน์ของตน โดยมีความเชื่อว่าหากทุกคนปฏิบัติตามกฎหมายและสัญญาที่เป็นทางการในปริมาณของตลาด รัฐ การค้า และการเมือง (Strike, 2000, p. 135)

นวัตกรรมสังคม (Social Innovation) หมายถึง กลไกที่สนับสนุนให้คนทั้งประเทศเข้าร่วมตัวร่วมคิดร่วมทำร่วมสร้างความรู้สามารถคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ สามารถทำสิ่งใหม่ ๆ ที่สร้างสรรค์หรือนวัตกรรม ทำการวิจัยสร้างความรู้และทำความเข้าใจอยู่ในรูปใช้งานได้หรือที่เรียกว่า “การจัดการความรู้เพื่อการพัฒนา” สามารถจัดการฝึกการอบรม หรือการเรียนรู้อย่างใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับสถานการณ์จริงของประเทศ ให้มีกลุ่มสร้างสรรค์ใหม่ ๆ เป็นเครือข่ายเชื่อมโยงทั้งประเทศ และเชื่อมโยงกับหน่วยงานของรัฐเป็นเครือข่าย “ประชารัฐ” ที่ก้าวหน้าเต็มไปด้วยพลังทั้งสาม คือ พลังทางปัญญา พลังทางสังคม และพลังแห่งรัฐ เพื่อเอาชนะอุปสรรคทั้งปวงได้ (ประเวศ วะสี, 2545) นอกจากนี้ยังหมายถึง กิจกรรมและบริการที่เป็นนวัตกรรมที่มีแรงบันดาลใจโดยเป้าหมายของการตอบสนองความต้องการทางสังคมและที่มีการแพร่กระจายส่วนใหญ่ผ่านองค์กรที่มีวัตถุประสงค์หลักคือสังคม (Mulgan, Tucker, Ali, and Sanders, 2006, p. 8)

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ได้รูปแบบและแนวทางในการพัฒนาชุมชนในบริบทเขตเมือง ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้แบบยั่งยืน

1.6.2 ทำให้ชุมชนในเขตพื้นที่เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร ได้รับการพัฒนาและเป็นชุมชนในบริบทเขตเมืองที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ และสมาชิกในชุมชนสามารถสร้างรายได้ เกิดอาชีพ และคนในชุมชนเกิดความสามัคคีมากขึ้น อันเนื่องมาจากกระบวนการมีส่วนร่วมและทำให้เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง

1.6.3 ผลการศึกษาสามารถนำไปเป็นต้นแบบ หรือใช้เป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาชุมชนในบริบทเขตเมือง หรือแผนพัฒนาพื้นที่ให้กับภาครัฐ ภาคเอกชน หรือพรรคการเมือง ให้ดำเนินการต่อไปได้

1.7 โครงสร้างรายงานวิจัย

งานวิจัยนี้มี 5 บท ประกอบด้วย

บทที่ 1 บทนำ

บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย

บทที่ 4 ผลการวิจัย

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษา รูปแบบพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ดำเนินการทบทวนวรรณกรรม และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

2.1 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มแนวคิด ดังนี้

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน ประกอบด้วย

แนวคิดความทันสมัยกับวิถีชุมชนแบบเอเชีย

แนวคิดว่าด้วยชุมชนอาชีพโดยที่รับผิดชอบ

แนวคิดทุนทางวัฒนธรรมและการผลิตซ้ำของชุมชน

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย

แนวคิดภาวะผู้นำกับการพัฒนาชุมชน

แนวคิดการมีส่วนร่วม

แนวคิดการพึ่งตนเองของชุมชน

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรมและการพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย

แนวคิดนวัตกรรม

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวคิดธรรมาภิบาลและชุมชนเข้มแข็ง

แนวคิดวิสาหกิจเพื่อสังคม

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.3 กรอบแนวคิดการวิจัย

โดยมีรายละเอียดเนื้อหา ต่อไปนี้

2.1 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนและทุนทางวัฒนธรรม

1) แนวคิดความทันสมัยกับวิถีชุมชนแบบเอเชีย (Modernity and Asiatic mode of Communities)

1.1) ข้อถกเถียงสำคัญของแนวคิด

แนวคิดความทันสมัยกับชุมชนแบบวิถีเอเชีย (Modernity and Asiatic mode of Communities) ถูกอธิบายจากนักวิชาการคนสำคัญ 2 ท่าน คือ จักรทิพย์ นาถสุภา (2553) และ สมศักดิ์ สามัคคีธรรม (2558) จุดเริ่มต้นของแนวคิดนี้ถูกอธิบายผ่านทฤษฎีคลาสสิกที่พัฒนาขึ้นในศตวรรษที่ 19 โดยมองว่า การขยายตัวของระบบทุนนิยมจะก่อให้เกิดการกดขี่หรือทำลายชุมชน โดยเฉพาะในเขตชนบท นอกจากนี้ นักคิดต่าง ๆ มักมีความเชื่อว่า การพัฒนาสู่ความทันสมัยจะส่งผลให้ความสัมพันธ์แบบช่วยเหลือเกื้อกูลที่ดำรงอยู่ในชุมชนมาเป็นเวลานานจะต้องเสื่อมสลายลงไปด้วย ในขณะที่สังคมสมัยใหม่ที่ผู้คนต่างแสวงหาประโยชน์ส่วนตน แล่งน้ำใจ และรักษาพื้นที่ของความเป็นส่วนตัวในระดับสูงกลับขยายตัวและเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาสังคมสมัยใหม่

นักคิดคลาสสิกคนสำคัญสมัยนั้นท่านแรก คือ Karl Marx (1818 – 1883) วิเคราะห์สังคมอย่างมีพลวัต โดยเริ่มจากสังคมก่อนทุนนิยม (Pre-Capitalist Society) โดยทั่วไปเป็นสังคมที่มีลักษณะท้องถิ่น (Localized) ที่เน้นผลิตมูลค่าการใช้ (Use Value) เพื่อตอบสนองต่อความต้องการใช้สอยและบริโภคของสมาชิกภายในชุมชนเป็นหลัก สังคมก่อนทุนนิยมเหล่านี้ได้เปลี่ยนไปเป็น “สังคมทุนนิยม” (Capitalist Society) ในศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมาอันเป็นสังคมที่เน้นผลิตมูลค่าเพื่อการแลกเปลี่ยน (Exchange Value) เป็นหลัก ส่งผลให้ทุกสิ่งทุกอย่างกลายเป็นสินค้า (Commodification) แม้แต่แรงงานเองก็เป็นสินค้า ภายใต้บริบทดังกล่าวทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมกลายเป็นความสัมพันธ์เชิงการแลกเปลี่ยนระหว่างสินค้า (Commodity Relations) ก่อให้เกิดมายารูปที่มองเห็นสินค้าสำเร็จรูปต่าง ๆ เช่น รถยนต์ ปากกา เสื้อ และกางเกง ว่าเป็นเพียง “สิ่งของ” แต่กลับไม่เห็น “พลังแรงงาน” (Labour Power) ซึ่งเป็น “สาระแท้จริง” (Essence) ที่เป็น “เนื้อในของ” สินค้าและทำให้สินค้าปรากฏเป็นจริงขึ้นมาได้” นั้นอาจหมายถึงถ้าไม่มี “พลังแรงงาน” ก็จะไม่มีการผลิตขึ้น ซึ่งพลังแรงงานที่ก่อให้เกิดผลิตมูลค่าได้ นั้น Karl Marx เรียกสิ่งนี้ว่า “Fetishism Of Commodity” (Marx, 1979) โดยสินค้าทุกอย่างย่อมซื้อได้ด้วย “เงิน” ดังนั้นหากใครมีเงินมากก็จะสามารถซื้อสินค้ามาครอบครองได้มาก นอกจากนี้ Marx ยังวิเคราะห์สังคมทุนนิยม ไว้ในผลงาน

เรื่อง “Economic and Philosophical Manuscripts” ถึงปัญหา “ความแปลกแยก” (Alienation) ในสังคมทุนนิยม โดย Marx มองว่ามนุษย์ดำรงอยู่อย่างมีเป้าหมาย (Teleology) เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ทั้งต้องการ “การดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์” (Species Being) และเป้าหมายเพื่อ “การดำรงอยู่ของสังคม” (Social Being) สะท้อนจากความสามารถของมนุษย์ในการใช้แรงงานอย่างมีเป้าหมาย เพื่อพัฒนากระดับสถานะธรรมชาติของมนุษย์ภายใต้บริบทของการอยู่ร่วมกันในสังคม (Atomization) มีอาจจะแยกออกได้ (Mandel & Novack, 1974, pp. 22-23; สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2558)

นักคิดคลาสสิกคนสำคัญท่านที่สองที่จะกล่าวถึง คือ Emile Durkheim (1858 – 1916) ในผลงานที่มีชื่อเสียงเรื่อง “The Division Of Labor In Society” โดยมีตั้งคำถามสำคัญว่า การแบ่งงานกันทำมีผลต่อโครงสร้างทางสังคมอย่างไร โดยเริ่มจากสังคมในอดีตเป็นสังคมที่ยึดโยงกันด้วยความสมานฉันท์แบบกลไก (Mechanical Solidarity) เป็นสังคมที่ไม่มีการแบ่งงานกันทำ แต่ละหน่วยงานหลาย ๆ อย่าง ดังนั้นแต่ละหน่วยจึงมีลักษณะคล้าย ๆ กันสมาชิกทุก ๆ หน่วยต่างยึดถือหลักคุณธรรมร่วมกัน (Common Morality) ทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมกันทั้งสังคม (Collective Conscience) เมื่อสังคมเปลี่ยนไปสู่สังคมสมัยใหม่ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่สำคัญ คือ การแบ่งงานกันทำตามความชำนาญเฉพาะด้านของแต่ละหน่วยต่างทำหน้าที่เฉพาะอย่าง ทำให้เกิดการพึ่งพิงต่อกันและกัน สังคมสมัยใหม่ดังกล่าวถูกยึดโยงเข้าด้วยกันด้วยความสมานฉันท์แบบอินทรีย์ภาพ (Organic Solidarity) กล่าวคือ แต่ละหน่วยที่ทำงานเฉพาะด้านแต่มีการพึ่งพิงต่อกันเชิงหน้าที่ต่อกันอย่างเป็นระบบเป็นกลไกยึดโยงสังคมเข้าด้วยกัน ในขณะที่ “การยึดถือหลักคุณธรรมร่วมกัน” ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในสังคมแบบดั้งเดิมค่อย ๆ เสื่อมสลายลง โดยสังคมสมัยใหม่ที่มีการแบ่งงานกันทำเฉพาะด้าน จะทำให้สมาชิกของสังคมมีความเป็นปัจเจกชนนิยม (Moral Individualism) มากขึ้นตามลำดับ (Ritzer & Goodman, 2005, pp. 167-173; Giddens, 1985, pp 21-30; สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2558)

กล่าวโดยสรุป นักคิดคลาสสิกในศตวรรษที่ 19 ส่วนใหญ่มองว่า ชุมชนจะต้องถูกระบบทุนนิยมและความทันสมัยจะทำลายวิถีชีวิตชุมชนแบบดั้งเดิมนั้น ได้ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมตามมาอย่างรุนแรง อาทิ สถานะโดดเดี่ยวอ้างว้าง ความแปลกแยก ภาวะสุขภาพของความสัมพันธ์เชิงการแลกเปลี่ยนสินค้าที่มองไม่เห็นคน ขาดหลักยึดเหนี่ยว ไร้ราก และการฆ่าตัวตาย

1.2) วิถีชุมชนแบบเอเชียกับการเป็นสมัยใหม่แบบอื่น (ที่มีใช้ตะวันตก)

นักคิดเกี่ยวกับชุมชนผู้มีชื่อเสียง คือ “ฉัตรทิพย์ นาถสุภา” เรื่อง “การเป็นสมัยใหม่ กับแนวคิดชุมชน” (2553) โดยท่านได้กล่าวว่า การเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่แบบตะวันตก (Modernity) ซึ่งเริ่มต้นมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมานั้น ประกอบด้วย 4 ด้าน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2553, น. 8-17) คือ

(1) ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ ความคิดในยุคแสงสว่างทางปัญญา (The Enlightenment) เป็นยุคที่ปฏิเสธสิ่งเหนือธรรมชาติและอำนาจของศาสนจักร พร้อม ๆ กับหันมาเชื่อมั่นในตัวของผู้มนุษย์เอง เชื่อในเหตุผล และการทดสอบด้วยประสบการณ์เชิงประจักษ์

(2) ด้านการเมือง ได้แก่ การก่อรูปของรัฐบาลสมัยใหม่ที่เน้นอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน

(3) ด้านเศรษฐกิจ คือ การขยายตัวของระบบทุนนิยม โดยผ่านการปฏิวัติทางการค้า (Commercial Revolution) ในศตวรรษที่ 16-18 และต่อเนื่องด้วยการปฏิวัติอุตสาหกรรม (Industrial Revolution) ในช่วงปลายศตวรรษที่ 18 – 19

(4) ด้านสังคม คือ การเปลี่ยนแปลงจากความสัมพันธ์แบบส่วนตัว/ปฐมภูมิ (Primary Relationships) ไปเป็นความสัมพันธ์ตามสัญญา/ทุติยภูมิ (Secondary Relationships) อย่างไรก็ตาม ความเป็นสมัยใหม่แบบตะวันตกแม้มีจุดแข็งทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และประชาธิปไตย

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2553, น. 45) มองว่า ความเป็นสมัยใหม่แบบตะวันตกนั้นได้ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างมากต่อประเทศต่าง ๆ อาทิ ก่อให้เกิดการเบียดขับวิถีชีวิตแบบชุมชน ทำให้ชุมชนล่มสลาย พร้อม ๆ กับแทนที่ด้วยความเป็นปัจเจกชน เน้นผลประโยชน์ที่วางอยู่บนเหตุผลเชิงกลไกมากเกินไป ขาดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ความผูกพันแบบเครือญาติล่มสลาย และนำไปสู่การทำลายสิ่งแวดล้อมอย่างมาก ดังนั้นฉัตรทิพย์ นาถสุภา เสนอว่า เส้นทางเดินสู่ความเป็นสมัยใหม่มิได้มีเพียงแบบตะวันตกเส้นทางเดียว แต่กลับมีหลายเส้นทาง ในแง่นี้ท่านจึงเสนอให้ประเทศไทยเดินทางสู่ความทันสมัยในสไตล์แบบไทย ๆ คือ การเข้าสู่ความทันสมัยโดยใช้ชุมชนเป็นตัวนำ จะต้องค้นหาวิถีที่จะปฏิเสธความเป็นสมัยใหม่แบบตะวันตกอย่างจริงจัง โดยท่านกล่าวไว้ดังนี้

...การก้าวข้ามความทันสมัย จะต้องปฏิเสธระบบสมัยใหม่แบบตะวันตกอย่างสิ้นเชิงก่อน คือ ปฏิเสธทั้งระบบ ซึ่งขั้นตอนนี้ยากมาก แล้วกลับไปเริ่มต้นที่ระบบอีกระบบหนึ่ง แล้ว

ศึกษาและสร้างจากระบบใหม่นั้นขึ้นมา ข้อสรุปนี้ทำให้ข้าพเจ้าพัฒนาแนวคิดชุมชนขึ้นอีกขั้นหนึ่ง คือ เห็นการดำรงอยู่และศักยภาพของระบบชุมชนในสังคมไทยชัดเจนขึ้นเข้าใจชัดว่าที่เดิมเราแทบไม่เห็นระบบพื้นถิ่นหรือระบบชุมชนเพราะแนวคิดและวิทยาการตะวันตกพร่ำสอนเราว่าระบบสมัยใหม่มีระบบเดียว มีรูปแบบเดียว คือระบบตะวันตก ... แนวคิดชุมชนที่ข้าพเจ้าเสนอพัฒนาขึ้นอีกขั้นหนึ่ง คือ สามารถนำสู่สังคมสมัยใหม่อย่างสอดคล้องระหว่างอดีต ปัจจุบัน และอนาคต อีกทั้งเป็นระบบสมัยใหม่ในทุกมิติ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2553, น. 46)

ฉัตรทิพย์ เสนอให้นำข้อดีของระบบทุนนิยมมาผสมผสานกับระบบชุมชน กล่าวคือ สังคมไทยสามารถเลือกระบบทุนนิยมที่ทำให้เศรษฐกิจมีความเจริญรุ่งเรืองให้เข้ามาอยู่ร่วมกับชุมชนที่ผู้คนมีความเอื้ออาทรต่อกันได้ “ทุนนิยมกลายเป็นสถาบันหนึ่งในระบบชุมชน สองระบบเหลือเพียงระบบเดียว คือ ระบบชุมชนสมัยใหม่” (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2553, น. 46) ดังนั้นระบบชุมชนแบบสมัยใหม่ จะเป็นทางเลือกในการพัฒนาซึ่งมีลักษณะพิเศษของสังคมไทย โดยระดับท้องถิ่นมีความเป็นชุมชนเข้มข้น ในขณะที่ระดับส่วนกลาง รัฐ และวัฒนธรรมจารีตมีความเข้มแข็ง ทำให้การเดินทางชุมชนสู่การเป็นสมัยใหม่ควรเน้นระดับสังคมท้องถิ่น โดยใช้ความเข้มแข็งดังกล่าวเป็นจุดเริ่มสร้างสังคมไทยสมัยใหม่ขึ้น (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2553, น. 174)

ส่วนในมุมมองของสมศักดิ์ สามัคคีธรรม (2558) นั้น ได้วิพากษ์ระบบชุมชนสมัยใหม่ของฉัตรทิพย์ไว้ 3 ประการ ดังนี้

ประการแรก ฉัตรทิพย์ไม่ได้อธิบายเกี่ยวกับลักษณะของชุมชนเอาไว้อย่างชัดเจนนัก และไม่ได้แยกแยะว่าชุมชนในอดีตแตกต่างจากปัจจุบันอย่างไร มีความเหมือนและแตกต่างกันอย่างไรในปัจจุบัน โดยเฉพาะข้อเสนอคำว่า “ชุมชนแบบสมัยใหม่” จะเป็นชุมชนที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจ พร้อม ๆ กับมีการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกันอย่างสูงในสถานการณ์ปัจจุบัน

ประการที่สอง การนำเอาระบบทุนนิยมมาผนวกรวมกับชุมชนนิยมด้วยกลไกเครือญาติเข้มข้นถักทอด้วยน้ำใจประสานเข้าเป็นเนื้อเดียวกันโดยงายนั้นโดยฉัตรทิพย์ไม่ได้พิจารณาว่า ทั้งสองระบบนั้นมีตรรกะไม่ลงรอยกัน แล้วจะสามารถนำมารวมเข้าด้วยกันเป็นเนื้อเดียวกันได้อย่างไร และอะไรจะต้องปรับก่อนหรือหลัง

ประการสุดท้าย แนวคิดของฉัตรทิพย์มีลักษณะเป็น “เจตจำนงนิยม” (Voluntarism) โดย ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2553, น. 177) มองว่าเส้นทางประเทศไทยสู่การเป็น

สมัยใหม่ แนววัฒนธรรมชุมชน หมายความว่า ชาวบ้านสามัญ ... เป็นผู้มีการคิดและศักดิ์ศรี ... สังเคราะห์และยกระดับวัฒนธรรมพื้นบ้านขึ้นเป็นแกนกลางของวัฒนธรรมแห่งชาติ เช่น ความมีน้ำใจ ความเป็นชุมชนความเข้มข้นของเครือญาติ ความประณีตสุนทรีย์ สังคมอุดมธรรม ความอยู่เย็นเป็นสุข รวมทั้งให้ความสำคัญแก่การศึกษาที่ชาวบ้านจะพึงประวัติศาสตร์ จิตสำนึก และคุณค่าของตัวเอง และรับส่วนที่ก้าวหน้าจากโลกภายนอกมาต่อยอดวัฒนธรรมชุมชนอย่างเลือกสรร ซึ่งเป็นการมอง บนฐานเจตจำนงอิสระและสามารถกำหนดสรรพสิ่งได้ตามต้องการ โดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาถึงอุปสรรคทางด้านโครงสร้างต่าง ๆ แต่ประการใด

1.3) ชุมชนจากมุมมองของนักคิดเสรีนิยม (Liberalism)

สังคมตะวันตกจะมีระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมมาเป็นเวลาหลายร้อยปีแล้วก็ตาม แต่สังคมตะวันตกยังให้ความสำคัญต่อแนวคิด “ชุมชน” มาโดยตลอด จนกลายเป็นข้อถกเถียงกันระหว่างแนวคิดเสรีนิยม (Liberalism) กับ แนวคิดชุมชนนิยม (Communitarianism) ในช่วงทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา

นักคิดเสรีนิยมคนสำคัญได้แก่ Thomas Hobbes, John Locke, Jean-Jacques Rousseau, John Stuart Mill, Joel Feinberg, Stanley Benn และ John Rawls เป็นต้น แนวคิดนี้ยึดถือ “หลักเสรีภาพในระดับรากฐาน” (Fundamental Liberal Principle) โดยมองว่า มนุษย์ในสถานะธรรมชาติอยู่ในสถานะที่มีเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ (A State of Perfect Freedom) กล่าวคือ แต่ละคนสามารถที่จะเลือกและกระทำในสิ่งที่ตนคิดว่าเหมาะสม โดยปราศจากแรงบีบบังคับจากบุคคลอื่น สำหรับสิ่งที่มาจำกัดเสรีภาพของพลเมืองก็คือ “สิทธิอำนาจทางการเมือง” ประกอบด้วย อำนาจอธิปไตยและกฎหมายซึ่งนักคิดเสรีนิยมมองว่าจะต้องมีความชอบธรรมและเป็นที่ยอมรับจากพลเมือง รัฐและกฎหมายในทัศนะของฝ่ายเสรีนิยมควรมีขอบเขตของอำนาจไม่มากนัก รัฐที่ดีจะต้องมีอำนาจที่จำกัดและมีการใช้อำนาจอย่างชอบธรรม ภารกิจพื้นฐานของรัฐบาลก็คือการป้องกันพลเมืองให้ได้รับสิทธิและเสรีภาพอย่างเสมอภาค แนวคิดนี้มักจะไม่ได้ให้ความสนใจต่อชุมชนและมองชุมชนในเชิงลบเนื่องจากความผูกพันอันเหนียวแน่นภายในชุมชนจะส่งผลให้ชุมชนเข้ามาก้าวท้าวความเป็นส่วนตัวของบุคคล อาทิ Mill (1991) ซึ่งให้ความสำคัญต่อคุณค่าของ “ความเป็นตัวของตัวเอง” (Individuality) อย่างสูง เนื่องจาก “ความเป็นตัวของตัวเอง” เป็นที่มาของความคิดริเริ่มใหม่ ๆ ความคิดสร้างสรรค์ และความก้าวหน้าซึ่งจะตรงข้ามกับประเพณีนิยมและชุมชนนิยมที่มุ่งเน้นให้สมาชิกคล้อยตามห้ามออกนอกกรอบ จะเป็นอุปสรรคต่อการสร้างสรรค์ความคิดใหม่ ๆ ในแง่นี้จึงอาจกล่าวได้ว่า แนวคิดเสรีนิยมได้เปิดพื้นที่ที่กว้างให้แก่ความเป็นเสรีภาพของปัจเจกชน ภายใต้รัฐและกฎหมายกำกับควบคุม

ส่วนแนวคิดเสรีนิยมกับชุมชนชาติไทยเริ่มต้น จากผลงานเรื่อง “A Theory of Justice” ของ Rawls (1971) ซึ่งเป็นนักเสรีนิยมที่มีชื่อเสียง ผลงานดังกล่าวได้กระตุ้นให้ฝ่ายชุมชนชาติไทยออกมาโต้แย้งกันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลงานชื่อ “After Virtue” เขียนโดย Macintyre (1984), ผลงานเรื่อง “Liberalism and The Limits of Justice” โดย Sandel (1989) ผลงานเรื่อง “Sources of The Self: The Making of The Modern Identity” โดย Taylor (1989) และ ผลงานเรื่อง “Spheres of Justice” โดย Walzer (1983) ผลงานเหล่านี้ออกมาคัดค้านต่อแนวคิดของ Rawls ที่วางอยู่บนฐานคิดที่ว่า “ภารกิจหลักของรัฐบาล คือ การสร้างหลักประกันความมั่นคงให้แก่เสรีภาพ พร้อมกับกระจายเสรีภาพและทรัพยากรทางเศรษฐกิจอย่างเที่ยงธรรมตามที่ปัจเจกชนต้องการ เพื่อให้พวกเขาดำรงชีพที่พวกเขาเลือกเองได้อย่างเสรี” ในช่วงต้นผู้วิจารณ์แนวคิดของ Rawls ทั้ง 4 ท่าน ไม่ได้เรียกแนวคิดของตนว่าเป็นแนวคิดชุมชนชาติไทย แต่อย่างไรก็ตามต่อมา จุดยืนร่วมกันของแนวคิดทั้ง 4 ท่าน ถูกเรียกว่า “นักชุมชนชาติไทย”

ส่วนสมศักดิ์ สามีคศิริธรรม (2558) ได้วิพากษ์แนวคิดชุมชนชาติไทย ไว้ที่น่าสนใจถึงความแตกต่างระหว่างแนวคิดชุมชนชาติไทย กับแนวคิดเสรีนิยม ประกอบด้วย 3 ประเด็น ดังนี้

(1) ฝ่ายเสรีนิยมมองว่าจริยธรรมมีความเป็นสากล (Ethical Universalism) ในขณะที่ฝ่ายชุมชนชาติไทย มองว่า มาตรฐานของความยุติธรรมเกี่ยวข้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมซึ่งมีลักษณะไม่เหมือนกันในแต่ละสังคม (Cultural Relativism; Ethical Relativism)

(2) ฝ่ายชุมชนชาติไทย ไม่เห็นด้วยกับฝ่ายเสรีนิยมที่ให้ความสำคัญกับ “อัตตา” (Self) ในฐานะปัจเจกชนมากเกินไป (Individualistic Conception of The Self) กล่าวคือ ในขณะที่นักคิดเสรีนิยมอย่าง John Rawls ได้แย้งว่า คนเราแต่ละคนต่างมีผลประโยชน์ส่วนตัวอย่างสูงในการจัดทำและปรับปรุงแก้ไขแผนชีวิตของตนเองได้อย่างเสรี แต่ฝ่ายชุมชนชาติไทยได้วิจารณ์ Rawls ว่า แนวคิดเสรีนิยมได้ละเลยข้อเท็จจริงที่ว่า อัตตาของคนเรานั้นถูกประกอบสร้างขึ้นท่ามกลาง ความผูกพันที่บุคคลมีต่อครอบครัว ชุมชน และการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา Taylor ได้วิจารณ์ว่า คนเรามีอาจดำรงอยู่นอกสังคมตามลำพังในลักษณะที่มีความเพียงพอในตัวเอง เพราะคนเราเป็นสัตว์สังคมแล้ว ยังคงเป็นสัตว์การเมืองด้วยเพราะว่าเขาไม่สามารถอยู่ตามลำพังที่เพียงพอในตัวเองได้ (Taylor, 1989, pp. 190-200) ในแง่นี้จึงไม่มีอัตตาที่แยกเป็นอิสระจากสังคมและวัฒนธรรม

(3) ฝ่ายชุมชนชาติปไโดยมีความวิตกว่า สังคมแบบเสรีนิยมที่ส่งเสริมความเป็นปัจเจกชนนิยมอย่างสุดโต่ง แต่กลับละเลยความผูกพันภายในครอบครัว ชุมชน และสถาบันทางศาสนา จะนำไปสู่ปัญหาความเปล่าเปลี่ยวซึมเศร้า ความแปลกแยก ความละโมภ ไร้น้ำใจ การหย่าร้าง การฆ่าตัวตาย และอาชญากรรม ในขณะที่ฝ่ายเสรีนิยมกลับมองว่าปัญหาเหล่านี้ไม่สำคัญ เมื่อเทียบกับคุณค่าอันสูงส่งของเสรีภาพส่วนบุคคลที่จะต้องรักษาไว้

2) แนวคิดว่าด้วยชุมชนชาติปไโดยที่รับผิดชอบ (Responsive Communitarianism)

เป็นแนวคิดของ Amitai Etzioni จากผลงานเรื่อง “The Spirit of Community: Rights, Responsibilities, and The Communitarian Agenda” (Etzioni, 1993) และ “The New Golden Rule: Community and Morality in A Democratic Society” (Etzioni, 1996) แนวคิดดังกล่าวมีความเป็นระบบและมีอิทธิพลอย่างสูงต่อการศึกษาชุมชนและการกำหนดนโยบายสาธารณะอย่างมากในปัจจุบัน ไว้ดังนี้

2.1) นิยามชุมชน มี 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรก เป็นสายใยถักทอความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มของปัจเจกชนที่มีผลกระทบต่อกันและกัน เป็นความสัมพันธ์ที่ตัดข้ามไปข้ามมาหลายสายและเสริมแรงต่อกันและกัน แทนที่จะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนหนึ่งกับอีกปัจเจกชนหนึ่ง หรือเชื่อมติดกันอย่างต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ และลักษณะที่สอง เป็นการพิจารณาชุมชนในแง่ที่มีมาตรการสำหรับเสริมแรงให้สมาชิกหันมามีความผูกพันต่อชุดของค่านิยมร่วม บรรทัดฐานร่วม และความหมายร่วม รวมทั้งมีประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ร่วมกัน หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การมีวัฒนธรรมเฉพาะเจาะจงร่วมกัน โดยชุมชนไม่จำเป็นต้องอาศัยอยู่ในเขตแดนเฉพาะเจาะจงร่วมกัน (Etzioni, 1996, p. 127)

2.2) มิติทางสังคมของชุมชน ระหว่างความเป็นอิสระของบุคคล (Autonomy) กับ ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม (Order) โดย Etzioni มองว่า ถ้าให้ความสำคัญแก่สิทธิเสรีภาพมากเกินไป เมื่อเทียบกับความเป็นระเบียบเรียบร้อยทางสังคมอาจก่อให้เกิดปัญหาได้ ในขณะเดียวกันถ้าให้ความสำคัญต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยมากเกินไป จนละเลยสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลก็จะเป็นปัญหาเช่นกัน ดังนั้นทั้งแนวคิดเสรีนิยมและอนุรักษนิยมต่างมีจุดอ่อนในแง่ที่ว่า หากเน้นให้สมาชิกมีเสรีภาพมากเกินไปอาจส่งผลให้สังคมขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยได้ ขณะเดียวกัน หากเน้นความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมมากเกินไป อาจส่งผลให้ปิดกั้นสิทธิเสรีภาพของสมาชิกได้ ข้อถกเถียงระหว่างฝ่ายเสรีนิยมกับอนุรักษนิยม ที่ว่าควรให้ความสำคัญแก่สิ่งใดเป็นหลัก ระหว่าง เสรีภาพส่วนบุคคลหรือความเป็นระเบียบเรียบร้อยทางสังคม โดย Etzioni (1996) เสนอว่า สังคมที่ดีบนทางสายกลาง คือ สังคมที่เป็นชุมชนชาติปไโดยที่รับผิดชอบ (Responsive

Communitarianism) เป็นสังคมที่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย พร้อม ๆ กับการเปิดให้ปัจเจกชนมีความเป็นอิสระ เขาจึงเสนอ “กฎทองคำ (New Golden Rule)” มาเป็นแนวทางในการสร้างสังคมชุมชนไทยที่รับผิดชอบ โดยกฎทองคำดังกล่าวมีหลักการว่า “ท่านจงให้ความเคารพและปกป้องต่อระเบียบทางศีลธรรมของสังคมในทำนองเดียวกับที่ท่านต้องการให้สังคมเคารพและปกป้องในความเป็นอิสระให้แก่ท่าน” ซึ่งกฎทองคำดังกล่าวนี้จะเป็นพื้นฐานการสร้างแนวคิดชุมชนไทยที่ปฏิเสธทั้งเสรีนิยมสุดโต่งและอนุรักษนิยมสุดโต่ง แต่หันมายึดทางสายกลาง โดยการฟื้นฟูสถาบันชุมชนขึ้นมาเป็นตัวเชื่อมที่อยู่ตรงกลางระหว่างรัฐกับปัจเจกชน พร้อม ๆ กับการแสวงหาความสัมพันธ์ที่มีคุณภาพระหว่างสิทธิของปัจเจกชนกับความเป็นระเบียบเรียบร้อยทางสังคม Etzioni (1996, p. 25) ระบุว่า ถ้าปัจเจกชนที่เปลี่ยนไปได้รับการหล่อหลอมของชุมชนเป็นปัจเจกชนที่ไม่มีสิ่งยึดเหนี่ยวจากชุมชนก็จะกลายเป็นบุคคลล่องลอยไร้ราก ดังนั้น จุดดุลยภาพที่เหมาะสมก็คือ ความเป็นอิสระเป็นตัวของตัวเองกับการยึดเหนี่ยวผูกพันกับชุมชนจะต้องดำเนินไปด้วยกัน ทำให้ความเป็นอิสระของบุคคลกับความเป็นระเบียบทางสังคมส่งเสริมซึ่งกันและกัน พร้อม ๆ กับพยายามหลีกเลี่ยงมิให้ทั้งสองปัจจัยดังกล่าวหันกลับมาเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน เนื่องจากหากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งมีมากเกินไป ก็จะส่งผลให้ดุลยภาพดังกล่าวถูกก่อกวนและสลายตัวไปในที่สุด ในแง่นี้สังคมที่ดีจะต้องมีความเป็นระเบียบในระดับหนึ่งมีพื้นที่เปิดให้สมาชิกมีเสรีภาพ โดยความเป็นระเบียบดังกล่าวนี้จะต้องขึ้นอยู่กับความสมัครใจของสมาชิก ไม่ได้ถูกบังคับ แต่เป็นระเบียบทางสังคมที่เกิดจากสมาชิกให้การยอมรับในค่านิยมหลัก (Core Value) ร่วมกัน (Etzioni, 1996, p. 16)

2.3) สถานะดุลยภาพชุมชน เพื่อผลักดันให้ปัจจัยด้านเสรีภาพส่วนบุคคลกับความเป็นระเบียบทางสังคมเข้าสู่สถานะดุลยภาพได้นั้น ควรพิจารณาจากเงื่อนไขอันเฉพาะเจาะจงของแต่ละสังคม เนื่องจากแต่ละสังคมต่างมีวัฒนธรรมแตกต่างกัน บางสังคมมีความอดกลั้นต่อการละเมิดเสรีภาพได้ต่ำ เช่น กลุ่มประเทศตะวันตกและอเมริกา แต่บางสังคมมีความอดกลั้นต่อการละเมิดเสรีภาพได้สูง เช่น กลุ่มประเทศสังคมนิยม บางสังคมมีความอดกลั้นต่อสถานะไร้ระเบียบทางสังคมได้สูง เช่น กลุ่มประเทศในเอเชียได้ ในขณะที่บางสังคมมีความอดกลั้นต่อสถานะไร้ระเบียบทางสังคมได้ต่ำ คือ ค่านิยมแบบเอเชีย (Asian Value) โดยทั่วไป ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าเส้นแบ่งที่กำหนดปริมาณของสถานะดุลยภาพระหว่างสองปัจจัยมีความแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2558)

2.4) ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับปัจเจกชน กล่าวคือ หากให้อำนาจในการแทรกแซงสังคมแก่รัฐมาก ปัจเจกชนก็จะมีสิทธิเสรีภาพต่ำ แต่ถ้าให้อำนาจในการแทรกแซงสังคมแก่รัฐต่ำ ปัจเจกชนก็จะมีสิทธิเสรีภาพสูง ทำให้ละเลยส่วนที่อยู่ตรงกลางคือ ชุมชนทั้งในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชน และระหว่างชุมชนกับปัจเจกชน (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2558)

2.5) ปัจจัยที่ยึดโยงสมาชิกภายในชุมชนเข้าด้วยกัน ได้แก่ การยึดมั่นผูกพันในค่านิยมหลักร่วมกันด้วยความสมัครใจ โดยสมาชิกซึมซับเอาค่านิยมหลักเข้าไปไว้ในจิตใจของตน ผ่านการอบรมขัดเกลาด้วยวาจาที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวและชุมชน อย่างไรก็ตาม มีความเป็นไปได้ที่สมาชิกจะมีความขัดแย้งเกี่ยวกับการยึดถือค่านิยมที่แตกต่างกัน ซึ่งชุมชนสามารถจัดการความขัดแย้งดังกล่าวได้โดยผ่าน “สารเสวนา” (Dialogue) และบางครั้งความขัดแย้งด้านค่านิยมหลักที่เป็นเรื่องสำคัญและมีผู้ให้ความสนใจเป็นจำนวนมากจนต้องขยายการอภิปรายถกเถียงออกสู่สังคมในวงกว้าง ให้กลายเป็นเครื่องมือหลักในการแสวงหาฉันทามติของสังคม และจะต้องมีการดำเนินกิจกรรมสารเสวนาอย่างกว้างขวางจนกลายเป็นวัฒนธรรม ตามทัศนะของ Etzioni สังคมในอุดมคติมีลักษณะเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ประกอบด้วย ชุมชนย่อยหลาย ๆ ชุมชน เป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มีเอกภาพภายใต้ความเป็นพหุนิยม (Etzioni, 1996, p. 91)

2.6) สารเสวนาเชิงคุณธรรม (Moral Dialogue) กล่าวคือ แนวคิดเสรีนิยมมองว่าผู้ที่เข้าสู่เวทีแห่งสารเสวนามีสถานะเป็นปัจเจกชนที่มีเหตุผล และใช้เหตุผลดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการอภิปรายถกเถียงร่วมกัน เพื่อนำไปสู่ข้อตกลงร่วมกันที่อยู่ในรูปของสัญญาประชาคม อาทิ หลักการ กฎระเบียบ และนโยบายต่าง ๆ จุดเริ่มต้นในการวิเคราะห์สารเสวนาของนักคิดเสรีนิยมก็คือการมองว่าปัจเจกชนเป็นผู้มีอิสระและเป็นผู้มีเหตุผล แต่ Etzioni มองว่า หลักการและนโยบายต่าง ๆ ที่ได้รับฉันทามติออกมาโดยผ่านการไตร่ตรองด้วย เหตุผลบริสุทธิ์ นั้นไม่เคยปรากฏและเป็นไปไม่ได้เนื่องจากในความเป็นจริงนั้น สารเสวนาเชิงคุณธรรมที่ถูกดำเนินการโดยกลุ่มคนต่าง ๆ นั้น ต่างนำเอาวัฒนธรรมในรูปของค่านิยมหลักเข้ามาเป็นกรอบในการพิจารณาด้วยกันทั้งสิ้น (Etzioni, 1996, pp. 94-96)

2.7) สังคมที่มีความแตกต่างหลากหลายอย่างสูง ความท้าทายที่จะรักษาความเป็นเอกภาพภายใต้ความแตกต่างหลากหลายของกลุ่มย่อยต่าง ๆ ซึ่งแต่ละกลุ่มต่างมีความเป็นอิสระและมีอัตลักษณ์ของตนเอง แต่ทุกกลุ่มสามารถยึดโยงเข้าเป็นหนึ่งเดียวได้ด้วยการผูกมัดเข้ากับค่านิยมหลักที่ยึดถือร่วมกัน ความเป็นชุมชนใหญ่ประกอบด้วย ชุมชนย่อย มีความแตกต่างหลากหลายไม่ได้เป็นเพียงเบ้าหลอม (Melting Pot) ที่จะทำให้น้ำที่ผสมผสานสิ่งต่าง ๆ ให้กลายเป็นสังคมใหญ่เพียงหนึ่งเดียว (Etzioni, 1996, pp. 192 – 193)

ดังนั้นสรุปได้ว่า สังคมที่ดี คือ สังคมที่มีชุมชนอยู่ตรงกลางระหว่างรัฐกับปัจเจกชน สังคมที่มีสถานะเป็นชุมชนใหญ่ อันประกอบด้วย ชุมชนย่อย ๆ ซึ่งอยู่ร่วมกันภายใต้ความแตกต่างหลากหลาย แต่สามารถรักษาความเป็นเอกภาพเอาไว้ได้ด้วยการยึดมั่นในค่านิยมหลักร่วมกันการรักษาภาวะดุลยภาพระหว่างความเป็นอิสระส่วนบุคคลกับความเป็นระเบียบเรียบร้อยทางสังคม

ด้วยความเป็นระเบียบในบริบทของความสมัครใจ และการใช้กลไกसारเสวนาเป็นเครื่องมือหลักในการจัดการความขัดแย้งทางสังคมและค้นหาฉันทามติให้แก่สังคม

3) แนวคิดทุนทางวัฒนธรรมและการผลิตซ้ำของชุมชน

เป็นแนวคิดของบูร์ดิเยอ (Bourdieu) เป็นทุนที่สะสมอยู่ในตัวตนของแต่ละบุคคล วัตถุสิ่งของ และที่อยู่ในรูปแบบของสถาบัน ซึ่งแต่ละบุคคลได้รับการหล่อหลอมและผลิตซ้ำ เพื่อสืบทอดผ่านทางระบบการศึกษา ผลผลิตที่ได้จากการสะสมทุนทางวัฒนธรรมคือ รสนิยม (Taste) ซึ่งจะสร้างความแตกต่างและเป็นเครื่องมือที่ใช้รกรักษาชนชั้นในสังคมให้ดำรงอยู่ต่อไป

ความหมายของทุนทางวัฒนธรรม

มาร์กชมองว่า ทรัพย์สินเงินทองที่แต่ละคนมีอยู่นั้นยังไม่ใช่ทุน เพราะทรัพย์สินเหล่านั้นจะแปรสภาพไปเป็นทุน เมื่อเข้าไปสู่กระบวนการผลิต เช่น นำไปลงทุน ใ้แรงงานเข้าไปแล้วทำให้เกิดมูลค่าส่วนเกินและกำไร สิ่งที่จะแปรสภาพกลายเป็นทุนได้ยังครอบคลุมไปถึงปัจจัยการผลิตตามที่รู้จักในนาม 5M ประกอบไปด้วย แรงงานมนุษย์ (Manpower) เครื่องจักร (Machine) วัตถุดิบ (Material) เงิน (Money) และการจัดการ/ความรู้ (Management /Knowledge) มาร์กซเห็นว่า ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) จำเป็นต้องมีการขยายตัวเองอยู่เสมอด้วยกลวิธีต่าง ๆ และความมั่งคั่งของเจ้าของทุนไม่ได้เกิดจากกำไรจากการขายสินค้าได้เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงมูลค่าส่วนเกินที่ได้มาจากการที่แรงงานไปยังขึ้น ตอนการผลิตด้วย (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551, น. 69-70) แนวคิดของมาร์กซ (Marx) ได้เสนอแนวคิดดังกล่าว โดยอธิบายถึงการนำทรัพยากรที่สะสมอยู่ในความรู้ความสามารถ หรือทรัพย์สินที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มสังคมมีไว้ในครอบครองและสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือสร้างผลตอบแทนทั้งทางเศรษฐกิจหรือการได้รับการยอมรับในสังคม

ในปัจจุบันนักคิดรุ่นหลังที่ได้รับอิทธิพลด้านแนวคิดเรื่องทุนจากมาร์กซได้เพิ่มมิติของการให้ความหมายเรื่องทุนและได้นำไปประยุกต์ศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมหรือศึกษาองค์การในประเด็นที่หลากหลาย (กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน, 2551, น. 70-71) เช่น แนวคิดเรื่องทุนทางการเงิน (Financial Capital) ที่แสดงให้เห็นถึงบทบาททางเศรษฐกิจที่มีต่อพลังการผลิตทุนประเภทอื่นและนำไปสู่การเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและการค้า แนวคิดเรื่องทุนการผลิต (Manufactured Capital) ซึ่งศึกษาวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต เครื่องจักร การสร้างและกระบวนการผลิตสินค้าและบริการ แนวคิดเรื่องทุนมนุษย์ (Human Capital) เป็นการศึกษาทรัพยากรมนุษย์ในด้านสุขภาพ ความรู้ ทักษะ แรงจูงใจและความสามารถของมนุษย์ทั้ง ด้านอารมณ์และจิตใจเพื่อ

การทำงานที่มีประสิทธิภาพ โดยมองว่าทุนมนุษย์เป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจขององค์กรที่ต้องลงทุนพัฒนาผ่านทางการศึกษาและการอบรม (Porritt, 2005, p. 113) รวมไปถึงการเพิ่มมิติการประยุกต์แนวคิดเรื่องทุนเพื่อศึกษาปรากฏการณ์ของสังคมและวัฒนธรรมดังเช่นที่ปรากฏในเรื่องทุนทางวัฒนธรรม

นอกจากนี้ นักทฤษฎีวัฒนธรรมวิพากษ์ชาวฝรั่งเศส เช่น บัวร์ดิเยอ (Bourdieu) เป็นผู้หนึ่งที่นำแนวคิดเรื่องทุนประยุกต์ใช้ศึกษาวัฒนธรรมโดยได้นิยามความหมายของทุนว่า สิ่งใดจะกลายเป็นทุนได้ก็ต่อเมื่อสิ่งนั้น ได้ทำหน้าที่ในฐานะความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคม (Function as Social Relation of Power) จากนั้น บัวร์ดิเยอ ได้แบ่งประเภทของทุนออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1) ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) เป็นทุนที่เกิดจากการสะสมความมั่งคั่งของรายได้ และทรัพย์สินที่อยู่ในรูปของเงินทอง อาคารบ้านเรือน เครื่องเพชรนิลจินดา รถยนต์ หุ่น ฯลฯ ทุนประเภทนี้สามารถนำไปแลกเปลี่ยนเป็นทุนประเภทอื่นตามมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ 2) ทุนทางสังคม (Social Capital) เป็นรูปแบบของโครงสร้าง สถาบัน เครือข่ายและความสัมพันธ์ซึ่งปัจเจกบุคคลสามารถใช้ในการดำรงรักษาและพัฒนาตนเองเพื่อเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสังคมตามที่ตนเองต้องการ ทุนทางสังคมเป็นเสมือนทรัพยากรประเภทหนึ่งที่สามารถนำไปเอื้อประโยชน์ทางสังคมให้แก่แต่ละคนตามกลุ่มที่สังกัดตั้งแต่ในครอบครัว โรงเรียน หมู่บ้าน สถานที่ทำงาน และกลุ่มธุรกิจ ฯลฯ 3) ทุนทางสัญลักษณ์ (Symbolic Capital) เป็นสถานภาพ ชื่อเสียง หรือการได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นที่ทำให้เจ้าของทุนเกิดการได้เปรียบหรือได้รับผลประโยชน์ต่าง ๆ และ 4) ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) Bourdieu (Richardson, 1986, pp. 241-258) นิยามไว้ว่า เป็นทุนที่สะสมอยู่ในตัวตนของแต่ละบุคคล วัตถุสิ่งของ และที่อยู่ในรูปแบบของสถาบัน ซึ่งแต่ละบุคคลได้รับการหล่อหลอมและผลิตซ้ำ เพื่อสืบทอดผ่านทางระบบการศึกษา ผลผลิตที่ได้จากการสะสมทุนทางวัฒนธรรมคือรสนิยม (Taste) ซึ่งจะสร้างความแตกต่างและเป็นเครื่องมือที่ใช้ธำรงรักษาระดับชั้นในสังคมให้ดำรงอยู่ต่อไป (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551, น. 71, 551-553, 545)

นอกจาก Bourdieu (Richardson, 1986, pp. 241-258) เป็นผู้ให้ความหมายของทุนทางวัฒนธรรมแล้ว ต่อมานักวิชาการบางท่านยังได้นำแนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรมของบัวร์ดิเยอ มาอธิบายเพิ่มเติมและให้ความหมายไว้แตกต่างกัน เช่น Lamont and Lareau (1988, pp. 153-168) นักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ เห็นว่า แนวความคิดทุนทางวัฒนธรรมถูกนำไปใช้อย่างกว้างขวางในหมู่นักสังคมศาสตร์ชาวอเมริกาโดยเฉพาะในการศึกษาผลกระทบที่มีต่อการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมและสังคม ทว่านักสังคมศาสตร์ส่วนใหญ่ยังสับสนกับการนิยามความหมายทุนทาง

วัฒนธรรม ดังนั้น พวกเขาจึงทำการศึกษางานต้นฉบับของ Bourdieu and Passeron (1977 cited in Lamont and Lareau, 1988, pp. 154-155) ที่วิเคราะห์ผลกระทบของวัฒนธรรมที่มีต่อระบบชนชั้นและความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและโครงสร้างทางสังคม จากนั้นได้ทำการนิยามทุนทางวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่ ว่าหมายถึง การสร้างทัศนคติหรือความชื่นชอบทางวัฒนธรรมของบุคคลที่อยู่ในชนชั้นสูงขึ้นมา แล้วทำให้เห็นว่า เป็นสิ่งที่ถูกต้องตามกฎหมายและนำไปแบ่งปันกันอย่างแพร่หลาย อันนำไปสู่การสร้างความแตกต่างของชนชั้นทางสังคมวัฒนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม (Lamont and Lareau, 1988, p. 164)

ในขณะที่ Storey (1999) นักวิชาการด้านวัฒนธรรมศึกษา เห็นว่า ทุนทางวัฒนธรรมเป็นการสะสมความรู้ ความคุ้นเคย และความรู้สึกของแต่ละบุคคลในเรื่องภูมิหลังครอบครัว การลงทุนทางด้านการศึกษา และสถานภาพทางสังคมซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จในชีวิตที่แตกต่างกันทุนทางวัฒนธรรมที่แต่ละบุคคลสะสมมาจะมีอิทธิพลต่อพื้นฐานการรับรู้วัฒนธรรมที่ครอบงำหรืออำนาจที่มีอิทธิพลในสังคมว่าเป็นเรื่องธรรมดา ส่วน Grisworld (2004, pp. 93-95) นักวิชาการด้านสังคมศาสตร์และวัฒนธรรมศึกษาอธิบายความหมายทุนทางวัฒนธรรมจากแนวคิดของ Bourdieu (Grisworld, 2004, p. 93) เพิ่มเติมว่า วัฒนธรรมอาจถูกมองในฐานะเป็นทุนชนิดหนึ่งที่สามารถสะสมและนำไปลงทุนได้เหมือนดังเช่นทุนทางเศรษฐกิจ หรือสามารถนำไปแปรรูปเป็นทุนทางเศรษฐกิจได้ ทุนทางวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อการรับรู้รสนิยมทางศิลปะ วัฒนธรรมรวมไปถึงรูปแบบการใช้ชีวิตด้วย

การมองทุนทางวัฒนธรรมว่าเป็นการสะสมทุนชนิดหนึ่งที่น่าไปสู่การรับรู้ของอำนาจที่มีอิทธิพลในสังคมของ Storey (1999) สอดคล้องกับ McRobbie (2005, p. 137) ที่ให้ความหมายของทุนทางวัฒนธรรมว่าเป็นการกระจายรูปแบบของทุนชนิดหนึ่ง ทุนวัฒนธรรมจะอยู่ในความสามารถพิเศษหรือทรัพย์สินส่วนบุคคล และไม่สามารถลดทอนไปยังทุนทางเศรษฐกิจได้ แต่ละคนจะมีทุนทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน ไม่ใช่ทุกคนที่จะสามารถเป็นเจ้าของทุนทางวัฒนธรรมที่มั่งคั่งได้ แต่ทุนชนิดนี้สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการดำรงรักษาการมีอำนาจทางสังคมได้

จากการให้ความหมายของคำว่าทุนวัฒนธรรมข้างต้น สามารถสรุปความหมายของทุนทางวัฒนธรรมตามแนวคิดของ Bourdieu (1986, pp. 241-258) และจากที่บรรดานักวิชาการข้างต้นได้นิยามความหมายไว้ว่า ทุนวัฒนธรรมหมายถึง ทรัพยากรที่สะสมอยู่ในระบบ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม วัตถุสิ่งของ รวมไปถึงแนวทางการดำเนินชีวิตในกลุ่มสังคมที่แต่ละคนเข้าไปมี

ส่วนร่วมและช่วยกันผลิตคุณค่าหรือความหมายขึ้นมา จากนั้นเผยแพร่ให้เป็นที่รับรู้ในกลุ่ม จนเกิดเป็นข้อตกลงเพื่อการปฏิบัติที่เห็นพ้องต้องกัน ได้รับการยอมรับจากผู้คนส่วนใหญ่ และดำเนินการผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องผ่านทางกระบวนการผลิตซ้ำเพื่อดำรงรักษาทุนทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ การสะสมความมั่งคั่งของทุนทางวัฒนธรรมยังแสดงถึงอำนาจของผู้ครอบครองทุนทางวัฒนธรรมซึ่งมีอิทธิพลต่อทัศนคติของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มสังคมที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายด้วย ดังนั้นการศึกษาทุนทางวัฒนธรรมจึงเป็นการทำความเข้าใจว่า ผู้ที่เป็นเจ้าของทุนทางวัฒนธรรมมีวิธีการสะสมทุนทางวัฒนธรรมอย่างไร เลือกลงทุนหรือเปลี่ยนรูปแบบทุนทางวัฒนธรรมไปสู่ทุนอีกชนิดหนึ่งเพื่อดำรงรักษาหรือขับเคลื่อนตำแหน่งของตนในกลุ่มสังคมอย่างไร

ประเภทของทุนทางวัฒนธรรม

Bourdieu (Richardson, 1986, pp. 241-258) ได้แบ่งทุนทางวัฒนธรรมเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ ทุนที่มีอยู่ในตัวตน (Embodied Form) ทุนที่อยู่ในรูปของวัตถุ (Objectified Form) และทุนที่อยู่ในรูปแบบสถาบัน (Institutionalized State) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) ทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตน เป็นสมรรถนะด้านวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตน ได้แก่ การแสดงออกของร่างกายและจิตใจ เป็นทุนที่อยู่ในระดับอุปนิสัย มักปรากฏในชีวิตทางวัฒนธรรม และต้องใช้ระยะเวลาในการก่อตัวเป็นรูปเป็นร่างผ่านทางกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอดความคิด ทัศนคติ และค่านิยมซึ่งมีผลต่อการทำความเข้าใจ หรือการรับรู้ของรสนิยมต่าง ๆ เช่น ศิลปะ การใช้ชีวิต การเปลี่ยนรูปทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตนต้องอาศัยเวลา สังคม ชนชั้นทางสังคม และสามารถเชื่อมโยงไปยังทุนทางเศรษฐกิจได้ (Richardson, 1986, pp. 241-258; วินัย บุญถื่อ, 2545, น. 11-12, 28; รุ่งนภา ขรรชกเกษมสุข, 2550, น. 23-26; กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน, 2551, น. 551-553)

การสะสมทุนในระดับนี้สั่งสมอยู่ในตัวของแต่ละบุคคลมาตั้งแต่เยาว์วัย ผ่านการหล่อหลอม (Pedagogy Action) โดยผู้ปกครองพี่น้อง สมาชิกในครอบครัวจะสละเวลาเพื่อให้สมาชิกใหม่ซึมซับความหมายและรหัสของวัฒนธรรม สร้างความเด่นชัดและความแตกต่างทางวัฒนธรรมขึ้นยิ่งในสังคมที่มีความซับซ้อนก็ยิ่งมีการแข่งขันลงทุนเพื่อสะสมทุนทางวัฒนธรรมที่อยู่ในตัวตนอย่างเข้มข้น (วินัย บุญถื่อ, 2545, น. 12)

2) ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุ เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่แสดงออกให้เห็นในรูปของวัตถุ สื่อมวลชน หรือสิ่งของ เช่น รูปภาพ งานเขียน หนังสือ พจนานุกรม อนุสาวรีย์ เครื่องมือ เครื่องจักร ฯลฯ วัตถุเหล่านี้เป็นรูปแบบหนึ่งของการแบ่งปันความหมายทางวัฒนธรรมที่ถูกกำหนดโดยผู้ผลิตวัฒนธรรมหรือแนวคิดของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคม (Richardson, 1986, pp. 241-

258; วินัย บุญลือ, 2545, น. 11-12, 28; รุ่งนภา ขรรขเกษมสุข, 2550, น. 23-26; กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน, 2551, น. 551-553)

3) **ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบของสถาบัน** คือ การอ้างอิงถึงคุณสมบัติเบื้องต้นของทุนทางวัฒนธรรมในลักษณะการรับประกันโดยแสดงออกในรูปของประกาศนียบัตร หนังสือรับรอง และการสอบวัดคุณสมบัติ ซึ่งปรากฏชัดอยู่ในสถาบัน เช่น สถาบันการศึกษา หรือสถาบันประเมินผลต่าง ๆ ทุนทางวัฒนธรรมสามารถเปลี่ยนรูปได้ภายใต้เงื่อนไขเฉพาะ คืออาจเปลี่ยนรูปเป็นทุนทางเศรษฐกิจ เช่น เงินเดือน หรือคุณสมบัติทางการศึกษา ทุนแบบนี้ได้สร้างความแตกต่างระหว่าง ความรู้ที่เป็นทางการที่ได้รับการรับรองความสามารถ กับความรู้ทางวัฒนธรรมแบบธรรมดา ทุนนี้ยังทำให้เกิดการสับเปลี่ยนระหว่างทุนทางวัฒนธรรมกับทุนทางเศรษฐกิจ โดย “การรับประกันทุนทางการศึกษา” ด้วย “มูลค่าของเงิน” เพราะผลผลิตของการแลกเปลี่ยนทุนทางเศรษฐกิจไปเป็นทุนทางวัฒนธรรมได้สร้างมูลค่าของทุนทางวัฒนธรรมให้กับผู้ที่มีคุณสมบัติทางการศึกษา ผลกำไรในรูปวัตถุและสัญลักษณ์ที่คุณสมบัติทางการศึกษารับรองขึ้นอยู่กับการลงทุนในแง่เวลา และความพยายาม (Richardson, 1986, pp. 241-258; วินัย บุญลือ, 2545, น. 11-12, 28; รุ่งนภา ขรรขเกษมสุข, 2550, น. 23-26; กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน, 2551, น. 551-553)

การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของชุมชน (Cultural Reproduction of Communities)

การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเกิดขึ้น เพื่อเป็นหลักประกันว่า ความคิด ความเชื่อ ค่านิยมที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในสังคมส่วนใหญ่ จะคงอยู่และถูกนำไปใช้เป็นแนวปฏิบัติในหมู่คณะอย่างต่อเนื่องและสืบทอดไปยังรุ่นต่อรุ่น ซึ่งการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่รองรับความยั่งยืนและเป็นหลักประกันความต่อเนื่องของวัฒนธรรม เมื่อเกิดวัฒนธรรมขึ้นต้องผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม ถ้าวัฒนธรรมที่กำเนิดขึ้นมาใหม่ไม่ได้รับการผลิตซ้ำ วัฒนธรรมใหม่นั้นก็จะมียุเพียลงสั้น ๆ แล้วก็สูญหายไป แนวคิดนี้เกิดมาจากการผลิตซ้ำด้านวัตถุแบบทุนนิยม (Materials Reproduction) การผลิตซ้ำแรงงาน เช่น การหาคนงานรุ่นใหม่ทดแทนและการผลิตซ้ำด้านความคิด/จิตสำนึกอุดมการณ์ (Ideological/Mental Reproduction) ซึ่งมาร์กซ (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551, น. 60-69) เห็นว่า วัตถุทุกชนิดที่พบเห็นจำเป็นต้องถูกวิเคราะห์ไปให้ถึงกระบวนการผลิตการผลิตซ้ำ ซึ่ง Marx เรียกว่า วิธีการผลิตของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นการผลิตซ้ำ ความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ซึ่งจะนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันทางชนชั้นระหว่างกลุ่มคนที่หาเลี้ยงสังคมและชนชั้น ผู้ผลิต และเนื่องจากวิธีการผลิตอยู่บนโครงสร้างการผลิตของตลาดแบบทุนนิยม กระบวนการผลิตจะทำหน้าที่ผลิตซ้ำอุดมการณ์ที่ครอบงำสังคมผ่านทางการศึกษาและวัฒนธรรม รวมไปถึงการตระหนักเรื่องชนชั้น ดังนั้น การผลิตซ้ำ จึงเป็นแกนสำคัญของวิธีการผลิตของระบบทุนนิยมที่ไม่ได้สร้างเพียง

แค่ตัวสินค้าหรือมูลค่าส่วนเกิน แต่ยังสร้างการผลิตซ้ำ ความสัมพันธ์ทางอำนาจของทุนนิยมด้วย สอดคล้องกับ Gramsci (n.d., p. 192 อ้างถึงใน รุ่งนภา ขรรยงเกษมสุข, 2550, น. 53-54) นักทฤษฎี วิชาภาษาศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดของ Marx (1974) ได้อธิบายการผลิตซ้ำว่าเป็นการได้มาซึ่ง ผลประโยชน์ของกลุ่มชนชั้น ปกครองหรือกลุ่มที่มีอำนาจทางสังคม โดยคนส่วนใหญ่ได้ยอมรับ แนวคิด ระเบียบทางสังคม ทักษะคิดด้านการเมืองและรูปแบบการใช้ชีวิตผ่านการหล่อหลอมจาก สถาบันในสังคม เช่น โรงเรียน ศาสนา สื่อมวลชน ครอบครัว ซึ่งผลประโยชน์ที่กลุ่มชนชั้นปกครอง จะได้รับจากการผลิตซ้ำ คือ การได้รับเกียรติชื่อเสียงเพิ่มขึ้น หรือการได้รับการยอมรับทางอำนาจ

สำหรับ Bourdieu (1989, 1998 อ้างถึงใน รุ่งนภา ขรรยงเกษมสุข, 2550, น. 55-57) เห็นว่า การผลิตซ้ำ ทางวัฒนธรรม คือ ยุทธศาสตร์ซึ่งเกิดมาจากการที่แต่ละบุคคลรับรู้ถึงกฎกติกาใน กลุ่มสังคมและนำไปใช้ปฏิบัติตามสถานการณ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะรักษาหรือเพิ่มพูน ทรัพย์สินทั้งในระดับบุคคลและระดับกลุ่ม รูปแบบยุทธศาสตร์การผลิตซ้ำ มี 2 รูปแบบคือ 1) ยุทธศาสตร์การผลิตซ้ำ (Reproduction Strategy) เป็นกระบวนการดำรงและพัฒนาสถานะ และ 2) ยุทธศาสตร์การแปลงซ้ำ (Reconversion Strategy) เป็นกระบวนการป้องกัน รักษา และปรับปรุง ตำแหน่งของแต่ละคนในโครงสร้างสังคม ทั้งนี้วิธีการที่ใช้ในการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมสามารถทำได้ตั้งแต่การควบคุมจำนวนบุตร การสืบทอดมรดก การลงทุนด้านศึกษา การลงทุนทางเศรษฐกิจ การลงทุนทางสังคม การสมรส และการดำรงสถานะทางสังคม ผลที่ได้จากการผลิตซ้ำทาง วัฒนธรรมขึ้นอยู่กับวิธีการที่ใช้ กฎและประเพณีการสืบทอดมรดก ตลาดแรงงาน ระบบการศึกษา ฯลฯ และความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชนชั้น (รุ่งนภา ขรรยงเกษมสุข, 2550, น. 55-57)

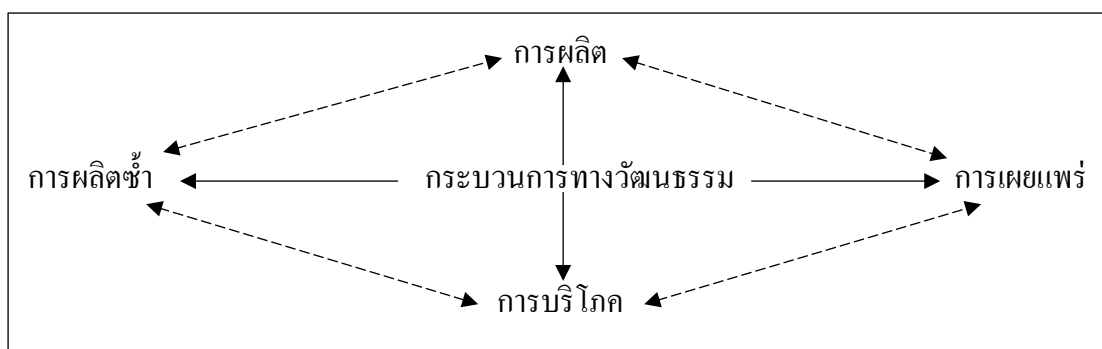
ต่อมา Williams (1977) นักทฤษฎีภาษาศาสตร์รุ่นหลังและนักวัฒนธรรมศึกษาสำนักเบอร์ มิงแฮม (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551, น. 67-69; กฤษณ์ชัย แสนทวี, 2552, น. 17; รัชฎา จิรา ศรีคำ, 2552, น. 33) ได้อธิบายแนวความคิดเรื่องการผลิตทางวัตถุของมาร์กซ์เพิ่มเติมว่า ไม่ เพียงแต่วัตถุเท่านั้น ที่ต้องมีการผลิต แม้แต่วัฒนธรรม อุดมการณ์/จิตสำนึกก็ต้องผ่านกระบวนการ ผลิตเช่นเดียวกัน (Cultural Production) โดยวัฒนธรรมแบ่งได้ 2 ประเภท คือ 1) วัฒนธรรมที่มีชีวิต อยู่ (Lived Culture) หมายถึง วัฒนธรรมทุกอย่างอยู่ในช่วงเวลาหนึ่ง สถานที่หนึ่ง และเฉพาะคนที่ มีชีวิตอยู่ในช่วงเวลานั้นเท่านั้นที่จะเข้าถึงและสัมผัสวัฒนธรรมดังกล่าวได้ 2) วัฒนธรรมที่ได้รับการ บันทึกไว้ (Record Culture) หมายถึง บางส่วนของวัฒนธรรมที่มีชีวิตอยู่และได้รับการบันทึกหรือ ผลิตซ้ำ เพื่อสืบทอดต่อมา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “วัฒนธรรมแห่งยุคสมัย” (Culture of the Period) ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของ “ประเพณีในการเลือกสรร” (Selective Tradition) เนื่องจากว่าใน

ชีวิตประจำวันของคนเรามีวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ตลอดเวลา แต่ประเพณีในการเลือกสรรจะทำหน้าที่คัดลอกให้วัฒนธรรมบางอย่างถูกผลิตซ้ำให้มีชีวิตยืนยาวต่อไป และทุกครั้งที่มีการประเพณีในการเลือกสรรเกิดขึ้นจะมีการตีความหมายให้กับวัฒนธรรมที่จะถูกบันทึกไว้เสมอ ทั้งนี้สถาบันหรือบุคคลที่มีอำนาจจะเป็นผู้ชี้ขาดความยืนยงของวัฒนธรรม และแต่ละกลุ่มสังคมก็จะมีวิธีการปฏิบัติต่อวัฒนธรรมแตกต่างกัน

จากการนำเสนอความหมายของการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมตามแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม หมายถึง การปกป้องดำรงรักษาหรือเพิ่มพูนวัฒนธรรมที่มีการผลิตขึ้นในกลุ่มสังคมเมื่อเกิดการผลิตและสร้างความหมายทางวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมา สมาชิกจะทำการคัดเลือกความคิด ความเชื่อ ค่านิยมหรือการปฏิบัติที่เหมาะสมและทำการผลิตซ้ำด้วยวิธีการต่าง ๆ จนเกิดการยอมรับเป็นบรรทัดฐานเพื่อการอยู่ร่วมกันแสดงถึงความเป็นหนึ่งเดียวของกลุ่ม สร้างความแตกต่างระหว่างกลุ่ม วัฒนธรรมใดที่มีการผลิตขึ้นแล้วไม่ได้รับการยอมรับ วัฒนธรรมนั้นก็จะตายไปในที่สุด ทั้งนี้สถาบันหรือบุคคลที่มีอำนาจจะเป็นผู้ชี้ขาดความยืนยงของวัฒนธรรม และแต่ละกลุ่มสังคมก็จะมีแนวทางปฏิบัติด้านวัฒนธรรมแตกต่างกัน

การวิเคราะห์การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

การวิเคราะห์การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมทั้งในระดับที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ประกอบไปด้วยผู้ผลิตวัฒนธรรม เนื้อหาสาระ สถานที่ สื่อที่ใช้ในการสืบทอด และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมจึงเกิดการสื่อสารขึ้นเพื่อสืบทอดหรือขยายผู้เผยแพร่วัฒนธรรม เพิ่มช่องทางในการสื่อสารทางวัฒนธรรมและเพิ่มสมาชิกใหม่ในองค์กร การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมจะมีความหมายสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อเป็นการผลิตซ้ำที่มีรหัส ความหมายหรือความเชื่อบางประการแฝงอยู่เบื้องหลัง ดังนั้น Williams (1977) จึงเสนอแนวทางการศึกษากระบวนการผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมซึ่งมีองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ การผลิต การเผยแพร่ การบริโภค และการผลิตซ้ำซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาวัฒนธรรมองค์กร โดยพิจารณาว่าวัฒนธรรมในองค์กรถูกผลิตขึ้นมาได้อย่างไร ใครเป็นผู้ผลิตวัฒนธรรม วัฒนธรรมดังกล่าวมีการเผยแพร่หรือสื่อสารในองค์กรอย่างไร สมาชิกในกลุ่มรับรู้และเข้าใจวัฒนธรรมเหล่านั้นอย่างไร อีกทั้งสมาชิกในกลุ่มมีวิธีการผลิตซ้ำวัฒนธรรมองค์กรอย่างไร (Grisworld, 2004; กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551, น. 67-69, 662-666, 673-678) ตามรูปที่ 2.1

รูปที่ 2.1 กระบวนการผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

ที่มา: Williams, 1977

รูปที่ 2.1 Williams (1977) ได้วิเคราะห์กระบวนการผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมไว้ 4 ด้าน (Grisworld, 2004; กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551, น. 67-69, 662-666, 673-678) ไว้ดังนี้

1) ด้านการผลิต คือ การพิจารณาว่าวัฒนธรรมได้รับการผลิตและสร้างความหมายขึ้นมาได้อย่างไร ใครเป็นผู้ผลิตทางวัฒนธรรม ผู้ผลิตสร้างสัญลักษณ์หรือสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมอย่างไร ทั้งนี้ Grisworld (2004, pp. 80-85) ได้อธิบายว่า การผลิตวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร เช่น ระบบการตลาด ผู้ซื้อผู้บริโภค ผู้ที่มีอำนาจทางการตลาด รวมทั้งโครงสร้างทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรม ผู้ผลิตวัฒนธรรมจะทำการตรวจสอบสภาพแวดล้อมอย่างรอบคอบ เพื่อที่จะผลิตวัฒนธรรมให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อต่อสู้กับคู่แข่ง การผลิตวัฒนธรรมจะนำไปสู่การสร้าง ความหมายของวัตถุทางวัฒนธรรม โดยการสร้างความหมายทางวัฒนธรรมต้องอาศัยความเข้าใจที่ตรงกันทั้ง ผู้ผลิตและผู้รับด้วย

2) ด้านการเผยแพร่ คือ การพิจารณาว่าผู้ผลิตวัฒนธรรมดำเนินการเผยแพร่วัฒนธรรมให้เป็นที่รับรู้กันในองค์กรอย่างไร Grisworld (2004, pp. 128-151) ได้กล่าวถึงการเผยแพร่ วัฒนธรรมว่าเกิดมาจากการที่แต่ละกลุ่มสังคมพยายามที่จะผลิตวัฒนธรรมให้เป็นของตนเองดังนั้น จึงทำให้ผู้ผลิตวัฒนธรรมและสมาชิกในกลุ่มร่วมกันสร้างความหมายและวิถีทางการรับรู้วัตถุทาง วัฒนธรรม และดำเนินการแบ่งปันความหมายทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้เป็นที่รับรู้ กันภายในกลุ่ม ซึ่งอาจจะทำให้เกิดผลประโยชน์หรือเป็นอุปสรรคต่อการขับเคลื่อนกลุ่มก็ได้ การเผยแพร่วัฒนธรรมเป็นกิจกรรมการแลกเปลี่ยนความรู้ในระดับปัจเจกบุคคล ระดับกลุ่มย่อยและ

ระดับกลุ่มใหญ่ของสมาชิกทั้งหมดในกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มรับรู้ความหมายทางวัฒนธรรมขององค์กร ผู้ผลิตวัฒนธรรมจะดำเนินการกระตุ้นเตือนให้สมาชิกในกลุ่มประพฤติตามเป้าหมายเสมอ

3) ด้านการบริโภคน คือการพิจารณาว่าสมาชิกในกลุ่มบริโภคหรือรับรู้วัฒนธรรมที่ถูกเผยแพร่อย่างไร และความหมายของวัฒนธรรมที่สมาชิกในกลุ่มรับรู้มีการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่ผู้ผลิตวัฒนธรรมได้สร้างขึ้นไว้อย่างไรบ้าง ทั้งนี้ Grisworld (2004, pp. 90-92) กล่าวว่า การรับรู้ของปัจเจกบุคคลเกี่ยวกับการรับรู้ทางสังคม (Social Mind) ในฐานะสมาชิกของกลุ่มที่เข้าไปมีส่วนร่วม ซึ่งเกิดขึ้นมาจากการสื่อสารระหว่างบุคคล อันจะทำให้เกิดความคิดที่แตกต่างเมื่อมารวมอยู่กันเป็นหมู่คณะ เนื่องจากการรับรู้ทางสังคมมีที่มาจากความสนใจเฉพาะส่วนบุคคล อารมณ์ ความรู้สึก และการทำความเข้าใจความหมายจากสัญลักษณ์หรือวัตถุที่รับรู้และมองเห็น ความแตกต่างของระดับชนชั้น ในสังคมและประสบการณ์ที่สะสมมาจะส่งผลให้แต่ละคนมีการรับรู้ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

4) ด้านการผลิตซ้ำ คือการพิจารณาว่าวัฒนธรรมถูกผลิตซ้ำ ต่อเนื่องเพื่อให้ดำรงอยู่อย่างไร ทั้งนี้ Grisworld (2004, pp. 153-154) กล่าวว่า การผลิตซ้ำมีความเกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางวัฒนธรรมซึ่งมีผลต่อการรับรู้ความหมายทางวัฒนธรรมโดยเทคโนโลยี กลุ่มคน และสังคมมีความสัมพันธ์ต่อการสร้างและการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของกลุ่ม เพราะสมาชิกในกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและความรู้ทางวัฒนธรรมตลอดเวลา ซึ่งการผลิตซ้ำสามารถทำได้โดยการสื่อสารผ่านตัวบุคคลหรือการใช้สื่อเทคโนโลยี ด้วยวิธีต่าง ๆ ดังนี้

4.1) การบอกเล่า การบอกเล่าเป็นการสื่อสารแบบเผชิญหน้า (Face to Face) ซึ่งถูกใช้ในการแบ่งปันความรู้ร่วมกันอย่างกว้างขวาง การใช้รูปแบบการสื่อสารด้วยการบอกเล่าสามารถพบได้ตั้งแต่ในระดับครอบครัว กลุ่มเพื่อน หรือในกลุ่มที่ทำงาน ความรู้ที่ถูกพูดซ้ำอย่างต่อเนื่องจะกลายมาเป็นแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ในการสื่อสารด้วยวิธีการบอกเล่า คำศัพท์หรือเรื่องราวที่ถูกนำมาใช้สื่อสารจะมีลักษณะเฉพาะเจาะจง มีการแต่งเติมไปด้วยเรื่องมหัศจรรย์ พลังลึกลับและเรื่องทางจิตวิญญาณ ใช้ได้ทีใดที่หนึ่งเท่านั้น เรื่องที่เกิดขึ้นจริงและข้อมูลทางประวัติศาสตร์ส่วนมากมักถูกมองข้ามไป (Grisworld, 2004, pp. 155-156)

4.2) การบันทึกลายลักษณ์อักษร ความรู้ที่ได้มาจากการบันทึกลายลักษณ์อักษรที่ปรากฏในงานเขียนเป็นการแบ่งเรื่องราวทางประวัติศาสตร์จากตำนาน และเป็นการเสริมความรู้ของปัจเจกบุคคลอย่างเฉพาะเจาะจง งานเขียนมีอิทธิพลต่อกลุ่มสังคมเพราะงานเขียนจะทำหน้าที่สร้างความสัมพันธ์ของหมู่คณะเป็นสื่อกลางระหว่างสมาชิกที่ไม่เคยรู้จักหรือไม่เคยพบกันมาก่อนใช้ในการพัฒนาความรู้หรือเชื่อมความสัมพันธ์ในกลุ่มของตน ตัวอย่างเช่นการสื่อสารทางการค้าผ่านทางหนังสือสัญญาการค้าขาย การสื่อสารทางการเมืองหรือทางศาสนาผ่านทางเอกสารที่

บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือการสื่อสารระหว่างบุคคลด้วยการใช้จดหมายนอกจากนี้งานเขียนยังสามารถนำไปใช้อ้างอิงทางกฎหมายได้ (Goody and Watt, 1963; Grisworld, 2004, pp. 156-158) งานเขียนในที่นี้ยังรวมไปถึงเอกสารที่มักปรากฏในกลุ่มสังคมใดสังคมหนึ่งด้วย อาทิ จดหมายข่าว พันธกิจ การประกาศ ระเบียบ คู่มือ รายงาน ซึ่งเป็นการแสดงการสื่อสารที่เป็นทางการของกลุ่ม เพราะมีความชัดเจน แน่นนอนและสามารถควบคุมได้ ส่วนงานเขียนที่ไม่เป็นทางการ เช่น ข้อความหรือภาพวาดบนกำแพง (Graffiti) สามารถเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่ไม่ได้กล่าวถึงอย่างเป็นทางการหรือแสดงถึงอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของสมาชิกที่เกิดขึ้นจริงในกลุ่ม งานเขียนถือเป็นประโยชน์ในการสืบหาวัฒนธรรมที่ถูกประกาศออกมาเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่ได้ถูกกล่าวถึง (Keyton, 2005, pp. 91-92)

4.3) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์มี 2 รูปแบบคือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์สองทาง ได้แก่ โทรศัพท์ แฟกซ์ อินเทอร์เน็ต และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ทางเดียว ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ คาสเซ็ท ซีดี สื่ออิเล็กทรอนิกส์เหล่านี้มีคุณสมบัติร่วมกัน คือ

(1) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ทำหน้าที่เชื่อมโยงผู้คนต่างสถานที่ให้ติดต่อสื่อสารกันได้ ไม่มีช่องว่างเรื่องเวลา สามารถนำเสนอไปยังผู้คนกลุ่มใหญ่มากกว่าสิ่งตีพิมพ์ เช่น จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) ที่สามารถใช้ในการกระจายข่าวสารไปยังทั่วโลก

(2) สื่ออิเล็กทรอนิกส์สามารถแสดงความคิดและอารมณ์ที่เกิดขึ้นจริงในขณะนั้นได้และการสร้างความใกล้ชิดระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร

(3) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ทำให้การเข้าถึงวัฒนธรรมมีความเป็นประชาธิปไตยในเรื่องของเขตแดนและเวลา เช่น การบันทึกการแสดงคอนเสิร์ตไว้ในเทปบันทึกภาพและเสียงที่ทำให้ผู้ชมสามารถเลือกฟังหรือรับชมที่ใดเวลาใดก็ได้ ไม่มีข้อจำกัดในเรื่องเวลาและสถานที่

(4) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ทำให้การเข้าถึงวัฒนธรรมง่ายมากขึ้น ลดข้อจำกัด ด้านพื้นฐานการศึกษา ในขณะที่การสื่อสารด้วยการเขียนต้องการทักษะมากมาย แต่ในการสื่อสารด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางโทรทัศน์หรือโทรศัพท์ ต้องการทักษะที่ใช้ในการสื่อสารน้อยกว่า อีกทั้ง มนุษย์สามารถควบคุมและใช้งานได้แบบเสมือนจริง เช่น การรับชมรายการที่น่าสนใจผ่านทางโทรทัศน์ การติดตามข่าวสารได้จากทั้ง หนังสือพิมพ์และทางวิทยุหรือโทรทัศน์การแสดงความคิดเห็นหรือความรู้ผ่านทางการใช้โทรศัพท์ รายการทอล์กโชว์ (Talk Show) หรือทางเว็บไซต์ นอกจากนี้การสื่อสารผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์สามารถนำไปเป็นเครื่องมือในทางการเมืองหรือนำเสนอแนวคิด ค่านิยมที่มีอิทธิพลต่อคนในสังคมได้ รวมถึงสามารถนำไปใช้สร้างโอกาสทางธุรกิจ หรือสร้างปัญหาสังคมเพิ่มขึ้นอีกด้วย (Grisworld, 2004, pp. 158-170)

สรุปแนวคิดทุนทางวัฒนธรรม รวมถึงใช้ในการวิเคราะห์กระบวนการผลิตและผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมโดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ทุนทางวัฒนธรรม คือ การศึกษาทรัพยากรที่สะสมอยู่ในระบบ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม วัตถุสิ่งของ รวมไปถึงแนวทางการดำเนินชีวิตในกลุ่มสังคมที่แต่ละคนเข้าไปมีส่วนร่วม และช่วยกันผลิตคุณค่าหรือความหมายขึ้นมาจากนั้น เผยแพร่ให้เป็นที่รับรู้ในกลุ่ม จนเกิดเป็นข้อตกลงเพื่อการปฏิบัติที่เห็นพ้องต้องกัน ได้รับการยอมรับจากผู้คนส่วนใหญ่ และดำเนินการผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องผ่านทางกระบวนการผลิตซ้ำเพื่อดำรงรักษาทุนทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ โดยนำแนวคิดของ Bourdieu (1986, pp. 241-258) มาใช้ศึกษาทุนทางวัฒนธรรมทั้ง 3 รูปแบบ ได้แก่ ทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตน ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุ และทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปสถาบัน

2) กระบวนการผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมทั้ง ในระดับที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ประกอบไปด้วย ผู้ผลิตวัฒนธรรม เนื้อหาสาระ สถานที่ สื่อที่ใช้ในการสืบทอด และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม โดยนำแนวคิดของ Williams (Williams, 1977; Grisworld, 2004; กาญจนนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551, น. 67-69, 662-666, 673-678) มาใช้ศึกษากิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการผลิต ด้านการเผยแพร่ด้านการบริโภค ด้านการผลิตซ้ำ เพื่อวิเคราะห์ว่าทุนทางวัฒนธรรมได้รับการผลิตและสร้างความหมายขึ้น มาได้อย่างไร ใครเป็นผู้ผลิตทุนทางวัฒนธรรม ผู้ผลิตเผยแพร่สัญลักษณ์หรือสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมเป็นที่รับรู้ในองค์การอย่างไร สมาชิกแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจและรับรู้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีการเผยแพร่อย่างไร จากการผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมทำให้สาระสำคัญทางวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร รวมถึงเทคโนโลยีการสื่อสารมีบทบาทอย่างไร ในการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรม ผลที่ได้จากการวิเคราะห์การผลิตและผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมจะนำไปสู่การนำเสนอปัญหาอุปสรรคหรือข้อจำกัดที่เกิดขึ้นจากการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมในองค์การ

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

1) แนวคิดภาวะผู้นำกับการพัฒนาชุมชน

ผู้นำเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการพัฒนาในระดับต่าง ๆ การพัฒนาในระดับชุมชนก็เช่นเดียวกัน ถ้าผู้นำมีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ สามารถใช้คุณสมบัติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน สังคม จะเป็นการสร้างความสุขหรือสร้างความสำเร็จให้เกิดขึ้น อำนาจของผู้นำจะต้องมีการใช้ให้ถูกต้องเพราะอำนาจเป็นสิ่งที่สร้างหายนะ หรือก่อให้เกิดอันตรายแก่ชุมชนได้

ชุมชนจะพบกับปัญหาในด้านต่าง ๆ ตามมา การเลือกสรรผู้นำของชุมชนสังคมก็เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง และมากยิ่งขึ้นว่าคุณสมบัติที่มีผู้นำ คนที่เป็นผู้นำก็มีลักษณะบางอย่างที่เด่นกว่าผู้ตาม คนที่เป็นผู้นำมักเป็นคนที่มียุทธพลเหนือผู้อื่น ผู้อื่นยอมทำตาม อีกทั้งผู้ตามยอมได้นำเอาความประพฤติ ได้นำเอาแบบอย่างในการทำงาน ผู้ตามบางคนถึงกับยอมถอดแบบผู้นำบางคนลอกเลียนแบบอย่างของผู้นำ (จักรี ศรีจารุเมธีญาณ และพระณัฏ วฑฒโน, มปป.)

กระบวนการมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นไม่ได้หากขาดภาวะการผู้นำ และผู้นำชุมชน ซึ่งลักษณะเด่นของชุมชนที่มีความเป็นประชาสังคม มิได้อยู่ที่แหล่งจำนวนของผู้นำ แต่อยู่ที่วิถีทางผู้นำสัมพันธ์กับคนอื่น ผู้นำต้องสร้างโอกาสให้แก่ผู้คนที่เข้ามามีส่วนร่วม และริเริ่มสร้างสรรค์ ไม่ผูกขาดความคิด หรือการเป็นเจ้าของปัญหาหรือเจ้าของชุมชน ชุมชนจะเต็มไปด้วยภาวะการผู้นำจากผู้คนหลากหลายที่มีความสามารถต่าง ๆ กัน มีวิสัยทัศน์ก้าวไกล มองปัญหาชุมชนอย่างเชื่อมโยงพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลความคิดเห็นผู้นำที่หลากหลายเหล่านี้จะไม่ค่อยแตกต่างจากชาวบ้านคนอื่น คือ ไม่มีชนชั้นผู้นำที่แยกจากผู้ตามและคอยปกป้องฐานะของตนเอง รวมทั้งการควบคุมการกระทำของผู้อื่นอย่างเข้มงวด หากแต่ผู้นำต้องผนึกตัวเองเข้ากับชุมชนอย่างแนบแน่น และร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชน

ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่ได้รับการยอมรับและยกย่องจากบุคคลอื่น หมายถึงบุคคลซึ่งได้รับการแต่งตั้งขึ้นมา หรือได้รับการยกย่องให้เป็นหัวหน้าในการดำเนินงานต่าง ๆ ในองค์กรต่าง ๆ ต้องอาศัยบุคคลที่เป็นผู้นำและมีความเป็นผู้นำจึงจะทำให้องค์กรดำเนินไปอย่างบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และนำพาหน่วยงานไปสู่ความเจริญก้าวหน้า (เนตร์พัฒนา ขาววิราช, 2552)

การพัฒนาความรู้และทักษะของผู้นำเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะการเสริมสร้างความรู้และพัฒนาทักษะจะทำให้ผู้นำชุมชนมีโลกทัศน์ใหม่ต่องานพัฒนา การพัฒนาความรู้ ทักษะของผู้นำจึงเป็นสิ่งที่ต้องนำมาพิจารณาควบคู่ไปกับการทำงานพัฒนาชุมชนมาประยุกต์ใช้ได้ตามความเหมาะสมในแต่ละชุมชน ผู้นำโดยส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลที่มีความสนใจใฝ่รู้ศึกษาและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ จะศึกษาด้วยตนเอง วิธีการศึกษาด้วยตนเองนั้น อาจเป็นการสังเกตสิ่งที่ตนเองพบเห็น แล้วจดจำมาทดลองปฏิบัติ หรือผ่านการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลต่าง ๆ จัดกลุ่มพูดคุยสนทนา หลังจากผ่านการไปศึกษาดูงานภายนอก ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนสถานการณ์ของชุมชนของตน หลักการดำเนินงานพัฒนาชุมชนจากแนวคิดพื้นฐาน หลักการพัฒนาได้นำมาใช้เป็นหลักในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ดังต่อไปนี้

(1) ยึดหลักความมีศักดิ์ศรีและศักยภาพของประชาชน โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นใช้ศักยภาพที่มีอยู่ให้มากที่สุด และต้องเชื่อมั่นว่าประชาชนนั้นมีศักยภาพที่จะใช้

ความรู้ ความสามารถที่จะปรับปรุงพัฒนาตนเองได้ จึงต้องให้โอกาสประชาชนในการคิด วางแผน เพื่อแก้ปัญหาชุมชนด้วยตัวของเขาเอง

(2) ยึดหลักการพึ่งตนเองของประชาชน ยึดมั่นเป็นหลักการสำคัญว่าต้องสนับสนุนให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ โดยการสร้างพลังชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชน ส่วนรัฐบาลจะช่วยเหลือสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง และช่วยเหลือในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชน

(3) ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนร่วมคิด ตัดสินใจวางแผน ปฏิบัติตามแผน และติดตามประเมินผลในกิจกรรม หรือโครงการใด ๆ ที่จะทำในชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการดำเนินงาน อันเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกในเรื่องความเป็นเจ้าของโครงการ หรือกิจกรรม

(4) ยึดหลักประชาธิปไตย ในการทำงานพัฒนาชุมชน จะต้องเริ่มด้วยการพูดคุย ประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน คิดร่วมกัน ตัดสินใจและทำร่วมกัน รวมถึงรับผิดชอบร่วมกัน ภายใต้อาณัติช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตยกระแสในปัจจุบันได้มุ่งให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) และภาวะผู้นำที่มีความสามารถพิเศษ (Charismatic Leadership)

ซึ่งแนวคิดเหล่านี้ ได้พยายามอธิบายว่า ผู้นำประสบความสำเร็จในระดับสูงในการจูงใจสมาชิก ความผูกพันต่อองค์กร ความเคารพนับถือ ความไว้วางใจ ความชื่นชมในตัวผู้นำ การอุทิศตนในการทำงาน ความจงรักภักดี และการปฏิบัติงานของสมาชิกได้อย่างไร และยังพยายามอธิบายอีกว่า ผู้นำบางคนสามารถนำองค์กรหรือหน่วยงานของตนประสบความสำเร็จอย่างยอดเยี่ยมได้อย่างไร เนื่องจากการดำเนินธุรกิจขององค์กรในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการลงทุนหรือดำเนินธุรกิจข้ามประเทศ ทำให้หลาย ๆ องค์กรมุ่งสร้างผู้นำที่สามารถบริหารและจัดการคนในประเทศที่ไปลงทุนหรือดำเนินธุรกิจ ประกอบกับแนวคิดที่มีอยู่อย่างอาจไม่เพียงพอต่อการสร้างรูปแบบภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพสูงสุด จึงนำไปสู่การพัฒนาแนวคิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมขึ้น (Hartog and Koopman, 2001) ผู้นำชุมชนจึงต้องมีการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ เพื่อปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์ การเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

เนื่องจาก ผู้นำ คือ ผู้ที่มีบทบาทในการนำพาชุมชนสู่การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง เป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อการบริหารจัดการและกำหนดทิศทางพัฒนาชุมชนให้อยู่ดี มีสุขได้ ชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาไม่ว่าจะมีมิติใด ๆ ล้วนเกิดจากการมีผู้นำเป็นปัจจัยความสำเร็จทั้งสิ้น วรพงศ์ ผูกภู (2562) ทั้งนี้ คำว่า ผู้นำในการพัฒนาชุมชนนั้น ไม่ได้มีเพียงผู้นำที่มี

ตำแหน่งหน้าที่ทางกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ซึ่งมีคุณลักษณะและข้อจำกัดที่แตกต่างกัน โดยผู้นำในแต่ละกลุ่มมีบทบาทที่สร้างการพัฒนาให้เกิดขึ้นในชุมชนได้ทั้งสิ้น ประกอบด้วย

(1) ผู้นำทางการปกครอง ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ประธานชุมชน ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ตำแหน่งหน้าที่ที่มีความมั่นคงปานกลาง เปลี่ยนแปลงได้

(2) ผู้นำทางการเมือง ได้แก่ สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีอำนาจหน้าที่และงบประมาณตามกฎหมาย ตำแหน่งหน้าที่ความมั่นคงน้อย เปลี่ยนแปลงได้ (ตามวาระ)

(3) ผู้นำทางศาสนา และผู้นำทางจิตวิญญาณ ซึ่งเกิดจากความมีศรัทธา และมีพื้นที่ทางสังคม ตำแหน่งหน้าที่ที่มีความมั่นคงปานกลาง มีโอกาสเปลี่ยนแปลง

(4) ผู้นำทางธรรมชาติ (หมายรวมถึงครู หมออนามัย ที่มีบทบาทในการนำพาการพัฒนาชุมชน) ซึ่งเกิดจากความมีศรัทธา มีเครือข่ายภายนอกที่ทำเรื่องเดียวกัน หน้าที่ความมั่นคงสูงเพราะทำได้ด้วยใจ ยึดมั่นอุดมการณ์ เปลี่ยนแปลงยาก

กล่าวโดยสรุป ผู้นำในการพัฒนามีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งจะมากขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมและเงื่อนไขอื่น ๆ แต่ผู้นำทั้ง 4 ประเภท มีผลต่อการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาที่เท่า ๆ กัน (กลุ่มละ 25%) โดยพบว่า การมีผู้นำประเภทใดประเภทหนึ่ง ก็มีความเป็นไปได้ในการสร้างการพัฒนาให้เกิดขึ้นในชุมชน แต่หากมีผู้นำในการพัฒนามากกว่าหนึ่งประเภทมาร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาในชุมชน ย่อมแสดงให้เห็นว่า แนวโน้มความสำเร็จและการสร้างการมีส่วนร่วม (มวลชนในการพัฒนา) ย่อมเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ และที่น่าสนใจคือ ผู้นำทางธรรมชาตินั้นเป็นผู้นำที่มีความมั่นคงสูง เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับในวงกว้างได้มาก และสามารถอยู่ในคุณลักษณะของผู้นำประเภทอื่น ๆ ได้อีกด้วย เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ที่มีคุณลักษณะเป็นผู้นำทางธรรมชาติ เมื่อหมดวาระการดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านแล้ว ก็ยังคงสถานะความเป็นผู้นำทางธรรมชาติ ที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนต่อไปด้วยการยอมรับนับถือของประชาชน แต่อย่างไรก็ตาม ในการพัฒนานั้น ไม่ใช่หน้าที่ของผู้นำคนใดคนหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นหน้าที่ของสมาชิกในชุมชนทุกคน ที่สามารถร่วมมือหรือลุกขึ้นมาเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเองได้ ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาและสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

2) แนวคิดการมีส่วนร่วม

หากจะกล่าวถึงปัจจัยการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนนั้น องค์การอนามัยโลก หรือ World Health Organization: WHO (1987 อ้างถึงใน ไชยชนะ สุธธีวรชัย, 2536) ได้เสนอ ปัจจัยพื้นฐานในการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 2 ประการ คือ

2.1) ปัจจัยของสิ่งจูงใจ จากสภาพเป็นจริงของชาวชนบท จะเข้าร่วมใน กิจกรรมใด กิจกรรมหนึ่ง ทั้งในแง่ของการร่วมแรง ร่วมทรัพยากร หรืออื่น ๆ นั้น จะมีเหตุผล 2 ประการ คือ การมองเห็นว่าตนจะได้ผลประโยชน์ตอบแทนในสิ่งที่ตนทำไป ซึ่งถือเป็นเรื่องของการ กระตุ้น ให้เกิดเป็นสิ่งที่จูงใจเป็นตัวนำ ซึ่งถือเป็นเรื่องของการก่อให้เกิดมีสิ่งจูงใจ

2.2) ปัจจัยโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม แม้ว่าชาวชนบท เป็นจำนวนมากจะเห็นประโยชน์ของการเข้าร่วมกิจกรรมของการพัฒนา แต่ไม่อาจจะเข้ากิจกรรม ได้ เนื่องจากไม่เห็นช่องทางของการเข้าร่วมหรือเข้าร่วมแล้วไม่ได้รับผลดังที่คาดหวังไว้ เพราะการ เข้ามามีส่วนร่วมกันนั้นมิได้มีการจัดรูปแบบความสัมพันธ์ที่เหมาะสม เช่น ภาวะผู้นำ กฎระเบียบ แบบแผน ลักษณะการทำงาน เงื่อนไขการเข้าร่วม เป็นต้นดังนี้ เป็นพื้นฐานด้านโครงสร้างของ ช่องทางในการเข้าร่วม จึงควรมีลักษณะดังนี้

(1) เปิดโอกาสให้ทุก ๆ คน และทุก ๆ กลุ่ม ในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วม ในการพัฒนาในรูปแบบใด รูปแบบหนึ่ง โดยการเข้าร่วมอาจจะอยู่ในรูปของการมีตัวแทนหรือเข้า ร่วมโดยตรง

(2) ควรมีเวลากำหนดที่ชัดเจน เพื่อผู้เข้าร่วมจะสามารถกำหนดเงื่อนไข ของตนเองได้ตามสภาพความเป็นจริงของตน

(3) กำหนดลักษณะของกิจกรรมที่แน่นอนว่าจะทำอะไร และเมื่อ พิจารณาปัญหาอุปสรรคที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่ง โกวิท พวงงาม (2553) ได้สรุป ปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนดังนี้

(3.1) ปัญหาด้านนโยบายและองค์กรภาครัฐ มี 2 ระดับ คือ

(3.1.1) ระดับนโยบาย พบว่า นโยบายของรัฐไม่เอื้อต่อ การพัฒนา เพราะอำนาจการตัดสินใจรวมศูนย์ที่ส่วนกลาง ไม่มีการกระจายอำนาจให้แก่ประชาชน โดยอีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะโครงสร้างอำนาจทางการเมือง การบริหาร และระบบเศรษฐกิจ อยู่ใน กลุ่มนายทุน

(3.1.2) ระดับปฏิบัติ พบว่า เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ความ เข้าใจและขาดทักษะในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนการขาดประชาสัมพันธ์

การให้ข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่องประกอบกับความล่าช้าในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และขาดการประสานงาน การติดตาม/ประเมินผลที่เป็นระบบ

(3.2) ปัญหาเกี่ยวกับประชาชน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

(3.2.1) กลุ่มผู้นำ พบว่า มีการครอบงำความคิดประชาชน เพราะต้องการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนทำให้ขาดความศรัทธาจากประชาชน

(3.2.2) กลุ่มประชาชนทั่วไป พบว่า ประชาชนมีภาระด้านการประกอบอาชีพด้านครอบครัว ด้านสุขภาพร่างกายประชาชน ขาดทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งทางด้านความคิดเห็น/ผลประโยชน์การแบ่งพรรคแบ่งพวก ส่งผลให้ขาดความสามัคคี ขาดการศึกษา ขาดความรู้ด้านวิทยาการต่าง ๆ ขาดความเชื่อมั่น ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นจึงทำให้ไม่สนใจ ไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม อีกทั้งยังไม่ศรัทธาในตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐและที่สำคัญคือ การขาดการยอมรับในสิทธิและบทบาทสตรี

(3.3) ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองการปกครอง

(3.3.1) ด้านการเมือง พบว่า ขาดการกระจายอำนาจการเมืองถูกควบคุมโดยกลุ่มคนน้อย

(3.3.2) ด้านเศรษฐกิจ พบว่า กระบวนการผลิต/ปัจจัยการผลิตภายใต้ระบบทุนนิยม ซึ่งมีกลไกรัฐของการควบคุมระบบเศรษฐกิจอย่างเข้มงวด ทำให้ขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพยากร

(3.3.3) ด้านสังคมวัฒนธรรม พบว่า มีการแบ่งแยกเชื้อชาติ ภาษา เพศอายุ อันเกิดจากการไม่รู้เพราะขาดการศึกษาที่มีการครอบงำของผู้นำและการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนทำให้ความยากจนตกอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ระบบอุปถัมภ์

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นคือ การให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจกำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริงเป็นการเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) ให้แก่ประชาชน/กลุ่ม/องค์กรชุมชนให้สามารถระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจและควบคุมดูแลกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนมากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับ สามารถกำหนดการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตามความจะเป็นอย่างมีศักดิ์ศรี และสามารถพัฒนาศักยภาพของประชาชน/ชุมชน ในด้านภูมิปัญญา ทักษะ ความรู้ความสามารถและการจัดการและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างเป็นอิสระ การทำงานต้องเน้นในรูปแบบกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วม

อย่างชัดเจน เนื่องจากพลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานพัฒนาต่าง ๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายได้

จากการประมวลกระบวนการมีส่วนร่วมดังที่กล่าวมาข้างต้นจะพบว่าโดยทั่วไปกระบวนการมีส่วนร่วม มีข้อสรุปโดยสังเขปที่น่าสนใจ นำมาใช้พิจารณาในการแก้ปัญหาชุมชนดังต่อไปนี้

- 1) การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน จะเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมกันเรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงาน และร่วมกันค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา ตลอดจน การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
- 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยจะมีการร่วมกลุ่มอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเพื่อกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทาง การดำเนินงาน และทรัพยากรที่ต้องใช้
- 3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา โดยการสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์ แรงงาน เงินทุน หรือเข้าร่วมบริหารงาน การใช้ทรัพยากร การประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก
- 4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งทางด้านวัตถุ และจิตใจ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันของบุคคลและสังคม
- 5) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการพัฒนา เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาดัง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที

กระบวนการมีส่วนร่วม นับเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา ในทุกระดับเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามประเมินผลในกิจกรรม/โครงการ ปัจจุบันแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา (People Participation for Development) ได้รับการยอมรับและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในงานพัฒนาทุกภาคส่วนหรือในลักษณะเบญจภาคี ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และประชาชน รวมพลังการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ด้วยเหตุผลดังกล่าว กระบวนการมีส่วนร่วมจึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจิตสำนึกความเป็นชุมชน จนกระทั่ง

สร้างความรัก ความห่วงใยในชุมชนซึ่งอาจจะกลายเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนท้องถิ่นในภาพรวมเพื่อเป็นชุมชนพึ่งตนเองได้ในอนาคต

3) แนวคิดการพึ่งตนเองของชุมชน

แนวคิดการพึ่งตนเอง (Self-reliance) เป็นแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพ โดยมีความสัมพันธ์กับแนวคิดการช่วยเหลือตนเอง (Self-help) การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Mutual-help) และการพัฒนาชนบทด้วย ซึ่งให้ความสำคัญต่อการที่ประชาชนสามารถริเริ่มหรือพัฒนาการใช้ทรัพยากรของท้องถิ่นด้วยตัวของตัวเอง แนวคิดนี้ได้รับการยอมรับเป็นอย่างมากในฐานะที่เป็นกลวิธีใหม่ต่อการพัฒนาชุมชน เนื่องจากทำให้เกิดการขับเคลื่อนไปสู่การมีชีวิตที่ดีกว่า และช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐบาลด้วย ทั้งนี้การพึ่งตนเองของชุมชนได้นั้น ชุมชนต้องมีการจัดการตนเองอย่างเป็นระบบ และมีความเกี่ยวข้องกับหลายแนวคิด ดังนี้

ความหมาย

ชุมชนพึ่งตนเอง เป็นแนวคิดในการปรับวิถีชีวิตและดำเนินกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของสมาชิกชุมชน เพื่อมุ่งแก้ปัญหาในชุมชนหรือสร้างสรรค์สิ่งที่ดีใหม่ ให้เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง โดยการพยายามลดความช่วยเหลือจากปัจจัยภายนอกชุมชน และใช้ทรัพยากรที่มีในชุมชนหรือทุนของชุมชนมาพัฒนาและปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับคนในชุมชน แล้วทำให้สภาพความเป็นอยู่โดยรวมของคนในชุมชนดีขึ้นในภาพรวม ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมคำอธิบายที่เกี่ยวข้องกับชุมชนพึ่งตนเอง ไว้ดังนี้

ชุมชนพึ่งตนเอง หมายถึง ชุมชนที่เคยผ่านวิกฤติต่าง ๆ ที่ค่อนข้างรุนแรงและมีแก้ไขปัญหาด้วยการระดมภูมิปัญญาของคนในชุมชน ค้นหาความรู้ในการดำรงชีพของคนรุ่นก่อน ค้นหาทรัพยากรและทุนทางสังคมที่ยังหลงเหลืออยู่ในชุมชนเพื่อนำมาเป็นทุนเริ่มต้นในการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันสร้างสรรค์สร้างสิ่งที่ดีในอดีต ให้กลับคืนมาสมบูรณ์ดังเดิม ร่วมกันเรียนรู้ถึงความหมายของการดำรงชีวิต ชุมชนประเภทนี้เน้นความสุขทางใจ ความพอเพียง และการใช้แนวคิดทางสายกลางในการดำรงชีวิตเป็นชุมชนแบบเรียบง่าย พึ่งตนเองในชุมชนในด้านการผลิตและการบริโภค ใช้วัตถุดิบในชุมชนและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งการพัฒนาตัวชี้วัดการผลิตจะใช้แนวคิดวัฒนธรรมจัดการเกื้อกูลระหว่างสมาชิกและกิจกรรมชุมชนที่เกิดขึ้น เน้นการใช้ทุนและศักยภาพภายในของชุมชนในการแก้ไขปัญหาของชุมชน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2547)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550) กล่าวถึง การพึ่งตนเอง หมายถึง ความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระมั่นคงสมบูรณ์ ซึ่งการพึ่งตนเองมีทั้งระดับปัจเจกชน และระดับชุมชน ซึ่งการพึ่งตนเองของปัจเจกชน คือ การที่บุคคลดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระ เช่น สามารถแยกตัวออกมาอยู่ห่างจากพ่อแม่ มีความมั่นคงในชีวิต สามารถเลี้ยงตัวเองได้ สามารถตัดสินใจเรื่องสำคัญต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองหรือสามารถขอคำแนะนำของผู้อื่น มาประกอบการตัดสินใจของตนเองได้

โกวิท พวงงาม (2553 อ้างถึงใน ฌัฐกาล เรื่องอุดม, 2554) กล่าวถึง การพึ่งตนเอง หมายถึง การที่คนสามารถช่วยเหลือตนเองได้โดยไม่เป็นภาระของคนอื่นมากเกินไปในทุกด้าน โดยมีความสมดุลความพอดีในชีวิตและต้องสอดคล้องกันระหว่างเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ สังคมและวัฒนธรรม ดังนั้น การพึ่งพาตนเองเป็นการเสริมสร้างแรงงานให้ดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง เป็นการจัดการกับชีวิตให้เหมาะสมกับสิ่งต่าง ๆ เช่น คน สังคม ธรรมชาติ โดยไม่มุ่งเน้นในด้านการแข่งขัน แต่มุ่งความเป็นอิสระ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การพึ่งตนเองเป็นการมองปัญหาต่าง ๆ และค่อยตัดสินใจในการแก้ไขด้วยตนเอง นอกจากนี้ การพึ่งพาตนเองไม่ได้หมายถึง คน ๆ เดียวหรือกลุ่มเดียวจะพึ่งตนเองได้ โดยสมบูรณ์แต่ต้องพึ่งกลุ่มอื่นด้วย

ฌัฐกาล เรื่องอุดม (2554) กล่าวถึง การพึ่งตนเอง หมายถึง การที่ตนเองและชุมชนสามารถดำเนินการด้วยตนเองอย่างอิสระ ทางด้านความคิด ด้านการทำการกิจกรรมทั้งระดับปัจเจกชน และระดับชุมชน โดยผ่านระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ในการพึ่งพาอาศัยกัน การช่วยเหลือเกื้อกูล การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน โดยไม่มุ่งเน้นการแข่งขัน ทำให้ชุมชน ดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง แต่ไม่ได้หมายถึงการปิดกั้นจากสภาพแวดล้อมภายนอก แต่จะมีการติดต่อในรูปแบบการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้หรือเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชนของตน

อัยวิ วีระพันธุ์พงศ์ (2557) กล่าวถึง การพึ่งตนเองของชุมชนท้องถิ่น หมายถึง การที่ชุมชนท้องถิ่นสามารถกำหนดอนาคตชุมชนด้วยตัวของชุมชนท้องถิ่นเองได้ โดยอยู่บนพื้นฐานความคิด ความเชื่อและความสามารถของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งชุมชนเป็นผู้วางแผน เรียนรู้ สามารถวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับความต้องการของตนเอง และเลือกวิธีปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาหรือตอบสนองความต้องการของตนเอง และพร้อมยอมรับต่อผลที่จะเกิดขึ้นตามมา หัวใจที่สำคัญของการพึ่งตนเองที่สำคัญประการหนึ่งคือ การพึ่งตนเองมิได้เกิดจากคำสั่งเบี้องบน แต่ต้องเกิดจากจิตสำนึก การมีส่วนร่วม ซึ่งเกิดจากการอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากสมาชิกภายในชุมชนท้องถิ่นเอง มิเช่นนั้นแล้วการพึ่งตนเองของชุมชนท้องถิ่นจะตกอยู่ในลักษณะ “หยิбы่นหรือยัดใส่” ให้กับชุมชนท้องถิ่น ทำให้เกิด

ลักษณะที่ชุมชนท้องถิ่นต้องพึ่งพารัฐบาล ทำให้ชุมชนท้องถิ่นไม่ยอมช่วยเหลือตัวเอง คือ รอคอยความช่วยเหลือ คำแนะนำ และร้องขอให้รัฐบาลเข้ามาดำเนินการแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการต่าง ๆ

ชุมชนพึ่งตนเอง หมายถึง ชุมชนที่ประชาชนและผู้นำชุมชนสามารถดำเนินวิถีชีวิตของตนเอง ครอบครัวยุคใหม่ และชุมชนได้ด้วยตนเอง และมีความสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ โดยสามารถแก้ไขปัญหา ปรับตัวให้ทันการเปลี่ยนแปลง และดำเนินการประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (วาทกานต์ ช่อแก้ว, 2560)

จากแนวคิดและความหมายของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงให้ความหมายของ ชุมชนพึ่งตนเอง หมายถึง “ชุมชนที่มีกระบวนการในการสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ได้แก่ ประชาชน และผู้นำในชุมชน เพื่อดำเนินการในการวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับชุมชนและความต้องการของคนในชุมชน และดำเนินการสร้างระบบการเรียนรู้ วางแผน เลือกรูปแบบการแก้ปัญหา และกำหนดแนวทางปฏิบัติร่วมกันของชุมชน โดยนำจุดเด่นของชุมชนหรือภูมิปัญญาของชุมชนมาสร้างแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนหรือพัฒนาชุมชนเพื่อให้สมาชิกชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หรือสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ โดยไม่ต้องรอการตอบสนองหรือช่วยเหลือจากภาครัฐ และทำให้สมาชิกในชุมชนสามารถปรับตัวให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปลอดภัยและมั่นคงในสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป โดยผลกระทบ ผลลัพธ์ ที่เกิดจากการดำเนินการใด ๆ ของชุมชนที่เกิดขึ้น ชุมชนและสมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบร่วมกัน”

การพึ่งตนเอง

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ชุมชนพึ่งตนเอง หมายถึง สภาพที่ชุมชนมีอิสระในการกำหนดเป้าประสงค์และตัดสินใจด้วยตนเอง โดยประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่สร้างความอยู่รอดของชุมชน มีการใช้ประโยชน์จากศักยภาพและทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ และสามารถระดมทุนเพื่อนำมาแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชนของตนเอง และการพึ่งตนเองของชุมชนในงานนี้จึงเห็นว่าจะต้องมีลักษณะ 5 ประการ ซึ่งสามารถแทนได้ด้วยสัญลักษณ์ (TERMS) (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2550) ได้แก่

1) การพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี (Technological self-reliance: T) หมายถึง การมีปริมาณและคุณภาพของเทคโนโลยีทางวัตถุและเทคโนโลยีทางสังคม การรู้จักใช้อย่างมีประสิทธิภาพ และการบำรุงรักษาให้คงสภาพอยู่เสมอ เพื่อการใช้งานเทคโนโลยี ซึ่งในความหมายนี้หมายรวมทั้งของสมัยใหม่และดั้งเดิมของท้องถิ่น ที่เรียกว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Folk Wisdom)

2) การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ (Economic self-reliance: E) หมายถึง ความสามารถในการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจ อยู่ในลักษณะที่สามารถสร้างภาวะสมดุลให้เกิดขึ้น ระหว่างความต้องการและขีดความสามารถการสนองความต้องการ เป็นระบบเศรษฐกิจที่มี พัฒนาการต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพในการแข่งขันกับภายนอก มีความสามารถในการออมและการ ลงทุน สามารถรวมกลุ่มเพื่อการผลิตและการตลาด ตลอดจนมีการวางแผนสำหรับอนาคตด้วย

3) การพึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ (Natural resources self-reliance: R) หมายถึง สิ่งใด ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนหรือสามารถหามาได้ การพึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ คือ การที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ และสามารถรักษาให้ดำรงอยู่ไม่ให้เกิด เสื่อมไปจนหมด มีความอุดมสมบูรณ์หรือสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีคุณภาพของระบบ นิเวศน์ และอยู่ในสภาวะที่สามารถฟื้นฟูได้

4) การพึ่งตนเองได้ทางจิตใจ (Mental self-reliance: M) หมายถึง สภาพจิตใจ ที่กล้าแข็งในการต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคในการหาเลี้ยงชีพ การพัฒนาชีวิตให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นใน การปกครองตนเอง ป้องกันกิเลส คนในชุมชนควรมีจิตสำนึกในการพึ่งตนเองมีจิตใจใฝ่รู้ใฝ่พัฒนา มีความรู้และความสามารถในการประยุกต์ มีคุณภาพ ลดละอบายมุขและมีความขยันหมั่นเพียร

5) การพึ่งตนเองได้ทางสังคมและวัฒนธรรม (Social-cultural self-reliance: S) หมายถึง สภาวะการณ์ที่แสดงถึงการมีกลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง ๆ ที่มีความเป็นปึกแผ่นเหนียวแน่น มีผู้นำ ที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำกลุ่มของตนเองปฏิบัติหน้าที่บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ หรือ อาจขอความร่วมมือมาจากภายนอกได้ ชุมชนมีภาวะผู้นำดี การมีส่วนร่วมสูง มีความเป็นปึกแผ่น ทางสังคม มีองค์กรทางสังคมที่เข้มแข็ง รวมทั้งมีความรู้และข่าวสารที่เท่าทันภายนอก

องค์ประกอบของการพึ่งตนเอง

องค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาชุมชนและสังคมในการพึ่งตนเอง (ฉัฐกาล เรื่องอุดม, 2554) มี 5 ประการ ดังนี้ 1) จิตใจที่เป็นธรรม หมายถึง จิตใจที่มีธรรมะ มีความขยันหมั่นเพียร ไม่กลัว ลำบาก ไม่โลภมาก มีสันโดษธรรม ไม่จ่ายฟุ่มเฟือย จะกำหนดแบบแผนการผลิตและทำให้เกิดความ สมดุลทางเศรษฐกิจ 2) แบบแผนการผลิต หมายถึง กำหนดแบบแผนการผลิตให้เป็นแบบแผนการผลิต เพื่อกินเอง ใช้เอง ทำให้ต้องทำหลายอย่าง เป็นเกษตรกรรมแบบผสมผสาน ซึ่งทำให้มีกินมีใช้ครบและ ธรรมชาติแวดล้อม มีความสมดุล 3) ความสมดุลธรรมชาติแวดล้อม หมายถึง ความสมดุลที่เกิดขึ้น เพราะแบบแผนการผลิตที่คำนึงถึงความสมดุลของธรรมชาติแวดล้อม และขึ้นอยู่กับจิตใจมนุษย์ที่ไม่ โลภมากและการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ 4) การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ หมายถึง เป็นระบบการผลิต แบบใช้เอง กินเอง ความสมดุลธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อมกับพฤติกรรมที่ไม่ฟุ่มเฟือย ทำให้เศรษฐกิจได้

สมดุล พอกินพอใช้ไม่ขาดทุน ไม่เป็นหนี้ จึงมีชีวิตที่สงบสุข มีเวลา และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และ 5) ชีวิตชุมชนและวัฒนธรรม หมายถึง ระบบชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว มีอาหารการกินที่เหลือเฟือ มีเวลาที่จะช่วยเหลือกันสร้างสรรค์กัน และเกิดการผลิตทางวัฒนธรรมของชุมชนขึ้น คือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีวัดเป็นสถาบันของชุมชนที่ช่วยพัฒนาจิตใจเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา ทางศาสนา สุข ทางศิลปะและวัฒนธรรมเป็นสถานสังคมสงเคราะห์ และเป็นเครื่องช่วยให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ

องค์ประกอบการพึ่งตนเองของชุมชน มีความแตกต่างกัน ตามลักษณะพื้นฐานของชุมชน (ไพโรจน์ ภัทรนรากุล, 2545) ซึ่งประกอบด้วย

- 1) ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างขีดความสามารถในการพึ่งตนเอง เพราะทำให้มีปัจจัยในการผลิตเลี้ยงตนเองได้อย่างมั่นคง
- 2) ทุนทางสังคมและทุนทางเศรษฐกิจ หมายถึง ระบบสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมที่เกื้อกูลกับการดำรงอยู่ร่วมกัน ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีความร่วมแรงร่วมใจ ช่วยเหลือเอื้ออาทร และสมาชิกทุกคนมีจิตสำนึก มีอุดมการณ์ร่วมของชุมชน มีความผูกพันในการสรสร้างความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและมั่นคง
- 3) ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ เป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน การแก้ไขปัญหาวิกฤติการณ์ของชุมชนตลอดจนการมีภูมิปัญญาในการคิด วางแผน กำหนดเป้าหมายของตนเอง องค์ความรู้เพื่อการจัดการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนโดยชุมชนเอง การมีเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชนเป็นนวัตกรรมของชุมชน รวมถึงองค์ความรู้ในการปรับตัวให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างปลอดภัยและมั่นคงในสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้ชุมชนจำเป็นต้องมีภูมิปัญญาและองค์ความรู้ใหม่ในการจัดการความสัมพันธ์ภายในชุมชนและจัดการความร่วมมือกับภายนอกชุมชน
- 4) ระบบการจัดการ ต้องประกอบด้วยปรัชญา คุณค่าและวัฒนธรรมชุมชน มีองค์กรชุมชนและการจัดการ ซึ่งจะช่วยในการประสานความร่วมมือ หากมองชุมชนเป็นองค์กรชุมชนเปรียบเสมือนองค์กรที่มีชีวิต ซึ่งประกอบด้วยระบบคุณค่า ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีปรัชญา คุณค่าที่สมาชิกยึดถือบรรทัดฐานและใช้ปฏิบัติร่วมกันและถ้าเราพิจารณาถึงแนวคิดเรื่องผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders) ชุมชนเป็นที่รวมของวิถีชีวิตและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ปฏิบัติ (Action) ที่หลากหลายทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสถาบัน การมีระบบการจัดการจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ช่วยให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

5) การสนับสนุนจากภายนอก เนื่องจากพบว่า มีหลายชุมชนที่ขาดศักยภาพ หรือถูกกระทำให้สูญเสียศักยภาพ จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือ ซึ่งอาจเป็นทุนทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยีวิชาการ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนมีขีดความสามารถในการพึ่งตนเองในระดับสูง

6) เงื่อนไขปัจจัยที่เอื้อต่อการพึ่งพาตนเอง ในกระแสสังคมยุคทุนนิยม การเปิดเสรีทางการค้า และการสื่อสารโทรคมนาคม นับเป็นกระแสที่ทำให้ชุมชนต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ทั้งนี้ชุมชนจะอยู่รอดได้และมีแบบแผนที่พึ่งตนเองได้นั้นต้องพิจารณา ปัจจัยสำคัญ ดังนี้

6.1) การปรับวิถีคิดของสมาชิกในชุมชนและปรับวิถีชีวิตใหม่ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การใช้ชีวิตทางสายกลาง เรียบง่าย มีความเพียร อยู่อย่างเกื้อกูล ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้เท่าทันตนเอง สามารถก้าวข้ามวัตถุนิยมและบริโภคนิยม จะทำให้สามารถปรับตัวดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์

6.2) ปรับความคิด ปรับจิตสำนึกการเป็นผู้ให้ ผู้สนับสนุนช่วยเหลือซึ่งเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นต้องอาศัยปณิธาน ความมุ่งมั่นและวิสัยทัศน์ของผู้นำ

6.3) การจัดระเบียบสังคมใหม่ หมายถึง การจัดระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนด้วยตนเอง เป็นการจัดระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชุมชนกับสังคมภายนอก ให้ตั้งอยู่บนฐานสำนึกใหม่ร่วมกัน ให้อยู่กันอย่างเห็นอกเห็นใจ เอื้ออาทร เสียสละแบ่งปัน

2.1.3 แนวคิดนวัตกรรมและการพัฒนาที่ยั่งยืน

1) แนวคิดนวัตกรรม

โจเซฟ ชุมปีเตอร์ (Joseph Schumpeter) นักเศรษฐศาสตร์ที่ได้รับการยอมรับทั่วไปว่าเป็นผู้บุกเบิกการศึกษาบทบาทและความสำคัญของนวัตกรรมที่มีต่อเศรษฐกิจ ได้ให้คำนิยามของนวัตกรรมตั้งแต่ในช่วงปี 1930s ไว้ว่าคือ “ผลิตภัณฑ์ใหม่หรือการปรับปรุงคุณภาพของผลิตภัณฑ์เดิม กระบวนการการผลิตใหม่ แหล่งทรัพยากรใหม่ ตลาดใหม่ หรือรูปแบบองค์กรใหม่” โดยคุณลักษณะพิเศษของนวัตกรรมที่ถูกเน้นย้ำ คือ ความใหม่ (Novelty) นวัตกรรมจะต้องเป็นสิ่งใหม่ ไม่ว่าจะเป็นใหม่สำหรับโลก ประเทศ ตลาด หรือบริษัทก็ได้ ทั้งนี้ การศึกษาด้านนวัตกรรมในระยะหลังพยายามจะเพิ่มมุมมองในหลากหลายมิติ เช่น ลักษณะ ประเภท ขั้นตอน วิธีการ หรือเป้าหมายของนวัตกรรม เพื่อให้คำนิยามของนวัตกรรมสมบูรณ์ขึ้น (เสาวณี จันทะพงษ์ และขวัญวิ ยงตันสกุล, 2559)

ในกรณีของไทย สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน., 2015) ได้ให้นิยามนวัตกรรมไว้ดังนี้ คือ “การสร้าง หรือพัฒนาสิ่งใหม่ในรูปแบบของทั้งสินค้า บริการ หรือกระบวนการ โดยเน้นการใช้องค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อเพิ่มรายได้ หรือลดต้นทุนของธุรกิจและมีประโยชน์หรือก่อให้เกิดผลกระทบที่ดีต่อเศรษฐกิจและสังคม” ซึ่งจะเห็นได้ว่า นิยามนวัตกรรมที่ใช้ในกรณีของไทยครอบคลุม เช่นเดียวกับกับนิยามที่ใช้ในระดับสากล คือ เน้นคุณลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ ความใหม่ (Novelty) และประโยชน์ (Value-add) คือ นวัตกรรมจะต้องสามารถสร้างคุณค่าหรือให้ผลลัพธ์ที่เป็น ประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นทางเศรษฐกิจหรือสังคม

จากการคิดค้นนวัตกรรมต่าง ๆ Schumpeter เรียกว่าเป็น การทำลายที่สร้างสรรค์ (Creative Destruction) เมื่อมีการคิดสิ่งใหม่ ๆ ทำลายสิ่งที่มีอยู่เดิม โดยทั้งหมดนี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างกำไรเพิ่มขึ้นให้กับองค์กร โดย Schumpeter (1934 อ้างถึงใน ประเมศวร์ กุมารบุญ, 2550) ได้แบ่งนวัตกรรมออกเป็น 4 ประเภท (‘4Ps’ of innovation) ดังนี้

- 1) Product Innovation: การเปลี่ยนแปลงใน “ผลิตภัณฑ์หรือบริการ” ขององค์กร เช่น การให้บริการโทรศัพท์เคลื่อนที่รุ่นใหม่ดูทีวีได้ หรือ Chat กับเพื่อนได้ตลอดเวลา
- 2) Process Innovation: การเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตหรือกระบวนการนำนวัตกรรมสู่ตลาด เช่น Nokia ย้ายฐานการผลิตไปที่จีน หรือการเพิ่มนวัตกรรม PDA สามารถโทรศัพท์ได้
- 3) Position Innovation: การเปลี่ยนตำแหน่งนวัตกรรมสินค้าหรือบริการที่เคยออกสู่ตลาดมาแล้วให้รับรู้ใหม่ เช่น Orange เคยถูกมองในตำแหน่ง Global Brand เป็น Premium Service แต่ถูกเปลี่ยนมาเป็น ทรูมูฟ ซึ่งถูก Repositioning ให้ไปอยู่ตำแหน่ง Lifestyles ครองใจคนเมืองรุ่นใหม่อย่างประสบความสำเร็จ
- 4) Paradigm Innovation: การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศนคตินวัตกรรมองค์กรให้เปลี่ยนแปลงกรอบความคิด (Change in Mental Model) เช่น เดิมเชื่อว่าการผลิตรถยนต์ด้วยมือจะมีความปราณีต ทั้งยังมีราคาแพง ผู้มีฐานะร่ำรวยเท่านั้นที่สามารถมีไว้ครอบครองได้ แต่ต่อมาการผลิตจำนวนมากแบบ Mass Production ที่มีราคาที่เหมาะสม สามารถควบคุมคุณภาพรถยนต์ให้มีความสมรรถนะที่เท่ากันได้ดีกว่า หรือแม้กระทั่งเราเชื่อว่าการเก็บเงินค่า AC กับประชาชนแบบกินเปล่า เป็นเรื่องที่ดีกับองค์กรแต่เมื่อมีการให้เก็บแบบ IC ตามการใช้งานจริง ทั้งยุติธรรมกับประชาชนแล้วยังทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้นด้วยอีก เป็นต้น

ดังนั้น นวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation) ก็คือ การประยุกต์ใช้ความคิดใหม่และเทคโนโลยีที่เหมาะสม ในการยกระดับคุณภาพชีวิต ชุมชน และสิ่งแวดล้อม อันจะนำไปสู่ความเท่าเทียมกันในสังคม และสามารถลดปัญหาความเหลื่อมล้ำได้อย่างเป็นรูปธรรม

“นวัตกรรม” จะต้องประกอบด้วย ความใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน การมีคุณค่าในตัวเอง ไม่ว่าจะเป็คุณค่าเชิงพาณิชย์ (ขายได้ราคาที่ดีกว่า) คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ (สร้างผลตอบแทนที่ดีกว่า) หรือ คุณค่าเชิงสังคม (สร้างสังคมให้ดีขึ้น) และต้องได้รับการยอมรับ มีการนำไปใช้อย่างแพร่หลายในวงกว้าง ส่วนคำว่า นวัตกรรมทางสังคม หมายถึง วิธีการ หลักการ แนวความคิดและโครงสร้างที่เป็นที่ต้องการของสังคม อาทิ ระบบการศึกษา การพัฒนาชุมชน และสุขภาพ รวมไปถึงการเสริมสร้างสังคมที่มีอารยธรรม กล่าวอีกนัยหนึ่ง “นวัตกรรมทางสังคม” คือ นวัตกรรมใหม่ ทางความคิดที่พัฒนาสังคมและช่วยเสริมสร้างความสามารถทางสังคม (Caulier-Grice, 2010 อ้างถึงใน บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา, 2562) ทั้งนี้ นวัตกรรมทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสถาบัน และโครงสร้างขององค์กร

“นวัตกรรมทางสังคม” คือ สิ่งใหม่ที่สร้างขึ้นมาจากความคิดสร้างสรรค์ ไม่ว่าจะเป็กระบวนการ ผลิตภัณฑ์ หรือรูปแบบ การพัฒนาที่เป็นที่ยอมรับ เพื่อแก้ไขและตอบสนองต่อปัญหาทางสังคม นอกจากนี้ยังต้องสามารถที่จะแพร่กระจายไปยังสังคมอื่น ๆ ได้ โดยที่นวัตกรรมเพื่อสังคมนั้นจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ 1) มีความใหม่และตรงตามความต้องการของสังคม 2) เกิดขึ้นได้จริงและสามารถแพร่กระจายไปสู่สังคมได้ 3) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในสังคม (เช่นฤทัย กาญจนะจิตร และวาสนา อัมเมม, 2544 อ้างถึงใน บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา, 2562)

นอกจากนี้ ผลงานการศึกษาเรื่อง “นวัตกรรมสังคม: การให้ความหมายและลักษณะกิจกรรมในประเทศไทยนวัตกรรม” นำเสนอไว้ว่า นวัตกรรมทางสังคม คือ “สิ่งใหม่ ๆ ทั้งที่เป็นกระบวนการทางความคิด (จินตนาการ) หรือการสร้างโอกาส หรือการลงมือปฏิบัติ (Action) เพื่อแก้ปัญหา หรือเพื่อทำให้สังคมดีขึ้น สิ่งใหม่ ๆ นี้รวมถึงการปรับหรือพัฒนาบนฐานเดิมด้วย” ลักษณะร่วมของกิจกรรมหรือภารกิจที่เป็นนวัตกรรมสังคม คือ การเปิดพื้นที่ทางปัญญา และพื้นที่ทางสังคมให้กว้างขวางที่สุดเกิดจากการรวมตัว ร่วมคิดร่วมสร้างของคนในสังคม/ชุมชน ไม่ใช่เกิดจากการสั่งการจากภายนอก เกิดจิตสำนึกรวมต่อสาธารณะ ประโยชน์ต่อสังคมมาก่อนประโยชน์

ส่วนคนหรือของกลุ่ม มีพัฒนาการไม่เกิดขึ้นและหายไปอย่างรวดเร็ว แต่อาจมีการเปลี่ยนรูปแบบอันเป็นผลจากการคิดสร้างสรรค์ มุ่งมั่น และลงมือปฏิบัติ (บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา, 2562)

การแก้ไขปัญหาตามแนวคิดนวัตกรรมสังคมนั้น จากแนวคิดนวัตกรรมสังคมที่กล่าวไปข้างต้น สามารถเสนอแนวทางได้ว่า การจัดการแก้ไขปัญหาตามแนวคิดว่าด้วยนวัตกรรมสังคม มีได้หลายแนวทาง ได้แก่ การนำเสนอสินค้า บริการ กิจกรรม เพื่อสนับสนุนสังคมให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การก่อตั้งธุรกิจในรูปแบบธุรกิจหรือวิสาหกิจเพื่อสังคม การดำเนินธุรกิจที่สนับสนุนการมีงานทำ หรือการใช้ทรัพยากรของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดตั้งองค์กรไม่แสวงหากำไรเพื่อสนับสนุนสังคม การมีแนวคิดในการพัฒนาท้องถิ่นหรือสังคมในเชิงกายภาพ การปรับเปลี่ยนโครงสร้างสังคม ทั้งในแง่ของอำนาจการปกครอง และการจัดปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม รวมไปถึงการริเริ่มนำเรื่องของการพัฒนาอย่างยั่งยืนมาใช้ในสังคม

2) แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืน ปัจจุบันเป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมมาใช้ในหลายชุมชน ซึ่งเป็นแนวคิดที่จุดประกายในการรักษามรดกทางทรัพยากรธรรมชาติ การทำให้คุณภาพชีวิตของมนุษย์ดีขึ้น ในลักษณะของการเศรษฐกิจแบบยั่งยืนโดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศและรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณภาพในระบบเศรษฐกิจในภาวะที่มีดุลยภาพทางระบบนิเวศวิทยา นั่นจึงทำให้ การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่มุ่งกระจายประโยชน์ของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจไปอย่างทั่วถึง ตลอดจนเป็นการปกป้องสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นและระดับโลก เพื่อชนรุ่นหลัง และเป็นการพัฒนาที่ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นอย่างแท้จริง (รังสรรค์ สิงห์เลิศ และนิภาภรณ์ จงวุฒิเวศย์, 2561) ทั้งนี้สำหรับระดับของความยั่งยืน ซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญจะพิจารณาจากความสามารถในการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในปัจจุบันไปใช้เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ โดยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด

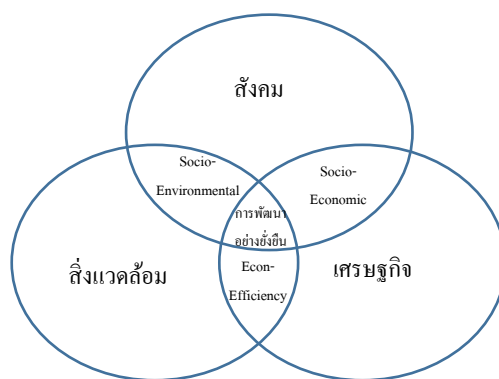
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน เริ่มจากแนวคิดการพัฒนาหมู่บ้าน ที่ปรากฏขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2530 โดยการประชุมสุดยอดระดับโลก ว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ซึ่งมีการนำเสนอรายงานบรรทัดแลนด์ (Brundtland Report) ที่กล่าวไว้ว่า การให้มนุษย์คำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติบนโลก และให้ดำเนินการพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่สมดุล เพื่อไม่ให้ระบบนิเวศเสียสมดุล เป็นการอนุรักษ์และป้องกันทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม โดยมีลักษณะของการ

พัฒนาเป็นแบบบูรณาการในด้านสิ่งแวดล้อม ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม ซึ่งสมัชชาโลก ว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The World Commission on Environment and Development) ได้แนะนำแนวทางการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชากรโลกไว้ว่าต้องฟื้นฟูความเจริญก้าวหน้าทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้มีความสมดุลเหมาะสมอยู่เสมอ โดยคำนึงถึงความจำเป็น ความต้องการด้านหน้าที่การงาน อาหาร พลังงาน น้ำ สุขอนามัย ควบคุมจำนวนประชากร การจัดการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ พัฒนา และปรับปรุงเทคโนโลยี และจัดการความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นอย่างเหมาะสมและคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจคู่กันเสมอ ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมคำอธิบายเกี่ยวกับการพัฒนาแบบยั่งยืน ไว้ดังนี้

การพัฒนาแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่กระจายประโยชน์ของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจได้อย่างทั่วถึง ตลอดจนเป็นการพัฒนาที่ปกป้องสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นและในระดับโลกโดยรวมเพื่อชนรุ่นหลัง และเป็นการพัฒนาที่ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นอย่างแท้จริง (2538)

การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นต่อไปต้องลดลง (มหาวิทยาลัยสุโขทัย, 2557)

Barbier (2022) กล่าวถึง การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การปรับปรุงคุณภาพชีวิตมนุษย์ภายใต้ศักยภาพของระบบนิเวศวิทยาของโลก ซึ่งมีส่วนประกอบพื้นฐานที่สำคัญ 3 ด้าน คือ 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคม และ 3) ด้านสิ่งแวดล้อม โดยส่วนประกอบทั้งสามนี้จะเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ทั้งนี้ หากการดำเนินงานสามารถบรรลุเป้าหมายได้ครบทั้งสามองค์ประกอบจะดีที่สุด อย่างไรก็ตาม หากไม่สามารถบรรลุเป้าหมายสูงสุดในทุกส่วนประกอบได้ ก็สามารถลดเป้าหมายในบางองค์ประกอบลง เพื่อให้เป้าหมายในองค์ประกอบอื่นเพิ่มขึ้น โดยขึ้นอยู่กับการจัดลำดับความสำคัญระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ว่าจะให้องค์ประกอบใดมีความสำคัญสูงกว่าองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น ถ้าให้ลำดับความสำคัญทางด้านการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในอันดับแรก ก็อาจต้องชดเชยด้วยการให้เป้าหมายทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมลดลง ดังรูปที่ 2.2

รูปที่ 2.2 องค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน
ที่มา : มหาวิทยาลัยสุโขทัย, 2557

ส่วนประกอบของความยั่งยืนทางเศรษฐกิจนั้น คือ การที่สังคมต้องสร้างความเจริญเติบโตที่ทำให้เกิดกระแสรายได้ที่เหมาะสม ในขณะที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งทุนที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งทุนมนุษย์และทุนธรรมชาติ และเป้าหมายพื้นฐาน 3 ประการของระบบเศรษฐกิจ คือ 1) การเพิ่มขึ้นในการผลิตสินค้าและบริการ 2) การตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชนหรือการลดปัญหาความยากจน และ 3) ทำให้เกิดการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมเพิ่มขึ้น ซึ่งเป้าหมายพื้นฐาน 3 ประการนี้ ต้องดำเนินการในแนวทางที่ยั่งยืนตามที่กล่าวมา

สำหรับ ส่วนประกอบทางด้านสังคมนั้น ต้องดำเนินการบนหลักการ 2 ประการ คือ หลักการความยุติธรรมและหลักการความเท่าเทียมกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาในระยะยาว การเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสของคนในสังคมต้องมีความเท่าเทียมกัน สิทธิมนุษยชนและผลประโยชน์อื่น ๆ เช่น อาหาร สาธารณสุข การศึกษา ที่อยู่อาศัย โอกาสในการพัฒนาตนเอง และความเป็นธรรมในสังคมนี้ โดยมีนัยยะถึงโอกาสที่เท่าเทียมกันของประชาชนทุกคนในด้านการศึกษาและการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างผลิตภาพให้แก่สังคม ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้เป้าหมายทางสังคม ทั้งด้านของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเป็นธรรมในสังคม ความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ และการมีส่วนร่วมของประชาชนประสบความสำเร็จได้

สำหรับ ส่วนประกอบด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน การรักษาไว้ซึ่งทุนธรรมชาติ ทั้งป่าไม้ แม่น้ำ ภูเขา แร่ธาตุ อันเป็นสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ที่ควรดำรงอยู่เพื่อทำให้ส่วนประกอบทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีเสถียรภาพ และระบบนิเวศของโลกไม่ถูกรบกวนกระทบกระเทือน

นอกจากนี้ ยังมีการนำเสนอรูปแบบแนวปฏิบัติการผลิตและการบริโภค ที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยนำเสนอ 3 รูปแบบ ดังนี้

1) การผลิตรูปแบบใหม่ที่นำวัตถุดิบจากธรรมชาติมาใช้ในการกระบวนการผลิต โดยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพของวัตถุดิบ ลดระดับการใช้วัตถุดิบบริสุทธิ์ และส่งเสริมการนำวัตถุดิบกลับมาใช้ใหม่

2) การลดความสิ้นเปลืองของการใช้ผลิตภัณฑ์ โดยใช้ให้ถึงศักยภาพสูงสุดของผลิตภัณฑ์นั้น และการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

3) การจัดระบบแบบใหม่ เพื่อปรับเปลี่ยนระบบของกระบวนการตัดสินใจ โดยการเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมของสาธารณชน และเพิ่มความหลากหลายของกิจกรรมร่วมในการตัดสินใจตั้งแต่การรับฟังข้อเสนอแนะความคิดเห็น และร่วมบริหารจัดการ ลดการตัดสินใจ เพิ่มความโปร่งใสในการบริหาร การกระจายอำนาจการบริหารสู่ท้องถิ่น เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสร้างเงินทุนชุมชน

ลักษณะสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ สามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนาตามเหมาะสม มีความเท่าเทียมกันและความยุติธรรมในทุกระดับ สามารถนำแผนมาใช้ระยะยาวได้และมีแผนป้องกันล่วงหน้า ตามความเหมาะสม ให้สอดคล้องกับความแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น ระยะเวลา และการผสมผสานระหว่างค่านิยม ทรัพยากร ที่ต้องมีความเชื่อมโยงระบบทั้งสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม และเมื่อมีการวิเคราะห์คุณสมบัติของครอบครัวชุมชน และสังคม อย่างเหมาะสม ก็จะทำให้เกิดความยั่งยืนในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มั่นคงได้ต่อไปในอนาคต

ซึ่งจากแนวคิดองค์ประกอบและการพัฒนาที่ยั่งยืนข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปว่า องค์ประกอบของการสร้างและพัฒนาชุมชนพึ่งตนเอง ประกอบด้วย 1) ทรัพยากรชุมชนที่มีคุณค่า จุดเด่น และสร้างมูลค่าให้กับชุมชน 2) ความสัมพันธ์ของชุมชน ได้แก่ ความสัมพันธ์ของบุคคลในชุมชน วัฒนธรรม ประเพณี รวมไปถึงค่านิยมร่วมของชุมชน 3) ภูมิปัญญาและองค์ความรู้สำหรับการแก้ไขปัญหาของชุมชน 4) ระบบการจัดการ ประกอบด้วย องค์กรชุมชน แนวคิดร่วมและการมีส่วนร่วมในการจัดการชุมชน 5) การสนับสนุนจากภายนอก ทั้งการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมไปถึง องค์ความรู้ทางวิชาการ 6) เงื่อนไขสำคัญที่เอื้อต่อการพึ่งพาตนเอง ได้แก่ วิธีคิดและแนวทางในการปรับวิถีชีวิตใหม่ จิตสำนึกความรับผิดชอบเพื่อสนับสนุนการดำเนินการของชุมชน และการจัดระเบียบภายในสังคม ซึ่งนำมาใช้เป็นแนวคิดในการศึกษาครั้งนี้

จากการศึกษาของ ทศนีย์ ลักษณะนิชนัช (2545 อ้างถึงใน รพีภัทร์ สุขสมเกษม, 2559) ได้กล่าวถึงปัจจัยร่วมในการกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมือง ประกอบด้วย

1) สภาพปัญหาความเดือดร้อนของชุมชน เป็นเหตุและแรงผลักดันที่ทำให้ชุมชนมารวมตัวกันเป็นพลังขับเคลื่อนในการจัดการปัญหาของชุมชนในรูปแบบของ “กลุ่มช่วยเหลือตัวเอง” (Selfhelp Group) เนื่องจากการที่หน่วยงานภาครัฐดูแลไม่ทั่วถึง หรือล่าช้าไม่ทันต่อเหตุการณ์ ชุมชนจึงต้องช่วยเหลือตัวเองเป็นการเฉพาะหน้า เพราะปัญหานั้นสร้างความเดือดร้อน และขัดขวางต่อการดำเนินชีวิตที่ปกติสุข ทั้งนี้ในการจัดการปัญหาชุมชนต้องใช้ตรรกะ (Logic) หรือความเป็นเหตุเป็นผล บนพื้นฐานความคิดที่เป็นจริง คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลักสิทธิมนุษยชน หลักประชาธิปไตยและหลักความถูกต้องตามกฎหมายของบ้านเมืองและกติกาของสังคม (Legal Right & Social Right)

2) ภาวะผู้นำ สภาพปัญหาความเดือดร้อนของชุมชน เป็นตัวเร่ง/ตัวกระตุ้นให้ชาวชุมชนค้นหาผู้นำตามธรรมชาติ ซึ่งหมายถึง บุคคลที่มีบุคลิกภาพโดดเด่น เป็นผู้นำความคิดของคนในชุมชนให้มองเห็นภาพของอนาคตและสามารถสื่อสาร ขยายและขยายความคิด ความเชื่อปรัชญาของตนให้แก่ผู้เกี่ยวข้องได้ มีการโน้มน้าวชักจูงให้เห็นความสำคัญ สร้างความรู้สึกผูกพันและนำท้าทายต่อวิสัยทัศน์นั้น อันนำไปสู่ “การปฏิบัติโดยการเพิ่มอำนาจ” (Action through Empowerment) และหากผู้นำเป็นผู้มีพลังอำนาจที่ชาวชุมชนเชื่อถือ มีจิตสำนึกสาธารณะ และความรับผิดชอบต่อสังคม ต่อผลประโยชน์ส่วนรวม ก็จะยิ่งทำให้ชาวชุมชนเข้าร่วมกระบวนการจัดการปัญหามากขึ้น ผู้นำตามธรรมชาติ ถือเป็นทุนมนุษย์ที่สำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการเปลี่ยนแปลงของชุมชนและหากผู้นำตามธรรมชาติถูกบูรณาการอยู่ในตัวบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้นำแบบทางการ เช่น คณะกรรมการชุมชน ก็จะทำให้ผู้นำคนนั้นมีฐานะและศักยภาพในการจัดการปัญหาของชุมชนสูงขึ้น ผู้นำชุมชน จึงเป็นปัจจัยสำคัญสูงสุดในการชักจูงและนำพาชาวชุมชนไปสู่การจัดการกับปัญหาของชุมชนได้สำเร็จ ซึ่งต้องใช้หลักการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนและความเป็นประชาธิปไตยเป็นองค์ประกอบร่วม ทั้งนี้ ลักษณะสำคัญของผู้นำชุมชนที่ได้รับการยกย่องยอมรับจากชาวชุมชน คือ บุคคลที่มีความซื่อสัตย์ จริงใจ มีความเสมอภาค และให้ความเป็นธรรม จึงจะสามารถเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงได้สำเร็จ

3) วิธีคิดในการจัดการปัญหาของชุมชน วิธีคิดของชุมชนในการจัดการปัญหาชุมชนอันดับแรก คือ “การเอาตัวรอด” (Survive) ก่อน โดยค้นหาต้นเหตุแห่งปัญหา และลงมือกระทำตามประสบการณ์ของชาวชุมชน ดังนั้นความสำเร็จจึงขึ้นอยู่กับศักยภาพของชุมชนและผู้นำชุมชน รวมทั้งกระบวนการมีส่วนร่วมในวิธีการจัดการกับปัญหาอย่างถูกวิธี โดยการบูรณาการหลักคิดต่าง ๆ เช่น ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ หลักความถูกต้องเป็นธรรม หลักการมีส่วนร่วม การเพิ่ม

พลังอำนาจ และหลักการแก้ปัญหาแบบสันติวิธี ให้อยู่ในรูปกิจกรรมหรือบริการที่ชุมชนจัดให้มีขึ้น ตลอดจนจิตสำนึกสาธารณะของชาวชุมชน (Community Consciousness) ที่ใช้ในการจัดการกับปัญหา

4) วิธีปฏิบัติในการจัดการกับปัญหาของชุมชน ขึ้นอยู่กับบริบทของปัญหา ภาวะผู้นำชุมชน ทัศนคติของผู้นำ การบริหารวิสัยทัศน์ และการบูรณาการความคิดร่วมของชุมชน ในการจัดการปัญหาของชุมชนได้อย่างถูกวิธี ซึ่งการกระทำหรือการจัดกิจกรรม/บริการ เพื่อผลประโยชน์ของชุมชนเป็นเรื่องของการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมดังกล่าวเป็นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนผ่านตัวแทนหรือผู้นำของชุมชนในการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ซึ่งความสำเร็จจะขึ้นอยู่กับระดับการมีส่วนร่วมของชาวชุมชน และการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) ระหว่างผู้นำชุมชนและชาวชุมชน จนเป็นที่เข้าใจถึงผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง กล่าวคือ ชุมชนเมือง ได้ครอบคลุมทั้งลักษณะทางภูมิศาสตร์ ลักษณะทางประชากร สัมพันธภาพของบุคคล และลักษณะทางสังคม ไว้ด้วยกัน ดังนั้นการนำแนวคิดชุมชนเมืองมาใช้ในการทำงาน จึงมีความหมายถึง การปฏิบัติงานที่มุ่งใช้ในการคุณลักษณะของชุมชนและทรัพยากรในชุมชนเพื่อใช้เป็นเครื่องมือ เพื่อการสร้างจิตสำนึกร่วมของประชาชนในการดำเนินการเพื่อชุมชน และโดยชุมชน โดยการสร้างกระบวนการเปลี่ยนแปลงในการจัดการกับปัญหาและเป้าหมายของชุมชน ที่เริ่มต้นจาก “คนในชุมชน” ซึ่งเป็นแกนกลางของชุมชน โดยมีผู้นำชุมชนทำหน้าที่เป็นผู้นำความคิดและการสื่อสารความคิดให้คนในชุมชนเข้าใจ และบริหารจัดการให้เกิดแผน/นโยบาย กิจกรรม/ที่บริการ ที่เหมาะสมในการจัดการกับปัญหาของชุมชนอย่างเป็นระบบภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วม ของชาวชุมชน และมีตัวชี้วัดการพัฒนาแบบยั่งยืนโดยชุมชนสามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้ และชาวชุมชนมีจิตสำนึกสาธารณะที่สามารถดูแลแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยพลังของชุมชน

3) แนวคิดธรรมาภิบาลกับชุมชนเข้มแข็ง

ธรรมาภิบาล เป็นหลักการที่นำมาใช้บริหารงานในปัจจุบันอย่างแพร่หลาย โดยสามารถนำมาสร้างสรรค์และส่งเสริมองค์กรให้มีศักยภาพและประสิทธิภาพ อาทิ พนักงานต่างทำงานอย่างซื่อสัตย์สุจริตและขยันหมั่นเพียร ทำให้ผลประกอบการขององค์กรธุรกิจนั้นขยายตัว นอกจากนี้แล้วยังทำให้บุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง ศรัทธาและเชื่อมั่นในองค์กรนั้น ๆ อันจะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

สำนักงาน ก.พ. ได้กำหนดหลักธรรมาภิบาล ไว้เป็นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ประกอบด้วย 6 หลักการ คือ

- 1) หลักคุณธรรม
- 2) หลักนิติธรรม
- 3) หลักความโปร่งใส
- 4) หลักความมีส่วนร่วม
- 5) หลักความรับผิดชอบ
- 6) หลักความคุ้มค่า

ซึ่งทุกหลักการทั้งหลายล้วนมีจุดมุ่งหมายที่จะรักษา “ความสมดุล” ในมิติต่าง ๆ ไว้ เช่น หลักคุณธรรมก็คือการรักษาสมดุลระหว่างตนเองกับผู้อื่น คือไม่เบียดเบียน ผู้อื่นหรือตัวเองจนเดือดร้อน ซึ่งการที่มีความโปร่งใส เปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม ตรวจสอบ ก็เพื่อมุ่งให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เห็นถึงความสมดุลดังกล่าวว่าอยู่ในวิสัยที่ยอมรับได้ ส่วนหลักความรับผิดชอบ ก็ต้องสมดุลกับเสรีภาพที่เป็นสิ่งสำคัญของทุกคน และหลักความคุ้มค่า ก็ต้องสมดุลกับหลักอื่น ๆ เช่น บางครั้งองค์การอาจมุ่งความคุ้มค่าจนละเลยเรื่องความเป็นธรรมหรือโปร่งใส หรือบางครั้งที่หน่วยงานโปร่งใสมากจนคู่แข่งฉันทรู้ความลับที่สำคัญในการประกอบกิจการ ความสมดุล หรือ ธรรม จึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของธรรมาภิบาล

หลักของธรรมาภิบาลในภาครัฐ

ภาครัฐได้กำหนดแนวทางปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลไว้ดังนี้

1) ยึดมั่นในหลักของวัตถุประสงค์ในการให้บริการแก่ประชาชนหรือผู้ที่มาใช้บริการ (Clear statement-high service quality) โดย องค์กรจะต้องมีการประกาศ (Statement) พันธกิจและวัตถุประสงค์ ขององค์กรที่ชัดเจน และใช้เป็นแนวทางในการวางแผน การปฏิบัติงาน ขององค์กรนั้น ๆ

2) ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพในหน้าที่และบทบาทของตน (Public Statement)ว่าจะทำหน้าที่อย่างไรโดยวิธีอะไรที่จะบรรลุเป้าหมาย) โดยผู้บริหารควรแจ้งให้ประชาชนได้ทราบในการประกาศสาธารณะ (Public Statement) ถึงหน้าที่และความรับผิดชอบของตน โดยระบุให้ทราบถึงการปฏิบัติงานที่พอเหมาะกับขนาดและความซับซ้อน (Complexity) ขององค์กร

3) ส่งเสริมค่านิยม (Values) ขององค์กร และแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของธรรมาภิบาล โดยการปฏิบัติ หรือ พฤติกรรม (Behaviors) (Moral integrity and etiquette in the

responsiveness to the diverse public) โดยผู้บริหารทำตัวเป็นตัวอย่างในการให้บริการแก่ประชาชน ทุกชนชั้นอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

4) มีการสื่อสารที่ดี การตัดสินใจอย่างโปร่งใส และมีการบริหารความเสี่ยงที่ รับผิดชอบ (Providing information to flow two-ways) โดยต้องมีระบบตรวจสอบการทำงานทุกอย่าง เพื่อให้แน่ใจว่าทุกอย่างดำเนินไปตามแผนการทำงาน มีการตรวจสอบความถูกต้องของรายงานบัญชี การเงินรวมทั้งข้อมูลต่าง ๆ ที่ผลิตโดยองค์กร

5) พัฒนาศักยภาพและความสามารถของส่วนบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง และให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (ผู้บริหารต้องมีความสามารถและพัฒนาตัวเองอย่างต่อเนื่อง) โดย ผู้บริหารจัดการจะต้องมีความรับผิดชอบในผลงาน โดยการประเมินผลงานเป็นระยะ ๆ ทั้งนี้รวมทั้ง การประเมินความต้องการในการฝึกอบรม หรือการพัฒนาทักษะที่ต้องการใช้ในการปฏิบัติหน้าที่

6) การเข้าถึงประชาชน และต้องรับผิดชอบต่อการทำงานและผลงานอย่าง จริงจัง

หลักธรรมาภิบาลดังกล่าวนี้ มีความสำคัญอย่างยิ่งในการที่ผู้นำจะนำหลักข้างต้นมา พัฒนาชุมชน เนื่องจากเป็นแนวปฏิบัติที่ดีของผู้นำที่จะสามารถผลักดันให้การดำเนินงานบรรลุได้ ตามวัตถุประสงค์ของชุมชน

และสำหรับการพัฒนาชุมชน เนื่องจากเป้าหมายหลักของการพัฒนาชุมชนคือการ พึ่งตนเอง หรือลดการพึ่งพาจากภายนอกชุมชนให้มากที่สุด ซึ่งอาจทำได้ยากในปัจจุบัน ซึ่งเกณฑ์ที่ จะช่วยลดการพึ่งพาจากภายนอกได้นั้น อาจมีแนวทางโดยการน้อมนำเอาทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงมา ปรับใช้ในการพัฒนา และสร้างเงื่อนไขพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากสำนึกที่สมาชิกของ ชุมชนมีความรักและผูกพันกับถิ่นที่อยู่ของตนเองเป็นเบื้องต้น หากชุมชนใดสมาชิกในชุมชนย้าย หรือไปทำงานต่างถิ่น ชุมชนนั้นก็มิโอกาสในการพัฒนาที่ค่อนข้างยาก อย่างไรก็ตามหากสามารถ พัฒนาชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ก็จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง แม้สถานการณ์ภายนอกทั้งภาวะ เศรษฐกิจ การเมือง หรือสังคม จะผันผวนมากเพียงใด ซึ่งหลักการสำคัญที่สามารถนำไปใช้เป็นเงื่อนไข ในการสร้างชุมชนพึ่งตนเองได้ ก็คือ หลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีหรือหลักธรรมาภิบาล (วชิรวัชร งามละม่อม, 2556)

องค์การสหประชาชาติ ให้ความหมายของ หลักธรรมาภิบาล ว่าหมายถึง กระบวนการตัดสินใจและกระบวนการที่นำการตัดสินใจไปสู่การปฏิบัติ หลักธรรมาภิบาลสามารถ นำไปปรับใช้กับทุกองค์กร ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน หรือองค์กรระหว่างประเทศ

สหประชาชาติได้วางหลักธรรมาภิบาลไว้ 8 ประการ (วชิรวัชร งามละม่อม, 2556) ดังนี้

- 1) การเคารพสิทธิและความเท่าเทียมของสมาชิกชุมชน (Right and Equitable Treatment) ซึ่งเป็นหลักการของการปกครองระบอบประชาธิปไตย
- 2) ยึดผลประโยชน์ของชุมชน (Interest of Other Community Members)
- 3) บทบาทและความรับผิดชอบของคณะกรรมการและผู้นำ (Roles and Responsibilities of Committees and Leaders)
- 4) ประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Efficiency & Effectiveness)
- 5) ศักดิ์ศรีและจริยธรรม (Integrity and Ethical Behavior) การตัดสินใจใด ๆ ในกิจกรรมของชุมชนจะต้องเป็นไปเพื่อส่วนรวมของชุมชน จะไม่มีการเลี้ยงและสามารถหลีกเลี่ยงความเสี่ยง หรือไม่ละเมิดต่อกฎหมายและศีลธรรมอันดีของประชาชน
- 6) เปิดเผยและโปร่งใส (Disclosure and Transparency) ทุกกิจกรรมจะต้องอธิบายได้มีเหตุผล มีความซื่อสัตย์ต่อชุมชน
- 7) การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน (Participation) ชุมชนเป็นองค์กรที่ไม่ใหญ่มากนัก การมีประชาธิปไตยโดยตรงในการร่วมมือร่วมใจในการแสดงความเห็น ร่วมกันทำกิจกรรม หรือจะเป็นประชาธิปไตยโดยอ้อมก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละชุมชน เช่น การเลือกผู้นำและคณะกรรมการในกิจกรรมงานต่าง ๆ ของชุมชน
- 8) หลักการฉันทามติ (Consensus Oriented) ในการประชุมปรึกษาหารือในการจัดการกิจกรรม

ชุมชนต้องพยายามทำให้สมาชิกชุมชนเห็นพ้องต้องกัน การใช้วิธีการลงมติ ตัดสินโดยใช้เสียงข้างมาก ฟังหลีกเลี่ยง เมื่อมีการใช้หลักการเหตุผลในการพัฒนาชุมชน สมาชิกชุมชนจะให้ความร่วมมือร่วมใจให้การสนับสนุน

จากหลักธรรมาภิบาลข้างต้นนั้น สามารถนำมาปรับใช้และอธิบายรูปแบบของการบริหารจัดการชุมชนได้ ทั้งในมิติของการมีส่วนร่วม การเคารพสิทธิและความเสมอภาค ความรับผิดชอบของกรรมการและผู้นำ ชุมชน หลักการเปิดเผยโปร่งใส หลักการเป็นผู้นำ ซึ่งหากชุมชนได้นำหลักการนี้มาใช้ ในกระบวนการตัดสินใจเพื่อการพัฒนาชุมชน ก็จะทำให้ชุมชนนั้น มีระบบที่สามารถควบคุมภายในการบริหารจัดการองค์กรชุมชนได้ และยังเป็นการป้องกันความเสี่ยงจากการทุจริตของกรรมการและผู้นำชุมชนได้เป็นอย่างดี (Oversight and Management of Risk) ซึ่งการที่ชุมชนมีธรรมาภิบาลในการพัฒนาชุมชนได้นั้น ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญมาก โดยผู้นำชุมชนต้อง

ยึดมั่นในหลักการธรรมาภิบาลในการดำเนินชีวิตเพื่อให้สามารถเป็นแบบอย่างให้แก่สมาชิกชุมชนได้ด้วยเช่นกัน

ภาคชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่ชุมชนมีศักยภาพและเข้มแข็งในด้านต่าง ๆ (วุฒิชัย สายบุญจวง, 2561) ประกอบด้วย

1) ความเข้มแข็งของชุมชนด้านเศรษฐกิจ การที่ชุมชนมีความกินดีอยู่ดี มีอำนาจต่อรองกับนายทุน มีอิสรภาพในการจัดการทรัพยากรของชุมชน การไม่เป็นหนี้ การมีทุนสำรองสำหรับกิจการสาธารณะและสวัสดิการของชุมชน การที่ชุมชนมีทรัพยากรเพียงพอต่อการบริโภค การมีโอกาสเข้าถึงและใช้ทรัพยากรในชุมชนเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชน สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสิ่งที่มีค่าน้อยหรือไม่มีค่าของคนในชุมชนการปลอดจากการพึ่งพิงตลาดทุน และปัจจัยในการผลิตจากภายนอก เพื่อลดการพึ่งพิงให้เหลือน้อยที่สุด ขายผลผลิตได้ในราคาเป็นธรรม มีความสามารถในการจัดระบบธุรกิจของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปลอดจากความเสี่ยงในการผลิตหรือมีความเสี่ยงน้อย

2) การมีอำนาจในการผลักดันรัฐ หรือ กลุ่มผลประโยชน์ ให้ดำเนินการเพื่อประโยชน์ของชุมชนได้ การมีสิทธิเหนือชุมชน การไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของภายนอกอย่างเด็ดขาด ไม่ว่าจะเป็นรัฐหรือกลุ่มอำนาจ การมีความสามัคคี มีความไว้วางใจกันระหว่างคนในชุมชน สามารถร่วมมือ ร่วมใจกันแก้ปัญหาของชุมชน มีจิตสำนึกต่อกัน มีศีลธรรม มีความมั่นใจในศักยภาพของชุมชนในการแก้ปัญหาของชุมชน รู้จัก ช่วยเหลือแบ่งปันกัน เสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม พึ่งพาอาศัยกันและกันได้โดยนัยจำเป็น

3) มีกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน มีสิ่งแวดล้อมที่ดี มีความสามารถปรับใช้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนเพื่อประโยชน์ของชุมชน มีความปลอดภัยในชีวิต สุขภาพ และทรัพย์สิน ชุมชนมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ดี มีการจัดระบบรักษาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน คนในชุมชนมีจิตสำนึกในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน มีวิถีชีวิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม โดยมีสิ่งบ่งชี้ที่แสดงถึงชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย

3.1) การรวมตัวเป็นปึกแผ่น มีศักยภาพในการพึ่งตนเองและการเรียนรู้ในระดับสูง มีองค์กรในชุมชน

3.2) มีการรวมตัวเป็นปึกแผ่น สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ ทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชนได้เป็นหลัก

3.3) ความรัก ความเอื้ออาทร ความสามัคคี และมีจิตสำนึกความห่วง
 แห่นความเป็นชุมชนของตน

3.4) มีแผนชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุก ๆ ด้านของชุมชนที่มุ่ง
 การพึ่งตนเอง

3.5) สมาชิกในชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะ
 แก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง ชุมชนมีความเป็นปึกแผ่น แน่นแฟ้น สมาชิก
 ของชุมชนมีศักยภาพที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาของชุมชน มีอุดมการณ์ ค่านิยมร่วมกัน สมาชิกมี
 ความรู้สึกรู้ว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และมีความผูกพันกับชุมชน

เกณฑ์การวัดความเข้มแข็งของชุมชน

รพีภัทร์ สุขสมเกษม (2559) ได้เสนอเกณฑ์การวัดความเข้มแข็งของชุมชน
 ประกอบด้วย

- 1) ชุมชนมีความรักความสามัคคี เกื้อหนุนกัน
- 2) ชุมชนมีการตัดสินใจแก้ไขปัญหาาร่วมกันโดยส่วนรวม
- 3) ชุมชนมีความมั่นคงและมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- 4) สมาชิกในชุมชนมีความมั่นคงในอาชีพและรายได้ในครัวเรือน
- 5) มีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง
- 6) ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก
- 7) ชุมชนมีความทั่วถึงทางด้านสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560ก) ได้กำหนด
 แนวทางในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย

- 1) การจัดการองค์ความรู้ ได้แก่ การสำรวจ รวบรวม จัดทำฐานข้อมูล และการ
 สร้างระบบการเรียนรู้ ซึ่งครอบคลุมทั้งการฟื้นฟูความรู้เดิมและการต่อยอดสร้างความรู้ใหม่
- 2) สร้างกระบวนการเรียนรู้ วิเคราะห์ปัญหา ทดลองปฏิบัติจริงจากฐาน
 ทรัพยากร เชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้แผนชุมชน

วชิรวัชร งามละม่อม (2556) กล่าวว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอาศัยอยู่
 บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความ
 เข้มแข็งของชุมชนในมิติต่าง ๆ เช่น มิติทางด้านเศรษฐกิจมิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ มิติ

ทางด้านสังคม และมิติทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น อาจพัฒนาความเข้มแข็งในบางมิติเท่านั้น เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนมีการรวมตัวกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการบริหารจัดการและแก้ไขปัญหาของชุมชนเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือมีการพัฒนาให้ดีขึ้น โดยผ่านการประชาคมโดนคำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมกัน มีการช่วยเหลือพึ่งพากันเองในชุมชน ในชุมชนมีกิจกรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน (ชัยอนาถ พุทธิเสน, มุฮัมหมัดอียาส หนุ่ยปรัง, ปรัชญา ชุ่มนาเลียว, และสุชาติ ศรียารัตน, 2561)

องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยคณะอนุกรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตภายใต้คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ ได้กำหนด กรอบองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง (วชิรวัชร งามละม่อม, 2556) ประกอบด้วย

- 1) บุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่ก็ตาม
- 2) มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกัน ด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก
- 3) มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักษาเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่นรักชุมชน
- 4) มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบ
- 5) มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
- 6) มีการเรียนรู้เชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายและติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ
- 7) มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
- 8) มีการจัดการบริหารกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
- 9) มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกัน

ตลอดไป

ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง มีลักษณะที่สำคัญ (วชิรวัชร งามละม่อม, 2556) ดังนี้ คือ

- 1) สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตน และชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง
- 2) สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน
- 3) มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจน เป็นวิถีของชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้กับสมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วม โปร่งใสและพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ
- 4) สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชนกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการชุมชน
- 5) สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน
- 6) มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุก ๆ ด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุก ๆ คนและมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอกเป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป
- 7) มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้านชุมชนอื่น ๆ ท้องถิ่น ภาคราชการองค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการและอื่น ๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

องค์ประกอบและลักษณะความเป็นชุมชนเข้มแข็ง

องค์ประกอบและลักษณะความเป็นชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่ประกอบรวมกันจึงจะเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง คุณสมบัติต่าง ๆ ของการเป็นชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ คนในชุมชนต้องเป็นคนที่มีการบวนการเรียนรู้ เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือ สมาชิกช่วยกันเรียนรู้ หรือเรียนรู้เป็นกลุ่ม มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมการเมือง ซึ่งอยู่นอกชุมชนและความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติหรือประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกัน ความรู้ที่เกิดขึ้นจึงเป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนมีภาวะผู้นำชุมชน คือ ผู้นำเป็นผู้ประสานความคิดของสมาชิก ให้โอกาสสมาชิกได้แสดงความคิดเห็น ไม่ผูกขาดกับความคิดหรือเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียวพร้อมที่จะเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกับผู้อื่น

ตัวเองเข้ากับชุมชนได้อย่างแนบแน่นและร่วมกันทำประโยชน์เพื่อชุมชน มีจิตสำนึกชุมชน หรือเป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ คือสมาชิกสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชนมีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบปัญหาต่าง ๆ กับบุคคลอื่น ๆ อย่างเท่าเทียมกันและเป็นมิตรภาพยอมรับในศักยภาพของกันและกัน และยอมรับในความแตกต่างหลากหลายระหว่างสมาชิก มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนร่วม มีจิตวิญญาณชุมชน คือการที่สมาชิกมีความจงรักภักดีต่อชุมชน เสียสละทำงานเพื่อชุมชน ห่วงแผนชุมชน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น วัตถุประสงค์หรือความสัมพันธ์ทางสังคมแบบต่าง ๆ ทำให้ชุมชนมีจิตใจเหมือนเป็นสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง ความมีจิตวิญญาณของชุมชนทำให้เกิดความปิติ ความสุขอย่างล้นเหลือ และเป็นพลังอย่างมโหฬาร เป็นพลังเยียวยา ที่ทำให้คนและชุมชนมีความสุข ดังนั้น จิตวิญญาณชุมชน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากการมีจิตสำนึกชุมชนซึ่งนอกจากจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งโดยตรงแล้ว ยังเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งแก่ชุมชนในด้านอื่น ๆ ด้วย เพราะเป็นเสมือนการทำให้สมาชิกในชุมชนมีจิตใจที่แข็งแกร่ง มีความพร้อมที่จะรวมพลังกันเพื่อพัฒนาชุมชนต่อไป มีองค์กรชุมชนเข้มแข็ง คือประชาชนรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึกชุมชนและจิตวิญญาณชุมชนผนึกกำลังกันเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาชุมชนซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ร่วมกันไม่ใช่ต่างคนต่างทำ มีการจัดการชุมชนที่ดีคือสมาชิกของชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเองและชุมชนได้ วางแผน จัดกระบวนการดำเนินงานและประสิทธิผลการพัฒนาชุมชนของตนเองได้ ทำให้องค์กรชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น มีเครือข่ายชุมชน คือ มีกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มและองค์กรชุมชนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ด้วยระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการประชาสัมพันธ์ด้วยความสมานฉันท์ ทำให้เกิดการรวมจิตสำนึกและจิตวิญญาณของสมาชิกและองค์กรชุมชนต่าง ๆ ให้มีพลังเข้มแข็ง เป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ สมาชิกและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือหรือพึ่งตนเองได้ ในทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครองสังคมและวัฒนธรรมทั้งในยามปกติและประสบกับภาวะวิกฤตต่าง ๆ อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนที่พึงประสงค์เป็นชุมชนสงบสุข (Solidarity) ชุมชนเข้มแข็งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีคุณธรรมและมีความสุข เมื่อคนมารวมกันเป็นชุมชนและสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้ ก็ทำให้คนและชุมชนมีความสงบ บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน (โกวิทย์ พวงงาม, 2553) ความเข้มแข็งของชุมชนนั้นมีลักษณะและองค์ประกอบหลายประการด้วยกัน และที่สำคัญแม้ชุมชนจะมีลักษณะที่ใกล้เคียง พื้นที่ใกล้เคียง ก็เชื่อว่าชุมชนนั้นจะมีลักษณะความเข้มแข็งและองค์ประกอบเหมือนกัน ชุมชนจะเข้มแข็งได้นั้นต้องมีลักษณะเป็นประชาคมสูง โดยประชาคมจะมีส่วนร่วมในการถกทอความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน และประชาสังคมที่เข้มแข็งจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบเหล่านี้

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกด้าน ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงภาคีการพัฒนาต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ จึงต้องผนึกกำลังดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำและมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้ มีกิจกรรมหลักที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (วชิรวัชร งามละม่อม, 2556) ได้แก่

1) การส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต โดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกัน ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรักษาผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตนเอง รวมทั้งให้ความสำคัญกับการปรับวิถีคิดและวิธีการทำงานของบุคลากรภาครัฐจากการเป็นผู้สั่งการเป็นผู้สนับสนุนในการจัดการและแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง

2) การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะ “ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้” เพื่อส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย กระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสวัสดิการสังคมและสวัสดิภาพของชุมชนการฟื้นฟูอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การค้นหาศักยภาพและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการจัดทำ แผนความต้องการของชุมชน รวมทั้งการสร้างประชาคมภายในชุมชนและการสร้างเครือข่ายของชุมชน

กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

การสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืนแบบพึ่งพาตนเองเป็นกระบวนการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมตัวกัน วิเคราะห์ วิจัยปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง เพื่อร่วมกันแสวงหาทางเลือก หรือ ทางออกของปัญหา การรวมตัวกันของสมาชิกในชุมชน กลุ่มองค์กรประชาชนให้ก่อเกิดพลังในการดำเนินกิจกรรมในชุมชน โดยประชาชนในชุมชนผ่านการถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ การพัฒนาความคิด จิตสำนึก และความตระหนักรู้ของผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชนให้สามารถคิด ปฏิบัติตัดสินใจอย่างเป็นอิสระที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองในการจัดการตนเองให้มีสรูปที่ดีขึ้น โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมให้ชุมชนมี

ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนโดยกระบวนการแบบพึ่งพาตน (กัมพล เพ็ชรล้อมทอง, สุรภา เอมสกุล และ ธนัสดา โรจนตระกูล, 2564)

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเป็นฐานรองรับการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกด้าน ทั้งนี้มีกิจกรรมหลักที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ดังนี้

1) การส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤตโดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่ม รวมทั้งให้ความสำคัญกับการปรับวิถีคิด และวิธีการทำงานของบุคลากรของภาครัฐจากการเป็นผู้สั่งการมาเป็นผู้สนับสนุนในการจัดการ และแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง

2) การส่งเสริมการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย กระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนให้มีการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสวัสดิการสังคม และสวัสดิภาพของชุมชน การฟื้นฟูอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนการค้นหาศักยภาพ และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการจัดทำแผนความต้องการของชุมชน รวมทั้งการประชาคมภายในชุมชนและการสร้างเครือข่ายของชุมชน

กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืนแบบพึ่งพาตนเอง

ในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เป็นระบบคุณค่าและเป็นกระบวนการขับเคลื่อนทางสังคมที่ส่งเสริมให้บุคคลและชุมชนนำศักยภาพของตนเองและภูมิปัญญาของชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน ในลักษณะของการสร้างพลังชุมชน (Community Empowerment) ซึ่งเป็นการเตรียมประชาชนให้มีความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านจิตใจ เศรษฐกิจสังคม สุขภาพ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง และสานต่อความเป็นเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งหัวใจสำคัญของการสร้างพลังชุมชน คือการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยชุมชนและภาคีการพัฒนาเรียนรู้ด้วยกัน และก่อให้เกิดการเรียนรู้ 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ เจตคติ และเกิดทักษะในการพัฒนาชุมชน แล้วทำให้เกิดโครงสร้างใหม่ในสังคม หรือชุมชนเพื่อการจัดการ ซึ่งต้องประกอบด้วย การวางแผนปฏิบัติ การกำกับประเมินผล และการตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขมุ่งสู่เป้าหมายเพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี เกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ และชุมชนเข้มแข็ง ทั้งนี้ การส่งเสริมบทบาทของคนให้เรียนรู้การพึ่งตนเองและการสร้างพลังชุมชนให้เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและลงมือปฏิบัติในทุกระดับจะนำไปสู่การบูรณาการและการสร้างความ

สมดุลของการพัฒนาในระดับบุคคล เชื่อมโยงถึงการมีครอบครัวอบอุ่นสร้างกลุ่มให้มีพลังเข้มแข็ง เพื่อการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนทั้งนี้กระบวนการในการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน มี 4 ขั้นตอน (โกวิท พวงงาม, 2562) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมคนในชุมชน

ขั้นตอนนี้ หัวใจสำคัญอยู่ที่การคัดเลือกบุคคลในการเข้าร่วมการพัฒนา ต้องมีจิตสำนึก มีความรู้ ความเข้าใจในการกำหนดประเด็นปัญหา การพัฒนาทางเลือก เพื่อดำเนินกิจกรรม และการบริหารจัดการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ การพัฒนาวิสัยทัศน์ การถ่ายทอดความรู้ โดยเน้นที่ผู้นำชุมชน ซึ่งลักษณะของผู้นำชุมชนต้องมีลักษณะสำคัญ ได้แก่ 1) เป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้ลึก รู้กว้าง รู้ไกล สามารถนำเสนอทางเลือกในการพัฒนาได้ 2) เป็นผู้มีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหา และวางแผนแก้ไขปัญหาทั้งในระยะสั้นและระยะยาวได้ มีความคิดรอบด้าน และบูรณาการไปสู่การปฏิบัติได้ 3) เป็นผู้มีความสามารถในการจดจำ ใฝ่รู้ มีการจัดระบบการเรียนรู้ และแสวงหาความรู้ที่ดี 4) เป็นผู้มีความสามารถในการบริหารจัดการ และการประสานงานกับผู้อื่น 5) เป็นผู้มีความตั้งใจจริง มีความเสียสละ เพื่อส่วนรวม 6) เป็นผู้มีความสามารถในการพูดโน้มน้าวให้ผู้อื่นทำงานได้ และมีความสามารถสูงในการนำเสนอทางเลือกในการแก้ปัญหา และในการพัฒนาชุมชนที่มีความหลากหลาย 7) เป็นผู้มีความเข้าใจชีวิต เข้าใจโลก เข้าใจธรรม และรู้เท่าทันต่อสถานการณ์ภายนอกชุมชน 8) เป็นผู้มีความสามารถในการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ควบคุมตนเองได้ และยอมรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ด้วยใจที่เป็นธรรม 9) เป็นผู้ได้รับการยอมรับจากประชาชนในชุมชน และ 10) เป็นผู้มีความอดทน เชื่อมั่น และยึดมั่นในหลักการ

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดประเด็นปัญหาของชุมชนและการพัฒนาทางเลือก

เพื่อดำเนินกิจกรรมโดยเน้นกระบวนการ ดังนี้ 1) กระบวนการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน โดยให้ความสำคัญเรื่องความร่วมมือ และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนา และ 2) การพัฒนาทางเลือกเพื่อดำเนินกิจกรรม โดยการพบปะพูดคุย การรวมกลุ่มสนใจและการจัดตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชนในกรณีที่เป็นปัญหา และกรณีที่ มีความสนใจร่วมกันของประชาชนในชุมชน

เป็นขั้นตอนของการทำให้สมาชิกในชุมชนมีการรวมพลัง มีการจัดกิจกรรมร่วมกัน ภายใต้อาณัติในแนวราบ เรียนรู้ สรุปรบเรียนร่วมกัน และพัฒนาไปเป็นเครือข่ายความร่วมมือโดยการวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง 7 ประการ ได้แก่

- 1) โครงสร้างทางสังคมแบบแนวนอน ซึ่งประชาชนแต่ละคนมีความเท่าเทียมกัน ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างกว้างขวาง
- 2) มีระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง แบ่งออกได้ 3 ด้าน คือ ด้านการผลิต ด้านการบริโภค และด้านการสะสมและกระจายส่วนเกิน ประชาชนมีสิทธิและอำนาจในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากร มีรูปแบบการผลิตที่ตอบสนองความต้องการของคนเป็นหลัก เน้นการพออยู่พอกิน ไม่ทำลายธรรมชาติ มีการแบ่งปันทำบุญ และชำระภาษี
- 3) มีค่านิยมตามหลักธรรมของศาสนา มีอุดมการณ์ในการใช้ชีวิต มีความเชื่อมั่นเรื่องการทำความดี มีความเคารพธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม
- 4) มีกระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิต การสืบสาน ภูมิปัญญาดั้งเดิมจากครอบครัว วัด สถานประกอบการ โดยสังเกต พึ่ง ถาม ทดลองทำ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่นำมาปฏิบัติจริง
- 5) มีกลุ่มผู้นำตามธรรมชาติอย่างหลากหลายตามกิจกรรมที่เกิดขึ้น และมีการทำงานในรูปการปรึกษาหารือ แสวงหาความร่วมมือในการแก้ปัญหา
- 6) มีระบบความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน มีระบบความมั่นคง และสวัสดิการชุมชน สมาชิกในชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด ผ่านระบบครอบครัว เครือญาติเพื่อนฝูง มีกฎเกณฑ์ แบบแผนการดำเนินชีวิตร่วมกัน ความสัมพันธ์ของประชาชนแน่นแฟ้นและมีพลังในการจัดการ แก้ไขปัญหาได้ดี
- 7) ระบบการติดต่อสื่อสารที่ต่อเนื่อง ตลอดเวลา เช่น การผ่านสื่อทุกระบบ การพบปะในวิถีชีวิตและในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ปรึกษาหารือกัน เพื่อนำไปสู่การปรับตัวของชุมชนได้อย่างรวดเร็ว และทันเหตุการณ์

ขั้นตอนที่ 4 กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งผ่านกระบวนการร่วมมือของชุมชนชนโดยผ่านกิจกรรมหลัก คือ 1) กระบวนการพัฒนาศักยภาพของประชาชนเพื่อให้มีความสามารถเผชิญปัญหาวิกฤต ด้วยการรวมกลุ่มกิจกรรม ให้ความสำคัญต่อการปรับวิถีคิด วิธีการทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลภายนอกชุมชน จากการเป็นผู้สั่งการเป็นผู้สนับสนุนในการจัดการและแก้ไขปัญหาของชุมชน และ 2) ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสวัสดิการสังคมและสวัสดิภาพของชุมชน

การฟื้นฟู อนุรักษ์ และจัดการทรัพยากรธรรมชาติชุมชน การค้นหาศักยภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดทำแผนความต้องการของชุมชน และการสร้างประชาคมภายในชุมชน และการสร้างเครือข่ายของชุมชน

กล่าวโดยสรุป กระบวนการในการทำให้ชุมชนเกิดการรวมตัว เกิดกระบวนการเรียนรู้ และเกิดเครือข่ายการเรียนรู้ขึ้นเพื่อเกิดการพึ่งพากันในชุมชนและการแลกเปลี่ยนกับชุมชนได้นั้น จะมีประเด็นหรือหลักการสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

- 1) คน โดยต้องมีผู้นำที่มีความคิดก้าวหน้า ผู้นำที่มีจิตสาธารณะอยากทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนและในการมีส่วนร่วมไม่มีเฉพาะผู้นำอย่างเป็นทางการเท่านั้น
- 2) ความรู้ ต้องมีผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้อยู่หลายด้าน สามารถนำเอาศักยภาพ และภูมิความรู้จากบุคคลเหล่านี้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ก็จะบังเกิดผลของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในชุมชนได้เป็นอย่างดี
- 3) ทรัพยากร ในแต่ละชุมชนมีทรัพยากรต่าง ๆ อยู่ อย่างน้อยก็เป็นทรัพยากรที่ทำให้ชุมชนนั้น ๆ ดำรงอยู่และมีวิถีชีวิตเพื่อความอยู่รอดของตนได้

การส่งเสริมบทบาทของคนในชุมชนให้เรียนรู้การพึ่งตนเองและการสร้างพลังชุมชนให้เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติในทุกระดับ จะนำไปสู่การบูรณาการและการสร้างความสมดุลของการพัฒนาระดับบุคคลเชื่อมโยงถึงการมีครอบครัวที่อบอุ่น โดยนำความรู้และทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ในการสร้างกลุ่มให้มีพลังเพื่อนำไปสู่การพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน และประเทศชาติมั่นคง ทั้งนี้การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจะให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยในการดำเนินงาน โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางให้ประชาชนมีสิทธิ อิสรภาพ เสรีภาพ และความเสมอภาคในการดำรงชีวิต เพราะการทำให้ประชาชนเข้มแข็ง และช่วยตัวเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาอำนาจรัฐมากนัก เป็นการสนับสนุนให้ประชาชนเป็นตัวของตัวเอง และสามารถปกครองตัวเองได้ มีโอกาสแสดงความคิดเห็นเท่าเทียมกัน และได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเท่าเทียมกัน ทั้งนี้กระบวนการสร้างกระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืนแบบพึ่งพาตนเอง สรุปได้ ดังรูปที่ 2.3

รูปที่ 2.3 กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืนแบบพึ่งพาตนเอง

ที่มา : กัมพล เพ็ชรล้อมทอง และคณะ, 2564

4) แนวคิดวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)

แนวคิดของวิสาหกิจเพื่อสังคมได้เกิดและพัฒนาขึ้นจากต่างประเทศทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศยุโรปตะวันตกและสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ช่วงกลางทศวรรษที่ 1990s เพื่อใช้เป็นเครื่องมือช่วยลดปัญหาทางสังคม ชุมชน โดยช่วยลดช่องว่างระหว่างกลุ่มคนทำให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้นและช่วยลดปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้อย่างมีเหตุผลและยั่งยืน โดยเป็นกิจการที่มีรูปแบบการดำเนินธุรกิจที่มีเป้าหมายเพื่อการแก้ไขปัญหา รวมถึงพัฒนาชุมชนสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นหลักไม่ใช่ธุรกิจที่มีเป้าหมายหลักเพียงแต่ทำกำไรสูงสุดให้แก่เจ้าของหรือผู้มีส่วนได้เสียเท่านั้น โดยผ่านกลไกการทำธุรกิจอย่างมีประสิทธิภาพ มีการวางแผนธุรกิจและการดำเนินการเพื่อการอยู่รอด และพัฒนาธุรกิจให้อยู่ได้อย่างมั่นคงมีฐานะการเงินที่เข้มแข็งเพื่อนำกำไรไปสู่การแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดความสมดุลในทั้ง 3 ด้าน ตามหลัก Triple Bottom Line (Elkington, 1997 อ้างถึงใน ศักดิ์ดา ศิริภัทรโสภณ, 2558) กล่าวคือ 1) มุ่งให้เกิดผลตอบแทนทางสังคมหรือคนในชุมชน เช่น สร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ท้องถิ่น พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน เกิดการจ้างงานในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ชุมชนมีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น 2) เกิดผลตอบแทนทางด้านสิ่งแวดล้อม เช่น มีการอนุรักษ์ ดูแลรักษา พื้นที่สิ่งแวดล้อม ลดการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและโลกน้อยที่สุด และ 3) ต้องมีผลตอบแทนทางเศรษฐกิจหรือผลกำไรของกิจการ เพื่อความอยู่รอดของกิจการ และเพื่อก่อให้เกิดเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนทั้ง 3 ด้านต่อไป (ศักดิ์ดา ศิริภัทร โสภณ, 2558)

วิสาหกิจเพื่อสังคมถือกำเนิดจากแนวคิดประเภทของ CSR as Process คือเป็นการผนวกแนวคิดนักพัฒนาสังคมกับการบริหารจัดการแบบผู้ประกอบการ หรือเรียกว่าผู้ประกอบการทางสังคม (Social Entrepreneurship) หากแต่การดำเนินการทางสังคมทั้งหมดไม่ได้เป็นตัวชี้วัดว่าเป็นการประกอบการ ตัวอย่างเช่น การแบ่งรายได้จากองค์กรมาเพื่อทำงานเพื่อสังคม โดยพฤติกรรมจะไม่นับเป็นกิจกรรมของการประกอบการ ซึ่งต่างจากองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรใช้เป็นแนวทางในการทำงานต่อมาเกิดแนวคิดที่ว่า เมื่อสังคมก้าวหน้าก็จะเกิดการขยายขนาดของธุรกิจและมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เกิดปัญหาสังคมที่เพิ่มมากขึ้น จนส่งผลกระทบต่อประชาชน สภาพของชุมชนตลอดจนสภาพสิ่งแวดล้อม เมื่อมิได้มีการแก้ไขอย่างถูกต้อง ปัญหาจะทวีความซับซ้อนหลากหลายและความรุนแรง จนยากที่หน่วยงานภาครัฐซึ่งขาดแคลนทั้งกำลังคน งบประมาณ และวิธีการบริหารจัดการจะรับมือได้ทั้งหมด ดังนั้น จึงจำเป็นต้องอาศัยหน่วยงานของภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนส่งเสริมสังคมและชุมชนในการแก้ปัญหา โดยเริ่มตั้งแต่การจัดกิจกรรมหรือดำเนินการเพื่อช่วยเหลือสังคมในบางประเด็นหรือบางปัญหา ที่เรียกว่าเป็น กิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility, CSR) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการดำเนินงานแบบไม่ถาวร ลักษณะเป็นโครงการระยะสั้น ต่อมาภาคเอกชนบางกลุ่มเริ่มเห็นว่า องค์กรของตนควรจะเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนในการรับรู้ปัญหา ร่วมคิดร่วมดำเนินการ เพื่อให้สามารถระบุปัญหาหรือแนวทางพัฒนามากขึ้น ในลักษณะที่อาจเรียกว่าเป็น Corporate Social Engagement – CSE แล้วจึงได้พัฒนาต่อเนื่องมาโดยอาศัยความเข้มแข็งและประสบการณ์ของตลาดเอกชนในการบริหารธุรกิจมาเป็นแนวทางในการจัดให้กิจกรรมที่ดำเนินการนั้น บริหารจัดการในเชิงธุรกิจเพื่อความต่อเนื่องและยั่งยืน จนกลายเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือ Social Enterprise (SE) ในที่สุด (สำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ, 2557ก)

ความหมายของวิสาหกิจเพื่อสังคม

วิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ยังมีความหมายคลุมเครือ เนื่องจากนักวิชาการให้ความเห็นแตกต่างกัน โดยบางส่วน กล่าวว่า เป็นองค์กรที่มีจุดมุ่งหมายสูงสุดไม่ใช่

การทำกำไรสูงสุด แต่เป็นองค์กรที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อหวังให้เกิดประโยชน์สูงสุดคืนกลับภาคประชาชน ชุมชน สังคม และบางส่วนมองว่า วิสาหกิจเพื่อสังคมอาจเป็นองค์กรได้ทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นแสวงหากำไรหรือไม่ (Not-for-profit or for-profit organizations) โดยอาจเป็นองค์กรภาครัฐหรือภาคเอกชนก็ได้ ซึ่งการให้ความหมายในมิติที่แตกต่างกันจึงทำให้คำจำกัดความของคำว่าวิสาหกิจเพื่อสังคมคลุมเครือและไม่ชัดเจน ตามการถูกตีความจากความเข้าใจที่แตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตาม คนส่วนใหญ่เข้าใจว่า วิสาหกิจเพื่อสังคม คือ การประกอบธุรกิจที่ไม่หวังผลกำไร แต่จริง ๆ แล้ว วิสาหกิจเพื่อสังคมยังคงเป็นกิจการที่แสวงหากำไรหรือเป็นธุรกิจที่มีกำไร แต่กำไรที่เกิดขึ้นจะถูกส่งคืนให้กับสังคมในรูปแบบของกิจกรรมเพื่อสังคม (ศักดิ์ดา ศิริภัทร โสภณ, 2558)

UK Department for Trade and Industry (2002) ให้ความหมายของ วิสาหกิจเพื่อสังคมว่า เป็นองค์กรธุรกิจที่มีวัตถุประสงค์เชิงสังคมเป็นหลัก

Talbot, Tregilgas, & Harrison (2002) ให้ความหมายของ วิสาหกิจเพื่อสังคม ว่าเป็นองค์กรที่ใช้วิถีทางการตลาด เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางด้านสังคม โดยมีลักษณะที่สำคัญประกอบด้วย การสร้างสรรค์ (Creativity) นวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation) ความเป็นเจ้าของกิจการ (Entrepreneurship) และการมุ่งเน้นไปที่ประโยชน์สาธารณะหรือชุมชนมากกว่ากำไรขององค์กร

The Centre for Community Enterprise (2008) เสนอว่า วิสาหกิจเพื่อสังคมเป็นองค์กรธุรกิจที่ประกอบด้วยเป้าหมาย 2 ประการ ประการแรก ได้แก่ เป้าหมายด้านการแสวงหารายได้ผ่านการจำหน่ายสินค้าหรือบริการ และประการที่สอง ได้แก่ เป้าหมายในการบรรลุผลประโยชน์ที่จะเกิดต่อสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ดังนั้น วิสาหกิจเพื่อสังคมจึงเป็นองค์กรที่มีการนำกลยุทธ์ด้านการตลาดมาใช้เพื่อการสร้างเป้าหมายทางสังคมมากกว่าการแสวงหากำไรสูงสุดให้ผู้ถือหุ้นนั่นเอง

สำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ (2557ก) นิยามความหมาย ของวิสาหกิจเพื่อสังคมว่า เป็นธุรกิจหรือองค์กรที่ตั้งขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม/สิ่งแวดล้อม โดยมีรายได้หลักมาจากการค้าหรือการให้บริการ (มากกว่าการรับบริจาค) เพื่อสร้างการพึ่งพาตนเองได้ทางการเงิน และนำผลกำไรที่เกิดขึ้นไป ลงทุนซ้ำเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ทางสังคมที่ตั้งไว้ ซึ่งวิสาหกิจเพื่อสังคมจึงเป็นการเชื่อมโยงจุดแข็งของสองภาคส่วน คือ การจัดการที่มีประสิทธิภาพของ

ภาคธุรกิจเอกชนมาร่วมกับการมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะแก้ไขปัญหาของภาคสังคมเพื่อทำให้เกิดทางแก้ไขปัญหามีนวัตกรรมและมีความยั่งยืน

ศักดิ์ดา ศิริภัทร โสภณ (2558) ให้ความหมายวิสาหกิจเพื่อสังคม หมายถึง กิจกรรมที่ตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ในการช่วยเหลือสังคม/หรือสิ่งแวดล้อมโดยเป็นกิจการที่ดำเนินการในรูปแบบธุรกิจที่ไม่แสวงหากำไรสูงสุด แต่เป็นการแสวงกำไรอย่างยุติธรรม ผลประโยชน์ที่วิสาหกิจเพื่อสังคมให้แก่สังคมและ/หรือสิ่งแวดล้อม อาจเกิดจากกิจกรรมต่าง ๆ ที่วิสาหกิจเพื่อสังคมดำเนินการ และ/หรือ เกิดจากวิสาหกิจเพื่อสังคมนำเงินกำไรที่ได้มาช่วยเหลือสังคมและ/หรือสิ่งแวดล้อมโดยมีกำไรบางส่วนหรือทั้งหมดกลับไปสู่ผู้ถือหุ้น

จากความหมายข้างต้น แสดงให้เห็นว่า วิสาหกิจเพื่อสังคม เป็นการผสมผสานกันระหว่างเป้าหมายทางสังคม และเป้าหมายทางธุรกิจ ซึ่ง Alter (2004) ได้เสนอแบบจำลองลูกผสม (Hybrid Spectrum Model) ที่เสนอทางเลือกสำหรับองค์กรลูกผสมที่คำนึงถึงคุณค่าทางสังคมและมูลค่าทางเศรษฐกิจ ตามลำดับส่วนของวัตถุประสงค์ในการก่อตั้ง กิจการ ขอบเขตความรับผิดชอบของผู้ถือหุ้น และเป้าหมายในการแสวงหาผลกำไร โดยแบ่งองค์กรออกเป็น 4 แบบ คือ

- 1) กิจกรรมที่ไม่แสวงหากำไร (Non-profit with income generating-activities)
- 2) วิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)
- 3) ธุรกิจที่รับผิดชอบต่อสังคม (Socially Responsible Business)
- 4) กิจการที่มีการดำเนินงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporation Practicing Social Responsibility)

โดยวิสาหกิจเพื่อสังคมจะแตกต่างจากองค์กรลูกผสมอื่น ๆ กล่าวคือ วิสาหกิจเพื่อสังคมจะดำเนินงานเพื่อเป้าหมายทางสังคมหรือสิ่งแวดล้อม โดยมีแผนธุรกิจที่สามารถสร้างรายได้เพื่อหล่อเลี้ยงการดำเนินงานและขยายงานให้เต็มศักยภาพ มีการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามพันธกิจทางสังคมที่ตั้งไว้ มีหน้าที่และมีความรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และนำรายได้กลับมาสู่กิจการเพื่อใช้ในการดำเนินงาน ขยายกิจการ และผลักดันเป้าหมายทางสังคมต่อไป

ในต่างประเทศ วิสาหกิจเพื่อสังคมมีการดำเนินการอย่างแพร่หลายและเป็นจำนวนมาก เกิดผลกระทบต่อสังคมในวงกว้าง และก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ตัวอย่างเช่น ในสหราชอาณาจักร (อังกฤษ) มีจำนวนวิสาหกิจเพื่อสังคมมากถึง 70,000 กว่าแห่ง ก่อให้เกิดรายได้รวมกว่า

18.5 พันล้านปอนด์ต่อปีผู้ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ของประเทศ มีจำนวนผู้ร่วมทำงานกับวิสาหกิจเพื่อสังคมทั่วประเทศถึงเกือบ 1 ล้านคนซึ่งเป็นการช่วยเหลือคนที่ด้อยโอกาสให้ได้มีงานทำ หรือในประเทศบังกลาเทศมีการก่อตั้งธนาคารเพื่อคนจนแห่งแรก ทำให้คนจนได้รับโอกาสในการกู้เงินในอัตราดอกเบี้ยต่ำเพื่อนำไปใช้ประกอบธุรกิจเพื่อให้มีรายได้และพ้นจากความยากจนและเลี้ยงตัวเองได้อย่างยั่งยืน (Social Enterprise UK, 2013; Shams, 2009 อ้างถึงใน ศักดิ์ดา ศิริภัทร โสภณ, 2558) ซึ่งสังเกตได้ว่า วิสาหกิจเพื่อสังคมที่ประสบความสำเร็จในต่างประเทศ มักมีโครงสร้างที่ชัดเจน มีการดำเนินการที่เข้มแข็ง ได้รับการสนับสนุนตั้งแต่ระดับนโยบายทางด้านการธุรกิจที่มีความต่อเนื่อง การพัฒนาบุคลากร การรับรู้ทางสังคมและวัฒนธรรม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการช่วยเหลือด้านแหล่งทุนที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนวิสาหกิจเพื่อสังคมทำให้สามารถเริ่มต้นกิจการได้อย่างสะดวก และสามารถดำเนินกิจการได้อย่างยั่งยืน และยังพบว่าวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศที่ประสบความสำเร็จนั้นสามารถเป็นปัจจัยหลักในการกู้ฐานะทางเศรษฐกิจ และกู้คืนสภาพความเป็นอยู่ของสังคมได้เป็นอย่างดีด้วย (ศักดิ์ดา ศิริภัทร โสภณ, 2558)

สำหรับประเทศไทย รัฐบาลได้ดำเนินการจัดทำแผนแม่บทสร้างเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2553-2557 โดยแผนแม่บทดังกล่าวได้ครอบคลุมยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ได้แก่ ยุทธศาสตร์การสร้างการรับรู้และการเรียนรู้เรื่องวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย ยุทธศาสตร์การพัฒนารูปแบบและขีดความสามารถของวิสาหกิจเพื่อสังคม ตลอดจนยุทธศาสตร์การพัฒนาช่องทางทางการเงินและทรัพยากร (สำนักงานสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ, 2557ข) และได้จัดตั้งสำนักงานสร้างเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ (สกส.) ขึ้นตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2554 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2554 โดยได้กล่าวถึงคุณลักษณะของวิสาหกิจเพื่อสังคมไว้ 5 ประการ คือ

ประการที่ 1 มีเป้าหมายทางสังคมและสิ่งแวดล้อมไม่ใช่ผลกำไรสูงสุด โดยจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจนตั้งแต่แรก

ประการที่ 2 มีรูปแบบการดำเนินการที่มีความยั่งยืนทางการเงิน โดยดำเนินการในรูปแบบธุรกิจ มีรายได้จากการขาย มากกว่าส่วนที่ได้รับจากเงินบริจาค หรือการรับทุนสนับสนุน

ประการที่ 3 เป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมโดยมีกระบวนการผลิตและดำเนินการที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพ สังคม และสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

ประการที่ 4 มีผลกำไรกลับคืนสู่สังคมและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยผลกำไรจากการดำเนินงานส่วนใหญ่จะถูกนำไปขยายผลเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ในข้อ 1.

หรือค้ำไกรส่วนนั้นให้แก่สังคมและชุมชน โดยควรมีสัดส่วนมากกว่าส่วนที่นำมาปันผลให้ผู้ถือหุ้น

ประการที่ 5 ดำเนินการอย่างโปร่งใส บริหารแบบมีธรรมาภิบาล โดยมีการจัดทำข้อมูลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและเปิดเผยต่อสาธารณะวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยมีหลากหลายประเภทและรูปแบบ โดยสามารถแบ่งประเภทและรูปแบบตามกลุ่มบุคคลที่จัดตั้งและตามประเด็นความสนใจหรือเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคม และ/หรือสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ

ซึ่งจากแนวคิดและความหมายของนักวิชาการหลายท่านดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า วิสาหกิจเพื่อสังคม เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเพื่อพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปริญญา สิงห์เรือง (2551) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาบ้านดอนหมู ตำบลขามเปี้ย อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า กระบวนการสร้าง ชุมชนเข้มแข็งของบ้านดอนหมู เกิดจากการที่ชุมชนได้เริ่มริคิดค้นกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาที่ ประสบอยู่โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน อาศัยขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบเครือญาติที่แน่นแฟ้น การนับถือผู้อาวุโสและภาวะผู้นำเป็นตัวขับเคลื่อน ทำให้เกิดกิจกรรม และสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างประสบความสำเร็จ ซึ่งวัดได้จากคุณภาพคนในชุมชน ที่สามารถ ค้นหาสาเหตุของปัญหา หาทางแก้ไข และดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหากิจกรรมที่เกิดขึ้นมีคุณภาพ ปริมาณและความต่อเนื่องในการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ มีพัฒนาการของกิจกรรมให้เชื่อมโยงกันเป็นระบบ สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเป็นที่ยอมรับจากบุคคลภายนอก นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในที่สุด ซึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดความ เข้มแข็ง คือ วัฒนธรรมชุมชน ระบบเครือญาติ ผู้นำชุมชน แลทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถจัดการ ได้อย่างสมบูรณ์ แต่ชาวบ้านดอนหมู ก็ไม่ได้ปฏิเสธความช่วยเหลือจากภายนอก นโยบายรัฐและ การส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนจะเป็นตัวหนุนเสริมให้เกิด ความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น โดยเวทีและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

กริชพัฒน์ ภูวนา (2554) ได้ทำการศึกษารูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านอยู่ดีมีสุข กรณีศึกษา: บ้านดอนมัน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งพบว่า ในการพัฒนาหมู่บ้านนั้น ต้องดำเนินการใน 6 ขั้นตอน คือ 1) สำรวจปัญหาและความต้องการของชุมชน 2) จัดทำแผนการเรียนรู้ 3) จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้แต่ละกิจกรรม และสรุปบทเรียน 4) การทบทวนแผนการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่ชัดเจน 5) นำไปสู่การเรียนรู้เพื่อพัฒนา และ 6) ยกองค์ความรู้ไปสู่การแก้ปัญหาและความสนใจของกลุ่มองค์กร

ศักดิ์ดา ศิริภัทรโสภณ (2558) ได้ทำการศึกษากรอบแนวคิดเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศ พบว่า แม้ว่าวิสาหกิจเพื่อสังคมเป็นเรื่องที่ค่อนข้างใหม่ในบริบทของสังคมโลก แต่มีแนวโน้มว่าวิสาหกิจเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมเพิ่มจำนวนขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านความยากจน การศึกษาหรือด้านสิ่งแวดล้อมแม้ในประเทศไทยเองก็ได้มีการริเริ่มของกิจการบางแห่งที่ให้ความสำคัญกับกิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมแม้ว่าในส่วนของภาครัฐก็จะมีการพัฒนารูปแบบการทำงานที่ทำกิจกรรมเพื่อสังคมมากขึ้นหรือที่เรียกว่าวิสาหกิจเพื่อสังคม ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญก็คือการมุ่งหวังผลตอบแทนในเชิงสังคมไม่ได้มุ่งหวังผลตอบแทนในเชิงการเมืองหรือเชิงธุรกิจในการสร้างประโยชน์ แต่เป็นการสร้างกลไกทางการตลาดที่มีคุณธรรมและเกิดความยั่งยืนในการพัฒนาชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำให้ชุมชนได้ช่วยเหลือตัวเองและสร้างอนาคตของทรัพยากรบุคคลให้กับประเทศและในขณะเดียวกันก็ได้สร้างเศรษฐกิจที่ยั่งยืน สร้างคุณภาพของระบบสาธารณะ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เกิดเป็นปัจจัยที่เป็นผลกระทบที่ดีต่อสังคม นั่นก็คือ ปัจจัยการเรียนรู้ โดยที่จริง ๆ แล้วน่าจะให้ภาคการเงินหรือตลาดการลงทุนได้มีส่วนร่วมของกิจกรรมดังกล่าว และในขณะเดียวกันก็ให้ภาคเอกชนได้ใช้สามารถใช้ศักยภาพของตนเองได้เข้ามาช่วยในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ โดยการจัดตั้ง ส่งเสริม และสนับสนุนวิสาหกิจเพื่อสังคมให้มีจำนวนเพียงพอต่อความต้องการของสังคมปัญหาของวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย ก็คือ การไม่มีแหล่งทุนที่ให้การสนับสนุนมากนัก รวมถึงภาครัฐก็ไม่ได้มีการสนับสนุนอย่างจริงจัง การทำเพื่อสังคมในประเทศไทยส่วนใหญ่จะเป็นในรูปแบบของการทำกิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัทใหญ่ ๆ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะเป็นโครงการระยะสั้นที่จบภายในปีเดียว ไม่ใช่โครงการระยะยาวที่ต้องทำต่อเนื่องหลายปีและมีผลกระทบต่อสังคมในวงกว้าง ในบางกรณี บริษัทประสบกับปัญหางบประมาณที่ได้รับในแต่ละปีไม่แน่นอน ดังนั้น จึงควรมีความร่วมมือกันหลาย ๆ บริษัทไปสนับสนุนวิสาหกิจเพื่อสังคมดีกว่า เพื่อให้วิสาหกิจเพื่อสังคมสามารถเติบโตได้อย่างยั่งยืน และยังเป็นการทำกิจกรรมระยะยาวอีกด้วย นอกจากนี้ ยังพบว่า วิสาหกิจเพื่อสังคมเป็นกิจการที่เกิดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม สิ่งแวดล้อม ที่มีการนำนวัตกรรมสังคม (Social Innovation) เข้ามาใช้

ในการแก้ไขปัญหา เป็นการสร้างความยั่งยืนในการแก้ปัญหาจากการดำเนินงานทางด้านธุรกิจ และการดำเนินงานทางด้านสังคม สิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป นอกจากนี้ การดำเนินกิจการในรูปแบบวิสาหกิจเพื่อสังคม ยังเป็นการลดการพึ่งพาการแก้ไขปัญหาจากหน่วยงานภาครัฐที่ไม่ทั่วถึงและไม่ครอบคลุม ลดความเสี่ยงในการดำเนินโครงการที่ไม่ประสบความสำเร็จของภาคสังคมและภาคประชาชนที่เกิดขึ้นจากการขาดเงินทุนในการสนับสนุน ทั้งนี้ ผลการศึกษาจากประสบการณ์และตัวอย่างวิสาหกิจเพื่อสังคมของประเทศต่าง ๆ พบว่า ทุกประเทศ ในช่วงเริ่มต้นของการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมต่างต้องผ่านการเรียนรู้ ประสบกับปัญหาและอุปสรรคมาทั้งสิ้นถึงแม้การผลักดันแนวคิดของวิสาหกิจเพื่อสังคมจะมีหลากหลายวิธีการ แต่เครื่องมือพื้นฐานที่หลายประเทศให้ความสำคัญ ได้แก่ การระบุนิยามของวิสาหกิจเพื่อสังคมให้ชัดเจน การพัฒนาหน่วยงานเฉพาะสำหรับดูแลวิสาหกิจเพื่อสังคม การออกกฎหมายเฉพาะในการสนับสนุนการดำเนินวิสาหกิจเพื่อสังคม และการพัฒนางานวิจัยในการพัฒนานวัตกรรม การให้เงินทุนสนับสนุนเพื่อให้วิสาหกิจเพื่อสังคมสามารถเริ่มต้นได้ ตลอดจนการมีมาตรการต่าง ๆ เข้ามาช่วยเหลือด้วย อาทิ การจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือธุรกิจในด้านต่าง ๆ การจัดตั้งกองทุนต่าง ๆ การให้คำปรึกษาโดยไม่คิดค่าบริการ ตลอดจนการแก้ไขกฎระเบียบที่เอื้ออำนวยและเป็นแรงจูงใจให้เกิดการจัดตั้งวิสาหกิจเพื่อสังคมอย่างต่อเนื่อง เครื่องมือเหล่านี้มีความจำเป็นต่อการสร้างเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมอย่างเป็นระบบและเป็นองค์รวม ทำให้การสร้างเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมนั้นประสบผลสำเร็จมากกว่าการเลือกทำอย่างใดอย่างหนึ่ง องค์ประกอบสำคัญของการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมอย่างเป็นระบบให้ได้ผลคือการกำหนดแผนกลยุทธ์ระยะยาว (Master Plan) ของภาครัฐที่จะผลักดันวิสาหกิจเพื่อสังคม เนื่องจากที่ผ่านมาการผลักดันของภาครัฐโดยส่วนใหญ่ จะเป็นเพียงการกำหนดแนวทางขึ้นมาจากบางหน่วยงานของรัฐ จึงขาดการมีส่วนร่วมของภาคส่วนอื่น ๆ ทำให้การพัฒนานโยบายวิสาหกิจเพื่อสังคมนั้นขาดเอกภาพในการทำงาน ดังนั้น ในระยะหลังหลายประเทศจึงพยายามริเริ่มให้มีการสร้างแผนกลยุทธ์ระยะยาวในการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมในทำนองเดียวกับประเทศแคนาดาและสิงคโปร์ขึ้น

รพีภัทร์ สุขสมเกษม (2559) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีคือ (1) ปัจจัยผู้นำชุมชนอุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี (2) ปัจจัยสมาชิกในชุมชนยอมรับบทบาทของกรรมการชุมชน (3) ปัจจัยชุมชนมีกระบวนการบริหารงานในชุมชนที่ชัดเจน (4) ปัจจัยชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง (5) ปัจจัยชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาล (6) ปัจจัยชุมชนมีลักษณะพื้นที่ทางกายภาพที่เอื้ออำนวยต่อการรวมกลุ่ม (7) ปัจจัยชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมมือกัน ทั้งนี้ พบว่า ปัญหาอุปสรรคที่มีต่อผลต่อการส่งเสริม

ความเข้มแข็งของชุมชน คือ (1) ยังขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐอื่น ๆ ในพื้นที่ และ (2) การกำหนดกรอบในการใช้งบประมาณสำหรับเงินอุดหนุนชุมชนยังมีจำกัด

วฐุ โรจนวงศ์ (2559) ได้ศึกษาและพัฒนาโมเดลสนับสนุนการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมในประเทศไทย พบว่า กิจการเพื่อสังคมด้านบริการสุขภาพจะสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับปัจจัยสำหรับสนับสนุนการดำเนินงานกิจการทั้งหมด 3 ส่วน ได้แก่ 1) ปัจจัยการสนับสนุนกิจกรรมหลักภายในองค์กร (Core Activity) 2) ปัจจัยการสนับสนุนกิจกรรมสนับสนุนภายในองค์กร (Supporting Activity) และ 3) ปัจจัยการสนับสนุนจากภายนอกองค์กร (Externality) ซึ่ง โมเดลสนับสนุนการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมจำเป็นต้องศึกษาและพิจารณารูปแบบการดำเนินงานและบริบทขององค์กรก่อนเพื่อให้การนำโมเดลสนับสนุนการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมมาปรับใช้นั้นมีประสิทธิภาพมากที่สุด

สมทรง บรรจงธิดิตานต์ (2560) ได้ศึกษา แนวทางการจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาบ้านหัวคู ตำบลพระยาบันลือ อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า แนวทางการจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน เป็นกระบวนการพัฒนาที่ส่งผลสร้างความเข้มแข็ง และยั่งยืนในระดับพื้นที่ ภายหลังหมู่บ้านประสบวิกฤติอุทกภัย น้ำท่วมภาคกลางปลายปี พ.ศ. 2554 ซึ่งแนวทางการจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน คือ การสร้างพื้นที่ทางสังคมด้านงานพัฒนาชุมชน โดยสมาชิกชุมชน จำนวน 37 ครอบครัว ได้พลิกฟื้นสถานการณ์ที่เลวร้ายให้หวนคืนกลับสู่สภาพเดิมด้วยการปรับตัวและประยุกต์ใช้แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นทุนทางสังคมระดับหมู่บ้าน แล้วนำมาสร้างกลไกขับเคลื่อนเป็นแนวทางการจัดการปัญหา ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของสมาชิกในชุมชนและทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งด้านที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน อาชีพ รายได้ ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม การสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีไม่ให้สูญหายไปพร้อมกระแสการพัฒนา เพื่อก้าวไปสู่การสร้าง ความทันสมัย

รังสรรค์ สิงห์เลิศ และนิภาภรณ์ จงวุฒิเวศย์ (2561) ศึกษา รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาบ้านดอนแดง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม และพบว่า การสร้างรูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน แบ่งเป็น 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ทำความเข้าใจชักชวนคนเข้าร่วมโครงการพัฒนา 2) นำผู้สนใจไปทัศนศึกษาดูงานหมู่บ้านต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ 3) ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของชุมชน 4) ร่วมกันวิเคราะห์ความต้องการที่มีความเหมาะสม และมีความเป็นไปได้ แล้วร่วมกัน

เลือกสรรกิจกรรมที่จะนำไปปฏิบัติ 5) ลงมือปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนาตามที่ตกลงกันไว้ โดยส่งเสริมความเข้มแข็งและความกระตือรือร้นของการดำเนินงานด้วยการเชิญหมู่บ้านอื่นที่เป็นเครือข่ายการพัฒนามาดูงานบ่อย ๆ เชิญนักการเมืองระดับชาติ ระดับท้องถิ่น ข้าราชการระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และอาจารย์มหาวิทยาลัยมาร่วมการถอดบทเรียนบ่อย ๆ และมีการถ่ายทอดทางสถานีวิทยุชุมชน และ 6) การคืนความรู้สู่ชุมชน ซึ่งปัจจัยสำคัญมากต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ขั้นที่ 2 ที่นำผู้สนใจไปทัศนศึกษาดูงานหมู่บ้านต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งจำเป็นมาก เพราะทำให้ผู้สนใจเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งมากกว่าการบรรยายโดยวิทยากร ทำให้ผู้สนใจมองเห็นตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ มองเห็นแนวทางการดำเนินงานได้ทะลุปรุโปร่งจนสามารถที่จะนำมาเป็นแบบอย่างหรือนำมาประยุกต์ใช้ มองเห็นกิจกรรมที่จะเลียนแบบ มองเห็นพี่เลี้ยงที่จะช่วยให้คำปรึกษา มองเห็นแหล่งพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์ ต้นพันธุ์ มองเห็นช่องทางการซื้อขายระบายสินค้า มองเห็นความผิดพลาดล้มเหลวที่หมู่บ้านต้นแบบทำมาก่อน การไปทัศนศึกษาดูงานในหมู่บ้านต้นแบบที่เหมาะสมจะสร้างความอึดเข็ม สร้างกำลังใจที่ดีเยี่ยมให้แก่ผู้สนใจที่คิดจะเริ่มต้น และ ขั้นที่ 5) ลงมือปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนาตามที่ตกลงกันไว้ โดยส่งเสริมความเข้มแข็งและความกระตือรือร้นของการดำเนินงานด้วยการเชิญหมู่บ้านอื่นที่เป็นเครือข่ายการพัฒนามาดูงานบ่อย ๆ เชิญนักการเมืองระดับชาติ ระดับท้องถิ่น ข้าราชการระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และอาจารย์มหาวิทยาลัยมาร่วมการถอดบทเรียนบ่อย ๆ และมีการถ่ายทอดทางสถานีวิทยุชุมชน ขั้นตอนนี้ก็เป็นอีกขั้นตอนที่สำคัญมาก ๆ เช่นเดียวกับขั้นที่ 2

วุฒิชัย สายบุญจวง (2561) ได้ทำการศึกษาชุมชนเข้มแข็งในทัศนะของชาวชุมชนกรณีศึกษา บ้านปลายคลองบางโพธิ์เหนือ หมู่ที่ 3 ตำบลบางโพธิ์เหนือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยพบว่า ในทัศนะของชาวชุมชน ได้ให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง คือ การที่ชุมชนมีความกินดีอยู่ดี มีอิสรภาพในการจัดการทรัพยากรของชุมชน การไม่เป็นหนี้ การมีสิทธิเหนือชุมชน ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของภายนอก และการมีความสามัคคี มีความไว้วางใจกันระหว่างคนในชุมชน สามารถร่วมมือ ร่วมใจกันแก้ปัญหาของชุมชน มีจิตสำนึกต่อกัน มีศีลธรรม มีความมั่นใจในศักยภาพของชุมชนในการแก้ปัญหาของชุมชน รู้จัก ช่วยเหลือแบ่งปันกัน เสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมพึ่งพาอาศัยกันและกันได้ในยามจำเป็น โดยลักษณะหรือสิ่งบ่งชี้ถึงชุมชนเข้มแข็งในทัศนะของชาวชุมชน คือ 1) สมาชิกในชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและชุมชน พร้อมที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและ ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางเพื่อให้เกิดการรับรู้และร่วมลงมือปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน 2) มีการร่วมตัวกันอย่างเหนียวแน่น มีศักยภาพในการพึ่งตนเองและการเรียนรู้ร่วมกันนำมาสู่การเป็นชุมชนแห่งการ

เรียนรู้ โดยสมาชิกในชุมชนมีการเรียนรู้และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ศาสนาและวัฒนธรรม นอกจากนี้ ยังพบว่า การสร้างชุมชนเข้มแข็งในทัศนะของชาวชุมชน คือ 1) การค้นหาศักยภาพและการพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชน 2) การฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน การส่งเสริมการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมผ่านกระบวนการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน 3) การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาสร้างประโยชน์และการส่งเสริมให้ประชาชนรวมกลุ่ม และปรับวิถีคิด วิธีการทำงานของภาครัฐจากผู้สั่งการมาเป็นผู้สนับสนุน

2.3 กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ทั้งกลุ่มแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชน กลุ่มแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน และแนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรมและการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนจากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยทั้ง 3 กลุ่มแนวคิดต่างก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันที่ฝังตัวอยู่ในโครงสร้างส่วนบน (Super Structure) และโครงสร้างส่วนล่าง (Base Structural) ของสังคม ด้วยบท (Texts) และตัวแสดง (Actors) ผ่านบริบทของยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ทั้งในมิติความทันสมัย วิถีวัฒนธรรมสังคมแบบเอเชีย มิติของทุนทางสังคม-วัฒนธรรม และมิติการปกครองที่ดีและการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมีกรอบดังนี้

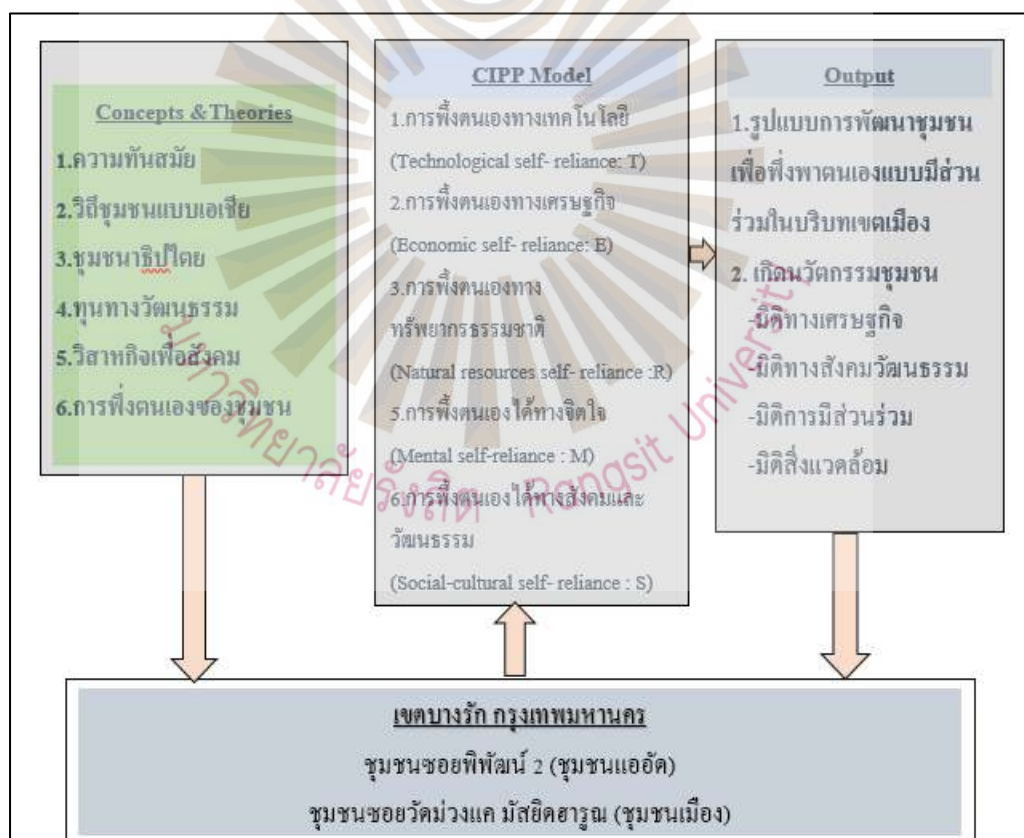
2.3.1 ชุมชน มี 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรก เป็นสายใยหลักของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มของปัจเจกชนที่มีผลกระทบต่อกันและกัน เป็นความสัมพันธ์ที่ตัดข้ามไปข้ามมาหลายสายหลายวัฒนธรรม เสริมแรงต่อกันและกันจนกลายเป็นพหุวัฒนธรรม ลักษณะที่สอง เป็นชุมชนที่มีมาตรการเสริมแรงเพื่อให้สมาชิกชุมชนหันมามีความผูกพันต่อชุดของค่านิยมร่วม บรรทัดฐานร่วม และความหมายร่วม รวมทั้งมีประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ร่วมกัน จนก่อให้เกิดทุนวัฒนธรรม

2.3.2 ชุมชนที่ดี หมายถึง สังคมที่มีชุมชนอยู่ตรงกลางระหว่างรัฐกับปัจเจกชน สังคมที่มีสถานะเป็นชุมชนใหญ่ อันประกอบด้วยชุมชนย่อย ๆ ซึ่งอยู่ร่วมกันภายใต้ความแตกต่างหลากหลาย แต่สามารถรักษาความเป็นเอกภาพเอาไว้ได้ด้วยการยึดมั่นในค่านิยมหลักร่วมกันการรักษาภาวะดุลยภาพระหว่างความเป็นอิสระส่วนบุคคลกับความเป็นระเบียบเรียบร้อยทางสังคมด้วยความเป็นระเบียบในบริบทของความสมัครใจ และการใช้กลไกสารเสวนาเป็นเครื่องมือหลักในการจัดการความขัดแย้งทางสังคมและค้นหาหนทางดีให้แก่สังคม

2.3.3 ระดับการพึ่งตนเองของชุมชน หมายถึง ความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระมั่นคงสมบูรณ์ ซึ่งการพึ่งตนเองมีทั้งระดับปัจเจกชน และระดับชุมชน ซึ่งการพึ่งตนเองของ

ปัจเจกชน คือ การที่บุคคลดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระ เช่น สามารถแยกตัวออกมาอยู่ห่างจากพ่อแม่ มีความมั่นคงในชีวิต สามารถเลี้ยงตัวเองได้ สามารถตัดสินใจเรื่องสำคัญต่าง ๆ ได้ ด้วยตนเองหรือสามารถขอคำแนะนำของผู้อื่น มาประกอบการตัดสินใจของตนเองได้

ดังนั้น ผู้วิจัยจะใช้แนวคิด ถักรทิพย์ นาถสุภา (2553) และสมศักดิ์ สามัคคีธรรม (2558) มาวิเคราะห์มิติเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ผ่านความทันสมัย และวิถีชุมชนแบบเอเชีย ขณะที่แนวคิดของ Etzioni (1996) นำมาวิเคราะห์การเมืองชุมชนผ่านชุมชนอาชีพที่ได้รับผิดชอบ รวมทั้งแนวคิดของ Bourdieu (1980, 1990) มาวิเคราะห์มิติของทุนวัฒนธรรม และการนำแนวคิดการพึ่งตนเองของ สัตยญา สัตยญาวิวัฒน์ (2550) มาวิเคราะห์การพึ่งตนเองของชุมชน จากนั้นผู้วิจัยจะนำแนวคิด CIPP Model มาวิเคราะห์ระดับการพึ่งตนเองของชุมชน และหารูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง ดังรูปที่ 2.4

รูปที่ 2.4 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษารูปแบบพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการและครบถ้วนสมบูรณ์ ประกอบด้วยวิธีการวิจัยดังต่อไปนี้

3.1 วิธีการวิจัย

3.2 การคัดเลือกกรณีศึกษาและการกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 วิธีการวิจัย

การศึกษารูปแบบพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง กรณีศึกษาเขตบางรัก กรุงเทพมหานครนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาเป็น 2 ระยะ ดังนี้

3.1.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ

โดยใช้เทคนิคการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study Approach) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1) การคัดเลือกกรณีศึกษาและการกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก

การศึกษาค้างนี้ ต้องการศึกษารวมชนในพื้นที่เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร ซึ่งครอบคลุมทั้งหมด 5 แขวง ประกอบด้วย 15 ชุมชน โดยมีชุมชนใน 3 ลักษณะ ได้แก่ ชุมชนแออัด 3 ชุมชน, ชุมชนเมือง 11 ชุมชน, และชุมชนอาคารสูง 1 ชุมชน ซึ่งการศึกษาค้างนี้ ผู้วิจัยจะคัดเลือกกรณีศึกษา จากการพิจารณาศักยภาพของชุมชนที่สามารถพัฒนาให้เป็นชุมชนพึ่งพาตนเองได้ โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกชุมชนเข้มแข็งของกรุงเทพมหานคร (อัมพวัลย์ วิศวธีรานนท์ และศิริวรรณ วิบูลย์มา, 2559) ซึ่งมี 4 องค์ประกอบ 9 ตัวชี้วัด มีรายละเอียด ดังนี้

2) เกณฑ์ในการคัดเลือกกรณีศึกษา

2.1) ด้านบริบท (Context) มี 1 ตัวชี้วัด คือ (1) ชุมชนมีภาคร่วมพัฒนา

2.2) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด คือ (1) ผู้นำได้รับการยอมรับ และมีการสร้างผู้นำ และ (2) มีการจัดทำวิสัยทัศน์ และกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบ

2.3) ด้านกระบวนการ (Process) ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด คือ (1) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (2) การมีธรรมาภิบาลในชุมชน และ (3) การสำรวจข้อมูลชุมชน (ทรัพยากร/ทุนชุมชน)

2.4) ด้านผลผลิต (Product) ประกอบด้วย (1) ชุมชนมีการศึกษาเรียนรู้ (2) ชุมชนมีการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่ชีวิต และ (3) มีกิจกรรมที่บ่งชี้ถึงความสามารถในการพึ่งตนเอง

จากเกณฑ์ดังกล่าว มีเพียง 2 ชุมชนที่ผ่านเกณฑ์ และมีแนวโน้มที่สามารถพัฒนาเป็นชุมชนพึ่งตนเองได้ และเป็นชุมชนที่ถูกเลือกเป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้ คือ

(1) ชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 (ชุมชนแออัด)

ชุมชนนี้ตั้งอยู่ในย่านเศรษฐกิจกลางใจเมือง ถนนสีลม พื้นที่เป็นของกรมธนารักษ์ เหมาะแก่การพัฒนาให้เป็นชุมชนพึ่งตนเอง โดยการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับประชาชนในชุมชน สามารถพัฒนาเป็นชุมชนเชิงอนุรักษ์ เพราะมีประวัติที่ยาวนานกว่า 120 ปี และมีพื้นที่บริเวณจัดกิจกรรมประเภท Hospitality-Nostalgia events ตัวอย่างเช่น Flea market, Swap meet, Jidai Matsuri, Cinco de Mayo และอื่น ๆ หรือในรูปแบบกิจกรรมของยุโรป เช่น Christmas Market, Oktoberfest เป็นต้น

(2) ชุมชนซอยวัดม่วงแคมัสยิดฮารูน (ชุมชนเมือง)

ชุมชนนี้มีลักษณะสังคมพหุวัฒนธรรมอิสลาม และพุทธ รายล้อมไปด้วยร้านอาหารอันลือชื่อ อีกทั้งบริเวณรอบพื้นที่ดังกล่าวมีสถานที่สำคัญที่มีประวัติศาสตร์มากกว่า 100 ปีอยู่หลายแห่ง ที่สามารถเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งไทย และต่างชาติ เช่น ดึกสุลกสถาน (โรงภาพยนตร์ชักราม) อาสนวิหารอัสสัมชัญ, อาคารบ้านพักตำรวจดับเพลิงที่มีทรงเก๋าสถาปัตยกรรม, มัสยิดฮารูน, อาคารเก่าของอีสต์เอเชียติก, และ โรงแรมแมนดาริน โอเรียนเต็ล เป็นต้น ซึ่งจากองค์ประกอบที่พร้อมมาก ของชุมชนแห่งนี้ จึงอาจพัฒนาเป็นชุมชนในเชิงอนุรักษ์ และจัดกิจกรรมได้หลายอย่าง เช่น Street Food Festival, Haroon Museum, หรือแม้กระทั่ง Street Art เป็นต้น

3) ผู้ให้ข้อมูลหลัก

เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และสังเกตชุมชน โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสองชุมชน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

3.1) ตัวแทนภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ได้แก่ ผู้ช่วยผู้อำนวยการเขต, หัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคมพัฒนาชุมชน และเจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม จำนวน 3 ท่าน

3.2) ตัวแทนภาคประชาสังคม ได้แก่ ประธานชุมชน กรรมการชุมชน จำนวนชุมชนละ 3 ท่าน

3.3) ตัวแทนภาคเอกชน ได้แก่ ผู้ประกอบการขายสินค้าในชุมชน รวมจำนวน ชุมชนละ 10 ราย รวมเป็น 20 ราย

3.1.2 การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การศึกษาระยะที่ 2 นี้ เป็นขั้นตอนของการวิจัยเพื่อค้นหาแนวคิดธุรกิจและวิสาหกิจเพื่อสังคม ที่เหมาะสมและสามารถยกระดับการพึ่งพาตนเองให้ชุมชนเมืองในพื้นที่เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร สามารถได้เพิ่มขึ้น โดยผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการศึกษาเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 เตรียมการ

เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้วิจัย ผู้นำชุมชน หัวหน้าครัวเรือนและเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาคีต่าง ๆ โดย

กิจกรรมที่ 1 การสร้างสัมพันธ์กับชุมชน (Build-up Rapport) ซึ่งคณะวิจัยจะต้องลงพื้นที่เพื่อพบปะกับบุคคลต่าง ๆ ในชุมชนที่มีส่วนสำคัญและเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิจัย หรือประชาชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย พูดคุยแนะนำตัวเองเพื่อให้ชุมชน ทราบถึงเป้าหมายและความต้องการการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกิจกรรมการวิจัยในครั้งนี้

กิจกรรมที่ 2 การสำรวจและการศึกษาชุมชน (Surveying and Studying Community) เป็นขั้นตอนการศึกษาข้อมูล ลักษณะทางกายภาพและแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ ภายในชุมชน รวมถึงการศึกษาข้อมูลด้านประชากร สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเมืองและสิ่งแวดล้อม ซึ่งคณะผู้วิจัยจะใช้แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต การจดบันทึก และถ่ายภาพสถานที่ต่าง ๆ ประกอบกับการศึกษาข้อมูลจากเอกสารหลักฐานจากหน่วยราชการหรือองค์กรพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 ดำเนินการวิจัย (Research Phase)

ประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญ ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชน (Problem Identification and Diagnosis) โดยดำเนินการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากระยะที่ 1 และการให้การศึกษากับชุมชน โดยการอภิปรายและแลกเปลี่ยนถึง ปัญหา (Dialogue) เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับสมาชิกชุมชน ทั้งในระดับบุคคลและกลุ่ม เพื่อประเมินปัญหาและความต้องการของชุมชน (Needs Assessment) พร้อมประเมินความเป็นไปได้ด้านทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนและกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชน เพื่อพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน

กิจกรรมที่ 2 การพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ กิจกรรม แผนงาน โครงการที่จะนำมาพัฒนาชุมชน (Project Appraisal and Identification) โดยดำเนินการ ภายหลังจากวิเคราะห์ปัญหาชุมชน โดยให้มีหัวหน้าครัวเรือนและนักวิจัยร่วมกันประเมินความต้องการของชุมชนและแนวทางแก้ไข ซึ่งแนวทางแก้ไขจะมีหลายทางเลือก และให้หัวหน้าครัวเรือน และนักวิจัยร่วมกันตัดสินใจเลือกแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมกับชุมชน หรือมีความเป็นไปได้มากที่สุด ซึ่งขั้นตอนนี้หัวหน้าครัวเรือนจะเป็นผู้รับผิดชอบในการกำหนดกิจกรรมการพัฒนาที่จะดำเนินการใน ขั้นตอนต่อไปว่าจะนำกิจกรรมใดมาพัฒนา ดำเนินการ หรือปฏิบัติ เพื่อให้ชุมชนได้รับผลโดยตรง และสามารถพึ่งพาตนเองได้

กิจกรรมที่ 3 กำหนดกิจกรรม/แผนงาน/โครงการในแนวทางการพัฒนา กิจกรรมใน ขั้นนี้เป็นกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน เพื่อคัดเลือกกิจกรรมที่กำหนดร่วมกันในกิจกรรมที่ 2 ว่า จะต้องดำเนินกิจกรรมใดบ้างเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ จะร่วมกันทำใน กิจกรรมใด จะแยกกันทำในกิจกรรมใดจะขอรับรองหรือบังคับว่าให้ทุกครัวเรือนต้องทำอะไร จะแยก หรือบังคับให้ทำทุกครัวเรือน หรือจะร่วมกันทำในกิจกรรมใด และบางกิจกรรมอาจหาทางเลือกใน ลักษณะสมัครใจ

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต โดยมีการสร้างและหา ประสิทธิภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังต่อไปนี้

3.2.1 แบบสัมภาษณ์ (Interview Form)

การสัมภาษณ์ในงานวิจัยนี้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ผู้วิจัย ได้กำหนดแนวคำถามจากกรอบแนวคิดการวิจัย ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด โดยผู้วิจัยจะใช้ในการ

บันทึกขณะทำการสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดทำกลุ่มสนทนา ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

- 1) ศึกษาตัวอย่างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วกำหนดประเด็นที่จะบันทึก
- 2) สร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างตามประเด็นที่กำหนดตามกรอบแนวคิดการวิจัย
- 3) เสนอแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่สร้างขึ้นต่ออาจารย์ที่ปรึกษาคุณุณิพนธ์ ตรวจสอบเพื่อพิจารณาความถูกต้องและให้คำแนะนำ
- 4) นำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างไปปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำให้เหมาะสม และเสนออาจารย์ที่ปรึกษาอีกครั้ง ก่อนนำไปใช้จริง

3.2.2 แบบสังเกต (Observation Form)

การสังเกตในงานวิจัยนี้เป็นการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) สำหรับให้ผู้วิจัยบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนขณะทำการลงพื้นที่ เพื่อรวบรวมข้อมูล ความคิดเห็น ความประทับใจ และการแปลความหมายของผู้บันทึกลงไปด้วย โดยมุ่งเน้นที่จะบันทึกในประเด็นที่ต้องการศึกษาเป็นสำคัญ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสังเกตตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

- 1) ศึกษาตัวอย่างแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วกำหนดประเด็นที่จะบันทึก
- 2) สร้างแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมตามประเด็นที่กำหนดตามกรอบแนวคิดการวิจัย
- 3) เสนอแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมที่สร้างขึ้นต่ออาจารย์ที่ปรึกษาคุณุณิพนธ์ ตรวจสอบเพื่อพิจารณาความถูกต้องและให้คำแนะนำ
- 4) นำแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมไปปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำให้เหมาะสม และเสนออาจารย์ที่ปรึกษาอีกครั้ง ก่อนนำไปใช้จริง

3.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง และครบถ้วนสมบูรณ์ จึงมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย ดังต่อไปนี้

3.3.1 การศึกษาเอกสาร (Documentary Study)

เป็นการศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ในระยะแรกเพื่อทำความเข้าใจข้อมูลพื้นฐานของชุมชน องค์การชุมชน และภาพรวมของกรณีศึกษา ด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Method) ผู้วิจัยจึงได้ใช้การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกรณีศึกษาทั้ง 2 แห่ง ซึ่งเป็นการศึกษาเอกสาร 2 ประเภท ประเภทแรกเป็นเอกสารที่เป็นทางการ เช่น ตำรา บทความในวารสาร บทความในหนังสือ รายงานประจำปี รายงานวิจัย เป็นต้น และประเภทที่สองเป็นเอกสารที่ไม่เป็นทางการ เช่น สมุดบันทึกการมาเยี่ยมของผู้ดูแล สมุดบันทึกการปฏิบัติงาน เป็นต้น

3.3.2 การลงพื้นที่เก็บข้อมูล

ผู้วิจัยจะดำเนินงานภาคสนามตามขั้นตอน ดังนี้

- 1) ขั้นตอนการแนะนำตัว ผู้วิจัยได้เข้าไปในพื้นที่ โดยได้ขอความช่วยเหลือจากนักวิชาการที่คุ้นเคยกับพื้นที่ จากนั้นจึงได้ทำความรู้จักและแนะนำตัวต่อผู้นำชุมชนและชาวบ้าน รวมทั้งแจ้งความประสงค์ในการเข้าพื้นที่
- 2) ขั้นตอนการสร้างความสัมพันธ์ ผู้วิจัยต้องประสานความร่วมมือกับแกนนำชุมชน เพื่อนำไปสู่การนัดหมายในการขอพูดคุย สอดถาม กับบุคคลที่มีประสบการณ์โดยตรงกับเรื่องที่คุณผู้วิจัยมีความสนใจ จากนั้นก็จะนัดหมายกันเพื่อศึกษาข้อมูลเชิงลึก
- 3) ขั้นตอนการทำงาน ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์เชิงลึก จัดทำกลุ่มสนทนา และเข้าไปสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมต่อไป

3.3.3 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

เป็นการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ โดยที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ คณะกรรมการบริหารคนอดีตและปัจจุบัน สมาชิกองค์กรชุมชน บุคคลที่มีส่วนร่วมโดยตรงในการตัดสินใจและการดำเนินงานขององค์กรชุมชน รวมถึงนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งช่วยให้ผู้วิจัยสามารถสืบค้นข้อมูลระดับลึกในเรื่องที่ต้องการได้อย่างลึกซึ้ง

3.3.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

เป็นการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ โดยมีผู้เข้าร่วมในวงสนทนาเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นตัวแทนชุมชนตามที่ได้กำหนดไว้ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อประเด็นที่เฉพาะเจาะจงตามที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่ดีที่สุด โดยผ่านการปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในวงสนทนา

3.3.5 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)

เป็นการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการหาข้อมูลโดยการศึกษาร่องรอยของกิจกรรมในองค์กรชุมชน เช่น ผลงานขององค์กรชุมชน สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชน ข้อมูลจากการนำเสนอผ่านแผ่นพับหรือบอร์ดจัดแสดง สังเกตการณ์ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรชุมชน รวมทั้งเข้าไปสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการประชุมขององค์กรชุมชน

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.4.1 ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร ทั้งจากแหล่งปฐมภูมิและทุติยภูมิ เมื่อจัดระเบียบข้อมูล และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

3.4.2 ข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยใช้เทคนิควิเคราะห์แบบอุปนัย (Inductive Analysis) ควบคู่กับศาสตร์แห่งการตีความ (Hermeneutics) ในการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีบริบท

3.4.3 ข้อมูลที่ได้มาจากการสนทนากลุ่ม โดยการจดบันทึกข้อมูลระหว่างการสนทนา และหลังการสนทนาผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิเคราะห์แบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

3.4.4 ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อรวบรวมข้อมูลแบบปฐมภูมิ ได้แก่ ภาษากาย และภาษาสัญลักษณ์ ที่กลุ่มเป้าหมายใช้ในการสื่อสารทำให้ทราบถึงข้อมูลเชิงลึกของบุคคล และกลุ่มคนในชุมชนที่เข้ามามีบทบาทในการดำเนินงาน โดยหลังการสังเกตผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิเคราะห์แบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

3.4.5 การนำเสนอข้อมูลในแต่ละบท ผู้วิจัยจำแนกประเภทข้อมูลในเหตุการณ์ ซึ่งผู้วิจัยจะใช้ประสบการณ์และความรู้ จำแนกข้อมูลเป็นประเภท หลังจากนั้นจะทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูลแต่ละประเภทที่มีต่อกัน เพื่อใช้ในการอธิบายสาเหตุของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และนำเสนอออกมาโดยใช้การพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษารูปแบบพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ระดับการพึ่งพาตนเองของชุมชน ค้นหาปัจจัยองค์ประกอบและกระบวนการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองในบริบทเขตเมือง โดยถอดองค์ความรู้จากชุมชนต้นแบบ เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง การศึกษาครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์กลุ่ม จากผู้ให้ข้อมูลหลัก จึงนำเสนอผลการวิจัย ตามลำดับ ดังนี้

4.1 สภาพทั่วไปของเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร

4.1.1 ประวัติและความเป็นมา

จากข้อมูลของสำนักงานเขตบางรัก (2562) พบว่า ในอดีตย่านบางรักเป็นท่าจอดเรือที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร โดยมีเรือสินค้าจากต่างประเทศมาจอดเทียบท่า จึงเป็นย่านชุมชนที่มีความหลากหลายระหว่างเชื้อชาติ ภาษาและวัฒนธรรม โดยมีการผสมผสานระหว่างชุมชนตะวันออกและตะวันตก มีทั้งคนที่อยู่ในพื้นที่เดิมที่เป็นชนชาวไทย และมีชาวลาวและทวายที่ประกอบอาชีพทำสวน ทำนาตั้งแต่ย่านสองฝั่งคลองสีลม ไปตามแนวถนนสีลมตั้งแต่ศาลาแดงถึงถนนเคโห และตั้งแต่ถนนประมวญถึงถนนเจริญกรุง ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 และ 6 มีการแต่งตั้งขุนนางไทยรุ่นใหม่ และผู้ดีใหม่ย้ายเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ในย่านสีลม เนื่องจากเป็นทำเลที่มีอากาศดีและสามารถเดินทางเข้ามาติดต่อยังเขตพระนครได้สะดวก นอกจากนี้ ยังมีชาวอิสลามที่มีอาชีพเลี้ยงโค เลี้ยงแพะอาศัยอยู่ตามริมคลองบริเวณซอยประดิษฐ์ มีวัดแขกหรือวัดพระศรีมหาอุมาเทวีตั้งอยู่บริเวณมุมถนนปิ่นกับมัสยิดมีรุชุดดิน ในซอยประดิษฐ์ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชาวฮินดูและอิสลาม และยังคงปรากฏหลักฐานอยู่ในปัจจุบัน และภายหลังจากการสร้างถนนสีลมไม่นาน ก็เริ่มมีชาวจีนในบังคับสยามและบังคับต่างประเทศรวมทั้ง จีนมลายู เริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำมาหากิน เนื่องจากย่านเดิมที่เป็นศูนย์กลางของชาวจีนเดิม ได้แก่ ย่านสำเพ็งตลาดเก่าและเขาวราช เริ่มแออัดหนาแน่น โดยส่วนใหญ่

ประกอบอาชีพค้าขาย เป็นเจ้าของโรงสี โรงเลื่อย เสมียน สมุหบัญชี ตลอดจนรับราชการที่โรงพยาบาล และกรมเจ้าท่า แวดวงนสี่พระยา จึงทำให้พื้นที่เขตนี้ มีความเป็นเอกลักษณ์ที่หลากหลาย และสะท้อนถึงความเป็นพหุวัฒนธรรม

แต่เดิม สำนักงานเขตบางรัก เป็นอำเภอ และได้ถูกตั้งขึ้น โดยการรวมอำเภอขึ้นใน 4 อำเภอ เข้าด้วยกัน เพื่อให้มีความเหมาะสมกับการปกครอง การบริหาร และอำนวยความสะดวก แก่ประชาชนในการติดต่อใช้บริการของกรุงเทพมหานครขึ้น โดยประกาศเป็นสำนักงานเขต จากประกาศของกระทรวงนครบาล เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน ร.ศ. 127 ซึ่งตรงกับ พ.ศ. 2450 เป็นต้นมา

4.1.2 อาณาเขตและพื้นที่ความรับผิดชอบของเขตบางรัก

ที่ตั้งและอาณาเขต

บางรักตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาทางตะวันออก มีอาณาเขตพื้นที่ ดังนี้

ทิศเหนือและทิศตะวันออก ติดกับ เขตปทุมวัน มีถนนพระรามที่ 4 ฝ่ากได้เป็นเส้นแบ่งเขต

ทิศใต้ ติดกับ เขตสาทร มีคลองสาทรเป็นเส้นแบ่งเขต

ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ติดกับ เขตสัมพันธวงศ์ มีคลองผดุงกรุงเกษมเป็นเส้นแบ่งเขต

ทิศตะวันตก ติดกับ เขตคลองสาน มีแนวกิ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเส้นแบ่งเขต

รูปที่ 4.1 อาณาเขตของเขตบางรัก

ที่มา: สำนักงานเขตบางรัก, 2562

พื้นที่ความรับผิดชอบ

ปัจจุบันสำนักงานเขตบางรัก มีพื้นที่รับผิดชอบทั้งหมด 5.536 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองเป็น 5 แขวง โดยแต่ละแขวงมีพื้นที่ ดังนี้

แขวงบางรัก มีพื้นที่ 0.689 ตารางกิโลเมตร

แขวงมหาพฤฒาราม มีพื้นที่ 0.889 ตารางกิโลเมตร

แขวงสีพระยา มีพื้นที่ 1.064 ตารางกิโลเมตร

แขวงสีลม มีพื้นที่ 2.074 ตารางกิโลเมตร

แขวงสุริยวงศ์ มีพื้นที่ 0.820 ตารางกิโลเมตร

จำนวนชุมชนในเขตบางรัก

เขตบางรัก มีจำนวนชุมชนที่ตั้งตามระเบียบกรุงเทพมหานคร ว่าด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชน พ.ศ. 2534 จำนวนทั้งสิ้น 15 ชุมชน ส่วนใหญ่เป็นชุมชนเมือง สภาพบ้านเรือนเป็นตึก เขตบางรักเป็นย่านธุรกิจการค้าเก่าแก่ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และมีเสน่ห์จากการผสมผสานระหว่างความเก่าและความใหม่ที่แทรกตัวอยู่ในย่านต่าง ๆ แต่ด้วยการเติบโตทางเศรษฐกิจภายในพื้นที่ที่ไม่หยุดยั้งจึงทำให้พื้นที่ว่างสาธารณะและพื้นที่สีเขียวลดน้อยลง ร่วมกับการเปลี่ยนแปลงสภาพการใช้พื้นที่ โดยการก่อสร้างเป็นคอนโดมิเนียม ทำให้ลักษณะชุมชนเปลี่ยนแปลงไป โดยปัจจุบันแบ่งเป็น 3 โซนพื้นที่หลัก โดยมีรายละเอียด ดังนี้

โซนที่ 1 โซนชุมชนวัดมหาพฤฒาราม มีจำนวนชุมชนทั้งสิ้น 7 ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนซอยมหาพฤฒาราม (ชุมชนซอยแก้วฟ้า) ชุมชนซอยสองพระ ชุมชนตรอกขุนนาวา ชุมชนตรอกห่านาย ชุมชนซอยจอมสมบุรณ์ ชุมชนซอยพระนครเศ และ ชุมชนวัดแก้วแจ่มฟ้า (สีพระยา)

โซนที่ 2 โซนชุมชนสีพระยา มีจำนวนทั้งสิ้น 4 ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนซอยสันติภาพ ชุมชนแฟลตครอบครัวสถานีตำรวจนครบาลบางรัก ชุมชนตลาดสดเพชรพลอย และ ชุมชนซอยหลังวัดหัวลำโพง

โซนที่ 3 โซนชุมชนสีลม-เจริญกรุง มีจำนวนทั้งสิ้น 4 ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนศรีเวียง ชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 ชุมชนซอยวัดม่วงแก้วมัยยิดธารุณ และ ชุมชนซอยไวดี

4.1.3 ลักษณะชุมชน จำนวนหลังคาเรือน ครั้วเรือน และประชากรในเขตบางรัก

จากข้อมูลของสำนักงานเขตบางรัก พบว่า ลักษณะของชุมชน จำนวนหลังคาเรือน ครั้วเรือน และประชากรในเขตบางรัก มีรายละเอียด ดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของชุมชน ครั้วเรือน และประชากรในเขตบางรัก

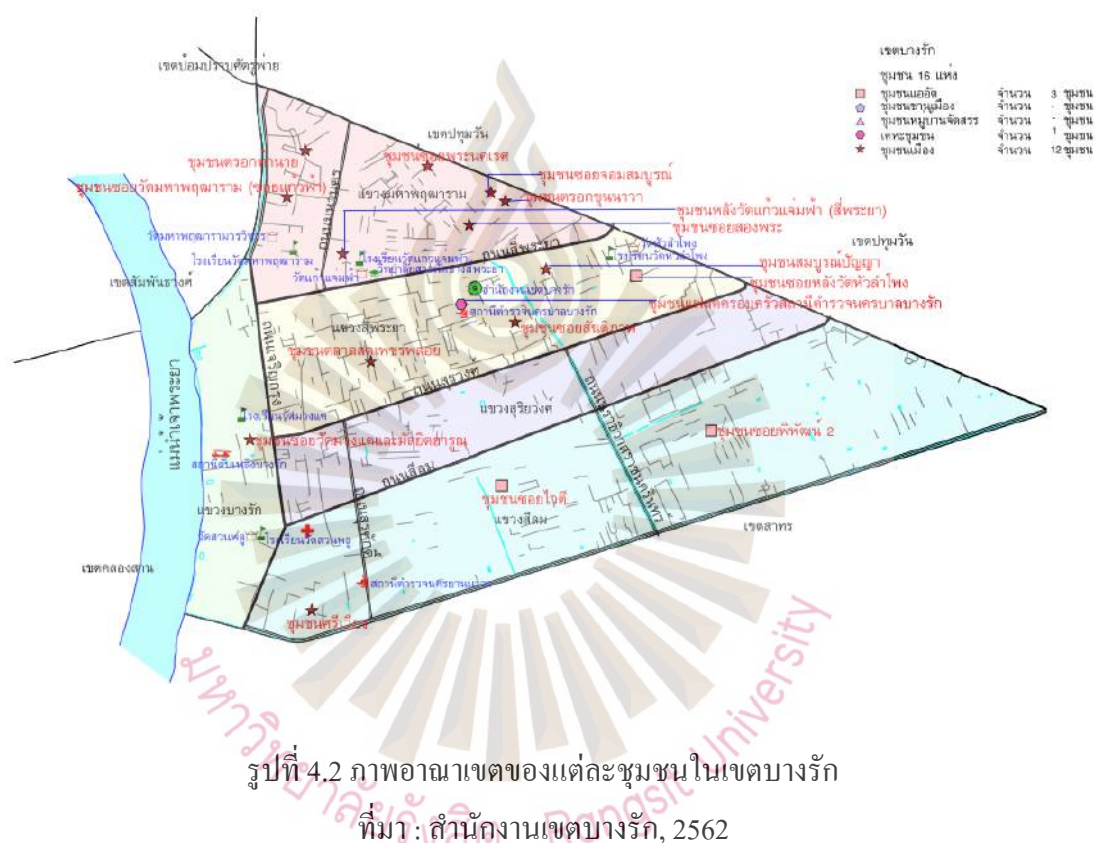
ที่	ชื่อชุมชน	ประเภทชุมชน	หลังคาเรือน		ครั้วเรือน		ประชากร			
			จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	ชาย	หญิง	รวม	ร้อยละ
1	ชุมชนชอมมหาพฤฒาราม (ชุมชนซอยแก้วฟ้า)	เมือง	100	2.74	150	2.72	762	252	1,014	7.20
2	ชุมชนซอยสองพระ	เมือง	363	9.96	584	10.57	466	486	952	6.76
3	ชุมชนตรอกขุนนาว	เมือง	189	5.19	284	5.14	285	273	558	3.96
4	ชุมชนตรอกห้านาย	เมือง	214	5.87	321	5.81	625	710	1,335	9.47
5	ชุมชนซอยสันติภาพ	เมือง	245	6.72	368	6.66	302	403	705	5.00
6	ชุมชนศรีเวียง	เมือง	465	12.76	698	12.64	651	728	1,379	9.79
7	ชุมชนแฟลตครอบครัวสถานีตำรวจ นครบาลบางรัก	อาคารสูง	154	4.23	231	4.18	206	144	350	2.48
8	ชุมชนตลาดสดเพชรพลอย	เมือง	357	9.80	536	9.70	667	894	1,561	11.08
9	ชุมชนพิพัฒน์ 2	แออัด	130	3.57	195	3.53	319	385	704	5.00
10	ชุมชนซอยวัดม่วงแกและมัสยิดฮารูน	เมือง	156	4.28	234	4.24	513	459	972	6.90
11	ชุมชนซอยหลังวัดหัวลำโพง	แออัด	77	2.11	132	2.39	119	122	241	1.71
12	ชุมชนซอยไฉไล	แออัด	35	0.96	52	0.94	120	114	234	1.66
13	ชุมชนซอยจอมสมบุญ	เมือง	292	8.01	405	7.33	523	670	1,193	8.47
14	ชุมชนซอยพระนครศ	เมือง	270	7.41	438	7.93	353	459	812	5.76
15	ชุมชนวัดแก้วแจ่มฟ้า (สี่พระยา)	เมือง	597	16.38	896	16.22	979	1,103	2,082	14.77
	รวม		3,644	100.00	5,524	100.00	6,890	7,202	14,092	100.00

ที่มา : สำนักงานเขตบางรัก, 2562

จากตารางที่ 4.1 พบว่า พื้นที่เขตบางรัก มีจำนวนทั้งสิ้น 15 ชุมชน สามารถจำแนกเป็นชุมชนเมือง 11 ชุมชน เป็นชุมชนแออัด 3 ชุมชน และมีชุมชนอาคารสูงเพียง 1 ชุมชน จำนวนชุมชนที่มีหลังคาเรือนมากที่สุดในเขตบางรัก คือ ชุมชนวัดแก้วแจ่มฟ้า (สี่พระยา) โดยมีจำนวนหลังคาเรือนสูงถึง 597 หลังคาเรือน (ร้อยละ 16.38) และเป็นชุมชนที่มีครั้วเรือนมากที่สุด จำนวน 896 ครั้วเรือน (ร้อยละ 16.22) และประชากรมากที่สุด คือ 2,082 คน (ร้อยละ 14.77) ของพื้นที่เขตบางรัก ซึ่งชุมชนเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ มีลักษณะ ดังนี้

ชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 มีจำนวนหลังคาเรือน 130 หลังคาเรือน (ร้อยละ 3.57) มีครัวเรือน จำนวน 195 ครัวเรือน (ร้อยละ 3.53) และมีประชากร จำนวน 704 คน (ร้อยละ 5.00)

ชุมชนซอยวัดม่วงแก้วศุภนิเวศารุณ มีจำนวนหลังคาเรือน 156 หลังคาเรือน (ร้อยละ 4.28) มีครัวเรือน จำนวน 234 ครัวเรือน (ร้อยละ 4.24) และ มีประชากร จำนวน 972 คน (ร้อยละ 6.90)

ตารางที่ 4.2 จำนวนและร้อยละ ลักษณะข้อมูลพื้นฐานของประชากรในเขตบางรัก

ลักษณะข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน	ร้อยละ
ระดับการศึกษาสูงสุด		
ประถมศึกษา	3,372	23.81
มัธยมศึกษา	2,620	18.50
อาชีวศึกษา	1,422	10.04
ปริญญาตรี	2,345	16.55
สูงกว่าปริญญาตรี	477	3.37
กำลังศึกษา	2,521	17.80
ไม่ได้ศึกษา	1,069	7.55
เด็กก่อนวัยเรียน	339	2.39
รวม	14,165	100.00
การประกอบอาชีพ		
รับราชการ	452	3.19
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	1,196	8.44
รับจ้าง	4,844	34.20
ค้าขาย	3,334	23.54
ไม่มีงานทำ	1,848	13.05
อื่นๆ	2,491	17.59
รวม	14,165	100.00
รายได้ต่อครัวเรือน		
ต่ำกว่า 5,000 บาท	171	3.84
5,000-10,000 บาท	738	16.58
10,001-15,000 บาท	1,209	27.16
15,001 - 20,000 บาท	764	17.16
20,001 - 25,000 บาท	521	11.70
25,001 - 30,000 บาท	673	15.12
มากกว่า 30,001 บาทขึ้นไป	376	8.45
รวม	4,452	100.00

ตารางที่ 4.2 จำนวนและร้อยละ ลักษณะข้อมูลพื้นฐานของประชากรในเขตบางรัก (ต่อ)

ลักษณะข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน	ร้อยละ
การนับถือศาสนา		
พุทธ	12,910	91.14
คริสต์	258	1.82
อิสลาม	937	6.61
อื่น ๆ	60	0.42
รวม	14,165	100.00
ข้อมูลที่อยู่อาศัย		
เช่าที่ดิน	330	10.63
เช่าบ้าน	1,192	38.41
บุกรุก	14	0.45
บ้านและที่ดินของตนเอง	1,567	50.50
รวม	3,103	100.00
การใช้ไฟฟ้า		
ใช้ไฟฟ้า มีมิเตอร์ของตนเอง	3089	99.55
ใช้ไฟฟ้า ต่อจากบ้านอื่น	14	0.45
รวม	3,103	100.00
การใช้น้ำ		
น้ำประปา มีมิเตอร์ของตนเอง	3,089	99.55
น้ำประปา ต่อจากบ้านอื่น	14	0.45
รวม	3,103	100.00

จากตารางที่ 4.2 พบว่า ประชากรในพื้นที่บางรัก ส่วนใหญ่จบการศึกษาสูงสุด ระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 23.81) รองลงมา คือ มัธยมศึกษา (ร้อยละ 18.50) และอยู่ระหว่างศึกษา (17.80) ตามลำดับ ส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพรับจ้าง (ร้อยละ 34.20) รองลงมา คือ ค้าขาย (ร้อยละ 23.54) และอื่น ๆ (ร้อยละ 17.59) ตามลำดับ รายได้ต่อครัวเรือน ส่วนใหญ่ อยู่ในช่วง 10,001-15,000 บาท (ร้อยละ 27.16) รองลงมา คือ 15,001-20,000 บาท (ร้อยละ 17.16) และ 5,000-10,000 บาท (ร้อยละ 16.58) ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 91.14) รองลงมา คือ อิสลาม (ร้อยละ 6.61) และคริสต์ (ร้อยละ 1.82) ตามลำดับ ที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่ คือ บ้านและที่ดินของตนเอง (ร้อยละ 50.50) รองลงมา คือ เช่า

บ้าน (ร้อยละ 38.41) และ เช่าที่ดิน (ร้อยละ 10.63) ตามลำดับ ทั้งนี้พบว่า มีการบุกรุกที่ดินของทางราชการด้วยส่วนหนึ่ง (ร้อยละ 0.45) ด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน พบว่า ส่วนใหญ่ ทั้งไฟฟ้าและน้ำประปา มีมิเตอร์เป็นของตนเอง (ร้อยละ 99.55 เท่ากัน)

ภาพรวมสภาพปัญหาในพื้นที่เขตบางรัก

จากการรวบรวมข้อมูลเอกสารสำคัญของสำนักงานเขตบางรัก พบว่า เนื่องจากเขตบางรักตั้งอยู่ในพื้นที่ชั้นในของกรุงเทพมหานคร มีอาคารสูงจำนวนมาก และมีถนนสำคัญตัดผ่านหลายสาย ทั้งถนนสีพระยา ถนนสุรวงศ์ ทำให้มีปัญหาการจราจรที่แน่นหนาและรถติดขัดมาก และด้วยในพื้นที่นี้มีอาคารประวัติศาสตร์สำคัญหลายแห่ง เช่น อาคารสุทศสถาน บ้านอัปสุราธิม อาคารที่พักของตำรวจน้ำ ปัจจุบันจึงทำให้พื้นที่ในเขตบางรักเป็นที่สนใจของนักธุรกิจและมีราคาที่ดินสูงมาก ทั้งนี้ชุมชนที่มีถิ่นฐานอยู่ดั้งเดิม เริ่มถูกลดขนาดพื้นที่ชุมชนจากตึกสูงที่อยู่โดยรอบ ในขณะที่ประชากรในชุมชนกลับมีเพิ่มขึ้นจึงทำให้เริ่มอยู่กันหนาแน่นมากขึ้นและเริ่มเปลี่ยนสภาพชุมชนจากดั้งเดิมเป็นชุมชนเมือง และบางส่วนกลายเป็นชุมชนแออัด ทั้งนี้เนื่องจากที่ตั้งชุมชนโดยส่วนใหญ่จะแทรกอยู่ในระหว่างซอยเล็ก ระหว่างตึกสูงและถนนสำคัญ ทำให้ชุมชนยังคงประสบปัญหาเรื่องท่อระบายน้ำ ที่ยังมีขนาดไม่ใหญ่เพียงพอ ดังนั้นเมื่อฝนตกหนักมักจะประสบการระบายน้ำไม่ทัน และเกิดปัญหาน้ำขัง ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาการระบายค่อนข้างนาน และด้วยพื้นที่ชุมชนมีอยู่ในตรอก ซอยที่มีความคับแคบ และมีอาคารสูง หากมีเหตุเพลิงไหม้เกิดขึ้นจะทำให้ยากต่อการดับเพลิง นอกจากนี้ปัญหาที่สมาชิกชุมชนมีความกังวลมาก คือ เรื่องการไล่รื้อที่อยู่อาศัยในชุมชน เนื่องจากพื้นที่โดยรอบได้ถูกนายทุนกว้านซื้อและปรับพื้นที่เป็นตึกสูงเกือบหมดแล้ว

จากข้อมูลพื้นฐานดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกชุมชนที่มีความเข้มแข็งในพื้นที่เขตบางรัก และให้เจ้าหน้าที่สำนักงานเขต เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องและดูแลพื้นที่ชุมชนในเขตบางรัก และผู้สมัครรับเลือกตั้งในพื้นที่เขตบางรัก ให้คะแนนความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตบางรักทั้งหมด 15 ชุมชน ผ่านการสัมภาษณ์โดยกำหนดเกณฑ์ 4 ด้าน คือ 1) ด้านบริบท 2) ด้านปัจจัยนำเข้า 3) ด้านกระบวนการ และ 4) ด้านผลผลิต ที่สะท้อนถึงระดับการพึ่งพาตนเอง และพบว่า ชุมชนที่ดีที่สุดที่สามารถเป็นตัวแทนของชุมชนเมือง จาก 11 ชุมชน คือ ชุมชนซอยวัดม่วงแคะและมัสยิดฮารูน และชุมชนที่ดีที่สุดที่เป็นตัวแทนของชุมชนแออัด จาก 3 ชุมชน คือ ชุมชนพิพัฒน์ 2 ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาจาก 2 ชุมชนนี้ รายละเอียดดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 คะแนนความเข้มแข็งของชุมชนที่ประเมินโดยผู้ได้รับผิดชอบในพื้นที่เขตบางรัก

ชุมชน	ลักษณะชุมชน	1. ด้านบริบท	2. ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)		3. ด้านกระบวนการ			4. ด้านผลผลิต (Product)			รวม (45 คะแนน)	ร้อยละ
		มีภาคีร่วมพัฒนา	ผู้นำได้รับการยอมรับ	มีการทำวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาชุมชนเป็นระบบ	การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน	ธรรมาภิบาลในชุมชน	การสำรวจข้อมูลชุมชน (ทรัพยากร/ทุนชุมชน)	ชุมชนมีการศึกษาเรียนรู้	ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	มีกิจกรรมบ่งชี้พึ่งตนเอง		
ชุมชนเมือง												
ชุมชนซอยมหาพฤฒาราม (ชุมชนซอยแก้วฟ้า)	เมือง	3	3	4	3	3	2	3	2	3	26	57.78
ชุมชนซอยสองพระ	เมือง	3	3	4	3	3	2	3	3	3	27	60.00
ชุมชนตรอกขุนนาวา	เมือง	3	3	4	3	3	2	3	3	3	27	60.00
ชุมชนตรอกห่านาย	เมือง	3	3	4	3	3	2	3	3	3	27	60.00
ชุมชนซอยสันติภาพ	เมือง	3	4	3	3	4	2	3	3	3	28	62.22
ชุมชนศรีเวียง	เมือง	3	3	4	3	3	2	3	3	2	26	57.78
ชุมชนตลาดสดเพชรพลอย	เมือง	3	3	4	3	3	3	3	3	3	28	62.22
ชุมชนซอยวัดม่วงแคและมัสยิดฮารูน	เมือง	4	4	4	5	4	3	4	4	5	37	82.22
ชุมชนซอยจอมสมบูรณ	เมือง	4	3	4	4	3	2	3	2	4	29	64.44
ชุมชนซอยพระนกรศ	เมือง	3	3	4	3	3	2	3	3	3	27	60.00

ตารางที่ 4.3 คะแนนความเข้มแข็งของชุมชนที่ประเมินโดยผู้ที่รับผิดชอบในพื้นที่เขตบางรัก (ต่อ)

ชุมชน	ลักษณะชุมชน	1. ด้านบริบท	2. ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)		3. ด้านกระบวนการ			4. ด้านผลผลิต (Product)			รวม (45 คะแนน)	ร้อยละ
		มีภาคีร่วมพัฒนา	ผู้นำได้รับการยอมรับ	มีการทำวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาชุมชนเป็นระบบ	การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน	บรรณาภิบาลในชุมชน	การสำรวจข้อมูลชุมชน (ทรัพยากร/ทุนชุมชน)	ชุมชนมีการศึกษาเรียนรู้	ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	มีกิจกรรมบ่งชี้พึ่งตนเอง		
ชุมชนวัดแก้วแจ่มฟ้า (สี่พระยา)	เมือง	4	3	4	4	3	2	3	3	4	30	66.67
ชุมชนอาคารสูง												
ชุมชนแฟลตครอบครัวสถานีตำรวจนครบาลบางรัก	อาคารสูง	3	4	2	3	4	2	3	2	3	26	57.78
ชุมชนแออัด												
ชุมชนพิพัฒน์ 2	แออัด	5	5	4	4	4	2	4	4	4	36	80.00
ชุมชนซอยหลังวัดหัวลำโพง	แออัด	4	3	4	4	3	2	3	2	4	29	64.44
ชุมชนซอยไวดี	แออัด	3	3	4	3	3	2	3	2	3	26	57.78

ที่มา: สำนักงานเขตบางรัก, 2562

4.2 ข้อมูลทั่วไปของชุมชนเข้มแข็งในพื้นที่เขตบางรัก

4.2.1 ชุมชนซอยวัดม่วงแค่มัสยิดฮารูน

จากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์กลุ่มจากประธานชุมชน กรรมการชุมชน สมาชิกชุมชน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ดูแลชุมชนในพื้นที่ สามารถสรุปประเด็น ดังนี้

ลักษณะประชากรศาสตร์ และครัวเรือนของสมาชิกชุมชน

ชุมชนซอยวัดม่วงแค่มัสยิดฮารูน เป็นชุมชนเมือง มีครัวเรือนประมาณเกือบ 230 ครัวเรือน จากจำนวนหลังคาเรือนกว่า 150 หลังคาเรือน ซึ่งมีสมาชิกชุมชนประมาณเกือบ 1,000 คน โดยมีสัดส่วนเป็นเด็กเล็กประมาณ 50-60 คน และผู้สูงอายุ 50 คน และที่เหลือเป็นกลุ่มวัยทำงาน ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนขนาดใหญ่ สมาชิกในครัวเรือนมีมากกว่า 3 รุ่น ตั้งแต่ปู่ ย่า ตา ยาย ลูก หลาน เหลน ส่วนใหญ่อาศัยในชุมชนนี้มายาวนานตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยเป็นคนที่ยอพยพมาจากหลายเชื้อชาติ ทั้งจากประเทศอินโดนีเซีย พม่า อินเดีย แอฟริกา บังกลาเทศ และนับถือหลายศาสนา มาตั้งรกรากในพื้นที่นี้ ความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือนของสมาชิกในชุมชนนี้ ส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกันเกือบทั้งหมด กล่าวคือ สมาชิกชุมชนเป็นพี่น้องกันทั้งชุมชน และแม้มีสมาชิกใหม่ที่เข้ามาอยู่ในครัวเรือนผ่านการแต่งงาน ไม่ว่าจะเป็นชายหรือสะใภ้ ส่วนใหญ่ก็จะไม่ย้ายออกแต่จะย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้ หรือหากต้องแต่งงานหรือมีครอบครัวไปอยู่ถิ่นที่อื่นที่ไกลออกไป ก็จะกลับมาที่ชุมชนนี้อยู่เป็นประจำ ชาวบ้านในชุมชน ส่วนใหญ่อยู่ในวัยทำงาน มีเยาวชนประมาณ ร้อยละ 7 และมีผู้สูงอายุประมาณ ร้อยละ 2.5 จากสมาชิกทั้งหมด

ลักษณะของบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านเดี่ยวของตนเอง โดยเป็นบ้านไม้ที่อยู่ติดกันบนพื้นที่จำกัด และภายในชุมชนเป็นที่ตั้งของมัสยิดฮารูน โดยที่ดินร้อยละ 75 ของชุมชนทั้งหมดเป็นของมัสยิด ซึ่งให้ชาวบ้านมาตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยบนที่ดินและจ่ายค่าเช่าเป็นค่าบำรุงภาษีโรงเรียนให้มัสยิดในราคาถูกเป็นรายปี และจะมีการต่อสัญญาเช่าไปเรื่อย ๆ และสืบทอดต่อกันทางสายเลือด ไม่สามารถซื้อขายให้กันและกัน นอกจากนี้ ยังมีที่พักบางส่วนที่ได้รับการปรับปรุงเป็นอพาร์ทเมนต์ขนาด 29-30 ตร.ม. จำนวน 48 ห้อง ทำให้สามารถรองรับครอบครัวและสมาชิกชุมชนได้เพิ่มขึ้น ซึ่งอาคารดังกล่าวได้รับเงินช่วยเหลือจากชาวมุสลิมในต่างประเทศที่มีกำลังทรัพย์ บริจาคให้กับชุมชน ปัจจุบันมีครอบครัวเข้ามาอาศัยมาแล้วจำนวน 7 ปี

ปัจจุบัน สมาชิกในชุมชนซอยวัดม่วงแถมัสยิดฮารูนนับถือศาสนาอิสลาม ประมาณร้อยละ 90 และดำรงชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมอิสลาม โดยมีมัสยิดฮารูนเป็นจุดศูนย์กลางและหัวใจของชุมชน และสำหรับสมาชิกชุมชนอีก ร้อยละ 10 ที่นับถือศาสนาพุทธ มีวัดม่วงแถมเป็นจุดศูนย์กลางของชุมชนและบางส่วนเป็นคริสต์ ชุมชนแห่งนี้จึงมีลักษณะเด่น คือ เป็นพหุวัฒนธรรม ทั้งนี้มีข้อสังเกตว่า แม้มีผู้นำชุมชนที่มีความเข้มแข็งที่ เป็นผู้ดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกชุมชนที่เข้มแข็งแล้ว แต่ยังมีผู้ที่มีอิทธิพลต่อชุมชนที่สำคัญ คือ โต๊ะอิหม่ามและคณะกรรมการมัสยิด ที่จะเป็นกลุ่มบุคคลสำคัญที่ เป็นผู้ตัดสินใจในการทำกิจกรรมชุมชน หรือบริหารจัดการพื้นที่ในชุมชนทั้งหมด โดยหากผู้นำชุมชนหรือสมาชิกชุมชนจะดำเนินการในเรื่องใด ๆ ต้องมีการหารือและร่วมกันผ่าน โต๊ะอิหม่ามและตัดสินใจร่วมกับเจ้าอาวาสวัดม่วงแถมก่อน

รูปที่ 4.3 ภาพทางเข้าชุมชนด้านซอยมัสยิดฮารูน และทางเข้าชุมชนด้านฝั่งซอยวัดม่วงแถม

รูปที่ 4.4 ภาพของอาคารที่อยู่ใกล้เคียง บริเวณด้านหน้าชุมชน

รูปที่ 4.5 ภาพลักษณะอาคารบ้านเรือนของชุมชนซอยวัดม่วงแก้วสัถยารุณ

ลักษณะการประกอบอาชีพ

ประชาชนในชุมชนซอยวัดม่วงแถมัสยิดฮารูน แต่เดิมประกอบอาชีพ เดินเรือ และค้าขายเครื่องเทศ ต่อมาเปลี่ยนเป็นขายเครื่องเพชรเครื่องประดับ ซึ่งเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป ก็ยังคงมีทั้งครัวเรือนที่ประกอบอาชีพค้าขายและมีบางส่วนที่เปลี่ยนแปลงไป โดยสามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่บ้าน จะประกอบอาชีพค้าขายภายในชุมชนโดยใช้ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ที่เชื่อมโยงกับอาชีพเดิม คือ การทำอาหารขายในบริเวณพื้นที่บ้านของตนเอง โดยเฉพาะของหวาน นอกจากนี้ ยังมีเมนูกล้วยเดี่ยวเนื้อวัดม่วงแถมที่มีชื่อเสียง ข้าวหมกไก่ และสำหรับหนุ่มสาววัยทำงานส่วนใหญ่จะทำงานประจำ โดยเป็นลูกจ้างบริษัท ลูกจ้างร้านค้า หรือพนักงานโรงแรมในพื้นที่ใกล้เคียงที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เขตบางรัก ไม่ไกลจากชุมชนมากนัก ซึ่งครัวเรือนในภาพรวมมีรายได้ทั้งครัวเรือนประมาณ 15,000-25,000 บาทต่อเดือน

สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน

ด้วยพื้นที่ของชุมชนซอยวัดม่วงแถมัสยิดฮารูน เป็นชุมชนที่ล้อมรอบด้วยร้านค้า โรงแรมขนาดใหญ่ สถานกงสุล และสถานที่ราชการที่เป็นศูนย์กลางสำคัญ ทำให้พื้นที่นี้ ปัจจุบัน อยู่ระหว่างการพัฒนาสภาพแวดล้อมและปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบ โดยสถานการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนมากที่สุด คือ การปรับปรุงอาคารในพื้นที่ของ สุลกสถาน เดิม ให้เป็น โรงแรม Custom House Hotel โดยบริษัท ยู ซิตี้ จำกัด (มหาชน) ซึ่งได้ส่งปัญหาหลักโดยตรงต่อชุมชน คือ แรงกระแทกในการตอกเสาเข็มที่ส่งผลต่อบ้านเรือนให้แตกร้าว รวมไปถึงปัญหาฝุ่นจากการก่อสร้าง ซึ่งปัจจุบันได้ก่อให้เกิดปัญหาในการฟ้องร้องค่าสินไหมทดแทนและยังคงมีคดีความมาจนถึงในปัจจุบัน

นอกจากนี้ ปัญหาสำคัญ คือ ที่ดินเอกชนที่อยู่โดยรอบชุมชนแห่งนี้ ได้ถูกกว้านซื้อจากนายทุน เพื่อลงทุนทำกิจการต่าง ๆ จึงทำให้พื้นที่ชุมชนแห่งนี้เริ่มถูกปิดล้อม และมีข้อจำกัดในการใช้พื้นที่โดยรอบ ซึ่งมีข้อสังเกตว่า หากมีรถยนต์ส่วนตัว จะต้องไปจอดในพื้นที่ว่างในบริเวณของมัสยิด ซึ่งมีพื้นที่จำกัด สามารถจอดได้เพียงไม่กี่คัน และอาจจะต้องไปเช่าพื้นที่เพื่อจอดรถในพื้นที่เอกชนที่อยู่ใกล้ชุมชน

ทุนชุมชนหรือทรัพยากรสำคัญ

ในชุมชน มีสถานที่ที่สำคัญและเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นอยู่ภายในชุมชนและใกล้เคียงหลายสิ่ง ดังนี้

1) มัสยิดฮารูน ที่มีอายุมากถึง 120 ปี ปัจจุบันได้ย้ายลอयर่นเข้ามาจากแม่น้ำเจ้าพระยา ก่อสร้างเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน เป็นอาคาร 2 ชั้น โดยบริเวณชั้น 2 ตกแต่งอย่างเรียบง่าย แต่สวยงามด้วยสีเขียวและสีแดง ประกอบด้วยมิมบร์ (สำหรับแสดงธรรม) และเมียะห์รอบ (สำหรับอิหม่ามนำละหมาด) ส่วนด้านบนรอบโถงมีลายอักษรอาหรับเป็นบทแรกในพระคัมภีร์อัลกุรอานเหนือมิมบร์ประดับด้วยโคมไฟที่ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

2) กุโบร (สุสาน) ซึ่งเป็นที่ฝังศพของบุคคลสำคัญ ได้แก่ ท่านจุฬาราชมนตรี ส่วนสุวรรณศาสตร์ รวมทั้งนายทหารจากสงครามเกาหลีและสงครามเวียดนาม ตั้งแต่สมัยสงครามโลก

3) อาคารบ้านพักตำรวจน้ำ เลขที่ 120 ซึ่งเป็นอาคารสำคัญของทางราชการ อยู่ใกล้เคียงทางเข้าชุมชน ซึ่งมีลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแบบโคโลเนียล (Colonial style) เป็นอาคารครึ่งไม้ครึ่งปูน 2 ชั้น มีลักษณะผังของอาคารเป็นรูปเหลี่ยม วางตัวตามแนวแกนทิศตะวันออก-ตะวันตก หันหน้าไปทางทิศใต้ โครงสร้างผนังของอาคารเป็นลักษณะของผนัง สามารถรับน้ำหนัก (Load-Bearing Wall) โครงสร้างพื้นอาคารใช้คานและตงไม้และปูด้วยพื้นไม้สัก ลักษณะของหลังคาเป็นหลังคาจั่ว หน้าต่างเป็นบานเกล็ดไม้เปิดคู่ ประตูถูกพัก 3 ตอน บริเวณด้านบนเหนือบานหน้าต่างและบานประตูมีการเจาะช่องเพื่อระบายอากาศและมีแผ่นไม้ฉลุลวดลายที่สวยงามปิดทับ ซึ่งปัจจุบันอาคารหลังนี้มีสภาพทรุดโทรมและไม่มีการใช้ประโยชน์ใด ๆ

4) สถานีดับเพลิงบางรัก โดยพื้นที่ส่วนหนึ่งของชุมชนเป็นที่ตั้งของสถานีดับเพลิงบางรัก ซึ่งเป็นอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม มีรูปแบบสถาปัตยกรรมนีโอ-ปัลลาเดียน (Neo-Palladian) ศิลปะโรมันคลาสสิก อายุกว่า 120 ปี

รูปที่ 4.6 ภาพแผนที่ดาวเทียมของอาคารสำคัญ ที่อยู่ใกล้เคียงชุมชนซอยวัดม่วงแควมัสยิดฮารูน

รูปที่ 4.6 ภาพแผนที่ดาวเทียมของอาคารสำคัญ ที่อยู่ใกล้เคียงชุมชนซอยวัดม่วงแถมัสยิดฮารูน (ต่อ)

รูปที่ 4.7 ภาพอาคารบ้านพักตำรวจน้ำ

รูปที่ 4.7 ภาพอาคารบ้านพักตำรวจน้ำ (ต่อ)

ภาพอาคารด้านหน้า

ภาพอาคารด้านหลัง

รูปที่ 4.8 ภาพรอบ ๆ อาคารบ้านพักตำรวจน้ำ ด้านหน้า ด้านหลัง ด้านข้าง และด้านใน

ภาพด้านข้างอาคาร

ภาพด้านในอาคาร

รูปที่ 4.8 ภาพรอบ ๆ อาคารบ้านพักตำรวจน้ำ ด้านหน้า ด้านหลัง ด้านข้าง และด้านใน (ต่อ)

กิจกรรมรวมกลุ่มของสมาชิกชุมชน

ในการจัดกิจกรรมกลุ่มของชุมชน ในภาพรวมจะเป็นการสร้างความร่วมมือในการจัดกิจกรรมร่วมกับสำนักเขต ในการขอความร่วมมือชุมชนในการจัดกิจกรรมที่สำคัญ ซึ่งจะมีการจัดกิจกรรมที่เป็นประจำ คือ งานปีใหม่ งานวันเด็ก งานผู้สูงอายุ และงานอื่น ๆ ที่ทำเป็นเทศกาล เช่น ถนนคนเดิน และอาจมีการจัดกิจกรรมที่ร่วมกับภาคเอกชน คือ ศูนย์สร้างสรรค์การออกแบบ (TCDC) ไปรษณีย์กลางบางรัก เช่น การร่วมจัดงาน Awakening Bangkok 2022 หรือเทศกาลแสงไฟประจำปีกรุงเทพฯ เป็นต้น

ลักษณะกิจกรรมรวมกลุ่ม

การจัดกิจกรรมกลุ่มของชุมชน มี 2 ลักษณะ คือ 1) กิจกรรมกลุ่มที่สำนักงานเขต ขอความร่วมมือหรือเป็นแผนของชุมชนในการเสนอของบประมาณจากสำนักงานเขต และ 2) กิจกรรมที่เอกชนหรือหน่วยงานภายนอก ขอความร่วมมือเข้ามาจัดกิจกรรมภายในชุมชน

ช่วงเวลาของการทำกิจกรรมกลุ่มของชุมชน

ตามประเพณีและเทศกาลสำคัญ เช่น ปีใหม่ วันเด็ก สงกรานต์ การลอยกระทง และตามที่หน่วยงานภายนอกขอความร่วมมือเป็นครั้ง ๆ ไป

กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน

กระบวนการในการทำกิจกรรมของชุมชน เริ่มจากการประสานงานโดยตรงไปยังประธานชุมชน ซึ่งประธานจะจัดประชุมร่วมกับคณะกรรมการชุมชน ผู้นำทางด้านจิตวิญญาณสูงสุดในชุมชน คือ โต๊ะอิหม่าม และเจ้าอาวาสวัดม่วงแค เพื่อพิจารณาประโยชน์ ผลลัพธ์ ผลเสียที่ได้จากกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีต่อชุมชนและสมาชิกชุมชน แล้วจึงอนุมัติให้ดำเนินการ ทั้งนี้ ในส่วนของการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม จะเป็นลักษณะของการขอความสมัครใจของครัวเรือนนั้น ๆ โดยพิจารณาจากความสามารถของครัวเรือน เช่น มีความถนัดในการทำอาหารท้องถิ่น มีสินค้าที่สามารถผลิตและขายได้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของครอบครัว ผ่านการประกาศเชิญชวนในช่องทางการสื่อสารทั้งทางไลน์กลุ่ม และเสียงตามสาย เพื่อแสดงความประสงค์ในการเข้าร่วมกิจกรรม โดยแจ้งความสมัครใจผ่านทางผู้นำชุมชน และจะมีกระบวนการจัดประชุมเพื่อหารือในรายละเอียดของการตัดกิจกรรมอีกครั้ง

การเปลี่ยนแปลงหรือเหตุการณ์สำคัญของชุมชน

จากการสัมภาษณ์กลุ่ม พบว่า การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของชุมชนในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา คือ

1) การเปลี่ยนผู้นำชุมชน เป็นคนปัจจุบัน ซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ ที่อยู่ในวัยทำงาน ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับครัวเรือนเกือบทั้งหมดในชุมชน และมีความสามารถในการประสานงานติดต่อกับหน่วยงานราชการได้อย่างรวดเร็ว มีความรอบรู้ในเทคโนโลยีในระดับที่ใช้งานได้ดี และสามารถเป็นตัวแทนเพื่อนำเสนอความคิดเห็นต่อชุมชนได้อย่างรวดเร็ว โดยมีความแตกต่างกับผู้นำชุมชนคนเดิม ที่มีอายุค่อนข้างมาก (ประมาณ 80 ปี ปัจจุบัน) ซึ่งตั้งแต่ผู้นำชุมชนอายุมากขึ้น อาจเป็นข้อจำกัดในการปฏิบัติงานเพื่อชุมชนได้ไม่ถนัดเหมือนแต่ก่อนในช่วงที่อายุวัยกลางคน

2) การปรับปรุงโรงพำนักหรือที่พักสาม หรือโรงพำนักเก่า ซึ่งเป็นอดีตอาคารที่ทำการของศาลากลาง (กรมศาลากลางในปัจจุบัน) ที่ตั้งอยู่ติดกับสถานเอกอัครราชทูตฝรั่งเศสประจำประเทศไทย โดยปัจจุบันจะปรับปรุงเป็นอาคาร โรงแรมตึกสูง ซึ่งส่งผลกระทบต่อชุมชน เนื่องจากกระบวนการก่อสร้าง ในช่วงของการตอกเสาเข็ม แรงกระแทกได้ส่งผลกระทบต่อรากฐานบ้านเรือนของสมาชิกชุมชนได้รับความเสียหาย และมีปัญหาฝุ่นควันจากการก่อสร้าง จึงส่งผลกระทบต่อระบบการหายใจของคนในชุมชน

การได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอกชุมชน

สำหรับความช่วยเหลือที่ต้องการจากองค์กรภายนอก จะเป็นเรื่องของการดูแลสาธารณสุขขั้นพื้นฐานที่ต้องการในชุมชน เช่น การดูแลเรื่องไฟฟ้า น้ำประปา การทิ้งขยะของชุมชน รวมไปถึงสวัสดิการขั้นพื้นฐานของครัวเรือนต่าง ๆ ที่ต้องได้รับจากภาครัฐ ซึ่งได้รับการดูแลอย่างดีเป็นพื้นฐานจากสำนักงานเขตอยู่แล้ว และสำหรับประเด็นของการรักษาความปลอดภัย ชุมชนแห่งนี้ไม่มีความกังวล เนื่องจากประธานชุมชนและสมาชิกบางส่วน of ชุมชน เป็นสมาชิกอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ของเขตบางรัก จึงมั่นใจในความปลอดภัยหากมีเรื่องฉุกเฉินอะไรเกิดขึ้นในชุมชน

ข้อสังเกตจากการสัมภาษณ์กลุ่ม พบว่า สมาชิกชุมชนต้องการรักษาความเป็นชุมชนไว้ เพื่อให้ได้รับสวัสดิการขั้นพื้นฐานในฐานะชุมชนไว้ และเริ่มมีความกังวลต่อการรुकล้ำและเริ่มโอบล้อมเพื่อไล่ที่ของชุมชน เนื่องจากความเจริญของพื้นที่โดยรอบ กำลังสร้างความไม่มั่นใจและความมั่นคงของชุมชน

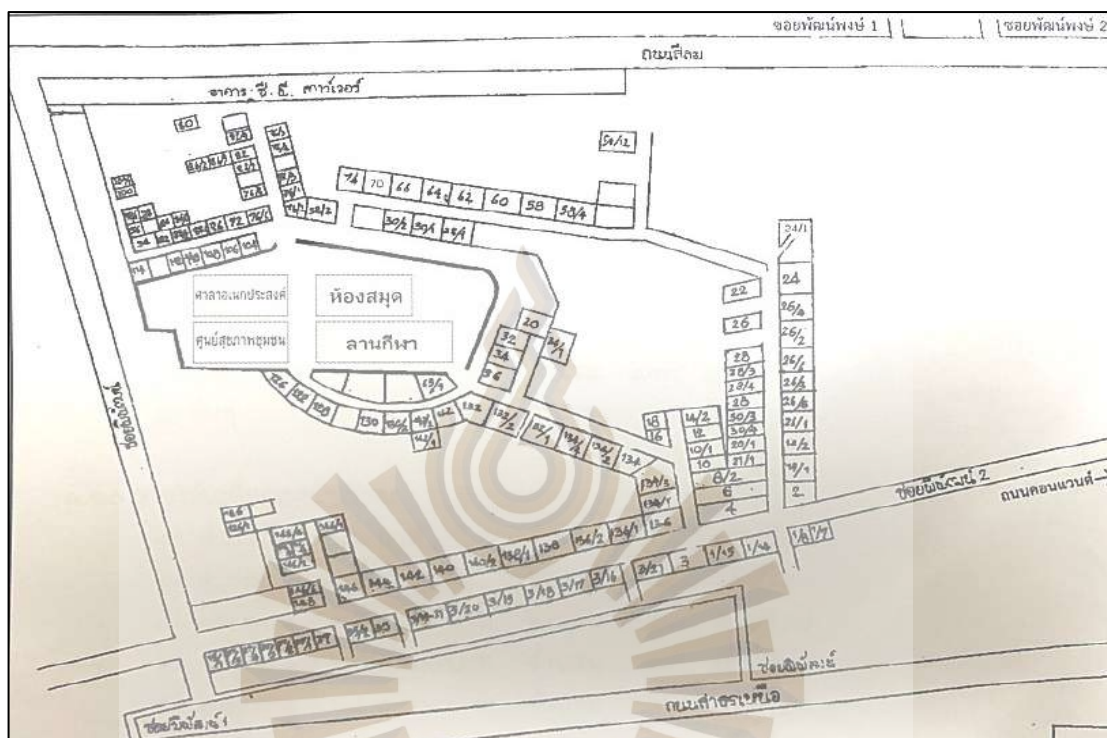
เนื่องจากชุมชนซอยวัดม่วงแถมสยิดฮารูน เป็นชุมชนเมืองที่มีความเข้มแข็งของชุมชน จึงเป็นชุมชนเป้าหมายของนักวิชาการ นักวิจัย และหน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงาน ที่เมื่อต้องมีการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาหรือการพัฒนาจะชุมชน จะมีการติดต่อและประสานงานเพื่อเข้ามาจัดกิจกรรมในชุมชนบ่อยครั้ง ดังนั้น ผลลัพธ์ของการจัดกิจกรรมทำให้ชุมชนได้มีการจัดกิจกรรมที่บ่อยครั้งขึ้น และทำให้สมาชิกชุมชนมีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน

4.2.2 ชุมชนซอยพิพัฒน์ 2

ลักษณะประชากรศาสตร์ และครัวเรือนของสมาชิกชุมชน

ชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 เป็นชุมชนแออัด มีครัวเรือนประมาณเกือบ 200 ครัวเรือน จาก 130 หลังคาเรือน ซึ่งมีสมาชิกประมาณ 700 คน ซึ่งส่วนใหญ่ครัวเรือนขนาดเล็กถึงขนาดกลาง เป็นลักษณะของครอบครัวเดี่ยว และส่วนใหญ่อาศัยในชุมชนนี้มายาวนานตั้งแต่บรรพบุรุษ ความสัมพันธ์ คือ การเป็นเพื่อนบ้านกัน ซึ่งมีบางครั้งที่จะทะเลาะหรือตกลงกันไม่ได้ในบางครั้ง เช่น การใช้เสียงดัง หรือมีการล้ำแดนของที่ดินของเพื่อนบ้าน เนื่องจากพื้นที่ของบ้านเรือนตนเองที่มีพื้นที่จำกัด ที่ดินของชุมชนเป็นของกรมธนารักษ์ แต่มีการครอบครองและอยู่อาศัยของสมาชิกชุมชนมาอย่างยาวนาน ปัจจุบันมีพื้นที่บางส่วนที่แปลงที่พักเป็นห้องเช่าเพื่อให้คนมาอยู่อาศัย ทั้งนี้ เนื่องจากพื้นที่ของชุมชนมีขนาดเล็ก ทำให้พื้นที่บริเวณโดยรอบของชุมชนค่อนข้างจำกัด อย่างไรก็ตาม ยังมีพื้นที่ส่วนกลางที่เป็นที่สาธารณะ และปัจจุบันใช้เป็นท้องจอดรถของสมาชิกชุมชน โดยมีต้นไม้ใหญ่ตั้งเป็นจุดศูนย์กลาง และสร้างความร่มเย็นให้สมาชิกชุมชน โดยในพื้นที่รอบ ๆ พื้นที่ส่วนกลางนี้ เป็นที่ตั้งจุดให้บริการที่สำคัญของชุมชน

ได้แก่ ห้องสมุดชุมชน สนามกีฬากลางของชุมชน มีลานม้าหินอ่อนที่เป็นที่นั่งให้สมาชิกชุมชนมานั่งพักผ่อนหย่อนใจ และแลกเปลี่ยนข่าวสารในเป็นประจำทุกเย็น

รูปที่ 4.9 แผนภาพภายในชุมชนซอยพัฒนา 2

รูปที่ 4.10 ภาพชุมชนซอยพัฒนา 2

ลักษณะการประกอบอาชีพ

ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง โดยทำงานประจำเป็นลูกจ้างบริษัท หรือ โรงแรม และร้านค้า ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่บางรัก ไม่ไกลจากชุมชนมากนัก ครั้วเรือนในภาพรวม มีรายได้ต่อเดือนทั้งครั้วเรือนไม่เกิน 15,000 บาท/ครั้วเรือน และสำหรับครั้วเรือนที่เป็นเจ้าของกิจการ จะมีรายได้สูงถึง 50,000 บาท/ครั้วเรือน และอีกส่วนหนึ่ง คือ กลุ่มอาชีพค้าขาย โดยจะเป็นประชากรแฝงที่อาจย้ายถิ่นมาทำอาชีพค้าขายแฝงลอย บริเวณถนนสีลม รวมไปถึงในซอย และบางส่วนที่เป็นผู้สูงอายุ และมีรายได้จากค่าตอบแทนที่ได้จากสวัสดิการของรัฐ และมีลูกหลานคอยดูแลและอุปถัมภ์

สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน

ด้วยสภาพของชุมชนมีจำกัดและค่อนข้างแออัด บ้านเรือนจะอยู่ติดกันจึงทำให้มีปัญหาการล้ำเขตแดนบริเวณพื้นที่บ้านระหว่างสมาชิกชุมชนกันบ้าง จึงทำให้อาจมีปากเสียงในบางครั้ง แต่ก็สามารถตกลงกันได้ และด้วยชุมชนนี้มีปัญหาของเยาวชนบางส่วนที่ใช้จ่ายเสพติด จึงทำให้ทั้งสมาชิกชุมชนต้องคอยเฝ้าระวังและสอดส่องดูแลกันเองอย่างใกล้ชิด เพื่อป้องกันการเกิดเหตุไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดขึ้นจากการครองสติไม่อยู่ และจะมีการติดต่อสื่อสารถึงประธาน หรือ กรรมการชุมชนโดยทันที เพื่อให้ติดต่อกับสถานีตำรวจได้ทันเวลา และด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชุมชนนี้มีการติดตั้งกล้องวงจรปิด CCTV ซึ่งได้รับบริจาคมาจากนักการเมืองในพื้นที่ โดยติดตั้งในจุดอับและจุดที่เป็นจุดเสี่ยงของชุมชนในทุกจุด เพื่อระวังภัยที่อาจเกิดขึ้นในชุมชน

ข้อกังวลที่ชุมชนกังวลใจ คือ การไล่ที่ เนื่องจากชุมชนแห่งนี้ เป็นใจกลางที่อยู่ท่ามกลางความเจริญของตึกสูง และเนื่องจากเป็นที่ดินของกรมธนารักษ์ที่จะมีข่าวลือแพร่กระจายออกมาตลอดในช่วงเวลา 20 ปี ที่ผ่านมามี จะมีการขอกินพื้นที่แต่ในท้ายที่สุดก็ล้มเลิกไป และมีข่าวลือมาใหม่เป็นแบบนี้สลับมาตลอด โดยข่าวลือล่าสุดในปัจจุบัน คือ การขอกินพื้นที่เพื่อสร้างเป็นอาคารสูง และจะแบ่งซอยเป็นห้องในลักษณะเดียวกันกับการสร้างคอนโดหรือเคหะ ซึ่งจะทำให้สมาชิกชุมชนสามารถอยู่อาศัยได้สะดวกและรองรับได้จำนวนมากขึ้น แต่ในความเห็นของสมาชิกชุมชนกลับมีความต้องการที่สวนทางกัน คือ ไม่ได้ต้องการความเป็นอยู่ในลักษณะดังกล่าว และมีความพอใจในความเป็นอยู่ในปัจจุบัน เนื่องจาก การมีบ้านเรือนที่ชิดติดกัน ทำให้สามารถติดต่อสื่อสารกันได้ทันที และรู้สึกถึงการอยู่ร่วมกันแบบใกล้ชิดมีความเป็นกันเอง ซึ่งหากปรับพื้นที่ไปในลักษณะดังกล่าวก็ จะทำให้ความใกล้ชิดสนิทสนมระหว่างสมาชิกชุมชนเปลี่ยนไปจากเดิม

ความต้องการของชุมชนโดยทั่วไป คือ การดูแลสุขภาพสาธารณสุขพื้นฐาน อาทิ การเก็บขยะขึ้นใหญ่ การขุดลอกท่อระบายน้ำที่อุดตัน ซึ่งต้องการให้ผู้รับผิดชอบดำเนินการจริงจัง ต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาและส่งผลต่อชุมชน และจากประสบการณ์ที่ผ่านมา พบว่า

หน่วยงานราชการและผู้ที่มีอำนาจในพื้นที่ได้แสดงความประสงค์ในการให้ความช่วยเหลือในเรื่องดังกล่าว โดยมีการเข้ามาขุดลอกท่อระบายน้ำเสียให้ แต่กลับพบว่า เป็นการดำเนินการเพียงบางส่วนและไม่เสร็จสิ้นทั้งหมด โดยมาทำเพียงบางส่วนแล้วกลับไปจึงทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาให้กับชุมชนได้จริง

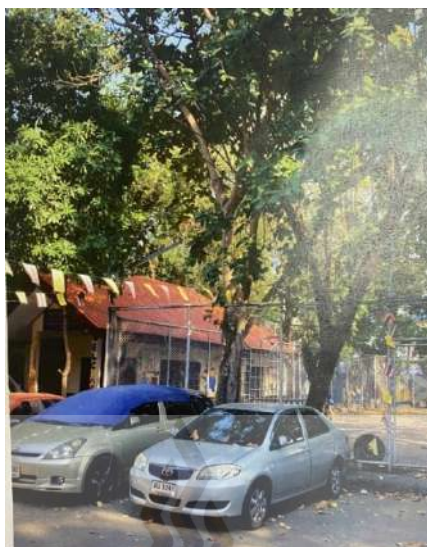
ข้อสังเกตอื่นที่พบ คือ แม้พื้นที่ส่วนกลางในปัจจุบันส่วนใหญ่จะเป็นที่จอดรถของสมาชิกชุมชน ซึ่งมีทั้งรถแท็กซี่ รถมอเตอร์ไซด์ ที่จอดกันอย่างค่อนข้างแออัด ดังนั้น อาจเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ชาวชุมชนต้องการการแก้ปัญหาหรือการจัดพื้นที่ เพื่อรองรับเป็นอาคารจอดรถให้เพียงพอกับสมาชิกในชุมชน นอกจากนี้ เนื่องจากจุดเด่นของชุมชนนี้ คือ การที่มีซอยหรือทางเข้าออกที่สามารถเดินทางเป็นทางลัดเพื่อเข้าสู่ถนนใหญ่ใจกลางสี่ลมได้หลายทาง ทำให้ชุมชนมีความต้องการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในชุมชนเพื่อให้ดูมีความปลอดภัย และทำให้คนนอกชุมชนกล้าที่จะเดินเข้ามาภายในชุมชน ทั้งนี้ ปัจจุบันมีทางลัดเข้าชุมชนช่องทางหนึ่งที่เชื่อมต่อมาจากสี่ลมได้โดยง่าย โดยเป็นซอยลัดเล็ก ๆ ซึ่งภายใต้พื้นเป็นทางระบายน้ำที่ปัจจุบันเป็นช่องทางเดินเข้าออกของสมาชิกชุมชน

ทุนชุมชนหรือทรัพยากรสำคัญ

ในชุมชนแห่งนี้ไม่มีทุนชุมชนหรือทรัพยากรสำคัญตั้งภายในชุมชน แต่ทำเลที่ตั้งของชุมชนที่เป็นซอยลัดระหว่างถนนใหญ่ในพื้นที่บางรัก และชุมชนที่ยังมีความร่มรื่นจากต้นไม้กลางชุมชน ทำให้เป็นจุดสำคัญที่สามารถพัฒนาและสร้างเป็นสวนพักผ่อนหย่อนใจของตึกสูงที่อยู่รอบข้างพื้นที่ชุมชนได้

รูปที่ 4.11 ภาพจุดเด่นของชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 ซอยเชื่อมต่อกับสี่ลมซอย 3

รูปที่ 4.12 ภาพจุดเด่นของชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 พื้นที่ร่มรื่นภายในชุมชน

กิจกรรมรวมกลุ่มของสมาชิกชุมชน

ในการจัดกิจกรรมกลุ่มของชุมชน ในภาพรวมจะเป็นการสร้างความร่วมมือในการจัดกิจกรรมร่วมกับสำนักเขต ในการขอความร่วมมือชุมชนในการจัดกิจกรรมที่สำคัญ ซึ่งจะมีการจัดกิจกรรมที่เป็นประจำ คือ งานปีใหม่ งานวันเด็ก งานผู้สูงอายุ และงานอื่น ๆ ที่ทำเป็นเทศกาล โดยมีรายละเอียดของการจัดกิจกรรม ดังนี้

ลักษณะกิจกรรมรวมกลุ่ม

การจัดกิจกรรมกลุ่มของชุมชน มี 2 ลักษณะ คือ 1) กิจกรรมกลุ่มที่สำนักงานเขต ขอความร่วมมือหรือเป็นแผนของชุมชนในการเสนอของบประมาณจากสำนักงานเขต และ 2) กิจกรรมที่เอกชนหรือหน่วยงานภายนอก ขอความร่วมมือเข้ามาจัดกิจกรรมภายในชุมชน

ช่วงเวลาของการทำกิจกรรมกลุ่มของชุมชน

ตามประเพณีและเทศกาลสำคัญ เช่น ปีใหม่ วันเด็ก สงกรานต์ การลอยกระทง และตามที่หน่วยงานภายนอกขอความร่วมมือเป็นครั้ง ๆ ไป

กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน

กระบวนการในการทำกิจกรรมของชุมชน เริ่มจากการประสานงานโดยตรงไปยังประธานชุมชน ซึ่งประธานจะจัดประชุมร่วมกับคณะกรรมการชุมชน เพื่อพิจารณาประโยชน์ ผลลัพธ์ ผลเสีย

ที่ได้จากกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีต่อชุมชนและสมาชิกชุมชน แล้วจึงอนุมัติและมอบหมายให้คณะกรรมการแต่ละคนไปประสานงานและค้นหาสมาชิกชุมชนที่มีความสามารถหรือมีประสบการณ์ในการดำเนินการเรื่องดังกล่าวรับผิดชอบ โดยขอความสมัครใจของครัวเรือนนั้น ๆ ผ่านการประกาศเชิญชวนในช่องทางการสื่อสารทั้งทางไลน์กลุ่ม และเสียงตามสาย

การเปลี่ยนแปลงหรือเหตุการณ์สำคัญของชุมชน

จากการสัมภาษณ์กลุ่ม พบว่า การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของชุมชนในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา คือ การเปลี่ยนผู้นำชุมชน เป็นคนปัจจุบัน ซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ ที่อยู่ในวัยทำงาน ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับครัวเรือนเกือบทั้งหมดในชุมชน และมีความสามารถในการประสานงานติดต่อกับหน่วยงานราชการได้อย่างรวดเร็ว มีความรอบรู้ในเทคโนโลยีในระดับที่ใช้งานได้ดี และสามารถเป็นตัวแทนเพื่อนำเสนอความคิดเห็นต่อชุมชนได้อย่างรวดเร็ว โดยมีความแตกต่างกับผู้นำชุมชนคนเดิม ที่ไม่ได้มีความผูกพันกับสมาชิกชุมชน

การได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอกชุมชน

สำหรับความช่วยเหลือที่ต้องการจากองค์กรภายนอก จะเป็นเรื่องของการดูแลสาธารณสุขขั้นพื้นฐานที่ต้องการในชุมชนจากสำนักงานเขต เช่น การทิ้งขยะของชุมชน การขุดลอกท่อระบายน้ำเนื่องจากเกิดปัญหาน้ำขังรอการระบายบ่อยครั้ง ซึ่งแม้จะได้รับการช่วยเหลือจากสำนักงานเขตอยู่แล้ว แต่ยังพบปัญหามานานบ่อยครั้ง และสำหรับประเด็นของการรักษาความปลอดภัย เนื่องจากแต่เดิมชุมชนแห่งนี้มีปัญหาเรื่องยาเสพติดของคนในชุมชน และเกิดความกังวลของสมาชิกชุมชน ผู้นำชุมชนและกรรมการชุมชนจึงได้ประสานงานไปยังผู้ที่มีอำนาจในพื้นที่ มีกำลังทรัพย์และต้องการช่วยเหลือชุมชน จึงทำให้ได้รับกล้องวงจรปิด CCTV และมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในชุมชนให้มีระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น จึงทำให้ชุมชนลดความน่ากลัวและแออัดไร้ระเบียบ และดูปลอดภัยมากขึ้น

นอกจากนี้ ยังเคยพบว่า การสื่อสารภายในชุมชนผ่านเสียงตามสายที่ใช้อยู่ สามารถสื่อสารไปยังตึกสูงโดยรอบ ทำให้เคยได้รับการช่วยเหลือจากบริษัทหรือห้างร้านที่อยู่โดยรอบให้การช่วยเหลือชุมชน อาทิ การได้รับของบริจาคเพื่อช่วยเหลือในช่วงสถานการณ์โรคระบาดไวรัสโคโรนา (Covid-19) ซึ่งทำให้ได้รับช่วยเหลือจากองค์กรภายนอกชุมชนด้วย

4.3 ระดับการพึ่งพาตนเองของชุมชนในพื้นที่เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร

จากการเก็บข้อมูลในพื้นที่ชุมชน สามารถวิเคราะห์ระดับการพึ่งพาตนเองของชุมชนในแต่ละประเด็น ดังนี้

4.3.1 การพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี (Technological self-reliance)

พบว่า ชุมชนที่เป็นพื้นที่เป้าหมายหลัก ทั้งชุมชนวัดม่วงแถมสยิดฮารูน และ ชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 มีระดับการพึ่งพาตนเองทางเทคโนโลยีในระดับมาก โดยมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการในชุมชนทั้งสิ้น 3 เทคโนโลยี คือ

- 1) ช่องทางแชทกลุ่ม ผ่านแอปพลิเคชันไลน์
- 2) เสียงตามสาย
- 3) กล้องวงจรปิด CCTV

โดยพบว่า เทคโนโลยีที่ใช้เหมือนกันทั้ง 2 ชุมชน คือ ช่องทางแชทกลุ่ม ผ่านแอปพลิเคชันไลน์ โดยกำหนดเป็นกลุ่มไลน์ของชุมชน และการใช้เสียงตามสายในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมข่าวสารของชุมชน และสิ่งที่ชุมชนพิพัฒน์ 2 มีมากกว่า คือ กล้องวงจรปิด CCTV โดยมีรายละเอียดดังนี้

ช่องทางแชทกลุ่ม ผ่านแอปพลิเคชันไลน์

เพื่อให้การบริหารจัดการภายในชุมชน เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ประธานชุมชนและชุมชน มีการนำเทคโนโลยีและอุปกรณ์ที่มีอยู่ในปัจจุบันมาใช้ในการบริหารและดูแลชุมชน ได้แก่ การใช้ช่องทางแชทผ่านกลุ่มไลน์ โดยเป็นอุปกรณ์ส่วนตัวของประธานชุมชน และสมาชิกกรรมการชุมชน ซึ่งกำหนดให้ทุกครัวเรือนในชุมชนเข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มไลน์ อย่างน้อย 1 คน เพื่อทำหน้าที่ในการแจ้งข่าวสาร ข้อมูลกิจกรรมของชุมชน ทั้งนี้ มีข้อสังเกตว่า สมาชิกชุมชนบางส่วนเป็นผู้สูงอายุ ความสามารถทางด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมอาจมีไม่เท่าเทียมกับวัยกลางคนจนถึงวัยหนุ่มสาว ดังนั้น หากบางครัวเรือนมีผู้สูงวัยก็อาจไม่ได้รับข่าวสารผ่านทางช่องทางนี้

อย่างไรก็ตาม ชุมชนได้มีช่องทางอื่น ๆ สำหรับใช้ในการประชาสัมพันธ์ คือ การใช้ช่องทางประกาศเสียงตามสายในพื้นที่ชุมชน ซึ่งเป็นเทคโนโลยีขั้นพื้นฐานที่มีใช้ตั้งแต่อดีตไปจนถึงปัจจุบัน

และเป็นช่องทางที่สามารถเข้าถึงได้ทุกครัวเรือน และมีการประกาศอย่างต่อเนื่อง โดยมีข้อสังเกตว่า เทคโนโลยีนี้ทุกครัวเรือนสามารถเข้าถึงได้ง่าย และในบางโอกาส พบว่า บริษัทในตึกสูงข้างเคียงก็ได้รับฟังและทราบกิจกรรมในชุมชน จึงเข้ามามีส่วนร่วมในบางครั้ง เช่น การบริจาคสิ่งของเพื่อเข้าร่วมในกิจกรรมบางกิจกรรมของชุมชน

ทั้งนี้สำหรับชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 พบว่า มีการใช้เทคโนโลยีเพิ่มขึ้น ด้วยการมีการติดตั้งกล้อง CCTV ครอบคลุมทุกพื้นที่ในชุมชน เพื่อใช้ในการสอดส่องความปลอดภัยให้กับสมาชิกในชุมชน ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่เกิดจากผู้นำชุมชนไปขอรับการสนับสนุนจากผู้ที่มีความรู้และมีฐานะในพื้นที่ เพื่อลดความน่ากลัวของชุมชน และสามารถสอดส่องความเป็นอยู่และดูแลความปลอดภัยให้สมาชิกในชุมชนได้อย่างทั่วถึงและตลอด 24 ชั่วโมง เนื่องจากแม้สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ จะเป็นคนที่มิพื้นเพดั้งเดิมและอยู่อาศัยมายาวนาน แต่ยังพบว่ามีการเคลื่อนย้ายและเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนเป็นการชั่วคราวในบางส่วน

4.3.2 การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ (Economic self-reliance)

พบว่า ชุมชนที่เป็นพื้นที่เป้าหมายหลัก ทั้งชุมชนซอยวัดม่วงแคมป์สยิดฮารุณ และชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 มีระดับการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจระดับปานกลาง โดยพิจารณาได้จาก รายได้ในภาพรวมของครัวเรือนของสมาชิกชุมชนที่อยู่ในระดับปานกลาง และการประกอบอาชีพของสมาชิกชุมชนที่อยู่ในวัยทำงาน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเป็นลูกจ้าง หรือทำงานบริษัทที่อยู่ในบริเวณโดยรอบชุมชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ามีความมั่นคงในระดับหนึ่ง ทั้งนี้สามารถจำแนกลักษณะของการค้าขายได้ 2 ลักษณะ คือ

1) การค้าขายภายในชุมชน โดยการค้าในชุมชน จะเกิดจากครัวเรือนที่มีลักษณะที่มีการถ่ายทอดทักษะและความสามารถในการทำอาหารจากรุ่นสู่รุ่นมาตั้งแต่ดั้งเดิม และมีเอกลักษณ์เฉพาะ อาทิ อาหารฮาลาลที่หากินได้ยากได้พื้นที่อื่น นอกจากนี้ ยังมีการตั้งร้านค้าที่ทำการค้าขายมาตั้งแต่ดั้งเดิม และยังคงทำกิจการนั้นอยู่ ซึ่งเปิดขายให้กับบุคคลภายในชุมชนและบุคคลภายนอกชุมชนที่ตั้งใจมาซื้อสินค้าโดยเฉพาะ และเข้ามาท่องเที่ยวหรือชมวิถีชีวิต โดยการตั้งขายมี 2 ลักษณะ คือ (1) การเปิดบ้านของตนเองเป็นร้านค้า (2) การตั้งร้านค้าในบริเวณที่เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างชุมชนและภายนอกชุมชนโดยไม่ไกลจากที่พักในชุมชน เพื่อสามารถให้บุคคลภายนอกชุมชนเข้ามาซื้อได้โดยง่าย ซึ่งลักษณะการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจนี้เด่นชัดที่ชุมชนวัดม่วงแคมป์สยิดฮารุณ เนื่องจาก

ชุมชนนี้เป็นชุมชนแห่งหนึ่งที่อยู่ในเส้นทางท่องเที่ยววิถีชุมชนของเขตบางรัก จึงทำให้มีนักท่องเที่ยวที่สนใจในวิถีชุมชนมาท่องเที่ยวกันอยู่บ่อยครั้ง

2) ค้าขายภายนอกชุมชน เนื่องจากในบางครอบครัว มีอาชีพหลัก คือ การค้าขาย ดังนั้นจะมีบางส่วนที่ออกไปตั้งร้านเพื่อขายของภายนอกชุมชน ซึ่งอาจเป็นทั้งอาหารตามสั่ง ของเบ็ดเตล็ดทั่วไป โดยไปตั้งร้านแผงลอยตามบริเวณริมถนนสีลมหรือบริเวณซอยที่เป็นจุดเชื่อมต่อทางเข้าชุมชน และเมื่อค้าขายเสร็จก็จะมีการเก็บสินค้าและเข้ามาพักอาศัยที่ชุมชน รายได้หลักจึงมาจากบุคคลภายนอกชุมชน ซึ่งลักษณะของการค้าขายในชุมชนนี้ ปรากฏเด่นชัดที่ชุมชนซอยพิพัฒน์ 2

ทั้งนี้ สำหรับชุมชนซอยวัดม่วงแถมัสยิดฮารูน ก็จะมีการค้าขายภายนอกชุมชนเป็นบางครั้ง เมื่อมีกิจกรรมงานสำคัญประจำเดือนหรือประจำสัปดาห์ หรืองานเทศกาลสำคัญของชุมชน ทั้งที่ชุมชนจัดเองหรือจัดโดยร่วมกับหน่วยงานภายนอก อาทิ สำนักงานเขต หรือศูนย์สร้างเสริมงานออกแบบ (TCDC) ที่ตั้งในปริมณียกกลางบางรัก ในการจัดกิจกรรม ได้แก่ ถนนคนเดิน งานเทศกาลไฟ งานสำคัญต่าง ๆ เช่น วันเด็ก วันสงกรานต์ รวมไปถึงการทำละหมาดประจำสัปดาห์ในวันศุกร์ สมาชิกชุมชนที่มีฝีมือทางด้านการทำอาหารโบราณหรืออาหารที่มีลักษณะเฉพาะ ก็จะออกมาตั้งร้านค้าชั่วคราวเพื่อขายอาหารให้กับบุคคลที่มาร่วมกิจกรรมหรือท่องเที่ยวโดยเฉพาะ

ข้อสังเกตสำคัญ พบว่า ทั้งสองชุมชนต่างมีร้านโชห่วยภายในชุมชน ที่ขายสินค้าอุปโภคบริโภคพื้นฐาน ซึ่งมีสินค้าไม่มากและไม่หลากหลายนัก และมีร้านขายอาหารตามสั่งภายในชุมชน โดยมีลูกค้าหลัก คือ สมาชิกชุมชน

4.3.3 การพึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ/ชุมชน (Natural Resources self-reliance)

เนื่องจากทั้งสองชุมชนอยู่ใจกลางเมือง และมีสภาพโดยรอบ คือ อาคารสูง ดังนั้นจึงทำให้มีพื้นที่ค่อนข้างจำกัดและไม่มีทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถเกื้อหนุนหรือสนับสนุนในการดำรงชีวิตประจำวันได้ ซึ่งเป็นข้อแตกต่างจากชุมชนที่อยู่ในชนบทหรือต่างจังหวัด ดังนั้นวิถีชีวิตจึงไม่ได้พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติที่มีในพื้นที่ในการดำรงชีวิต แต่อย่างไรก็ตาม จุดเด่นที่ยังคงแสดงให้เห็นเด่นชัดและสามารถใช้เป็นทุนทรัพยากรธรรมชาติ/ชุมชน ได้ยังคงมีอยู่ โดยมีความแตกต่างกันทั้ง 2 ชุมชน ดังนี้

1) ชุมชนซอยวัดม่วงแถมัสยิดฮารูน มีทรัพยากรของชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ มัสยิดฮารูน ภูโบว์ อาคารที่มีการวาดภาพจิตรกรรมที่สามารถทำเป็นจุด Check in วัดม่วงแถม และอาคารเก่าแก่ในพื้นที่ใกล้เคียง ได้แก่ อาคารตำรวจน้ำ ซึ่งเป็นจุดเด่นของชุมชนที่สามารถสร้างแรงดึงดูด

เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวหรือสามารถเชื่อมขบวนวิถีชีวิตในชุมชนได้ ประกอบกับ ปัจจุบันถนนที่เดินทางภายในชุมชนนั้น ลาดยางและมีการจัดตัดส่วนที่ค่อนข้างเป็นระเบียบ สะอาด จึงทำให้ผู้คนที่นี่สามารถนำมาซึ่งรายได้ของชุมชนได้

2) ชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 แม้จะมีลักษณะชุมชนที่แออัด แต่กลับมีพื้นที่ว่างตรงกลางชุมชน เป็นพื้นที่กว้าง โดยมีต้นไม้ใหญ่ที่สร้างความร่มเย็น แทรกตัวอยู่ท่ามกลางตึกสูงโดยรอบ เป็นจุดที่มีลมพัดผ่านและรู้สึกเย็นแม้จะอยู่ในช่วงเวลาที่เที่ยงวัน ดังนั้น จุดศูนย์กลางนี้จึงเป็นที่พักผ่อนของสมาชิกชุมชนเป็นประจำ นอกจากนี้ เนื่องจากทางเข้าชุมชนเป็นซอยเล็กที่เชื่อมต่อระหว่างถนนสี่ลမ်းกับซอยด้านหลังโรงเรียนอัสสัมชัญคอนเวนตส์สโตนี และสามารถทะลุถนนสำคัญได้อีกหลายด้านในย่านบางรัก จึงทำให้ผู้คนของทรัพยากรธรรมชาตินี้อาจนำไปสู่การจัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อดึงดูดให้มีสมาชิกภายนอกชุมชนมานั่งพักผ่อนหย่อนใจ หรือรับประทานอาหารเช้าในช่วงเวลากลางวันหรือเวลาหัวค่ำก่อนกลับบ้าน ทั้งนี้ ปัจจุบัน ยังไม่มีการจัดระเบียบในพื้นที่ให้สะอาด เนื่องจากสมาชิกชุมชนในอดีตส่วนใหญ่ทำการค้าขายโดยเป็นแผงลอยบริเวณสี่ลัม และมีรถเข็นทรงตู้เหล็ก ที่ถูกเรียกว่า “รถถัง” ถูกจอดทิ้งไว้อยู่จำนวนมาก ร่วมกับพื้นที่ส่วนกลางนี้ยังคงเป็นสถานที่จอดรถของสมาชิกชุมชน ดังนั้น หากนำผู้คนมาสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้เกิดขึ้น ก็จำเป็นต้องมีกระบวนการในการบริหารจัดการพื้นที่ให้เหมาะสมก่อน

4.3.4 การพึ่งตนเองได้ทางจิตใจ (Mental self-reliance)

ด้วยความเป็นเมืองและสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้สภาพความเป็นอยู่ของชุมชนแตกต่างไปจากเดิมตามยุคและสมัย และด้วยลักษณะของประชากรที่อาศัยในชุมชนทั้ง 2 ชุมชนนี้ มีประวัติศาสตร์หรือพื้นเพความเป็นมาของสมาชิกชุมชนที่แตกต่างกัน การนับถือศาสนาและมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน จึงทำให้มีระดับการพึ่งพาตนเองทางด้านจิตใจแตกต่างกัน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) ชุมชนซอยวัดม่วงแถมัสยิดฮารูน

ด้วยจุดแข็งที่เป็นลักษณะเฉพาะของชุมชนนี้ คือ มีสายสัมพันธ์เป็นญาติหรือพี่น้องกันเกือบทั้งชุมชน และส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม และพื้นที่ส่วนกลางที่จัดไว้สำหรับทำกิจกรรมร่วมกัน คือ มัสยิดฮารูน ดังนั้น มัสยิดจึงเป็นจุดศูนย์กลางที่มีอำนาจต่อทั้งจิตใจของสมาชิกชุมชน และจุดศูนย์กลางพื้นที่ชุมชน จึงทำให้ชุมชนแห่งนี้มีความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ กล่าวคือ มีที่พึ่งทางใจที่เข้มแข็งเองภายในชุมชน ซึ่งเมื่อชุมชนต้องเผชิญปัญหา หรือมีข้อขัดข้องใด ๆ เกิดขึ้น ก็จะมีการรวมตัวกันช่วยเหลือกันเพื่อแก้ปัญหาให้ และหากต้องมีการตัดสินใจหรือต้องการคำปรึกษาจากผู้อาวุโส ชุมชนแห่งนี้จะมีโต๊ะอิหม่ามซึ่งเป็นผู้บริหารสูงสุดของมัสยิดฮารูนที่คอยเป็นผู้ให้

คำปรึกษาและแนะนำแนวทางให้กับสมาชิกชุมชนได้ นอกจากนี้ การที่ชุมชนแห่งนี้ มีผู้นำชุมชนที่เป็นคนรุ่นใหม่ ซึ่งเกิดและเติบโตอยู่ในชุมชน เป็นทั้งลูกหรือหลานของคนในชุมชน เมื่อเกิดปัญหาใด ๆ ในชุมชน เพียงแจ้งผู้นำชุมชน ก็จะมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้ทันที เนื่องจากเป็นเสมือนครอบครัวเดียวกัน และด้วยการที่ปลูกฝังให้สมาชิกชุมชนคิดว่าชุมชนเป็นเหมือนบ้านหลังเดียวกัน ยิ่งทำให้ ครัวเรือนต่าง ๆ มีความกลมเกลียว เอื้ออาทร และมีจิตสำนึกในการที่จะรักษาบ้านหลังนี้ให้อยู่ดีมีสุข มีความสะอาด ปลอดภัย และให้อยู่อาศัยร่วมกันเสมือนพี่น้องที่อยู่ในบ้านเดียวกัน จึงสะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งทางจิตใจที่แข็งแกร่งของชุมชนนี้

2) ชุมชนซอยพิพัฒน์ 2

ด้วยเหตุที่ชุมชนแห่งนี้ มีสมาชิกชุมชนที่เป็นครัวเรือนที่เก่าแก่และอยู่มาตั้งแต่ดั้งเดิม ลดลงไปเรื่อย ๆ โดยปัจจุบันมีครอบครัวที่อยู่มาตั้งแต่บรรพบุรุษประมาณร้อยละ 60 ที่เหลือก็จะเป็นประชากรแฝง ซึ่งมีการผลัดเปลี่ยน หมุนเวียนย้ายเข้า-ออกเพื่อย้ายมาอยู่อาศัย และด้วยลักษณะของการประกอบอาชีพมีลักษณะของการรับจ้าง และต้องออกไปทำงานหาเช้ากินค่ำ จึงทำให้ความเป็นอยู่ค่อนข้างไปในทางต่างคนต่างอยู่เป็นส่วนใหญ่ แต่ด้วยเหตุที่ขนาดพื้นที่ชุมชนค่อนข้างแคบ การสื่อสารสามารถบอกต่อกันแบบปากต่อปาก หรือประกาศออกเสียงตามสายก็ได้ยินเกือบทั้งชุมชน ทำให้ไม่ว่าจะเกิดเหตุใดเกิดขึ้น จะสามารถสื่อสารสมาชิกในชุมชนได้ทันที นอกจากนี้ เนื่องจากการมีพื้นที่ส่วนกลางตรงกลางชุมชน ที่มักเป็นที่พบปะของชาวชุมชนในช่วงเย็น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านยังคงสามารถยึดโยงและไม่ห่างไกลกันไปมากนัก ซึ่งแม้จะไม่ได้มีความกลมเกลียวกันเทียบเท่ากับชุมชนซอยวัดม่วงแคมัสยิดฮารูน แต่มีลักษณะเป็นเพื่อนบ้านที่อยู่บริเวณเดียวกันและยังสามารถพึ่งพิงกันได้เมื่อเกิดเหตุไม่ปกติ โดยมีจุดศูนย์กลางรวมที่ผู้นำชุมชนและกรรมการชุมชน ดังจะเห็นได้จากสถานการณ์โรคระบาดไวรัสโคโรนา (Covid-19) ที่ชุมชนได้รับความเดือดร้อนอย่างยิ่ง โดยไม่สามารถออกจากบ้านเพื่อไปทำมาหากินได้ และทำให้ขาดรายได้ แต่ที่ชุมชนยังสามารถผ่านช่วงเวลาวิกฤตินั้นมาได้ เนื่องจาก การมีคณะกรรมการชุมชนและชุมชนที่เข้มแข็ง ด้วยการมีคนกลุ่มหนึ่งของชุมชนลุกขึ้นมารวมตัวกันบริจาคเงิน สิ่งของ และของใช้จำเป็น และดำเนินการเป็นศูนย์กลางรับบริจาคจากภายนอก แล้วนำมาบริหารจัดการเพื่อช่วยเหลือทุกครัวเรือนให้ทั่วถึงมากที่สุด และครัวเรือนใดที่เป็นครัวเรือนเปราะบางก็ยังมีตัวแทนของชุมชนหมั่นแวะเวียนไปสอบถามอาการและส่งอาหาร 3 มื้อไปให้ จนเมื่อเหตุการณ์บรรเทาลง สมาชิกชุมชนก็สามารถผ่านวิกฤตินั้นมาได้ด้วยความร่วมมือและช่วยเหลือกันของชุมชนแห่งนี้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ชุมชนชาวพิพัฒน์ 2 ยังมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ในระดับดีระดับหนึ่ง

4.3.5 การพึ่งตนเองได้ทางสังคมและวัฒนธรรม (Social-cultural self-reliance)

เมื่อกล่าวถึง ความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งครอบคลุมถึง การรักษามรดกทางสังคม การรักษาประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน จะพบว่า ทั้ง 2 ชุมชน มีความแตกต่างกัน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) ชุมชนซอยวัดม่วงแถมัสยิดฮารูน

ด้วยสมาชิกชุมชนเกินกว่าร้อยละ 90 นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งนอกจากในทุก ๆ วัน จะมีการละหมาดวันละ 5 ครั้งแล้ว และในทุกวันศุกร์เป็นข้อกำหนด ที่กำหนดให้ผู้นับถือศาสนา อิสลามทั้งหมด จะต้องมารวมกันเพื่อทำการละหมาดในวันศุกร์ โดยหากเกินกว่า 3 สัปดาห์ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมนี้ จะถือว่าเป็นการผิดกฎทางศาสนา จึงทำให้ทุกคนที่นับถือศาสนาอิสลามมีอาจจะเลย ในกิจกรรมนี้ได้ ซึ่งนอกจากการละหมาดตามพิธีปฏิบัติแล้ว ยังมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการ ละหมาด คือ มีการแสดงธรรม (คุตบะฮ์) อันเป็นการอบรมสั่งสอนผู้เข้าร่วมละหมาด เป็นการ เตือนใจประจำสัปดาห์ และเป็นการประชุมปรึกษาหารือระหว่างคนในชุมชนประจำสัปดาห์เช่นกัน ดังนั้น ประโยชน์แห่งการรวมกันในทุกสัปดาห์ จึงเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่ม เป็น การสร้างความรัก ความสามัคคีระหว่างสมาชิกชุมชนกันไป และด้วยความยึดมั่น เชื่อมมั่นในหลัก ศาสนาที่แข็งแกร่ง จึงทำให้ไม่ว่าจะทำกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง กับการรักษาประเพณีและวัฒนธรรมอื่นใดภายในชุมชน ต่างจะได้รับความร่วมมือจากสมาชิกชุมชน อย่างดี จึงเป็นเหตุให้สมาชิกชุมชนมีความเข้มแข็งกลมเกลียวอย่างเหนียวแน่น ซึ่งข้อค้นพบของ ชุมชนนี้ คือ การมีศาสนาเป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนมาอย่าง ต่อเนื่องและจะเป็นความยึดมั่นที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต

2) ชุมชนซอยพิพัฒน์ 2

ในชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 ประชากรส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ และภายในพื้นที่ ชุมชนไม่ได้มีวัดในพื้นที่ ประกอบกับการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ไม่ได้เป็นข้อบังคับที่ ต้องปฏิบัติในการรับศีลอุโบสถในทุกวันพระ และด้วยสภาพสังคมเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ ณ ปัจจุบัน วัดไม่ได้เป็นศูนย์กลางหรือศูนย์รวมทางจิตใจให้กับคนในสมัยปัจจุบัน ซึ่งไม่ได้เกิดกับ ชุมชนแห่งนี้เพียงแห่งเดียวเท่านั้น ทำให้การรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาหรือ แม้แต่การรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการไม่ได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในชุมชนแห่งนี้ แม้จะมีการพบปะ แลกเปลี่ยนกันเป็นประจำในทุกเย็นของทุกวันก็ตาม แต่มีข้อสังเกตว่าจะเป็นเพียงสมาชิกบางคน บางกลุ่ม เท่านั้น ที่มาร่วมแลกเปลี่ยนและเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับครอบครัวและชุมชนต่อกัน ทั้งนี้ ด้วยข้อจำกัดของลักษณะประชากรที่มีกลุ่มคนดั้งเดิมอยู่เพียงร้อยละ 60 และมีประชากรแฝกร้อยละ

40 ทำให้เมื่อมีกิจกรรมใด ๆ ที่แสดงถึงความเป็นชุมชนหรือการสมัครใจเป็นเจ้าภาพในการทำกิจกรรมใด ๆ จะเกิดจากกลุ่มคนดั้งเดิมที่เป็นหลักได้ไผ่เพียงไม่กี่คนเท่านั้น โดยจะจัดกิจกรรมที่สะท้อนถึงการรักษาประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมตามสมัยนิยมเท่านั้น อาทิ งานวันสงกรานต์ งานปีใหม่ ซึ่งในแต่ละปีก็จะเกิดขึ้นเพียงไม่กี่ครั้ง และด้วยสภาพของชุมชนมีความหลากหลายของการประกอบอาชีพ และมีประชากรแฝงที่รวมถึงบุคคลต่างด้าว ทำให้การรวมกลุ่มเพื่อสะท้อนให้เห็นความเข้มแข็งของการพึ่งตนเองได้ทางสังคมและวัฒนธรรม ไม่ปรากฏเด่นชัดในชุมชนนี้

4.4 ปัจจัยองค์ประกอบ และกระบวนการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งตนเองในบริบทเขตเมือง

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่เขตบางรัก ผู้นำชุมชน และสมาชิกชุมชน พบว่า

4.4.1 ปัจจัยที่สนับสนุนให้ชุมชนเขตเมืองสามารถพึ่งตนเองได้

ปัจจัยที่สนับสนุนให้ทั้ง 2 ชุมชน ที่เป็นชุมชนต้นแบบสามารถพึ่งตนเอง ได้ คือ

1) ปัจจัยด้านการจัดการและผู้นำชุมชน โดยเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ซึ่งพบเหมือนกันจากทั้งสองชุมชน โดยพบว่า กิจกรรมหรือการดำเนินการใด ๆ เพื่อพัฒนาชุมชน เกิดจากผู้นำของทั้งสองชุมชนเป็นสำคัญ ซึ่งจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทั้งสองชุมชนเห็นว่า ได้สร้างกระบวนการเปลี่ยนแปลงให้กับชุมชนอย่างมาก คือ การเปลี่ยนผู้นำชุมชน โดยผู้นำชุมชนที่เปลี่ยนเป็นคนปัจจุบันนี้ มีข้อสังเกตที่น่าสนใจ คือ เป็นบุคคลที่อายุยังไม่ถึง 60 ปี เป็นคนดั้งเดิมที่เกิดและเติบโตภายในชุมชน มีสัมพันธ์อันดีกับบุคคลทั้งในและภายนอกชุมชน มีระดับการศึกษาหรือมีแนวคิดที่ล้ำหน้าและมุ่งที่จะพัฒนาให้ชุมชนและสมาชิกชุมชนดีขึ้น และทักษะทางสังคมที่ดีโดยสามารถพูดคุย พบปะ ประสานงานกับทั้งคนภายในชุมชนและนอกชุมชนให้สามารถเข้าใจและสื่อสารได้ตรงตามความต้องการ และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับชุมชนได้ และเป็นผู้นำทางความคิดให้กับคนในชุมชน ซึ่งแตกต่างจากผู้นำชุมชนเดิมที่ค่อนข้างมีอายุ และไม่สามารถเข้าถึงทุกครัวเรือนได้เหมือนกับคนในปัจจุบัน นอกจากนี้ ยังมีทักษะหรือประสบการณ์ที่ไม่เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกได้ จึงทำให้ความสามารถในการพึ่งพาได้ และความคาดหวังของคนในชุมชนไม่สอดคล้องกัน โดยคุณลักษณะของผู้นำเดิมไม่สามารถตอบสนองหรือให้การช่วยเหลือกับสมาชิกในชุมชนได้ดังเช่นที่เคยปฏิบัติมาได้

อย่างไรก็ตาม นอกจากผู้นำแล้ว ยังมีข้อค้นพบว่า ทั้งสองชุมชนต้องมีคณะกรรมการที่เป็นทีมงานที่เข้มแข็งร่วมด้วย โดยสัดส่วนหรือองค์ประกอบของคณะกรรมการชุมชน มีความหลากหลาย โดยต้องผสมผสานระหว่างคณะกรรมการที่มีอายุมาก และมีประสบการณ์ในชุมชนค่อนข้างมาก และกรรมการชุมชนที่มีอายุค่อนข้างน้อย และแต่ละบุคคลจะมีบทบาทและหน้าที่ที่แตกต่างกัน แต่จะสามารถสอดประสานและช่วยเหลือเพื่อจัดการงานส่วนร่วมของชุมชนออกมาได้อย่างราบรื่น ท่ามกลางการนำของผู้นำ ผ่านกระบวนการหารือ แลกเปลี่ยนและนำเสนอแนวคิดต่อสมาชิกชุมชน กล่าวคือ เป็นกระบวนการที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน หรือผู้ที่เป็นตัวแทนของชุมชนนั่นเอง

กล่าวโดยสรุปจะพบว่า ชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้ในเขตเมือง นอกจากต้องมีผู้นำชุมชนที่มีวิสัยทัศน์ น่าเชื่อถือ มีความรู้ และมีความสามารถในการประสานงานด้านต่าง ๆ แล้ว ยังจำเป็นต้องมีคณะกรรมการชุมชนที่เข้มแข็งที่เกิดจากการเป็นตัวแทนของบุคคลในชุมชนที่มีความสามารถแตกต่างกันมาร่วมเป็นทีมเดียวกันด้วย

2) ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ของชุมชน ปัจจัยนี้ พบว่า เป็นปัจจัยที่สำคัญรองลงมา โดยพบว่า กิจกรรมใด ๆ ก็ตามที่จะจัดขึ้นในชุมชน จะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องเกิดจากการที่สมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือและยินดีมีส่วนร่วมในการร่วมกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งต้องเกิดจากการสื่อสารให้เห็นประโยชน์ที่จะได้รับทั้งต่อทั้งครัวเรือนตนเองและชุมชน ร่วมกับการปรับทัศนคติหรือความคิดของแต่ละบุคคลให้เกิดสำนึกรับผิดชอบต่อชุมชน โดยต้องจูงใจและสร้างค่านิยมต่อสมาชิกชุมชนให้ชัดเจนได้ว่า กิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวนั้นทำให้ชุมชน เพื่อชุมชน แต่ประโยชน์ที่ได้นั้นเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมรวมถึงครัวเรือนของผู้เข้าร่วมกิจกรรมนั้น ๆ ด้วย ซึ่งการที่ชุมชนมีความสมัครสมานกลมเกลียว รู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน ก็จะทำให้การดำเนินกิจกรรมใด ๆ ก็ตาม สามารถทำได้โดยง่าย ราบรื่นและประสบความสำเร็จ

3) ปัจจัยด้านทรัพยากรชุมชน เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อชุมชนที่จะช่วยให้สามารถต่อยอดและสนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ เนื่องจาก หากชุมชนมีทรัพยากรชุมชนที่โดดเด่น และแตกต่าง โดยสามารถสร้างมูลค่าหรือต่อยอดจนเกิดเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้ก็จะทำให้สามารถนำไปส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งและความสามารถในการพึ่งตนเองได้มากขึ้น ดังจะเห็นได้จากกรณีของชุมชนซอยวัดม่วงแคมป์สยิดฮารูนที่มีทุนชุมชนเป็นสถาปัตยกรรมที่มีค่า สามารถดึงประเด็นดังกล่าวให้กลายเป็นจุดเด่นของชุมชนและสามารถนำมาสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ อันจะนำมาสู่การสร้างรายได้ให้บุคคลในชุมชนได้ โดยพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การขายอาหารเชิงวัฒนธรรมที่หารับประทานที่อื่นไม่ได้ ซึ่งต่างจากชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 ที่ไม่มีทุนชุมชนที่เป็นสถาปัตยกรรมหรือลักษณะภายในชุมชนที่โดดเด่นที่สามารถ

ต่อยอดเพื่อสร้างธุรกิจชุมชนได้ แต่จุดเด่นกลับเป็นทำเลที่ตั้งของชุมชนที่อยู่ใจกลางถนนสำคัญในย่านเศรษฐกิจ กลับเป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นจุดแข็ง ที่สร้างความแตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ

4) ปัจจัยภูมิปัญญาและองค์ความรู้ของชุมชน เป็นปัจจัยสนับสนุนที่ทำให้เกิดการพึ่งตนเองได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน เนื่องจากการมีทุนชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์และแตกต่าง จะสามารถออกแบบและสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นภายในชุมชนได้ต่อไป อาทิ การขายอาหารฮาลาลหายากที่มีแห่งเดียวและหารับประทานได้แค่เพียงภายในชุมชนนี้แห่งนี้ การผลิตเนคไทค์ผ้าไหมที่มีมาตั้งแต่สมัยดั้งเดิม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างของชุมชนซอยวัดม่วงแคมสยิดฮารูน

4.4.2 องค์ประกอบของชุมชนที่สนับสนุนให้ชุมชนเขตเมืองสามารถพึ่งตนเอง

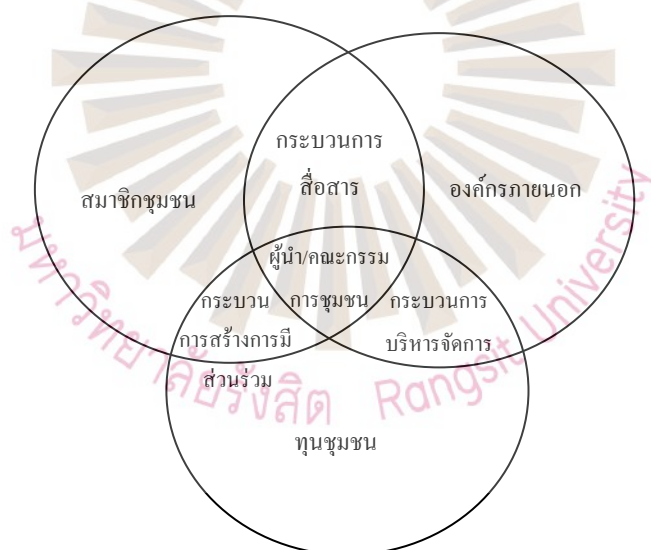
องค์ประกอบสำคัญในการทำให้ชุมชนเขตเมืองสามารถพึ่งตนเองได้ คือ ผู้นำชุมชน และวิธีการบริหารจัดการของชุมชนผ่านกระบวนการของการมีส่วนร่วม และพบว่า กระบวนการบ่มเพาะหรือการถ่ายทอดสำนึกรับผิดชอบต่อชุมชนร่วมกัน เป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดความพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ปัจจัยที่จะเป็นตัวเชื่อมและสอดประสานให้เกิดความกลมเกลียวและเหนียวแน่น คือ ผู้นำทางความคิดหรือผู้นำทางจิตวิญญาณ โดยสอดคล้องกับข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้น ที่พบว่า ปัจจัยสำคัญประการแรกในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง คือ ผู้นำ และการสร้างทีมงาน โดยจะเป็นผู้คิดริเริ่มและเป็นกลุ่มบุคคลที่ขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน แต่อย่างไรก็ตามกิจกรรมหรือแนวคิดต่าง ๆ ที่คณะกรรมการชุมชนสร้างขึ้น ยังต้องขับเคลื่อนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ ดังนั้นจึงทำให้กระบวนการของการมีส่วนร่วมยังคงเป็นปัจจัยที่ทำให้กระบวนการกลุ่มของชุมชนนั้น ๆ ประสบความสำเร็จได้อย่างไรก็ตาม ในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชนเขตเมืองที่มีลักษณะของการทำงานที่เร่งด่วน การใช้ชีวิตอย่างค่อนข้างปัจเจก ดังนั้นกระบวนการหรือวิธีการของการสื่อสารภายในชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยจะต้องเป็นวิธีการที่ทำให้ข่าวสารหรือกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้น สามารถเข้าถึงสมาชิกทุกคนได้อย่างทั่วถึง จึงจะทำให้กระบวนการของการสร้างกิจกรรมเพื่อพึ่งตนเองนั้นสามารถดำเนินการไปได้อย่างสำเร็จและราบรื่น

4.3.3 กระบวนการที่สนับสนุนให้ชุมชนเขตเมืองสามารถพึ่งตนเองได้

พบว่า จากชุมชนต้นแบบทั้ง 2 ชุมชน มีกระบวนการหลักที่สำคัญ 6 กระบวนการที่จะทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนและก่อให้เกิดความสามารถในการพึ่งตนเองได้ของชุมชนเมือง ดังนี้

- 1) กระบวนการสร้างและค้นหาผู้นำชุมชนที่มีความน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในชุมชน
 - 2) กระบวนการสร้างทีมคณะกรรมการชุมชนเพื่อเป็นตัวขับเคลื่อนและดำเนินการกิจกรรมหลักของชุมชน
 - 3) กระบวนการสื่อสารถึงประโยชน์และความจำเป็นในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มของชุมชน
 - 4) กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมและมอบหมายความรับผิดชอบให้สมาชิกชุมชน
 - 5) กระบวนการส่งมอบผลประโยชน์ของการเข้าร่วมกิจกรรมให้เห็นเชิงประจักษ์
- และ
- 6) กระบวนการในการสร้างความสัมพันธ์และสื่อสารต่อองค์กรภายนอก

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาชุมชนต้นแบบของทั้งสองชุมชนนั้น พบว่า ปัจจัยและองค์ประกอบสำคัญในการสร้างชุมชนพึ่งตนเองได้ในเขตเมือง เป็นดังรูปที่ 4.13

รูปที่ 4.13 องค์ประกอบสำคัญในการสร้างชุมชนพึ่งตนเองได้ในเขตเมือง

4.5 รูปแบบธุรกิจเพื่อสังคมที่เหมาะสมกับชุมชนเมือง

จากผลการศึกษาชุมชนทั้ง 2 ชุมชน พบว่า ทรัพยากรที่เป็นทุนของชุมชน ที่เป็นทรัพยากรที่สามารถสร้างจุดดึงดูดหรือสร้างอัตลักษณ์ที่โดดเด่น รวมไปถึงรูปแบบและวิถีชีวิตของคนในชุมชน มีความแตกต่างกัน ดังนั้นการนำเสนอแนวคิดธุรกิจและวิสาหกิจเพื่อสังคมที่เหมาะสมกับชุมชนเมือง เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาจากลักษณะของชุมชน จุดเด่นที่เป็นทุนของชุมชน และลักษณะพิเศษหรือความสามารถพิเศษของประชากรในพื้นที่ชุมชนนั้น ซึ่งในการศึกษารั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอแนวคิดหรือรูปแบบธุรกิจเพื่อสังคมที่เหมาะสมกับชุมชนทั้ง 2 ชุมชน ดังนี้

4.5.1 ชุมชนซอยวัดม่วงแถมัสยิดฮารูน

เนื่องจากชุมชนแห่งนี้มีสถานที่ที่สำคัญและเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นอยู่ภายในชุมชนและใกล้เคียงหลายสิ่ง ทั้งมัสยิดฮารูน กุโบร (สุสาน) ซึ่งเป็นที่ฝังศพของบุคคลสำคัญ อาคารบ้านพักตำรวจน้ำ เลขที่ 120 สถานีดับเพลิงบางรัก ซึ่งเป็นอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม รวมไปถึงทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้กับสถานที่จัดกิจกรรมสำคัญของกรุงเทพมหานคร ใกล้กับศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (Thailand Creative & Design Center :TCDC) ในพื้นที่อาคารไพบรณียกกลางบางรัก ซึ่งจะมีการจัดงานกิจกรรมพิเศษบ่อยครั้ง และอยู่ใกล้กับโรงแรมใหญ่ที่มีชาวต่างชาติมาพักอยู่จำนวนมาก ประกอบกับลักษณะพิเศษของคนในชุมชน คือ มีความสามารถในการทำอาหารที่มีอัตลักษณ์ คือ อาหารมุสลิมที่หาทานได้ยากในปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะนำเสนอให้พัฒนาชุมชนแห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยให้นักท่องเที่ยวสามารถมาศึกษาวิถีชีวิตชุมชน รวมไปถึงการถ่ายภาพหรือเรียนรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชนเก่าแก่ในพื้นที่แห่งนี้ในลักษณะพิพิธภัณฑ์ โดยนำโมเดล “บ้านเลขที่ 1 เจริญกรุง” ในซอยเจริญกรุง 30 หรือตรอกกัปตันบุช มาเป็นต้นแบบในการพัฒนา พร้อมกับการนำเสนอบริการให้สมาชิกชุมชนสามารถดำเนินการ ดังนี้

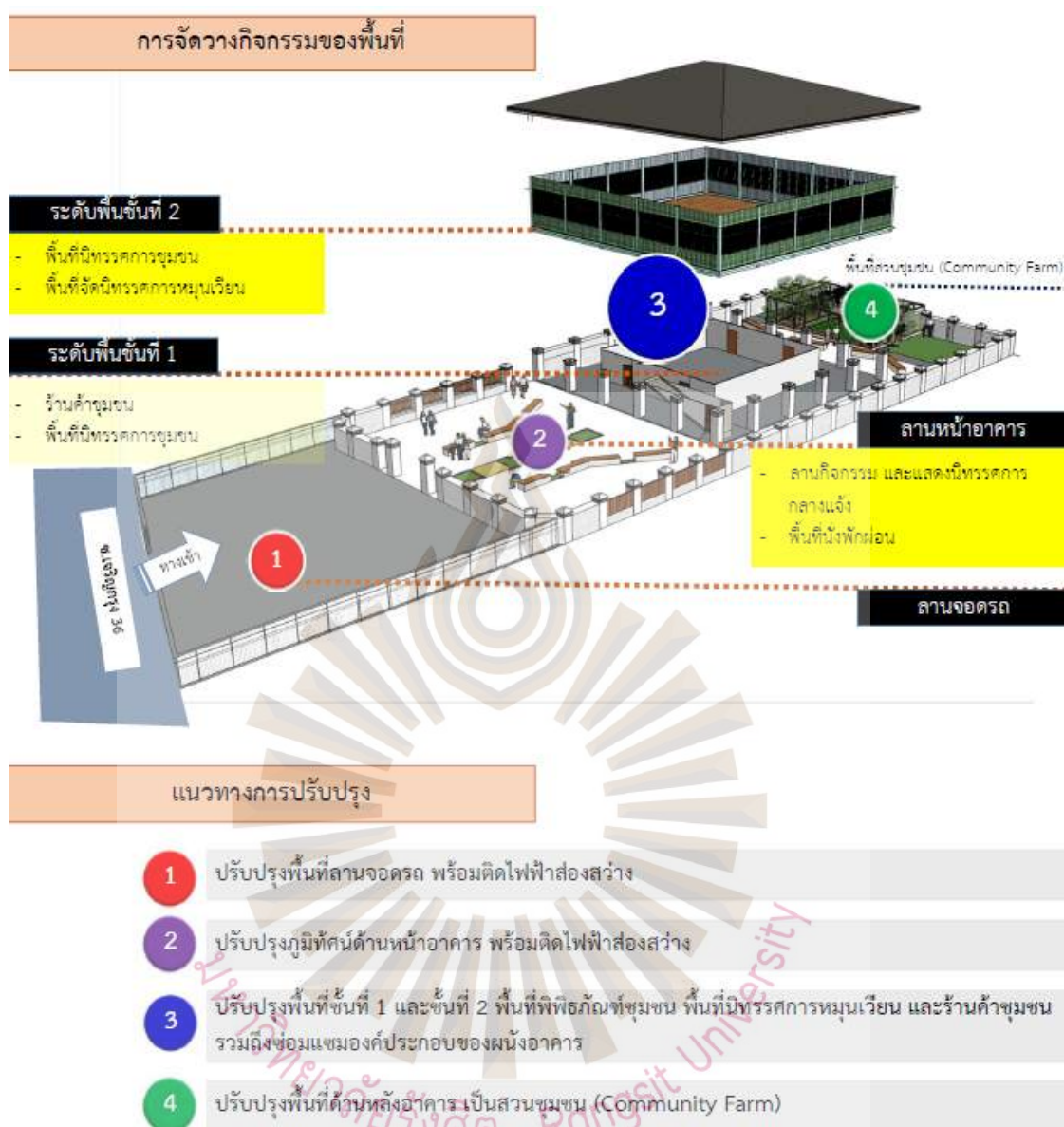
- 1) สนับสนุนการสร้างพิพิธภัณฑ์เพื่อเรียนรู้ประวัติความเป็นมาของชาวมุสลิมในเขตเมืองชั้นใน พร้อมมีการจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมของเด็กและเยาวชน
- 2) เปิดให้บริการรับจัดเลี้ยง และจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีอาหารมุสลิมเป็นเอกลักษณ์
- 3) จัดเป็นธุรกิจชุมชนแบบพหุวัฒนธรรม เช่นเดียวกับ Newton Food Centre ในสิงคโปร์ และ Jalan Alor in Kuala Lumpur ในมาเลเซีย

รูปที่ 4.14 แนวคิดการปรับปรุงอาคารตำรวจน้ำ เลขที่ 120 เป็นพิพิธภัณฑ์และจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน

รูปที่ 4.15 แนวคิดการปรับปรุงพื้นที่อาคารตำรวจน้ำ เลขที่ 120 เพื่อเป็นสาธารณประโยชน์

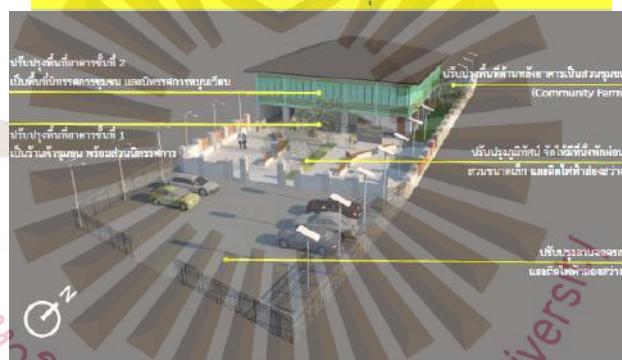
รูปที่ 4.16 แนวคิดการปรับปรุงพื้นที่อาคารตำรวจน้ำ เลขที่ 120 เพื่อสร้างเป็นธุรกิจเพื่อสังคม

ภาพก่อนการปรับปรุง

ภาพหลังการปรับปรุง

รูปที่ 4.17 แนวคิดการปรับปรุงพื้นที่อาคารตำรวจน้ำ เลขที่ 120 เพื่อสร้างเป็นธุรกิจเพื่อสังคม

ผลจากการนำเสนอแนวคิดนี้ต่อประชาชนชุมชน และสมาชิกชุมชนซอยวัดม่วงแคมัสยิดฮารูน ได้รับผลการตอบรับเป็นเชิงบวก โดย สมาชิกชุมชนมีความชื่นชอบต่อแนวคิด เนื่องจากเป็นการส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้กับสมาชิกในชุมชน ซึ่งแต่เดิมนั้นมีการขายสินค้าและอาหาร เป็น

ประจำในวันศุกร์ที่มีพิธีทางศาสนาภายในชุมชนอยู่แล้ว แต่หากได้ขยายพื้นที่ออกมาในชอยด้านหน้าชุมชน ซึ่งเป็นที่ตั้งของอาคารตำรวจน้ำ และสามารถจัดกิจกรรมได้ จะทำให้สามารถใช้พื้นที่ที่กว้างเปล่าให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงได้ และสำหรับกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้มีการแสดงวัฒนธรรมภายนอกพหุวัฒนธรรมก็จะเป็นการส่งเสริมให้อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมให้ยังคงอยู่ และสามารถสร้างรายได้ให้กับเยาวชนและสมาชิกชุมชนได้อีกทางหนึ่ง อย่างไรก็ตามในมุมที่เป็นข้อกังวล คือ การเปิดให้ท่องเที่ยววิถีชุมชนจะต้องมีการเปิดให้บุคคลภายนอกเข้าไปภายในชุมชนมากขึ้น ดังนั้น การรักษาความปลอดภัยภายในชุมชนเพื่อป้องกันความปลอดภัยให้บุคคลในชุมชน จะเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่สมาชิกชุมชนให้ความสำคัญ ทั้งนี้ในการจัดกิจกรรมนั้นจะต้องมีการวางระบบการบริหารจัดการเพื่อให้สมาชิกชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการเปิดชุมชนให้เป็นชุมชนท่องเที่ยวอย่างเท่าเทียม รวมไปถึงต้องมีการวางแผนเพื่อจัดกิจกรรมตามแนวคิดที่นำเสนออย่างต่อเนื่อง และเกิดประโยชน์ร่วมกันต่อไปอย่างยั่งยืน

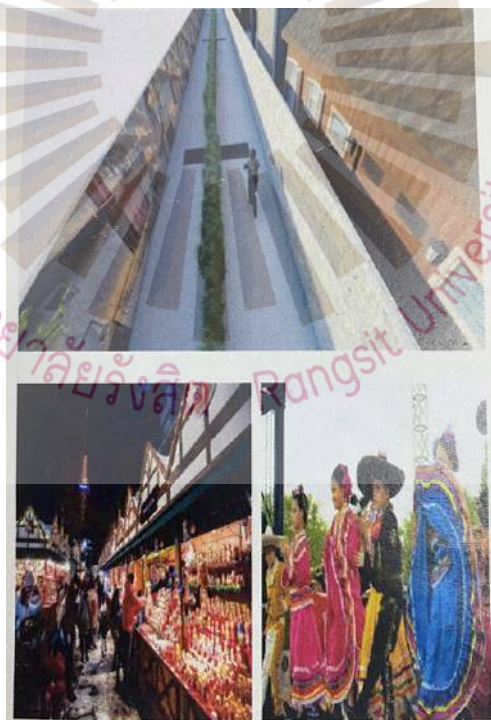
4.5.2 ชุมชนชอยพิพัฒน์ 2

เนื่องจากชุมชนชอยพิพัฒน์ 2 ไม่มีทุนชุมชนหรือทรัพยากรสำคัญตั้งภายในชุมชน แต่กลับมีทำเลที่ตั้งของชุมชนที่เป็นชอยลัดระหว่างถนนใหญ่ในพื้นที่บางรักเป็นจุดเด่น ประกอบกับเสน่ห์ของพื้นที่สีเขียวภายในชุมชนที่มีความร่มรื่น ซึ่งแตกต่างจากอาคารสูงและพื้นที่โดยรอบอย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้เนื่องจากสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพค้าขายและมีการตั้งร้านเป็นหาบเร่ แผงลอยในพื้นที่ถนนสีลม ทำให้ผู้วิจัย ประธานชุมชน และสมาชิกชุมชน ได้ร่วมกันหารือและเล็งเห็นโอกาสว่า น่าจะสามารถพัฒนาให้ชุมชนแห่งนี้ สามารถดึงดูดผู้คนเพื่อสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้กับสมาชิกชุมชนได้ โดยผู้วิจัยจึงนำเสนอให้พัฒนาชุมชน สร้างเป็นจุดพักผ่อนพื้นที่สีเขียวของตึกสูงที่อยู่รอบข้างพื้นที่ชุมชนและพัฒนาพื้นที่ของชุมชนที่เป็นจุดเชื่อมต่อกับบุคคลภายนอกให้กลายเป็นตลาด และจัดเป็นระเบียบภายในชอยให้เป็นจุดดึงดูดให้บุคคลภายนอกเข้ามาซื้อสินค้าของชุมชน ก็จะทำให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนในภาพรวมได้ ผู้วิจัยจึงนำเสนอให้ชุมชนแห่งนี้พัฒนาเป็น

- 1) การปรับพื้นที่ทางเข้าชอยให้กลายเป็นจุด Check-in เพื่อดึงดูดให้มีผู้ที่ต้องการซื้อสินค้าเข้ามาภายในชุมชน
- 2) สร้างตลาดนัด Flea market หรือ swap meet ภายในชุมชน
- 3) ปรับพื้นที่สีเขียวตรงกลาง ให้กลายเป็นลานเบียร์ หรืออาหารพร้อมทาน ในลักษณะงานเทศกาลเล็ก ๆ ที่มีการแสดงดนตรีสด ในลักษณะของเทศกาลซินโค เดอ มาโย (Cinco de Mayo)

รูปที่ 4.18 ภาพการนำเสนอแนวคิดในการปรับปรุงพื้นที่ทางเดินที่เชื่อมระหว่างชุมชนและซอยสี่ลม 3

รูปที่ 4.19 ภาพการนำเสนอแนวคิดในการปรับปรุงพื้นที่เพื่อสร้างกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน

ผลจากการนำเสนอแนวคิดนี้ต่อประธานชุมชน และสมาชิกชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 ได้รับผลการตอบรับเป็นเชิงบวก โดย สมาชิกชุมชนมีความชื่นชอบต่อแนวคิด เนื่องจากการส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้สมาชิกในชุมชนได้มีรายได้ ซึ่งปัจจุบันแม้สมาชิกชุมชนส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพขายสินค้าและอาหารในพื้นที่ตามถนนโดยรอบชุมชนอยู่แล้ว ดังนั้นหากย้ายพื้นที่การค้าขายมาอยู่ใกล้ชุมชนที่พัก จะยังทำให้รู้สึกปลอดภัย มั่นคง และมีแหล่งที่ทำมาหากินที่แน่นอน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากถนนทางเดินภายในชุมชนยังค่อนข้างแคบ ดังนั้นหากมีใครเดินเข้ามาจะสามารถเข้าถึงอาคารบ้านเรือนของสมาชิกชุมชนได้เลย จึงยังมีความกังวลในเรื่องของความปลอดภัยของสมาชิกชุมชนที่อาจเกิดจากบุคคลภายนอกได้ นอกจากนี้ยังมีความกังวลว่าหากชุมชนแห่งนี้เป็นที่รู้จักเพิ่มขึ้น และเห็นถึงคุณค่าของพื้นที่กลางชุมชนซึ่งเป็นทรัพยากรที่หาได้ยากในกลางเมืองที่ซ่อนตัวอยู่ อาจทำให้นายทุนที่มีอำนาจเห็นประโยชน์ในพื้นที่นี้และเกิดสถานการณ์การขอกินที่ดินและไล่ที่ของสมาชิกชุมชนได้ เนื่องจากปัจจุบันพื้นที่ชุมชนแห่งนี้ก็เป็นพื้นที่ที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจมาก จึงอาจเป็นข้อจำกัดอีกประการในการพัฒนาชุมชนแห่งนี้

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษารูปแบบพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษา ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 การพัฒนาชุมชนเมืองในมิติชุมชนอาชีพที่รับผิดชอบชุมชน

จากการศึกษาพบว่า ชุมชนซอยวัดม่วงแถมส์ยิดฮารุณ และชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนที่มี 2 คุณลักษณะ คือ ลักษณะแรก เป็นชุมชนที่มีพื้นฐานสายใยถักทอ ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มของปัจเจกชนมาหลายวัฒนธรรมจนกลายเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรม (Plural Cultural) ลักษณะที่สอง เป็นชุมชนที่มีความเป็นผู้นำและภาวะผู้นำ (Leader and Leadership) ที่คอยกระตุ้นเสริมสร้างเพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีค่านิยมร่วมกัน (Core Value) มีบรรทัดฐาน (Norm) ตลอดจนการมีอัตลักษณ์ (Identity) จนก่อให้เกิดทุนทางสังคม (Social Capital) ในระดับชุมชน

ชุมชนซอยวัดม่วงแถมส์ยิดฮารุณ และชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 เป็นชุมชนที่อยู่ตรงกลางระหว่าง รัฐ (State) กับปัจเจกชน (Individual) โดยมีสังคมมีสถานะเป็นชุมชนใหญ่ ประกอบด้วย ชุมชนย่อย ๆ ซึ่งอยู่ร่วมกันภายใต้ความแตกต่างหลากหลาย แต่สามารถรักษาความเป็นเอกภาพเอาไว้ ด้วยการยึดมั่นในค่านิยมหลักร่วมกันการรักษาภาวะดุลยภาพระหว่างความเป็นอิสระส่วนบุคคลกับความ เป็นระเบียบเรียบร้อยทางสังคมด้วยความเป็นระเบียบในบริบทของความสมัครใจ และการใช้กลไก สารเสวนาเป็นเครื่องมือหลักในการจัดการความขัดแย้งทางสังคมและค้นหาหนทางดีให้แก่สังคม

การพึ่งตนเองของชุมชนซอยวัดม่วงแถมส์ยิดฮารุณ และชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 นั้น สามารถ ในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระมั่นคงสมบูรณ์ ซึ่งการพึ่งตนเองมีทั้งระดับปัจเจกชน และระดับ

ชุมชน ซึ่งการพึ่งตนเองของปัจเจกชน คือ การที่บุคคลดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระ เช่น สามารถแยกตัวออกมาอยู่ห่างจากพ่อแม่ มีความมั่นคงในชีวิต สามารถเลี้ยงตัวเองได้ สามารถตัดสินใจเรื่องสำคัญต่าง ๆ ได้ ด้วยตนเองหรือสามารถขอคำแนะนำของผู้อื่น มาประกอบการตัดสินใจของตนเองได้

องค์ประกอบของซอยวัดม่วงแถมัสยิดฮารูน และชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 ที่สนับสนุนให้ชุมชนเขตเมืองสามารถพึ่งพาตนเองได้ คือ ผู้นำชุมชน และวิธีการบริหารจัดการของชุมชน ผ่านกระบวนการของการมีส่วนร่วม และพบว่า กระบวนการบ่มเพาะหรือการถ่ายทอดสำนึกรับผิดชอบต่อชุมชนร่วมกัน เป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดความพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ปัจจัยที่จะเป็นตัวเชื่อมและสอดประสานให้เกิดความกลมเกลียวและเหนียวแน่น คือ ผู้นำทางความคิดหรือผู้นำทางจิตวิญญาณ

ปัจจัยที่สนับสนุนให้ชุมชนซอยวัดม่วงแถมัสยิดฮารูน และชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 สามารถพึ่งพาตนเองได้ คือ ระดับการจัดการและผู้นำชุมชน โดยเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ซึ่งพบเหมือนกันจากทั้งสองชุมชน และ ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่รองลงมา นอกจากนี้ปัจจัยทรัพยากรชุมชน และปัจจัยภูมิปัญญาและองค์ความรู้ของชุมชนเป็นปัจจัยสนับสนุนที่ทำให้เกิดการพึ่งตนเองได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน เนื่องจากการมีทุนชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์และแตกต่าง จะสามารถออกแบบและสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นภายในชุมชนได้ต่อไป ซึ่งปัจจัยด้านทุนชุมชนที่สามารถต่อยอดและสนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้นี้ พบโดดเด่นมาก ในกรณีของชุมชนซอยวัดม่วงแถมัสยิดฮารูน ซึ่งต่างจากชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 ที่ไม่มีทุนชุมชนที่เป็นสถาปัตยกรรมหรือลักษณะภายในชุมชนที่โดดเด่นที่สามารถต่อยอดเพื่อสร้างธุรกิจชุมชนได้ แต่จุดเด่นกลับเป็นทำเลที่ตั้งของชุมชนที่อยู่ใจกลางถนนสำคัญในย่านเศรษฐกิจ กลับเป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นจุดแข็ง ที่สร้างความแตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ

ส่วนกระบวนการที่สนับสนุนให้ซอยวัดม่วงแถมัสยิดฮารูน และชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 สามารถพึ่งพาตนเองได้ พบว่า จากชุมชนต้นแบบทั้ง 2 ชุมชน มีกระบวนการหลักที่สำคัญ 6 กระบวนการที่จะทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนและก่อให้เกิดความสามารถในการพึ่งตนเองได้ของชุมชนเมือง คือ 1) กระบวนการสร้างและค้นหาผู้นำชุมชนที่มีความน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในชุมชน 2) กระบวนการสร้างทีมคณะกรรมการชุมชนเพื่อเป็นตัวขับเคลื่อนและดำเนินการกิจกรรมหลักของชุมชน 3) กระบวนการสื่อสารถึงประโยชน์และความจำเป็นในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มของชุมชน 4) กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมและมอบหมายความรับผิดชอบ

ให้สมาชิกชุมชน 5) กระบวนการส่งมอบผลประโยชน์ของการเข้าร่วมกิจกรรมให้เห็นเชิงประจักษ์ และ 6) กระบวนการในการสร้างความสัมพันธ์และสื่อสารต่อองค์กรภายนอก

สรุปได้ว่า ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงสู่ความทันสมัย (Modernity) การขยายตัวของระบบทุนนิยมจะก่อให้เกิดการกัดเซาะหรือทำลายชุมชนทั้งในเขตเมืองและในเขตชนบท การพัฒนาสู่ความทันสมัยจะส่งผลให้ความสัมพันธ์แบบช่วยเหลือเกื้อกูลที่ดำรงอยู่ในชุมชนมาเป็นเวลาช้านานจะต้องเสื่อมสลายลงไปด้วย ในขณะที่สังคมสมัยใหม่ที่ผู้คนต่างแสวงหาประโยชน์ส่วนตน แล่งน้ำใจ และรักษาพื้นที่ของความเป็นส่วนตัวในระดับสูงจึงเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาสังคมสมัยใหม่ อย่างไรก็ตามจุดแข็งของชุมชนซอยวัดม่วงแคมป์สยิดฮารูน และชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 มีลักษณะคล้ายกับชุมชนแบบวิถีเอเชีย (Asiatic mode of Communities) ที่มีลักษณะเป็น “ระบบชุมชนแบบสมัยใหม่” มีลักษณะพิเศษเพราะชุมชนซอยวัดม่วงแคมป์สยิดฮารูน มีลักษณะเป็นชุมชนเมือง มีการพึ่งตนเองในระดับมาก ส่วนชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 มีลักษณะเป็นชุมชนแออัด มีระดับการพึ่งพาตนเองในภาพรวมระดับปานกลาง อย่างไรก็ตามชุมชนทั้งสองแห่งมีวัฒนธรรมจารีตที่สืบทอดมานานและผลิตซ้ำส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นอย่างต่อเนื่อง (Cultural Reproduction) จนกลายเป็นทุนทางสังคม และทุนทางเศรษฐกิจชุมชน นอกจากนั้นความเข้มแข็งของผู้นำชุมชนและการมีส่วนร่วมประชาสังคมของชุมชนได้ก่อให้เกิดชุมชนาริปไตยที่รับผิดชอบ (Responsive Communitarianism)

5.1.2 กระบวนการพึ่งพาตนเองในการพัฒนาชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 และชุมชนซอยวัดม่วงแคมป์สยิดฮารูน

จากการศึกษาชุมชนต้นแบบ ทั้ง 2 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนซอยวัดม่วงแคมป์สยิดฮารูน และชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 พบว่า มีระดับการพึ่งพาตนเองแตกต่างกัน ดังรายละเอียดในบทที่ 4 (ตารางที่ 4.2) โดย

ชุมชนซอยวัดม่วงแคมป์สยิดฮารูน มีระดับการพึ่งพาตนเองได้ในระดับมาก โดยด้านที่มีความเข้มแข็งและถือว่าเป็นจุดแข็งที่สุดของชุมชน คือ การพึ่งพาตนเองทางด้านสังคมและวัฒนธรรม และทางด้านจิตใจ ซึ่งอาจเป็นเพราะสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่นับถือเดียวกัน คือ ศาสนาอิสลามเกินกว่าร้อยละ 90 และสมาชิกส่วนใหญ่อยังคงยึดถือและปฏิบัติตามประเพณีและพิธีปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอย่างเคร่งครัด ด้วยการทำพิธีละหมาดวันละ 5 ครั้งเป็นประจำ และในทุกวันศุกร์สมาชิกต้องมารวมตัวกันเพื่อทำการละหมาดที่มัสยิด โดยมีข้อกำหนดว่า หากเกินกว่า 3 สัปดาห์ที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมนี้จะถือว่าเป็นการผิดกฎทางศาสนา จึงทำให้ทุกคนในชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลามไม่เคย

ละเลยในกิจกรรมนี้ ซึ่งกลไกทางด้านความเชื่อของศาสนาจึงเป็นกลไกและช่องทางที่ทำให้สมาชิกชุมชนได้มาพบปะและรวมตัวกัน ซึ่งนอกเหนือจากกิจกรรมการละหมาดประจำวันศุกร์นี้แล้ว ยังมีการแสดงธรรมและการประชุมปรึกษาหารือระหว่างคนในชุมชนประจำสัปดาห์ จึงทำให้ได้มีการประชุมหารือและแลกเปลี่ยนรายละเอียดและกิจกรรมที่จะเกิดในชุมชน ซึ่งเป็นผลจากการรวมกลุ่มกันอันเนื่องมาจากมีศาสนาเป็นตัวแกนประสานกลาง ซึ่งไม่ว่าจะมีกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนศาสนา สมาชิกชุมชนโดยส่วนใหญ่จะมีโอกาสได้รับรู้ และมีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นผ่านการประชุมและสามารถหารือแนวทางการดำเนินงานร่วมกันได้ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ชุมชนนี้มีความเข้มแข็งและนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ในด้านทางสังคมและวัฒนธรรม และการพึ่งตนเองได้ทางจิตใจที่เด่นชัด เนื่องจาก การดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชนที่มีความสนใจร่วมกันของประชาชนในชุมชน ผ่านเงื่อนไข 7 ประการ จะนำมาสู่ความสามารถในการพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ซึ่งชุมชนซอยวัดม่วงแคมัสยิดฮารูน มีลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าว ถึง 3 ประการ คือ 1) การมีค่านิยมตามหลักธรรมของศาสนา มีอุดมการณ์ในการใช้ชีวิต มีความเชื่อมั่นเรื่องการกระทำ ความดี และ 2) การมีกระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิต การสืบสาน ภูมิปัญญาดั้งเดิมจากครอบครัว วัด สถานประกอบการ และ 3) ระบบความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน มีระบบความมั่นคง และสวัสดิการชุมชน สมาชิกในชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด ผ่านระบบครอบครัว เครือญาติเพื่อนฝูง มีกฎเกณฑ์ แบบแผนการดำเนินชีวิตร่วมกัน ความสัมพันธ์ของประชาชนแน่นแฟ้นและมีพลังในการจัดการและช่วยกันแก้ไขปัญหาได้ดี จึงอาจเป็นเหตุที่ทำให้ชุมชนแห่งนี้มีระดับการพึ่งตนเองที่เข้มแข็ง นอกจากนี้ การที่ชุมชนมีทรัพยากรของชุมชนที่สำคัญหลายสิ่ง ได้แก่ การมีสถานที่สำคัญที่เป็นปูชนียสถานที่สำคัญทั้งภายในชุมชนและสถานที่ใกล้เคียง ได้แก่ 1) มัสยิดฮารูน 2) กุโบร (สุสาน) ที่ฝังศพของบุคคลสำคัญ เช่น ท่านจุฬาราชมนตรี ต่วน สุวรรณศาสน์ รวมทั้งนายทหารจากสงครามเกาหลี และสงครามเวียดนาม 3) อาคารบ้านพักตำรวจน้ำ เลขที่ 120 และ 4) สถานิ์ดับเพลิงบางรัก จึงส่งเสริมให้มีการพึ่งตนเองทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ/ชุมชนในระดับสูงมาก เนื่องจากเป็น โอกาสที่จะทำให้ชุมชนนี้สามารถเชื่อมโยงเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ที่จะส่งเสริมและนำมาสู่ความสามารถในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ด้วย นอกจากนี้ การที่ชุมชนมีลักษณะทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น โดยมีความสามารถทางด้านการทำอาหารที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของชาวมุสลิม ก็เป็นอีกจุดเด่นที่ทำให้สามารถเพิ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เป็นจุดขายหรือเป็นแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อีกช่องทางหนึ่ง และด้วยการที่ชุมชนแห่งนี้อยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ ทำให้มีความหลากหลายทางอายุ ด้วยการที่ครัวเรือนหนึ่ง ๆ จะมีคนในแต่ละรุ่นรวมกันอยู่ ทำให้มีตัวแทนในการที่จะเรียนรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนของ

ครัวเรือนในการประสานงานกับประธานและกรรมการชุมชนได้ เช่น การติดต่อหรือสื่อสารผ่านทางช่องทางไลน์กลุ่ม เฟซบุ๊ก จึงอาจเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ชุมชนแห่งนี้มีระดับการพึ่งตนเองทางด้านเทคโนโลยี และการพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจในระดับมาก

ชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 มีลักษณะเป็นชุมชนแออัด และมีพื้นที่ภายในชุมชนที่จำกัด จึงทำให้ระดับการพึ่งตนเองของชุมชนในภาพรวมในระดับปานกลาง โดยมีการพึ่งตนเองทางด้านจิตใจทางด้านเศรษฐกิจ และทางด้านเทคโนโลยีในระดับปานกลาง ซึ่งสะท้อนจากสถานการณ์ที่เมื่อชุมชนเกิดปัญหาขึ้นและได้ส่งผลกระทบต่อสมาชิกชุมชน ประธานชุมชนและคณะกรรมการชุมชนได้ร่วมกันหาแนวทางเพื่อแก้ปัญหาให้กับชุมชนสามารถผ่านพ้นวิกฤติไปได้ ดังจะเห็นได้จากสถานการณ์โรคระบาดไวรัสโคโรนา (Covid-19) ที่ทำให้สมาชิกชุมชนไม่สามารถออกจากชุมชนเพื่อไปทำงานได้ และทำให้ขาดรายได้เนื่องจากส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขายและบางส่วนรับจ้างรายวัน และประสบปัญหาเรื่องของปากท้อง ซึ่งจากวิกฤติดังกล่าวพบว่า ประธานและคณะกรรมการชุมชนได้มีการรวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหาและดำเนินการบริหารจัดการเพื่อให้ความช่วยเหลือสมาชิกลูกบ้านในชุมชนที่ประสบปัญหารุนแรง ที่ขาดรายได้เนื่องจากไม่สามารถไปทำมาหากินได้เป็นปกติ ด้วยการระดมทุนจากผู้ที่มีฐานะในชุมชนและขอรับความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอกชุมชน แล้วนำมาบริหารจัดการเพื่อแบ่งปันทรัพยากรที่ได้รับบริจาคและรับความช่วยเหลือให้กับครัวเรือนที่ได้รับผลกระทบรุนแรงให้ทั่วถึงมากที่สุด และทำให้สมาชิกชุมชนสามารถผ่านพ้นวิกฤตินั้นมาได้ และในกรณีอื่น ๆ เช่น ชุมชนแห่งนี้ ตั้งแต่ดั้งเดิมมานั้น มีปัญหาเรื่องของยาเสพติดของสมาชิกชุมชนที่เป็นวัยรุ่นบางคน ทำให้ชุมชนในสมัยก่อนค่อนข้างน่ากลัวและมีอันตราย แต่ด้วยการระดมสมองเพื่อช่วยแก้ปัญหาร่วมกันของชุมชน ประธานและกรรมการชุมชนได้ดำเนินการประสานงานไปยังผู้มีอำนาจในพื้นที่ หรือผู้ที่มีฐานะและต้องการช่วยเหลือชุมชน จนทำให้ได้รับกล้องวงจรปิด CCTV มาติดรอบพื้นที่ชุมชน เพื่อให้สามารถเฝ้าระวังภัยในพื้นที่ที่เป็นจุดอับและสถานที่เปลี่ยวสามารถสอดส่องดูแลชุมชนได้อย่างทั่วถึง รวมไปถึงการประสานงานกับสำนักงานเขตให้มีการปรับภูมิทัศน์พื้นที่ภายในชุมชนที่มีป่ารก้างและการตัดต้นไม้รก การจัดระเบียบการใช้พื้นที่ส่วนกลางและดูแลทำความสะอาดชุมชนร่วมกัน ทำให้สภาพชุมชนในปัจจุบันลดความน่ากลัว และทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และยังมีการจัดสร้างสนามกีฬาของชุมชนเพื่อให้วัยรุ่นในชุมชนได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และห่างไกลจากยาเสพติด ซึ่งกระบวนการดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนมีการรวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหาให้กับชุมชนและสมาชิกชุมชน จึงสะท้อนให้เห็นว่าชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 แห่งนี้ มีความสามารถในการพึ่งตนเองได้ ตามหลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนของเมืองหรือชนบทได้รวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” และมีการเรียนรู้ การจัดการเพื่อแก้ไขปัญหา

ร่วมกันของชุมชน แล้วทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบต่องานนอกชุมชนที่ดีขึ้นเป็นแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้ และเป็นสิ่งที่สะท้อนว่าชุมชนมีกระบวนการในการฝึกกำลังคนในการดำเนินงานเพื่อเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง มีการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำและมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน ในลักษณะของ “ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้” และยังสอดคล้องกับการศึกษา ปัจจัยร่วมในการกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมือง มีสภาพปัญหาความเดือดร้อนของชุมชนจะเป็นเหตุและแรงผลักดันที่ทำให้ชุมชนมารวมตัวกันเป็นพลังขับเคลื่อนในการจัดการปัญหาของชุมชนในรูปแบบของ “กลุ่มช่วยตัวเอง” (Self-help Group) เนื่องจากการที่หน่วยงานภาครัฐดูแลไม่ทั่วถึงหรือล่าช้าไม่ทันต่อเหตุการณ์ ชุมชนจึงจำเป็นต้องช่วยตัวเองเป็นการเฉพาะหน้า เพราะปัญหานั้นสร้างความเดือดร้อนและขัดขวางต่อการดำเนินชีวิตที่ปกติสุข ซึ่งชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 ได้แสดงถึงความเข้มแข็งและสามารถดำเนินการแก้ปัญหาที่สอดคล้องได้ตรงกับแนวคิดดังกล่าว จึงสะท้อนให้เห็นว่า มีระดับความสามารถในการพึ่งตนเองได้

สำหรับปัจจัยที่สนับสนุนให้ชุมชนเขตเมืองสามารถพึ่งพาตนเองได้ จากการศึกษา พบว่าปัจจัยที่สนับสนุนให้ชุมชนเขตเมืองสามารถพึ่งพาตนเองได้ ต้องประกอบด้วยหลายปัจจัย ประกอบด้วย 1) ระดับการจัดการและผู้นำชุมชน โดยเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ซึ่งพบเหมือนกันจากทั้งสองชุมชน และ 2) ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ของชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่รองลงมา และพบว่าปัจจัยทรัพยากรชุมชน ปัจจัยภูมิปัญญาและองค์ความรู้ของชุมชน เป็นปัจจัยสนับสนุนที่ทำให้เกิดการพึ่งตนเองได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน และสำหรับปัจจัยด้านทุนชุมชน ก็เป็นปัจจัยเสริมที่สนับสนุนให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ เนื่องจากสามารถนำทุนชุมชนที่มีเอกลักษณ์และแตกต่างจากชุมชนอื่น มาสร้างสรรค์และออกแบบเพื่อสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นภายในชุมชนได้ต่อไป ซึ่งจากการศึกษา พบว่า ทั้งสองชุมชนแม้อยู่ในเขตบางรักเช่นเดียวกัน และระยะทางหรือสภาพแวดล้อมไม่แตกต่างกันมากนัก แต่กลับพบว่า ปัจจัยที่สนับสนุนการพึ่งพาตนเองมีความแตกต่างกัน โดยพบว่า ชุมชนซอยวัดม่วงแถมัสยิดฮารูน มีปัจจัยด้านทุนชุมชนที่สามารถต่อยอดและสนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งและพึ่งตนเองอย่างโดดเด่นมาก แต่แตกต่างกับกรณีของ ชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 ที่ไม่มีทุนชุมชนที่เป็นสถาปัตยกรรมหรือลักษณะภายในชุมชนที่โดดเด่นที่สามารถต่อยอดเพื่อสร้างธุรกิจชุมชนได้ ซึ่งความเข้มแข็งของชุมชนนั้นมีลักษณะและองค์ประกอบหลายประการด้วยกัน ที่สำคัญแม้ชุมชนจะมีลักษณะที่ใกล้เคียง พื้นที่ใกล้เคียง ก็เชื่อว่าชุมชนนั้นจะมี

ลักษณะความเข้มแข็งและองค์ประกอบเหมือนกัน เนื่องจากชุมชนที่จะพึ่งพาตนเองได้ ต้องประกอบด้วย 1) ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งจะเป็ปัจจัยสำคัญในการสร้างขีดความสามารถในการพึ่งตนเอง 2) ทุนทางสังคมและทุนทางเศรษฐกิจ ซึ่งหมายรวมถึงระบบสังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมที่เกื้อกูลกับการดำรงอยู่ร่วมกัน ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีความร่วมแรงร่วมใจ ช่วยเหลือเอื้ออาทร และสมาชิกทุกคนมีจิตสำนึก มีอุดมการณ์ร่วมของชุมชน มีความผูกพันในการสรสรสร้างความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและมั่นคง 3) ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ ที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาวิกฤติการณ์ของชุมชน และรวมถึงการมีภูมิปัญญาในการคิด วางแผน กำหนดเป้าหมาย โดยชุมชนเอง การมีเทคโนโลยีที่เหมาะสม รู้จักปรับตัวให้สามารถดำรงอยู่ได้ในสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป และต้องมียุทธศาสตร์ความรู้ใหม่ในการจัดการความสัมพันธ์ภายในชุมชนและจัดการความร่วมมือกับภายนอกชุมชน 4) ระบบการจัดการ ที่องค์กรภายในชุมชนต้องรู้จักจัดการ และสามารถประสานความร่วมมือ และกำหนดขนบธรรมเนียมประเพณี หรือแนวทางปฏิบัติเพื่อให้สมาชิกชุมชนยึดถือและปฏิบัติร่วมกัน 5) การสนับสนุนจากภายนอก เนื่องจากพบว่า มีหลายชุมชนที่ยังขาดศักยภาพจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุน ช่วยเหลือ จึงยังต้องได้รับการสนับสนุนในบางประเด็น และ 6) การสร้างเงื่อนไขปัจจัยที่เอื้อต่อการพึ่งพาตนเอง ซึ่งต้องสอดคล้องกับสถานการณ์ของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป โดย ต้องปรับวิธีคิดของสมาชิกในชุมชนและปรับวิถีชีวิตใหม่ ให้ใช้ชีวิตเรียบง่าย มีความเพียร เกื้อกูลธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้เท่าทันตนเอง สามารถปรับตัวดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ รู้จักปรับจิตสำนึกการเป็นผู้ให้ ผู้สนับสนุนช่วยเหลือต่อชุมชน รวมไปถึง การเคารพระบียบสังคมใหม่ โดยรู้จักจัดระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนบนฐานสำนึกที่เห็นอกเห็นใจ เอื้ออาทร เสียสละแบ่งปัน

สรุปได้ว่า กระบวนการพึ่งพาตนเองในการพัฒนาชุมชนซอยวัดม่วงแคมัสยิดฮารูน มีลักษณะเป็นชุมชนเมือง มีการพึ่งตนเองในระดับมาก เนื่องจาก มีระดับสามารถพึ่งตนเองได้ทางสังคมและวัฒนธรรม ทางจิตใจ และทางทรัพยากรธรรมชาติ/ชุมชนในระดับสูงมาก และมีการพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี และการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในระดับมาก ส่วนชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 มีลักษณะเป็นชุมชนแออัด มีระดับการพึ่งพาตนเองในภาพรวมระดับปานกลาง เนื่องจาก มีระดับการพึ่งตนเองทางด้านจิตใจ ทางด้านเศรษฐกิจ และทางด้านเทคโนโลยีในระดับปานกลาง และ การพึ่งตนเองทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ/ชุมชน และทางสังคมและวัฒนธรรมในระดับพอใช้

5.1.3 รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง

เนื่องจากลักษณะของชุมชนมีความแตกต่างกัน จุดเด่นที่เป็นทุนของชุมชน และลักษณะพิเศษหรือความสามารถพิเศษของประชากรในพื้นที่ชุมชน เพราะ

ประการแรก องค์ประกอบของชุมชน ในกรณีชุมชนซอยวัดม่วงแถมัสยิดฮารูน และชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 มีระดับการพึ่งตนเองที่ดีและมีความเข้มแข็ง โดยมีปัจจัยสำคัญที่ผลักดัน คือ การมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง โดยคุณลักษณะของผู้นำที่ชุมชนต้องการ คือ ต้องเป็นบุคคลที่สามารถเข้าถึงความต้องการที่แท้จริงของสมาชิกชุมชนได้ทั่วกร้วเรือน และต้องเป็นผู้นำทางความคิดในที่จะพัฒนาชุมชนในถิ่นที่อยู่ รวมถึงทำให้สมาชิกชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ต้องมีทักษะทางสังคมสูง สามารถประสานงานติดต่อเพื่อดำเนินการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและองค์กรภายนอกชุมชนได้ และต้องมีความรู้และทักษะเท่าทันกับการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ นอกจากนี้ คือ อาจเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนนั้น ๆ อย่างใกล้ชิด กล่าวคือ อาจเป็นทายาทที่อยู่มาแต่ดั้งเดิม ซึ่งผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของกระบวนการในการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญอยู่ที่การคัดเลือกบุคคลในการเข้าร่วมการพัฒนาโดยต้องเน้นที่ผู้นำชุมชน ให้มีลักษณะสำคัญ ได้แก่ 1) เป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้ลึก รู้กว้าง รู้ไกล สามารถนำเสนอทางเลือกในการพัฒนาได้ 2) เป็นผู้มีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหา และวางแผนแก้ไขปัญหาทั้งในระยะสั้นและระยะยาวได้ มีความคิดรอบด้านและบูรณาการไปสู่การปฏิบัติได้ 3) เป็นผู้มีความสามารถในการจดจำ ใฝ่รู้ มีการจัดระบบการเรียนรู้ และแสวงหาความรู้ที่ดี 4) เป็นผู้มีความสามารถในการบริหารจัดการ และการประสานงานกับผู้อื่น 5) เป็นผู้มีความตั้งใจจริง มีความเสียสละ เพื่อส่วนรวม 6) เป็นผู้มีความสามารถในการพูดโน้มน้าวให้ผู้อื่นทำงานได้ และมีความสามารถสูงในการนำเสนอทางเลือกในการแก้ปัญหา และในการพัฒนาชุมชนที่มีความหลากหลาย 7) เป็นผู้มีความเข้าใจชีวิต เข้าใจโลก เข้าใจธรรม และรู้เท่าทันต่อสถานการณ์ภายนอกชุมชน 8) เป็นผู้มีความสามารถในการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ควบคุมตนเองได้ และยอมรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ด้วยใจที่เป็นธรรม 9) เป็นผู้ได้รับการยอมรับจากประชาชนในชุมชน และ 10) เป็นผู้มีความอดทน เชื่อมั่น และยึดมั่นในหลักการ นอกจากนี้ยัง สอดคล้องกับการศึกษาปัจจัยร่วมในการกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมือง ในแง่ที่ว่า ผู้นำตามธรรมชาติ ถือเป็นทุนมนุษย์ที่สำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการเปลี่ยนแปลงของชุมชน และหากผู้นำตามธรรมชาติถูกบูรณาการอยู่ในตัวบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้นำแบบทางการ เช่น คณะกรรมการชุมชน ก็จะทำให้ผู้นำคนนั้นมีฐานะและศักยภาพในการจัดการปัญหาของชุมชนสูงขึ้น ผู้นำชุมชน จึงเป็นปัจจัยสำคัญสูงสุดในการชักจูงและนำพาชาว

ชุมชนไปสู่การจัดการกับปัญหาของชุมชนได้สำเร็จ และผลการศึกษาของทั้งสองชุมชนก็สอดคล้องกับแนวคิดและผลการศึกษาดังกล่าว

ประการที่สอง กระบวนการจัดการชุมชน ทั้งชุมชนซอยวัดม่วงแคมัสยิดฮารูน และชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 มีกระบวนการหลักที่สำคัญ 6 กระบวนการที่จะทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนและก่อให้เกิดความสามารถในการพึ่งตนเองได้ของชุมชนเมือง คือ 1) กระบวนการสร้างและค้นหาผู้นำชุมชนที่มีความน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในชุมชน 2) กระบวนการสร้างทีมคณะกรรมการชุมชนเพื่อเป็นตัวขับเคลื่อนและดำเนินการกิจกรรมหลักของชุมชน 3) กระบวนการสื่อสารถึงประโยชน์และความจำเป็นในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มของชุมชน 4) กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมและมอบหมายความรับผิดชอบให้สมาชิกชุมชน 5) กระบวนการส่งมอบผลประโยชน์ของการเข้าร่วมกิจกรรมให้เห็นเชิงประจักษ์ และ 6) กระบวนการในการสร้างความสัมพันธ์และสื่อสารต่อองค์กรภายนอก โดยข้อค้นพบดังกล่าว จะเห็นได้ชัดว่า ในกระบวนการของการสร้างความเข้มแข็งทั้ง 6 กระบวนการข้างต้น จะเน้นเรื่องของการมีส่วนร่วมและการสร้างประโยชน์ให้ส่วนรวม ซึ่งชุมชนจะเข้มแข็งได้ต้องมีลักษณะเป็นประชาคมสูง โดยประชาคมจะมีส่วนร่วมในการถักทอความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน และประชาสังคมที่เข้มแข็งจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบเหล่านี้ ซึ่งชุมชนซอยวัดม่วงแคมัสยิดฮารูน ที่ปัจจุบันยังคงมีการสร้างประชาคมที่มีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องผ่านกิจกรรมทางศาสนา มีกระบวนการบริหารจัดการชุมชน ผ่านกระบวนการประชุมประจำสัปดาห์หลังจากที่ทำพิธีกรรมทางศาสนาทำให้สมาชิกในชุมชน มีเวทีและได้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ระหว่างสมาชิกร่วมกัน จนเกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ รู้เขารู้เราในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมการเมืองที่ส่งผลต่อชุมชน ทำให้สมาชิกชุมชนรับทราบข่าวสารและมีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา ซึ่งการเรียนรู้ซึ่งกันและกันผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดร่วมกัน จะนำไปสู่การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนร่วมกันได้ต่อไป นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายชุมชน โดยเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มและองค์กรชุมชนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ผ่านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการประชาสัมพันธ์ด้วยความสมานฉันท์ ทำให้เกิดการรวมจิตสำนึกและจิตวิญญาณของสมาชิกและองค์กรชุมชนต่าง ๆ ให้มีพลังเข้มแข็งและเป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืนแบบพึ่งพาตนเองเป็นกระบวนการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมตัวกัน วิเคราะห์ วิจัยปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง เพื่อร่วมกันแสวงหาทางเลือก หรือทางออกของปัญหา การรวมตัวกันของสมาชิกในชุมชน กลุ่มองค์กรประชาชาชนให้ก่อเกิดพลังในการดำเนินกิจกรรมในชุมชน โดยประชาชนในชุมชนผ่านการถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ การพัฒนาความคิด จิตสำนึก และความตระหนักรู้ของผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชนให้สามารถคิด

ปฏิบัติตัดสินใจอย่างเป็นอิสระที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองในการจัดการตนเองให้มีสภาพที่ดีขึ้น โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ซึ่งชุมชนแห่งนี้มีการดำเนินการตามกระบวนการดังกล่าวอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่องมาโดยตลอด

สรุปได้ว่า รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง แนวคิดธุรกิจและวิสาหกิจเพื่อสังคมที่เหมาะสมกับชุมชนเมือง และสามารถช่วยสนับสนุนให้ชุมชนเมืองในพื้นที่เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร มีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้ดังกล่าว รายละเอียดในบทที่ 4 (ข้อ 4.5 ภาพที่ 4.14-4.18) ดังนี้

ชุมชนซอยวัดม่วงแถมสยิดฮารูณ เนื่องจากชุมชนแห่งนี้มีสถานที่ที่สำคัญและเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นอยู่ภายในชุมชนและใกล้เคียงหลายสิ่ง ทั้งมัสยิดฮารูณ กุโบร (สุสาน) ซึ่งเป็นที่ฝังศพของบุคคลสำคัญ อาคารบ้านพักตำรวจน้ำ เลขที่ 120 สถานีดับเพลิงบางรัก ซึ่งเป็นอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม รวมไปถึงทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้กับสถานที่จัดกิจกรรมสำคัญของกรุงเทพมหานคร ใกล้กับศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (Thailand Creative & Design Center :TCDC) ในพื้นที่อาคารไप्रณณียกกลางบางรัก ซึ่งจะมีการจัดงานกิจกรรมพิเศษบ่อยครั้ง และอยู่ใกล้กับโรงแรมใหญ่ที่มีชาวต่างชาติมาพักอยู่จำนวนมาก ประกอบกับลักษณะพิเศษของคนในชุมชน คือมีความสามารถในการทำอาหารที่มีอัตลักษณ์ คือ อาหารมุสลิมที่หาทานได้ยากในปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะนำเสนอให้พัฒนาชุมชนแห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยให้นักท่องเที่ยวสามารถมาศึกษาวิถีชีวิตชุมชน รวมไปถึงการถ่ายภาพหรือเรียนรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชนเก่าแก่ในพื้นที่แห่งนี้ในลักษณะพิพิธภัณฑ์ โดยนำโมเดล “บ้านเลขที่ 1 เจริญกรุง” ในซอยเจริญกรุง 30 หรือตรอกกัปตันบุช มาเป็นต้นแบบในการพัฒนา พร้อมกับการนำเสนอบริการให้สมาชิกชุมชนสามารถดำเนินการ ดังนี้ 1) สนับสนุนการสร้างพิพิธภัณฑ์เพื่อเรียนรู้ประวัติความเป็นมาของชาวมุสลิมในเขตเมืองชั้นใน พร้อมมีการจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมของเด็กและเยาวชน 2) เปิดให้บริการรับจัดเลี้ยง และจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีอาหารมุสลิมเป็นเอกลักษณ์ และ 3) จัดเป็นธุรกิจชุมชนแบบพหุวัฒนธรรม เช่นเดียวกับ Newton Food Centre ในสิงคโปร์ และ Jalan Alor in Kuala Lumpur ในมาเลเซีย

ชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 เนื่องจากชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 ไม่มีทุนชุมชนหรือทรัพยากรสำคัญตั้งภายในชุมชน

แต่กลับมีทำเลที่ตั้งของชุมชนที่เป็นซอยลัดระหว่างถนนใหญ่ในพื้นที่บางรักเป็นจุดเด่น ประกอบกับเสน่ห์ของพื้นที่สีเขียวภายในชุมชนที่มีความร่มรื่น ซึ่งแตกต่างจากอาคารสูงและพื้นที่โดยรอบอย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้เนื่องจากสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพค้าขายและมีการตั้ง

ร้านเป็นหาบเร่ แผงลอยในพื้นที่ถนนสีลม ทำให้ผู้วิจัย ประธานชุมชน และสมาชิกชุมชน ได้ร่วมกันหารือและเล็งเห็นโอกาสว่า สามารถพัฒนาให้ชุมชนแห่งนี้ สามารถดึงดูดผู้คนเพื่อสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้กับสมาชิกชุมชนได้ โดยผู้วิจัยจึงนำเสนอให้พัฒนาชุมชน สร้างเป็นจุดพักผ่อนพื้นที่สีเขียวของตึกสูงที่อยู่รอบข้างพื้นที่ชุมชนและพัฒนาพื้นที่ของชุมชนที่เป็นจุดเชื่อมต่อกับบุคคลภายนอกให้กลายเป็นตลาด และจัดเป็นระเบียบภายในซอยให้เป็นจุดดึงดูดให้บุคคลภายนอกเข้ามาซื้อสินค้าของชุมชน ก็จะทำให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนในภาพรวมได้ ผู้วิจัยจึงนำเสนอให้ชุมชนแห่งนี้พัฒนาเป็น 1) การปรับพื้นที่ทางเข้าซอยให้กลายเป็นจุด Check-in เพื่อดึงดูดให้มีผู้ที่ต้องการซื้อสินค้าเข้ามาภายในชุมชน 2) สร้างตลาดนัด Flea Market หรือ Swap Meet ภายในชุมชน และ 3) ปรับพื้นที่สีเขียวตรงกลาง ให้กลายเป็นลานเบียร์ หรืออาหารพร้อมทาน ในลักษณะงานเทศกาลเล็ก ๆ ที่มีการแสดงดนตรีสด ในลักษณะของเทศกาลซินโก เดอ มาโย (Cinco de Mayo)

5.2 อภิปรายผล

การศึกษารูปแบบพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีชุมชนซอยวัดม่วงแถมสยิดฮารูน และชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร พบว่า

5.2.1 การพัฒนาชุมชนเมืองในมิติชุมชนธูปไผ่ที่รับผิดชอบชุมชน

การศึกษาพบว่า ชุมชนซอยวัดม่วงแถมสยิดฮารูน และชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนที่มี 2 คุณลักษณะ คือ ลักษณะแรก เป็นชุมชนที่มีพื้นฐานสายใยถักทอความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มของปัจเจกชนมาหลายวัฒนธรรมจนกลายเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรม (Plural Cultural) ลักษณะที่สอง เป็นชุมชนที่มีความเป็นผู้นำและภาวะผู้นำ (Leader and Leadership) ที่คอยกระตุ้นเสริมสร้างเพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีค่านิยมร่วมกัน (Core Value) มีบรรทัดฐาน (Norm) ตลอดจนการมีอัตลักษณ์ (Identity) จนก่อให้เกิดทุนทางสังคม (Social Capital) ในระดับชุมชน ซึ่งสอดคล้องแนวคิดเรื่องมิติของทุน Bourdieu (1990, 1984) ชุมชนซอยวัดม่วงแถมสยิดฮารูน และชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 มีความฐานะทุนชุมชน ไม่ว่าจะเป็นทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ทุนสัญลักษณ์ ฯลฯ ซึ่งชุมชนนั้น ๆ จะต้องค้นหาเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชนและฝ่ายต่าง ๆ เพื่อที่จะบริหารจัดการทุนชุมชนที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ มีความเหมาะสมต่อสภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน กระบวนการจัดการทุนชุมชนได้เหมาะสม ชุมชนนั้น ๆ ก็จะ

กลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้ อาทิ การพัฒนาสื่อชุมชนประเภทหอกระจายข่าวสารและวิทยุชุมชน ได้ช่วยเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง โดยผ่านการหนุนเสริมโดยใช้สื่อชุมชน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Etzioni (1996) ที่มองว่า สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลมีคุณค่าโดยตัวเอง และเสรีภาพเป็นปัจจัยสำคัญของการเกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ส่วนข้อบกพร่องของแนวคิดเสรีนิยมนั้น เพราะแนวคิดนี้มองข้ามไปว่าเสรีภาพโดยตัวมันเองมิได้เกิดขึ้นท่ามกลางสุญญากาศ แต่เกิดขึ้นภายใต้บริบทครอบครัวยุคและชุมชนที่มีการอบรมขัดเกลาเฉพาะเจาะจงแบบหนึ่งเท่านั้น ดังนั้นจึงไม่น่าจะมีเสรีภาพที่แยกขาดออกจากชุมชนอย่างแท้จริง และหากยึดถือเสรีภาพอย่างสุดโต่งกันทุกคน สังคมที่แตกออกเป็นเสี่ยง ๆ เช่นนั้นจะสามารถดำรงอยู่ได้อย่างไร ดังนั้นชุมชนอาชีพใดที่รับผิดชอบจะทำให้สมาชิกช่วยเหลือเกื้อกูลกันและเป็นสังคมที่อบอุ่น อย่างไรก็ตาม Etzioni (1996) ยังชี้ ในแง่ที่ว่าชุมชนอาชีพใดมีความเหนียวแน่นสุดโต่งเกินไปก็จะก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล บีบคั้นให้สมาชิกปฏิบัติตามบรรทัดฐานของชุมชนจนทำให้ไม่สามารถคิดนอกกรอบได้ รวมทั้งสังคมที่มีความเป็นชุมชนอาชีพใดมีแนวโน้มที่จะมีลักษณะอนุรักษนิยมและอำนาจนิยมอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ รวมทั้งยังสอดคล้องในเชิงบริบทเศรษฐกิจและวัฒนธรรมแบบชุมชนแบบเอเชียของฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2553) และสมศักดิ์ สามัคคีธรรม (2558) ที่มองพลวัตของชุมชนในปัจจุบัน การดำเนินกิจกรรมร่วม (Collective Agencies) หมายถึง สมาชิกมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนาน โดยกลุ่มมีพื้นฐานมาจากการมีประวัติศาสตร์ร่วมกัน มีอัตลักษณ์ร่วม มีความหมายร่วม และมีความเข้าใจร่วมกัน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของ “ภาคประชาสังคม” (Civil Society) ที่มีบทบาทในการสร้างคุณภาพให้แก่ระบบพหุนิยมในปัจจุบัน

5.2.2 กระบวนการพึ่งพาตนเองในการพัฒนาชุมชนซอยวัดม่วงแคมัสยิดฮารูน และชุมชนซอยพิพัฒน์ 2

การศึกษาพบว่า กระบวนการพึ่งพาตนเองในการพัฒนาชุมชนซอยวัดม่วงแคมัสยิดฮารูน มีลักษณะเป็นชุมชนเมือง มีการพึ่งตนเองในระดับมาก เนื่องจาก มีระดับความสามารถพึ่งตนเองได้ทางสังคมและวัฒนธรรม ทางจิตใจ และทางทรัพยากรธรรมชาติ/ชุมชนในระดับสูงมาก และมีการพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี และการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในระดับมาก ส่วนชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 มีลักษณะเป็นชุมชนแออัด มีระดับการพึ่งพาตนเองในภาพรวมระดับปานกลาง เนื่องจาก มีระดับการพึ่งตนเองทางด้านจิตใจ ทางด้านเศรษฐกิจ และทางด้านเทคโนโลยีในระดับปานกลาง และ การพึ่งตนเองทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ/ชุมชน และทางสังคมและวัฒนธรรมในระดับพอใช้ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับนอกจากนี้แล้ว สำหรับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งตนเองได้ของชุมชนจาก

ทุนด้านอื่น ๆ นั้น สอดคล้องกับแนวคิดการพึ่งตนเองชุมชนของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550) ได้ชี้ว่า ชุมชนมีอิสระในการกำหนดเป้าประสงค์และตัดสินใจด้วยตนเอง โดยประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่สร้างความอยู่รอดของชุมชน มีการใช้ประโยชน์จากศักยภาพและทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ และสามารถระดมทุนเพื่อนำมาแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชนของตนเอง และการพึ่งตนเองของชุมชนในงานนี้จึงเห็นว่าจะต้องมีลักษณะ 5 ประการดังกล่าว รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดของ Etzioni (1996) ได้ชี้ว่า ปัจจัยที่ยึดโยงสมาชิกภายในชุมชนเข้าด้วยกัน ได้แก่ การยึดมั่นผูกพันในค่านิยมหลักร่วมกันด้วยความสมัครใจ โดยสมาชิกซึมซับเอาค่านิยมหลักเข้าไปไว้ในจิตใจของตนผ่านการอบรมขัดเกลาด้วยวาจาที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวและชุมชน อย่างไรก็ตาม มีความเป็นไปได้ที่สมาชิกจะมีความขัดแย้งเกี่ยวกับการยึดถือค่านิยมที่แตกต่างกัน ซึ่งชุมชนสามารถจัดการความขัดแย้งดังกล่าวได้โดยผ่าน “สารเสวนา” (Dialogue) และบางครั้งความขัดแย้งด้านค่านิยมหลักที่เป็นเรื่องสำคัญและมีผู้ให้ความสนใจเป็นจำนวนมากจนต้องขยายการอภิปรายถกเถียงออกสู่สังคมในวงกว้าง ให้กลายเป็นเครื่องมือหลักในการแสวงหาฉันทามติของสังคม และจะต้องมีการดำเนินกิจกรรมสารเสวนาอย่างกว้างขวางจนกลายเป็นวัฒนธรรม ตามทัศนะของ Etzioni สังคมในอุดมคติมีลักษณะเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ประกอบด้วย ชุมชนย่อยหลาย ๆ ชุมชน เป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มีเอกภาพภายใต้ความเป็นพหุนิยม

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของปีแอร์ บูดิเยอ (Bourdieu, 1990, 1984) ที่มองว่า ทุนเพื่อการพัฒนาชุมชนให้ประสบผลสำเร็จนั้น คือ การบูรณาการทุนประเภทต่าง ๆ เข้ามาหนุนเสริมกิจกรรมภายในชุมชน ซึ่งต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างแต่พื้นฐานในการพัฒนาจะต้องเริ่มจากคนในชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการกันเองเพราะคนในชุมชนนั้น ๆ จะรู้และเข้าใจถึงปัญหาความต้องการและทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ภายในชุมชนคนนอกเป็นเพียงผู้ช่วยส่งเสริมเท่านั้น รากฐานสำคัญเพื่อก้าวไปสู่ความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งได้นั้นจะต้องเริ่มจากตัวคนในชุมชนก่อนโดยจะต้องเรียนรู้ว่าแต่ละคนในชุมชนมีคุณค่าที่ต่างกันไปและทุกคนล้วนมีความสามารถมีภูมิปัญญาเป็นของตนเอง และทุนชุมชนไม่ว่าจะเป็นทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ทุนสัญลักษณ์ ฯลฯ ชุมชนนั้น ๆ จะต้องค้นหาเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชนและฝ่ายต่าง ๆ เพื่อที่จะบริหารจัดการทุนชุมชนที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ มีความเหมาะสมต่อสภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน กระบวนการจัดการทุนชุมชนได้เหมาะสม ชุมชนนั้น ๆ ก็จะกลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ในการพัฒนาหรือสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้นั้น จำเป็นต้องใช้ปัจจัยสนับสนุนจากหลาย ๆ ส่วนของชุมชนมาดำเนินการร่วมกัน

5.2.3 รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง

การศึกษาพบว่า กรณีชุมชนซอยวัดม่วงแถมชัยดิศาฐาน ควรพัฒนาเป็นกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) เพราะชุมชนแห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยให้นักท่องเที่ยวสามารถมาศึกษาวิถีชีวิตชุมชน เรียนรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชนเก่าแก่แห่งนี้ในลักษณะพิพิธภัณฑ์ โดยนำโมเดล “บ้านเลขที่ 1 เจริญกรุง” โดย 1) สนับสนุนการสร้างพิพิธภัณฑ์เพื่อเรียนรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวมุสลิมในเขตเมืองชั้นใน พร้อมมีการจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมของเด็กและเยาวชน 2) เปิดให้บริการรับจัดเลี้ยง และจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีอาหารมุสลิมเป็นเอกลักษณ์ และ 3) จัดเป็นธุรกิจชุมชนแบบพหุวัฒนธรรม เช่นเดียวกับ Newton Food Centre ในสิงคโปร์ และ Jalan Alor in Kuala Lumpur ในมาเลเซีย ส่วนชุมชนซอยพิพัฒน์ 2 ควรพัฒนาให้เป็นเป็นจุดพักผ่อนเป็นพื้นที่สีเขียว โดย 1) การปรับพื้นที่ทางเข้าซอยให้กลายเป็นจุด Check-in เพื่อดึงดูดให้มีผู้ที่ต้องการซื้อสินค้าเข้ามาภายในชุมชน 2) สร้างตลาดนัด Flea Market หรือ Swap Meet ภายในชุมชน และ 3) ปรับพื้นที่สีเขียวตรงกลาง ให้กลายเป็นลานเบียร์ หรืออาหารพร้อมทานในลักษณะงานเทศกาลเล็ก ๆ ที่มีการแสดงดนตรีสด ในลักษณะของเทศกาลซิน โค เดอ มาโย (Cinco de Mayo) แนวการพัฒนาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาบนฐานของชุมชน (Community-based Development) เป็นแนวทางที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาได้อย่างหลากหลาย ทั้งการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Maleki, Moradi, & Parsa, 2014; Ahebwa & Duim, 2013; Giampiccoli & Kalis, 2012) วิสาหกิจชุมชน (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2551) การจัดการสวัสดิการชุมชน (จินตนา กาศมณี, 2557) ชุมชนบนพื้นฐานของความศรัทธา (Kaewthep, 2008) และชุมชนเชิงปฏิบัติของกลุ่มช่วยเหลือตนเอง (Tanabe, 2008) เป็นต้น ประเด็นสำคัญคือ ควรใช้รูปแบบการจัดการภาคีเครือข่ายเป็นสำคัญ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับเข้มข้น และเน้นการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐกับชาวบ้านในฐานะเป็นภาคีที่มีความเสมอภาค และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันรวมทั้งให้การเคารพซึ่งกันและกันอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังจะต้องมีการพิจารณาถึงการนำภูมิปัญญาชุมชนไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนา ทั้งการใช้เพื่อประโยชน์ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม และในฐานะของความรู้ที่นำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันอีกด้วย รวมทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการความรู้ชุมชน (Knowledge Management) ของสมศักดิ์ สามัคคีธรรม (2558) โดยเน้นการปฏิสังสรรค์ระหว่างสมาชิกภายใต้บริบทของการเปิดกว้างต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน เพื่อสนับสนุนให้สมาชิกเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ส่งเสริมการคิดนอกกรอบเพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ การถอดความรู้ที่สมาชิกมีอยู่แล้วให้กลายเป็นความรู้ที่ชัดเจน มีการเก็บสะสมความรู้แพร่กระจายความรู้ ถ่ายทอดความรู้ และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาชุมชนของตน และการศึกษาของศักดิ์ดา ศิริภัทร โสภณ (2558) ได้

ชี้ว่า กิจกรรมเพื่อสังคม การมุ่งหวังผลตอบแทนในเชิงสังคมไม่ได้มุ่งหวังผลตอบแทนในเชิงการเมืองหรือเชิงธุรกิจ แต่เป็นการสร้างกลไกทางการตลาดที่มีคุณธรรมและเกิดความยั่งยืนในการพัฒนาชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำให้ชุมชนได้ช่วยเหลือตัวเองและสร้างอนาคตของทรัพยากรบุคคลให้กับประเทศและในขณะเดียวกันก็ได้สร้างเศรษฐกิจที่ยั่งยืน นอกจากนี้ ยังพบว่า กิจกรรมเพื่อสังคมเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม สิ่งแวดล้อม ที่มีการนำนวัตกรรมสังคม (Social Innovation) เข้ามาใช้ในการแก้ไขปัญหา เป็นการสร้างความยั่งยืนในการแก้ปัญหาจากการดำเนินงานทางด้านธุรกิจ และการดำเนินงานทางด้านสังคม สิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1) เนื่องจากความเข้มแข็งของชุมชนเมือง พบว่า อยู่ทีผู้นำของชุมชนเป็นสำคัญ โดยคุณลักษณะของผู้นำที่ชุมชนต้องการ คือ ความสามารถเข้าถึงความต้องการที่แท้จริงของสมาชิกชุมชนได้ทั่วกรวเรือน และต้องเป็นผู้นำทางความคิดในที่จะพัฒนาชุมชนในถิ่นที่อยู่ รวมถึงทำให้สมาชิกชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ต้องมีทักษะทางสังคมสูง สามารถประสานงานติดต่อเพื่อดำเนินการร่วมกับองค์กรภายนอกชุมชนได้ และต้องมีความรู้และทักษะเท่าทันกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ นอกจากนี้ คือ มีความสัมพันธ์กับชุมชนนั้น ๆ อย่างใกล้ชิดหรือเป็นทายาทที่อยู่มาแต่ดั้งเดิม ดังนั้น ในกระบวนการของการคัดเลือกผู้นำชุมชน ควรพิจารณาจากคุณลักษณะดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญ

2) ชุมชนในเขตเมือง มีความกังวลมากต่อความมั่นคงในสถานที่อยู่อาศัย ด้วยความเจริญของพื้นที่โดยรอบ และทำให้ที่ดินตรงบริเวณนี้มีราคาสูงมาก จึงอาจเป็นพื้นที่เป้าหมายของภาครัฐกิจเอกชนที่ต้องการมาแสวงหาผลประโยชน์จากที่ดินที่ชุมชนตั้งอยู่ จึงทำให้ชุมชนมีความกังวลต่อการถูกเวนคืนพื้นที่หรือถูกบีบบังคับให้ย้ายออกในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อความมั่นคงทางจิตใจ และความการมุ่งมั่นในการพัฒนาถิ่นที่อยู่ในชุมชน รวมไปถึงการทำมาหากิน ดังนั้น ภาครัฐหรือตัวแทนที่เกี่ยวข้องควรประสานงานเพื่อสร้างความชัดเจนโดยการตกลงทำสัญญาที่มีความเป็นธรรมต่อชุมชนที่มีอยู่มาตั้งแต่ดั้งเดิมในระยะยาวไม่ใช่ในลักษณะของการต่อสัญญาปีต่อปี และควรมีการออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองสมาชิกชุมชนให้สามารถอยู่อาศัยในถิ่นที่อยู่เดิมได้อย่างมั่นคง มั่นใจ ได้ต่อไป

3) ชุมชนพยายามรักษาสภาพความเป็นชุมชน เพื่อให้สมาชิกชุมชนสามารถได้รับ สิทธิและสวัสดิการจากภาครัฐในขั้นพื้นฐาน ดังนั้น จึงอาจนำมาใช้เป็นกลไกสำคัญหนึ่งที่สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอื่น ๆ คือ การนำกิจกรรมของชุมชนมาเป็นเกณฑ์หรือกลไกเพื่อให้ได้รับ สิทธิจากภาครัฐ ซึ่งอาจจะเป็นกลไกการส่งเสริมให้กับชุมชนที่ไม่มีความเข้มแข็ง สร้างความ เข้มแข็งของชุมชนขึ้นมาได้ และสำหรับชุมชนที่เข้มแข็งอยู่แล้วก็ให้มีสิทธิหรือสวัสดิการที่ดีขึ้น ก็ จะเป็นกลไกการเสริมแรงทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง

4) ในการพัฒนาชุมชนหรือการสร้างธุรกิจเพื่อชุมชน มีปัจจัยสำคัญ คือ ทุนของ ชุมชน และความสามารถที่เป็นลักษณะพิเศษของสมาชิกชุมชน ดังนั้น การจัดเก็บหรือการจัดทำ ฐานข้อมูลสำคัญและรายละเอียดของสมาชิกชุมชนที่ละเอียด จะทำให้สามารถดึงจุดเด่นหรือเป็น แนวทางที่สร้างกิจกรรมส่งเสริม หรือการให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสมให้กับชุมชนนั้น ๆ จึงควรให้ ความสำคัญกับการจัดทำฐานข้อมูลชุมชนที่ลงรายละเอียดทุกครัวเรือนและมีการปรับปรุงข้อมูลให้ เป็นปัจจุบันเสมอ

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบความเข้มแข็งของชุมชนที่มีความคล้ายคลึงกันในเขต เมืองในพื้นที่อื่น ๆ ของกรุงเทพมหานคร เพื่อให้สามารถออกแบบรูปแบบหรือโมเดลในการ ส่งเสริมและพัฒนาชุมชนได้เหมาะสมในเชิงพื้นที่

2) ควรมีการศึกษาเชิงปฏิบัติการด้วยการนำโมเดลหรือรูปแบบธุรกิจเพื่อชุมชนไป ปฏิบัติและติดตามผล เพื่อจะทำให้ทราบผลที่ชัดเจนและสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่นที่มี ลักษณะคล้ายกันได้อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2547). *ระบบและวิธีการทำงานพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ : แอล. ที. เพรส.
- กริชพัฒน์ ภูวนา. (2554). *รูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุข กรณีศึกษา: บ้านคอนมัน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม* (Unpublished Doctoral dissertation). มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- กัมพล เพ็ชรล้อมทอง, สุรภา เอมสกุล, และ ธนัสถา โรจนตระกูล. (2564). กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืนแบบพึ่งพาตน. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 6(12), 354-368.
- เกื้อ วงศ์บุญสิน. (2538). *ประชากรกับการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โกวิท พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- โกวิท พวงงาม. (2562). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. นนทบุรี: ธรรมสาร.
- จินตนา กาศมณี. (2557). *การจัดสวัสดิการชุมชน โดยภาคประชาชนในกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษาเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน เขตคันนายาว* (Unpublished Doctoral dissertation). มหาวิทยาลัยเกริก, กรุงเทพมหานคร.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2553). *การเป็นสมัยใหม่ กับแนวคิดชุมชน*. กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด
- ชัยชาญ พุทธิเสน, มุฮัมหมัดอิลยาส หล้าปริง, ปรัชญา ชุ่มนาเสียว, และสุชาติ ศรียารัตน. (2561). *การพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านโคกล่าม ตำบลหนองบัว อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม*. สืบค้นจาก <http://www.islocal.ru.ac.th/pdf/60/6014880027.pdf>
- ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปลัมภ์. (2558). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. Unpublished manuscript
- ณัฐกาล เรืองอุดม. (2554). *ความสัมพันธ์ระหว่างการพึ่งตนเองกับทุนทางสังคมของชุมชนตลาดน้ำคลองลัดมะยม แขวงบางระมาด เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร* (Unpublished Master's thesis). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพมหานคร.
- ทูลีฟอีสทูลีร์น (To live Is To Learn). (2557). *ปัญหาเรื่องโครงสร้างกับผู้กระทำการ*. สืบค้นจาก http://s3930201.blogspot.com/2014/06/blog-post_20.html
- นญา พรหมหันธ์ และ ภาวิกา ศรีรัตนบัลล์ (2562). อีสราภาพจากมโนทัศน์ทฤษฎีความรุนแรง. *วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 49(2), 83-108.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- นันทกานต์ สมบัติสวัสดิ์. (2559). แนวคิดเรื่องธุรกิจเพื่อสังคมของมุฮัมหมัด ยูनुส. *วารสารปณิธาน*. 12(1), 1-15.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์. (2550). *สภาพัฒนากร*. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน.
- บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา. (2562). *นวัตกรรมสังคม สร้างสุขด้วยการแบ่งปัน*. เชียงใหม่: พงษ์สวัสดิ์การพิมพ์.
- บุญเพรง บำบางพูน. (2527). *ศรัทธาพลังชุมชน: ข้อคิดและประสบการณ์ในงานพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- ประกาศ ปิ่นตบแต่ง. (2539). *ขบวนการประชาชนด้านสิ่งแวดล้อมในประชาธิปไตยแบบรากหญ้า. เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง “2500 ปี ประชาธิปไตย กับขบวนการประชาชน”*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2545). *นวัตกรรมสังคม : ทางเลือกเพื่อประเทศไทยรอด*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ดี.
- ปริญญา สิงห์เรือง. (2551). *ชุมชนเข้มแข็ง. กรณีศึกษากำนตอหนอง ตำบลขามเฒ่า อำเภอดงรัก พิษณุ จังหวัดอุบลราชธานี* (Unpublished Master's thesis). มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, อุบลราชธานี.
- พระมหาดวงเด่น จิตญาโณ. (2556). *สันติภาพบนพื้นฐานความยุติธรรม : วิเคราะห์แนวคิดปรัชญาการเมืองของคาร์ล มาร์กซ์*. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์*, 3(1), 29-32.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัย. (2557). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. สืบค้นจาก <https://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Lom12/04-02.html>
- เยาวลักษณ์ จันทมาศ และวาราลักษณ์ คงอ้วน. (2555). *แนวทางพัฒนาสวนสาธารณะในเขตบางรัก*. กรุงเทพมหานคร. *วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล.*, 15, 103-115.
- รพีภัทร์ สุขสมเกษม. (2559). *ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนกรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี* (Unpublished Independent Study). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- รังสรรค์ สิงห์เลิศ และนิภาภรณ์ จงวุฒิเวศย์. (2561). *รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษากำนตอแดง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม*. *วารสารวิชาการการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรม คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 5(1), 133-144.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- รุ่งนภา ขรรยงเกษมสุข. (2550). *ชนชั้นนำในการเมืองไทยปัจจุบัน : การศึกษากระบวนการผลิตซ้ำทุนวัฒนธรรมตามแนวปีแอร์ บูร์ดิเอด* (Unpublished Master's thesis). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- รุ่งนภา ขรรยงเกษมสุข. (2557). *มโนทัศน์ชนชั้นและทุนของ ปีแอร์ บูร์ดิเอด*. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา*, 2(1), 29-44.
- วชิรวัชร งามละม่อม. (2556). *ชุมชนเข้มแข็งทางเลือกใหม่ของการพัฒนา*. สืบค้นจาก http://file.siam2web.com/trdm/article/2013328_38111.pdf
- วชิรวัชร งามละม่อม. (2556). *ชุมชนธรรมาภิบาล*. สืบค้นจาก http://file.siam2web.com/trdm/article/2013715_36244.pdf
- วฐุ โรจนวงศ์. (2559). *การพัฒนาโมเดลสนับสนุนการดำเนินกิจการเพื่อสังคมในประเทศไทย* (Unpublished Master's thesis). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- วิศรา แหลมทอง และอรุณ ศิริจานุสรณ์. (2552). *รายงานวิจัยเรื่อง หลักการทางแนวความคิดชุมชนเมืองที่พอเพียง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- วาทกานต์ ช่อแก้ว. (2560). *การพัฒนาหมู่บ้านให้มีเศรษฐกิจรากมั่นคง และชุมชนพึ่งตนเองได้ กรณีศึกษา : หมู่บ้านโคกโก หมู่ที่ 1 ตำบลมะขามสั่น อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยมหาดไทย สถาบันดำรงราชานุภาพ กระทรวงมหาดไทย.
- วุฒิชัย สายบุญจวง. (2561). *ชุมชนเข้มแข็งในทัศนะของชาวมุสลิม กรณีศึกษา บ้านปลายคลอง บางโพธิ์เหนือ หมู่ที่ 3 ตำบลบางโพธิ์เหนือ อำเภอสสามโคก จังหวัดปทุมธานี*. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 8(1), 119-129.
- ศักดิ์ดา ศิริภัทร โสภณ. (2558). *การศึกษากรอบแนวคิดเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย*. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 20(2), 30-47.
- ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2565). *โครงการศึกษารูปแบบการจัดการกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise: SE) สำหรับผู้สูงอายุ*. สืบค้นจาก https://www.dop.go.th/download/knowledge/th1596811756-298_4.pdf
- สมทรง บรรจงจิตินันต์. (2560). *แนวทางการจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนกรณีศึกษา บ้านหัวคู ตำบลพระยาบันลือ อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 7(1), 185-199.
- สมยศ จันทรวงศ์. (2520). *ทฤษฎีการเมืองตะวันตก*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม (2558). ชุมชน ความเป็นส่วนตัวและการพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์. *วารสารพัฒนาสังคม*, 17(1), 2-27.
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม และปรีดา วานิชภูมิ. (2556). การจัดการภาคีสาธารณะแนวใหม่: ความหมายและนัยสำคัญ. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา*, 1(1), 183-214.
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. (2551). *การพัฒนา การจัดการความขัดแย้ง การมีส่วนร่วม และสังคมเข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ: บริษัท นิวส์ เมคเกอร์ จำกัด.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2547). *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2550). *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเขตบางรัก. (2562). *เกี่ยวกับองค์กร*. สืบค้นจาก <https://webportal.bangkok.go.th/bangrak/page/>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *ร่างยุทธศาสตร์ระยะ 20 ปี*. สืบค้นจาก www.nesdb.go.th
- สำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ. (2557ก). *ความหมาย และคุณลักษณะของ SE*. สืบค้นจาก <http://www.tseo.or.th/about/social-enterprise/means>
- สำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ. (2557ข). *แผนแม่บท สร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม พ.ศ. 2553 – 2557*. สืบค้นจาก http://tseo.or.th/sites/default/files/se_masterplan_53-57.pdf
- สุพรรณิ ไชยอำพร. (2549). การจัดการป่าด้วยวิธีชุมชน : กรณีศึกษาบ้านเตยงาม ตำบลน้ำสวย อำเภอเมืองในจังหวัดอุบลราชธานี. *Journal of Social Development and Management Strategy*, 8(1), 229-288.
- สุริชัย หวันแก้ว. (2550). *สังคมวิทยาสีนามิ: ระบบการรับมือกับภัยพิบัติ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.).
- เสรี พงศ์พิศ. (2529). *คืนสู่รากเหง้า*. กรุงเทพฯ: พลพินธ์การพิมพ์.
- เสาวณี จันทะพงษ์ และขวัญวิ ขงตันสกุล. (2559). นวัตกรรม: ทางออกจากกับดักรายได้ปานกลาง. *Focused And Quick (FAQ)*. สืบค้นจาก <https://content.botlc.or.th/mm-info/BOTCollection/BOTFAQ/FAQ110.pdf>

บรรณานุกรม (ต่อ)

- อภิชาติ ทองอยู่. (2529). *ทัศนะว่าด้วยวัฒนธรรมกับชุมชน*. กรุงเทพฯ: สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- อัมพวัลย์ วิสุทธิรานนท์ และศิริวรรณ วิบูลย์มา. (2559). ชุมชนเข้มแข็งสร้างกรุงเทพฯ ยั่งยืน: ตัวชี้วัดและบทเรียนความสำเร็จของชุมชน. *วารสารศรีนครินทร์วิโรฒวิจัยและพัฒนา*, 8(15), 182-194.
- อัยวิ วีระพันธ์พงศ์. (2557). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพึ่งตนเองของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนคลองลัดมะยม เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร. *วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์*, 3(1), 58-82.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2555). *ทวนคลื่นความคิด กิ่งทศวรรษไทยศึกษา*. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Ahebwa, W. M. & Van der Duim, V. R. (2013). Conservation, Livelihoods, and Tourism: A Case Study of the Buhoma-Mukono Community-based Tourism Project in Uganda. *Journal of Park and Recreation Administration*, 31(3), 96-114.
- Alter, K. (2004). *Social Enterprise Typology*. Retrieved from <https://isfcolombia.uniandes.edu.co/images/201519/LRD31.pdf>
- Barbier, E. B. (2022). *Economics for a Fragile Planet: Rethinking Markets, Institutions and Governance*. Retrieved from <https://www.amazon.com/Edward-B.-Barbier/e/B001K73B6M>
- Bourdieu, P. (1972). *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Cambridge, MA: Oxford University Press.
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241-258). New York: Greenwood Press.
- Bourdieu, P. (1990). *The Logic of Practice*. Cambridge: Polity.
- Buadaeng, K. (2008). Constructing and Maintaining the Ta-la-ku Community: The Karen along the Thai-Myanmar Border. In S. Tanabe (Ed.), *Imagining Communities in Thailand: Ethnographic Approaches* (pp. 167-184). Chiangmai: Mekong Press.
- Cattani, G., Ferriani, S., and Allison, P. (2014). Insiders, Outsiders and the Struggle for Consecration in Cultural Fields: A Core-Periphery Perspective. *American Sociological Review*, 78(3), 1-24.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- Etzioni, A. (1993). *The Spirit of Community: Rights, Responsibilities and the Communitarian Agenda*. New York: Crown Publishers.
- Etzioni, A. (1996). *The New Golden Rule: Community & Morality in a Democratic Society*. New York: Basic Books.
- Giampiccoli, A., & Kalis, J. H. (2012). Tourism, Food, and Culture: Community-based Tourism, Local Food, and Community Development in Mpondoland. *Culture, Agriculture, Food and Environment*, 34(2), 101-123.
- Kaewthep, K. (2008). An Imagining Community: The Case of Sisa Asoke, Si Sa Ket Province. In S. Tanabe (Ed.), *Imagining Communities in Thailand: Ethnographic Approaches* (pp. 59-82). Chiangmai: Mekong Press.
- MacIntyre, A. (1984). *After Virtue, A Study in Moral Theory*. Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press.
- Maleki, M. R., Moradi, E., & Parsa, S. (2014). Rural tourism as a way to rural development. *International Journal of Academic Research*, 6(4), 79-84.
- Marx, K. (1974). Economic and Philosophical Manuscripts. In E. Fromm, *Marx's Concept of Man* (pp. 1-85). New York: Frederick Ungar.
- Marx, K. (1979). *Capital*. Middlesex: Penguin Books.
- Mill, J. S. (1991). On Liberty 1859. In J. Gray (Ed.), *On Liberty and Other Essays* (pp.1-128). Oxford New York: Oxford University Press.
- Mulgan G., Tucker S., Ali R., and Sanders, B. (2007). *Social Innovation: What is it, Why It Matters, and How It Can Be Accelerated*. Retrieved from <https://www.youngfoundation.org/our-work/publications/social-innovation-what-it-is-why-it-matters-how-it-can-be-accelerated/>
- Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice Cambridge*. London: Harvard University Press.
- Sandel, M. (1989). *Liberalism and the Limits of Justice*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Strike, K. A. (2000). Liberalism, Communitarianism and the Space Between: In praise of kindness. *Journal of Moral Education*, 29(2), 133-147.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- Talbot, C., Tregilgas, P., & Harrison, K. (2002). *Social Enterprise in Australia: An Introductory Handbook*. Retrieved from http://www.tasregionalarts.org.au/assets/Social_Enterprise_Part1_2.pdf
- Tanabe, S. (2008). *Imagining Communities in Thailand: Ethnographic Approaches*. Chiangmai: Mekong Press.
- Tanabe, S. (2008). Suffering, Community, and Self-Government: HIV/AIDs Self-Help Groups in Northern Thailand. In S. Tanabe (Ed.), *Imagining Communities in Thailand: Ethnographic Approaches* (pp. 161-188). Chiangmai: Mekong Press.
- Taylor, C. (1989). *Sources of the Self: the Making of the Modern Identity*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- The Centre for Community Enterprise. (2008). *Introduction to Social Enterprise: Resource Package*. Retrieved from <http://www.socialenterprisecanada.ca/en/learn/nav/resourcelibrary.html?page=resourceDetail.tpt&iddoc=321054>
- Tonnies, F. (1988). *Community and Society*. New Brunswick: Transaction Books.
- UK Department for Trade and Industry. (2002). *Social Enterprise: A Strategy for Success*. Retrieved October 15, 2022, from <https://www.gov.uk/government/organisations/uk-trade-investment>
- Walzer, M. (1983). *Spheres of Justice*. Oxford: Blackwell.
- Wittfogel, K. A. (1957). *Oriental Despotism: A Comparative Study of Total Power*. New Haven: Yale University Press.

The image features a large, faint watermark of the Rangsit University logo in the background. The logo is a circular emblem with a stylized flame or sunburst at the top, radiating lines in the middle, and the university's name in Thai and English at the bottom.

ภาคผนวก

ประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก/ระดมสมอง การศึกษารูปแบบการพัฒนาชุมชน
เพื่อพึ่งพาตนเองในบริบทเขตเมือง

ประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก/ระดมสมอง

การศึกษารูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองในบริบทเขตเมือง

1. ปัจจุบันท่านมีหน้าที่หลักใด/หรือมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนนี้อย่างไรบ้าง
2. อยากให้ท่านช่วยเล่าว่าตั้งแต่ท่านเข้ามาอยู่ในชุมชนแห่งนี้ (หรือเข้ามาปฏิสัมพันธ์กับชุมชนนี้) ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ลักษณะครัวเรือนที่อยู่ในชุมชน ส่วนใหญ่ดำรงชีพอย่างไร มีรายได้จากการทำอาชีพหลักใดบ้าง อย่างไร
3. ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้มีการเปลี่ยนแปลงอะไรที่สำคัญที่เกิดขึ้นแล้วบ้างในชุมชน และเปลี่ยนไปอย่างไร ด้วยวิธีการใด โปรดเล่าพอสังเขป
4. ในมุมมองของท่าน คิดว่าสภาพความเป็นอยู่หรือความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือนภายในชุมชน เป็นอย่างไรบ้าง
5. ในชุมชนมีสถานที่รวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกันหรือจัดงานเทศกาลร่วมกันหรือไม่ ในพื้นที่ใด และรวมกลุ่มกันเพื่อทำสิ่งใดบ้าง ในช่วงเวลาใดบ้าง
6. มีกิจกรรมใดบ้างที่มีการรวมกลุ่มคนในชุมชนมาร่วมทำกิจกรรมด้วยกันและใครเป็นผู้นำในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มดังกล่าว นั้น แล้วกระบวนการในการทำกิจกรรมดังกล่าวข้างต้นนั้น เริ่มต้นอย่างไร อยากให้เล่าลำดับของการเกิดกิจกรรมที่สำคัญของชุมชน
7. ในมุมมองของท่านชุมชนที่อยู่อาศัย มีจุดเด่นอะไรหรือมีทรัพยากรใดเป็นพิเศษที่แตกต่างจากชุมชนอื่นและเหตุผลใดท่านจึงคิดเช่นนั้น (ถามเจาะในประเด็นเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ/ชุมชน การพึ่งพาระหว่างครัวเรือน และสังคม วัฒนธรรม)
8. ปัญหาของชุมชนหรือประเด็นที่ต้องการการปรับปรุงของชุมชนที่สำคัญ ได้แก่อะไรบ้าง โปรดให้เหตุผลประกอบ
 - 8.1 จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ชุมชนได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวร่วมกันหรือไม่ อย่างไร
 - 8.2 และปัญหาดังกล่าวมีองค์กรใดหรือหน่วยงานภาครัฐใดมาช่วยเหลือหรือเข้ามาพัฒนาบ้าง และกระบวนการในการเข้าอย่างไร โปรดเล่าให้ฟัง
9. มีกิจกรรมอื่น ๆ ใดอีกบ้างที่มีองค์กรเอกชนหรือหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาสนับสนุนเพื่อช่วยเหลือหรือพัฒนาชุมชน และมาในลักษณะใด โปรดเล่าให้ฟัง
10. ในมุมมองของท่าน หากมีองค์กรใดองค์กรหนึ่งจะให้การสนับสนุน ในการพัฒนาชุมชนหรือช่วยเหลือชุมชนของท่าน ประเด็นใดจะเป็นประเด็นแรกที่ต้องเริ่มดำเนินการและเหตุใด

จึงเป็นเช่นนั้น และควรต้องเริ่มดำเนินการด้วยวิธีการอย่างไรบ้าง จึงจะได้รับความร่วมมือจากชุมชน หรือสามารถทำกิจกรรมการพัฒนานั้น ๆ ได้สำเร็จ

11. หากสามารถสื่อสารหรือฝากประเด็นไปยังภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้ ท่านต้องการจะขออะไร ในการที่จะช่วยเหลือและพัฒนาชุมชน

12. หากมีองค์กรเอกชนหรือภาครัฐใด สนับสนุนให้ชุมชนท่านจัดกิจกรรม ดังกล่าวดังนี้

(1) กิจกรรมประเภท Hospitality - Nostalgia Events อาทิเช่น การท่องเที่ยวแบบย้อนยุค (Retro Market), Flea Market, Jidai Matsuri, Cinco de Mayo และอื่น ๆ หรือในรูปแบบเทศกาลต่าง ๆ ในยุโรป เช่น Christmas Market, Oktoberfest เป็นต้น

(2) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งไทย และต่างชาติ เช่น พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตมุสลิม, เทศกาลอาหารนานาชาติ, หรือ “ศิลปะข้างถนน” (Street Art) เป็นต้น

12.1 ท่านคิดว่ากิจกรรมใดบ้างที่น่าจะเกิดขึ้นในชุมชนของท่านได้ เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

12.2 ท่านคิดว่าจะมีคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากน้อยระดับใดและจะอยู่ยาวนานมากแค่ไหนและเหตุใดท่านจึงคิดเช่นนั้น

12.3 ท่านคิดว่า หากจะทำกิจกรรมในลักษณะดังกล่าวให้เกิดขึ้นจริงได้ในชุมชนท่าน จะต้องเริ่มหรือดำเนินการอย่างไรบ้าง โปรดอธิบาย

12.4 หากกิจกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นจริง ท่านคิดว่าผู้ที่ได้รับประโยชน์ในชุมชน เป็นใครบ้าง เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

12.5 ท่านอยากให้กิจกรรมดังกล่าวขึ้นหรือไม่ และเพราะเหตุใด

หนังสือแสดงเจตนายินยอม อายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์
(Informed Consent Form 18+)

วันที่ 3 เดือน ๓-๓ พ.ศ. 2567

ข้าพเจ้า นาย อนุชา อนุชาวิชัย อายุ 52 ปี

ที่อยู่ 82/3 ซ.นิพัทธ์ 2 อ.ดอนหอยหลอด สังก. ขว.ร.ก. อ.ท.ม.โทรศัพท์ 081-6893369

ขอแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาชุมชน เพื่อพึ่งพาตนเอง
แบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษาเทศบาลวิฑูรย์พัฒนาเขต

โดยข้าพเจ้าได้รับทราบรายละเอียดเกี่ยวกับที่มาและจุดมุ่งหมายในการทำวิจัยรายละเอียดขั้นตอนต่างๆ ที่จะต้องปฏิบัติหรือได้รับการปฏิบัติ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของการวิจัยและความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมการวิจัย รวมทั้งแนวทางป้องกันและแก้ไขหากเกิดอันตรายขึ้น ค่าตอบแทนที่จะได้รับค่าจ้างที่ข้าพเจ้าจะต้องรับผิดชอบจ่ายเอง โดยได้อ่านข้อความที่มีรายละเอียดอยู่ในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยโดยตลอด อีกทั้งยังได้รับคำอธิบายและตอบข้อสงสัยจากหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น ข้าพเจ้าจึงสมัครใจเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้

ข้าพเจ้าได้ทราบถึงสิทธิที่ข้าพเจ้าจะได้รับข้อมูลเพิ่มเติมทั้งทางด้านประโยชน์และโทษจากการเข้าร่วมการวิจัย และสามารถถอนตัวหรืองดเข้าร่วมการวิจัยได้ทุกเมื่อ หากข้าพเจ้ารู้สึกไม่สบายกาย หรือมีผลกระทบต่อจิตใจของข้าพเจ้าเกิดขึ้นระหว่างการวิจัย ข้าพเจ้าจะแจ้งผู้วิจัยโดยเร็วที่สุด และหากข้าพเจ้ามีข้อข้องใจเกี่ยวกับขั้นตอนของการวิจัย หรือหากเกิดผลข้างเคียงที่ไม่พึงประสงค์จากการวิจัยขึ้นกับข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะสามารถติดต่อกับ

ผู้วิจัยชื่อ นาย สุวิทย์ ใจดี โทร. 064-942-9888 ได้ตลอด 24

ชั่วโมง

☒ ข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมการวิจัย รวมถึงอนุญาตให้เปิดเผยชื่อและตำแหน่งในงานวิจัย

☐ ข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมการวิจัย แต่ไม่อนุญาตให้เปิดเผยชื่อและตำแหน่งในงานวิจัย

ข้าพเจ้าเข้าใจข้อความในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยและหนังสือแสดงเจตนายินยอมนี้โดยตลอดแล้ว จึงลงลายมือชื่อไว้

ลงชื่อ นาย อนุชา อนุชาวิชัย

ผู้เข้าร่วมการวิจัย

วันที่ 3 / 03 / 2567

ลงชื่อ สุวิทย์ ใจดี

หัวหน้าโครงการวิจัย

วันที่ 03 / 03 / 2567

ชุมชนพัฒนา 2

หนังสือแสดงเจตนายินยอม อายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์
(Informed Consent Form 18+)

วันที่ 3 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2567

ข้าพเจ้า นาย กิรชิต กงสวัสดิ์ อายุ 41 ปี

ที่อยู่ 128 ซ.เจริญกรุง 36 เขตบางรัก แขวงบางรัก โทรศัพท์ 081-4932655

ขอแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาชุมชน เพื่อพึ่งพาตนเอง
แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่เขตเมือง : กรณีศึกษาเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร

โดยข้าพเจ้าได้รับทราบรายละเอียดเกี่ยวกับที่มาและจุดมุ่งหมายในการทำวิจัยรายละเอียดขั้นตอนต่างๆ ที่จะต้องปฏิบัติหรือได้รับการปฏิบัติ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัยและความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมการวิจัย รวมทั้งแนวทางป้องกันและแก้ไขหากเกิดอันตรายขึ้น ค่าตอบแทนที่จะได้รับค่าใช้จ่ายที่ข้าพเจ้าจะต้องรับผิดชอบจ่ายเอง โดยได้อ่านข้อความที่มีรายละเอียดอยู่ในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยโดยตลอด อีกทั้งยังได้รับคำอธิบายและตอบข้อสงสัยจากหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น ข้าพเจ้าจึงสมัครใจเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้

ข้าพเจ้าได้ทราบถึงสิทธิที่ข้าพเจ้าจะได้รับข้อมูลเพิ่มเติมทั้งทางด้านประโยชน์และโทษจากการเข้าร่วมการวิจัย และสามารถถอนตัวหรือลดเข้าร่วมการวิจัยได้ทุกเมื่อ หากข้าพเจ้ารู้สึกไม่สบายกาย หรือมีผลกระทบต่องานของข้าพเจ้าเกิดขึ้นระหว่างการวิจัย ข้าพเจ้าจะแจ้งผู้วิจัยโดยเร็วที่สุด และหากข้าพเจ้ามีข้อข้องใจเกี่ยวกับขั้นตอนของการวิจัย หรือหากเกิดผลข้างเคียงที่ไม่พึงประสงค์จากการวิจัยขึ้นกับข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะสามารถติดต่อกับ

ผู้วิจัยชื่อ นางสาวพัชร์ เลิศนาคกุลวัฒน์ โทรศัพท์ 064-942-9888 ได้ตลอด 24

ชั่วโมง

- ☒ ข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมการวิจัย รวมถึงอนุญาตให้เปิดเผยชื่อและตำแหน่งในงานวิจัย
- ☐ ข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมการวิจัย แต่ไม่อนุญาตให้เปิดเผยชื่อและตำแหน่งในงานวิจัย

ข้าพเจ้าเข้าใจข้อความในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยและหนังสือแสดงเจตนายินยอมนี้โดยตลอดแล้ว จึงลงลายมือชื่อไว้

ลงชื่อ กิรชิต กงสวัสดิ์

ผู้เข้าร่วมการวิจัย

วันที่ 3 มีนาคม 2567

ลงชื่อ พัชร์ เลิศนาคกุลวัฒน์

หัวหน้าโครงการวิจัย

วันที่ 3 มีนาคม 2567

หนังสือแสดงเจตนายินยอม อายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์
(Informed Consent Form 18+)

วันที่ 2 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2567

ข้าพเจ้า นาย สไมกร มะควีน อายุ 65 ปี
ที่อยู่ 456 มิวเนอเรีย 20/110ก12 แขวงจวน ก.ท.4 โทรศัพท์ 084-3333333

ขอแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคณะนิเทศเพื่อพัฒนา
แบบมีส่วนร่วมในบริบทของเมือง : กรณีศึกษาเทศบาลนคร กรุงเทพมหานคร

โดยข้าพเจ้าได้รับทราบรายละเอียดเกี่ยวกับที่มาและจุดมุ่งหมายในการทำวิจัยรายละเอียดขั้นตอนต่างๆ ที่จะต้องปฏิบัติหรือได้รับการปฏิบัติ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของการวิจัยและความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมการวิจัย รวมทั้งแนวทางป้องกันและแก้ไขหากเกิดอันตรายขึ้น ค่าตอบแทนที่จะได้รับค่าจ้างที่ข้าพเจ้าจะต้องรับผิดชอบจ่ายเอง โดยได้อ่านข้อความที่มีรายละเอียดอยู่ในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยโดยตลอด อีกทั้งยังได้รับคำอธิบายและตอบข้อสงสัยจากหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น ข้าพเจ้าจึงสมัครใจเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้

ข้าพเจ้าได้ทราบถึงสิทธิที่ข้าพเจ้าจะได้รับข้อมูลเพิ่มเติมทั้งทางด้านประโยชน์และโทษจากการเข้าร่วมการวิจัย และสามารถถอนตัวหรืองดเข้าร่วมการวิจัยได้ทุกเมื่อ หากข้าพเจ้ารู้สึกไม่สบายกาย หรือมีผลกระทบต่อจิตใจของข้าพเจ้าเกิดขึ้นระหว่างการวิจัย ข้าพเจ้าจะแจ้งผู้วิจัยโดยเร็วที่สุด และหากข้าพเจ้ามีข้อข้องใจเกี่ยวกับขั้นตอนของการวิจัย หรือหากเกิดผลข้างเคียงที่ไม่พึงประสงค์จากการวิจัยขึ้นกับข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะสามารถติดต่อกับ

ผู้วิจัยชื่อ นาย สวิทย์ ใจดีนามสกุล โทรศัพท์ 064-942-9898 ได้ตลอด 24

ชั่วโมง

☒ ข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมการวิจัย รวมถึงอนุญาตให้เปิดเผยชื่อและตำแหน่งในงานวิจัย

☐ ข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมการวิจัย แต่ไม่อนุญาตให้เปิดเผยชื่อและตำแหน่งในงานวิจัย

ข้าพเจ้าเข้าใจข้อความในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยและหนังสือแสดงเจตนายินยอมนี้โดยตลอดแล้ว จึงลงลายมือชื่อไว้

ลงชื่อ สไมกร มะควีน

ลงชื่อ สวิทย์ ใจดีนามสกุล

(สไมกร มะควีน)

(สวิทย์ ใจดีนามสกุล)

ผู้เข้าร่วมการวิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

วันที่ 2, 3, 67

วันที่ 2, 3, 67

หนังสือแสดงเจตนายินยอม อายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์
(Informed Consent Form 18+)

วันที่ 2 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2567

ข้าพเจ้า นางสาวเรณู อันนันทน์ อายุ 52 ปี

ที่อยู่ 456 หมู่ 20 เขตสามพราน กรุงเทพฯ โทรศัพท์ 081-481-0007

ขอแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการฟื้นฟูชุมชน เพื่อฟื้นฟูสุขภาพ
แบบมีส่วนร่วมในบริบททางเมือง : กรณีศึกษาชุมชนบางรัก กรุงเทพมหานคร

โดยข้าพเจ้าได้รับทราบรายละเอียดเกี่ยวกับที่มาและจุดมุ่งหมายในการทำวิจัยรายละเอียดขั้นตอนต่างๆ ที่จะต้องปฏิบัติหรือได้รับการปฏิบัติ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของการวิจัยและความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมการวิจัย รวมทั้งแนวทางป้องกันและแก้ไขหากเกิดอันตรายขึ้น ค่าตอบแทนที่จะได้รับค่าจ้างที่ข้าพเจ้าจะต้องรับผิดชอบจ่ายเอง โดยได้อ่านข้อความที่มีรายละเอียดอยู่ในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยโดยตลอด อีกทั้งยังได้รับคำอธิบายและตอบข้อสงสัยจากหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น ข้าพเจ้าจึงสมัครใจเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้

ข้าพเจ้าได้ทราบถึงสิทธิที่ข้าพเจ้าจะได้รับข้อมูลเพิ่มเติมทั้งทางด้านประโยชน์และโทษจากการเข้าร่วมการวิจัย และสามารถถอนตัวหรือขอเข้าร่วมการวิจัยได้ทุกเมื่อ หากข้าพเจ้ารู้สึกไม่สบายกาย หรือมีผลกระทบต่อจิตใจของข้าพเจ้าเกิดขึ้นระหว่างการวิจัย ข้าพเจ้าจะแจ้งผู้วิจัยโดยเร็วที่สุด และหากข้าพเจ้ามีข้อข้องใจเกี่ยวกับขั้นตอนของการวิจัย หรือหากเกิดผลข้างเคียงที่ไม่พึงประสงค์จากการวิจัยขึ้นกับข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะสามารถติดต่อกับ

ผู้วิจัยชื่อ นาย สุวิทย์ ใจดี โทรศัพท 064 942-9888 ได้ตลอด 24

ชั่วโมง

- ☒ ข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมการวิจัย รวมถึงอนุญาตให้เปิดเผยชื่อและตำแหน่งในงานวิจัย
- ☐ ข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมการวิจัย แต่ไม่อนุญาตให้เปิดเผยชื่อและตำแหน่งในงานวิจัย

ข้าพเจ้าเข้าใจข้อความในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยและหนังสือแสดงเจตนายินยอมนี้โดยตลอดแล้ว จึงลงลายมือชื่อไว้

ลงชื่อ เรณู อันนันทน์

ผู้เข้าร่วมการวิจัย

วันที่ 2 / 03 / 67

ลงชื่อ สุวิทย์ ใจดี

หัวหน้าโครงการวิจัย

วันที่ 2 / 3 / 67

หนังสือแสดงเจตนายินยอม อายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์
(Informed Consent Form 18+)

วันที่ 3 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2567.

ข้าพเจ้า นายศักดิ์ชัย มุขมา อายุ 64 ปี

ที่อยู่ 18 ถนนประเสริฐ ๒๒ ๖๖ แขวงบางซื่อ เขต 10 กรุงเทพมหานคร โทรศัพท์ ๐๙5 8๐13131

ขอแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการเพิ่มพูนผล เพื่อเพิ่มพูนผล
ในแง่การมีใบรับทางทมิฬ : กรณีศึกษาทางทมิฬ กับทมิฬทมิฬ

โดยข้าพเจ้าได้รับทราบรายละเอียดเกี่ยวกับที่มาและจุดมุ่งหมายในการทำวิจัยรายละเอียดขั้นตอนต่างๆ ที่จะต้องปฏิบัติหรือได้รับการปฏิบัติ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของการวิจัยและความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมการวิจัย รวมทั้งแนวทางป้องกันและแก้ไขหากเกิดอันตรายขึ้น ค่าตอบแทนที่จะได้รับค่าจ้างที่ข้าพเจ้าจะต้องรับผิดชอบจ่ายเอง โดยได้อ่านข้อความที่มีรายละเอียดอยู่ในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยโดยตลอด อีกทั้งยังได้รับคำอธิบายและตอบข้อสงสัยจากหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น ข้าพเจ้าจึงสมัครใจเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้

ข้าพเจ้าได้ทราบถึงสิทธิที่ข้าพเจ้าจะได้รับข้อมูลเพิ่มเติมทั้งทางด้านประโยชน์และโทษจากการเข้าร่วมการวิจัย และสามารถถอนตัวหรืองดเข้าร่วมการวิจัยได้ทุกเมื่อ หากข้าพเจ้ารู้สึกไม่สบายกาย หรือมีผลกระทบต่อจิตใจของข้าพเจ้าเกิดขึ้นระหว่างการวิจัย ข้าพเจ้าจะแจ้งผู้วิจัยโดยเร็วที่สุด และหากข้าพเจ้ามีข้อข้องใจเกี่ยวกับขั้นตอนของการวิจัย หรือหากเกิดผลข้างเคียงที่ไม่พึงประสงค์จากการวิจัยขึ้นกับข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะสามารถติดต่อกับ

ผู้วิจัยชื่อ นพ.สุวิทย์ ลิขิตธนาภรณ์ โทรศัพท์ 064-942-9888 ได้ตลอด 24

ชั่วโมง

☒ ข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมการวิจัย รวมถึงอนุญาตให้เปิดเผยชื่อและตำแหน่งในงานวิจัย

☐ ข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมการวิจัย แต่ไม่อนุญาตให้เปิดเผยชื่อและตำแหน่งในงานวิจัย

ข้าพเจ้าเข้าใจข้อความในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยและหนังสือแสดงเจตนายินยอมนี้โดยตลอดแล้ว จึงลงลายมือชื่อไว้

ลงชื่อ (นายศักดิ์ชัย มุขมา)

ผู้เข้าร่วมการวิจัย

วันที่ 3 มิ.ย. 67

ลงชื่อ (สุวิทย์ ลิขิตธนาภรณ์)

หัวหน้าโครงการวิจัย

วันที่ 03, 03, 2567

หนังสือแสดงเจตนายินยอม อายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์
(Informed Consent Form 18+)

วันที่ 4 เดือน ม.ค. พ.ศ. 2567

ข้าพเจ้า นาย กฤษ ภิรมย์ อายุ 79 ปี
ที่อยู่ 74 ซอยศุภราช 1 พน. 6 ถนน 8 กม. 10400 โทรศัพท์ 085 905 2342

ขอแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาชุมชน เพื่อฟื้นฟูภาพของ
แผนผังชุมชนในเขตเทศบาลเมือง : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองปากหมื่นพมทานคร

โดยข้าพเจ้าได้รับทราบรายละเอียดเกี่ยวกับที่มาและจุดมุ่งหมายในการทำวิจัยรายละเอียดขั้นตอนต่าง ๆ ที่จะต้องปฏิบัติหรือได้รับการปฏิบัติ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของการวิจัยและความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมการวิจัย รวมทั้งแนวทางป้องกันและแก้ไขหากเกิดอันตรายขึ้น ค่าตอบแทนที่จะได้รับค่าใช้จ่ายที่ข้าพเจ้าจะต้องรับผิดชอบจ่ายเอง โดยได้อ่านข้อความที่มีรายละเอียดอยู่ในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยโดยตลอด อีกทั้งยังได้รับคำอธิบายและตอบข้อสงสัยจากหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น ข้าพเจ้าจึงสมัครใจเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้

ข้าพเจ้าได้ทราบถึงสิทธิที่ข้าพเจ้าจะได้รับข้อมูลเพิ่มเติมทั้งทางด้านประโยชน์และโทษจากการเข้าร่วมการวิจัย และสามารถถอนตัวหรืองดเข้าร่วมการวิจัยได้ทุกเมื่อ หากข้าพเจ้ารู้สึกไม่สบายกาย หรือมีผลกระทบต่อจิตใจของข้าพเจ้าเกิดขึ้นระหว่างการวิจัย ข้าพเจ้าจะแจ้งผู้วิจัยโดยเร็วที่สุด และหากข้าพเจ้ามีข้อข้องใจเกี่ยวกับขั้นตอนของการวิจัย หรือหากเกิดผลข้างเคียงที่ไม่พึงประสงค์จากการวิจัยขึ้นกับข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะสามารถติดต่อกับ

ผู้วิจัยชื่อ นาย สวิทย์ เลิศอนาภรณ์ โทรศัพท์ 064-942-9888 ได้ตลอด 24

ชั่วโมง

☒ ข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมการวิจัย รวมถึงอนุญาตให้เปิดเผยชื่อและตำแหน่งในงานวิจัย

☐ ข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมการวิจัย แต่ไม่อนุญาตให้เปิดเผยชื่อและตำแหน่งในงานวิจัย

ข้าพเจ้าเข้าใจข้อความในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยและหนังสือแสดงเจตนายินยอมนี้โดยตลอดแล้ว จึงลงลายมือชื่อไว้

ลงชื่อ กฤษ ภิรมย์
(กฤษ ภิรมย์)

ผู้เข้าร่วมการวิจัย

วันที่ 4 / 03 / 2567

ลงชื่อ สวิทย์ เลิศอนาภรณ์
(สวิทย์ เลิศอนาภรณ์)

หัวหน้าโครงการวิจัย

วันที่ 4 / 3 / 67

หนังสือแสดงเจตนายินยอม อายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์
(Informed Consent Form 18+)

วันที่ 4 เดือน มี.ก. พ.ศ. 2567

ข้าพเจ้า นาง อังคณา ภีระมย์ อายุ 78 ปี
ที่อยู่ 4-5 หมู่ 10/1 ถนนสุขุมวิท กม. 10400 โทรศัพท์ 0846817255

ขอแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนารัฐบาล เพื่อพัฒนาตนเอง
แบบมีส่วนร่วมในเทศบาลเมือง : กรณีศึกษาเทศบาลเมือง กรุงเทพมหานคร

โดยข้าพเจ้าได้รับทราบรายละเอียดเกี่ยวกับที่มาและจุดมุ่งหมายในการทำวิจัยรายละเอียดขั้นตอนต่างๆ ที่จะต้องปฏิบัติหรือได้รับการปฏิบัติ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของการวิจัยและความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมการวิจัย รวมทั้งแนวทางป้องกันและแก้ไขหากเกิดอันตรายขึ้น ค่าตอบแทนที่จะได้รับค่าจ้างที่ข้าพเจ้าจะต้องรับผิดชอบจ่ายเอง โดยได้อ่านข้อความที่มีรายละเอียดอยู่ในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยโดยตลอด อีกทั้งยังได้รับคำอธิบายและตอบข้อสงสัยจากหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น ข้าพเจ้าจึงสมัครใจเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้

ข้าพเจ้าได้ทราบถึงสิทธิที่ข้าพเจ้าจะได้รับข้อมูลเพิ่มเติมทั้งทางด้านประโยชน์และโทษจากการเข้าร่วมการวิจัย และสามารถถอนตัวหรืองดเข้าร่วมการวิจัยได้ทุกเมื่อ หากข้าพเจ้ารู้สึกไม่สบายกาย หรือมีผลกระทบจิตใจของข้าพเจ้าเกิดขึ้นระหว่างการวิจัย ข้าพเจ้าจะแจ้งผู้วิจัยโดยเร็วที่สุด และหากข้าพเจ้ามีข้อข้องใจเกี่ยวกับขั้นตอนของการวิจัย หรือหากเกิดผลข้างเคียงที่ไม่พึงประสงค์จากการวิจัยขึ้นกับข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะสามารถติดต่อกับ

ผู้วิจัยชื่อ นางสาวลิ้นจี่ เกตุมาลย์ โทรศัพท์ 064-942-9888 ได้ตลอด 24

ชั่วโมง

☒ ข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมการวิจัย รวมถึงอนุญาตให้เปิดเผยชื่อและตำแหน่งในงานวิจัย

☐ ข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมการวิจัย แต่ไม่อนุญาตให้เปิดเผยชื่อและตำแหน่งในงานวิจัย

ข้าพเจ้าเข้าใจข้อความในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยและหนังสือแสดงเจตนายินยอมนี้โดยตลอดแล้ว จึงลงลายมือชื่อไว้

ลงชื่อ อังคณา ภีระมย์

ผู้เข้าร่วมการวิจัย

วันที่ 4, 03, 2567

ลงชื่อ ลิ้นจี่ เกตุมาลย์

หัวหน้าโครงการวิจัย

วันที่ 4, 3, 67

หนังสือแสดงเจตนายินยอม อายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์
(Informed Consent Form 18+)

วันที่ 4 เดือน มี.ค. พ.ศ. 2567

ข้าพเจ้า นาย กวีวัฒน์ กลิ่นเกษร อายุ 69 ปี
ที่อยู่ 66/755 ม.พิศพัทธ์.ก.สามัคคี 107 หนองแขวง โทรศัพท์ 0815502184
ขอแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพัฒนา
11 หมู่บ้านในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาเขตบางกอก กรุงเทพมหานคร

โดยข้าพเจ้าได้รับทราบรายละเอียดเกี่ยวกับที่มาและจุดมุ่งหมายในการทำวิจัยรายละเอียดขั้นตอนต่างๆ ที่จะต้องปฏิบัติหรือได้รับการปฏิบัติ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของการวิจัยและความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมการวิจัย รวมทั้งแนวทางป้องกันและแก้ไขหากเกิดอันตรายขึ้น ค่าตอบแทนที่จะได้รับค่าจ้างที่ข้าพเจ้าจะต้องรับผิดชอบจ่ายเอง โดยได้อ่านข้อความที่มีรายละเอียดอยู่ในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยโดยตลอด อีกทั้งยังได้รับคำอธิบายและตอบข้อสงสัยจากหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น ข้าพเจ้าจึงสมัครใจเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้

ข้าพเจ้าได้ทราบถึงสิทธิที่ข้าพเจ้าจะได้รับข้อมูลเพิ่มเติมทั้งทางด้านประโยชน์และโทษจากการเข้าร่วมการวิจัย และสามารถถอนตัวหรืองดเข้าร่วมการวิจัยได้ทุกเมื่อ หากข้าพเจ้ารู้สึกไม่สบายกาย หรือมีผลกระทบจิตใจของข้าพเจ้าเกิดขึ้นระหว่างการวิจัย ข้าพเจ้าจะแจ้งผู้วิจัยโดยเร็วที่สุด และหากข้าพเจ้ามีข้อข้องใจเกี่ยวกับขั้นตอนของการวิจัย หรือหากเกิดผลข้างเคียงที่ไม่พึงประสงค์จากการวิจัยขึ้นกับข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะสามารถติดต่อกับ

ผู้วิจัยชื่อ นาย สุวิทย์ ลิ้มสุภาพณ์ โทรศัพท์ 064-942-9888 ได้ตลอด 24 ชั่วโมง

- ☒ ข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมการวิจัย รวมถึงอนุญาตให้เปิดเผยชื่อและตำแหน่งในงานวิจัย
- ☐ ข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมการวิจัย แต่ไม่อนุญาตให้เปิดเผยชื่อและตำแหน่งในงานวิจัย

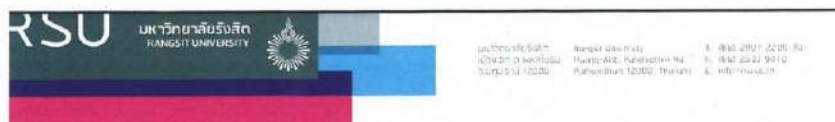
ข้าพเจ้าเข้าใจข้อความในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยและหนังสือแสดงเจตนายินยอมนี้โดยตลอดแล้ว จึงลงลายมือชื่อไว้

ลงชื่อ กวีวัฒน์ กลิ่นเกษร
(กวีวัฒน์ กลิ่นเกษร)

ผู้เข้าร่วมการวิจัย
วันที่ 4 มี.ค. 2567

ลงชื่อ สุวิทย์ ลิ้มสุภาพณ์
(สุวิทย์ ลิ้มสุภาพณ์)

หัวหน้าโครงการวิจัย
วันที่ 4 3 67

ที่ นวส. 4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณเพชรรุ้ง นิ่มนกร

อดีตหัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตบางรัก

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำคณิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(สิทธอรุณ) อดิศักดิ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรวิญญ์ อองคสิงห์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

ยินดีให้ความร่วมมือ
ในกรณีนี้ขอขอบคุณล่วงหน้า

นางสาวเพชรรุ้ง นิ่มนกร

นักพัฒนาสังคมชำนาญการพิเศษ
หัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม
สำนักงานเขตวังทองหลาง

ติดต่อ นายสุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942 - 9888

ที่ นวส. 4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณศุภพิชญ์ ชาวบางรัก

ผู้ช่วยผู้อำนวยการเขตบางรัก

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำคู่มือฉบับเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรวิทย์ อดิสรณ์)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรวิทย์ อดิสรณ์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

อนึ่ง

นางศุภพิชญ์ ชาวบางรัก
ผู้ช่วยผู้อำนวยการเขตบางรัก

ติดต่อ นายสุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942 – 9888

ที่ นวส. 4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณบุญจิตา บรรพบุรุษ
นักพัฒนาสังคมปฏิบัติการ สำนักงานเขตบางรัก

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร.สุวิทย์)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรวิญญ์ องค์กรสิงห์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

ติดต่อ นายสุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942 – 9888

อ.บุญจิตา
นางบุญจิตา บรรพบุรุษ
(นางสาวบุญจิตา บรรพบุรุษ)
นักพัฒนาสังคม ปฏิบัติการ
สำนักงานเขตบางรัก

ที่ นวส. 4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณณัฐวุฒิ โต๊ะมุคบำรุง / ตัวแทนภาคเอกชน ชุมชนซอยวัดม่วงแก้วสือฮารูน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศนากุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำคูปองเชิญเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้วิจัย) นายสุวิทย์ เลิศนากุลวัฒน์

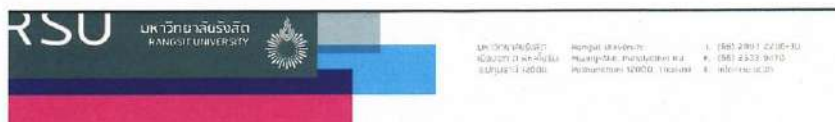
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรัทธา ช่างสิงห์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

ติดต่อ นายสุวิทย์ เลิศนากุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942-9888

ที่ นวส. 4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณอิทธิพล ประสงค์ทรัพย์ / ตัวแทนภาคเอกชน ชุมชนซอยวัดม่วงแคมป์สยิดฮารูม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำคู่มือฉบับเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(สิทธอรุณี) อดิศักดิ์

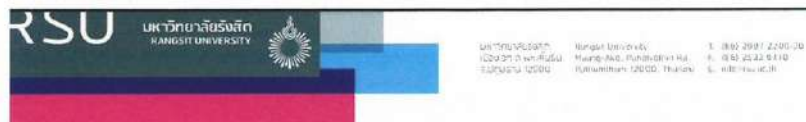
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรวิรัช องค์สิงห์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

ติดต่อ นายสุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942 – 9888

ที่ นวส. 4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณเฉลิมพล เนตเปลี่ยน / ตัวแทนภาคเอกชน ชุมชนซอยวัดม่วงแก้วสกลนคร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำคู่มือขึ้นเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(สิทธอรันท์) อดิศักดิ์

เฉลิมพล เนตเปลี่ยน

อนุภาค

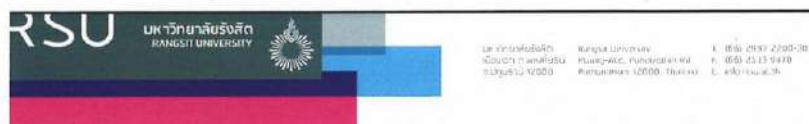
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรวีรยุทธ อังคสิงห์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

ติดต่อ นายสุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942 – 9888

ที่ นวส. 4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณกฤษณินทร์ วงษ์ศิริ / ตัวแทนภาคเอกชน ชุมชนซอยวัดม่วงแคมป์สยิดฮารูน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศนาคกุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำคุณูปการเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(กฤษณินทร์) วงษ์ศิริ

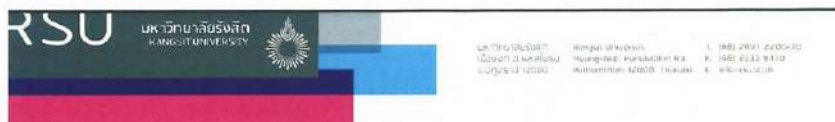
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรวิรัช อึ้งกสิงห์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

กฤษณินทร์ วงษ์ศิริ
อภ.ณาค

ติดต่อ นายสุวิทย์ เลิศนาคกุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942 – 9888

ที่ นวส. 4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณจเร วิชาสุข / ตัวแทนภาคเอกชน ชุมชนซอยวัดม่วงแคมป์สยิดฐาน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศชนากุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำคู่มือพิมพ์เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(สิทธอรัง) อดิสร

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัครวิรัช องค์สิงห์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

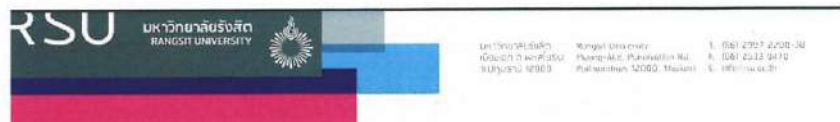
สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

ผศ.ดร. วิชาสุข

อ.นพชาติ

ติดต่อ นายสุวิทย์ เลิศชนากุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942 – 9888

ที่ นวส. 4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการ
มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณสุทินต์ และสำราญ / ตัวแทนภาคเอกชน ชุมชนซอยวัดม่วงแก้วมัสยิดฮารูบ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำคู่มือขึ้นเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(สิทธินันท์) อวดสัต

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิศารัตน์ ชองคลัง)

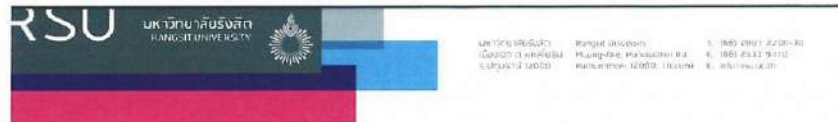
ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

สุทินต์ 12/3/67
อ.สุวิทย์

ติดต่อ นายสุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942 – 9888

ที่ นวส. 4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณมลฤดี วงษ์ศิริ / ตัวแทนภาคเอกชน ชุมชนซอยวัดม่วงแถมสยัคฮารุณ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เติศรนากุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำคุณูปการเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(สิทธอรุณ) อดุลย์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทธารักษ์ อดุลย์)

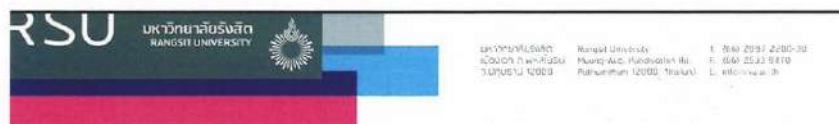
ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

20-2065
อ.ป.ดิ

ติดต่อ นายสุวิทย์ เติศรนากุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942-9888

ที่ นวส. 4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขออนุญาตกระทำการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณวรัญญู ภูษางาม / ตัวแทนภาคเอกชน ชุมชนซอยวัดม่วงแคมป์ศิษารุณ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำคู่มือพิมพ์เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาต และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(สิทธอรุณ) อดิศักดิ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เนตรวิรัช อังคสิงห์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

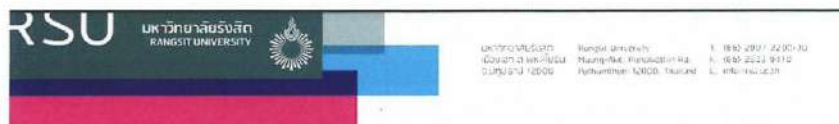
สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

วรัญญู ภูษางาม

อ. ภูษา

ติดต่อ นายสุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942 – 9888

ที่ นวส. 4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขออนุญาตกระทำการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณสุชาติ เล่าหมัด / ตัวแทนภาคเอกชน ชุมชนซอยวัดม่วงแก้วมัสยิดฮารูน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศนากุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำคุณูปการเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาต และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

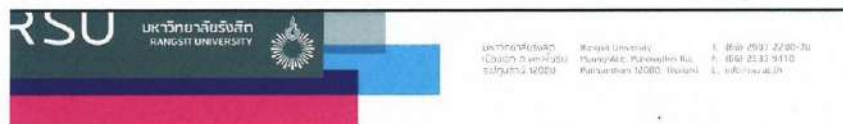
(สิทธินันท์) อดิเรก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิพนธ์ อดิเรก)

ผู้อำนวยการหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต
สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมืองสุวิทย์ เลิศนากุลวัฒน์
ผู้วิจัย

ติดต่อ นายสุวิทย์ เลิศนากุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942 – 9888

ที่ นวส. 4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณอัครา บินฮายีอะหมัด / ตัวแทนภาคเอกชน ชุมชนซอยวัดม่วงแก้วสตึกสวน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศรัตนกุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำคุณฉันทิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(สิทธอรุณ) อดิศักดิ์

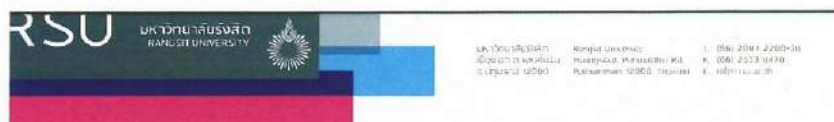
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรวิญญู อองคสิงห์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

ติดต่อ นายสุวิทย์ เลิศรัตนกุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942 – 9888

ที่ นวส. 4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณอนุชาติ เกละและ / กรรมการชุมชนซอยวัดม่วงแค่มัสยิดฮาวู

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศนากุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำคุณลักษณะเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

จิตรอรุณี อดุลวิท

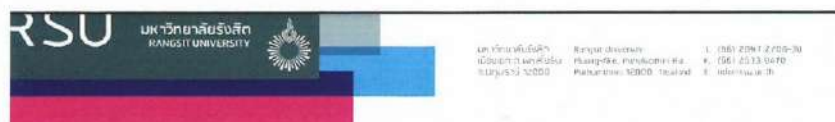
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรวิรัช อังคสิงห์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

ติดต่อ นายสุวิทย์ เลิศนากุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942 – 9888

ที่ นวส.4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณธีรพันธ์ ชูสิน/ กรรมการชุมชนซอยวัดม่วงแคมัสยิดฮารูน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศนากุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำคุณูปการเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(สิทธอรุณ) อดุลวิท

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรวรรดิ อังคสิงห์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

ธีรพันธ์ ชูสิน
04/03/67

ติดต่อ นายสุวิทย์ เลิศนากุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942 – 9888

ที่ นวส. 4791/142/67

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณกริชรายุทธ วงษ์ศิริ / ประธานชุมชนซอยวัดม่วงแก้วสถิตยารุณ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศนากุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำคุณูปการเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(สิทธอรุณ) อดิศักดิ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรวิรัช ชองคลัง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

รศ.ดร. ว.ร.

ดร.ดร.

ติดต่อ นายสุวิทย์ เลิศนากุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942 - 9888

ที่ นวส. 4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณวสันต์ สุกชู / ตัวแทนภาคเอกชน ชุมชนซอยพัฒนา 2

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศนากุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำคุณฉันทน์เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(สิทธอรุณ) อวดสิทธิ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรวิทย์ ทองสิงห์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

ชุมชนพัฒนา 2

ติดต่อ: นายสุวิทย์ เลิศนากุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942 – 9888

ที่ นวส. 4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณจันทิรา พึ่งผล / ตัวแทนภาคเอกชน ชุมชนซอยพิพัฒน์ 2

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศนากุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำคู่มือฉบับเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(สิทธอรุณ) อวดสิทธิ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัครวิทย์ ทองคังห)

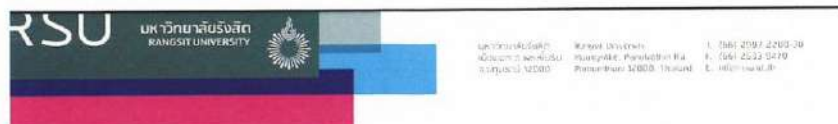
ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

จันทิรา พึ่งผล
อ.สุวิทย์

โมเชนพิพัฒน์ 2

ติดต่อ: นายสุวิทย์ เลิศนากุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942 – 9888

ที่ นวส. 4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณครุฑคิด จ้อยเจริญ / ตัวแทนภาคเอกชน ชุมชนซอยพัฒนา 2

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำคุณฉันทิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(มิตรอรุณี) อวดศิริ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มิตรอรุณี อวดศิริ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

ดร.กมล วิชาญ

@m...

ชุมชนพัฒนา 2

ติดต่อ: นายสุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942 – 9888

ที่ นวส. 4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณกิตติยา เณกทรัพย์ / ตัวแทนภาคเอกชน ชุมชนซอยพิพัฒน์ 2

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำคุณูปการเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(สุวิทย์) สุวิทย์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรพร องค์กรกิจ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

กิตติยา เณกทรัพย์

อหุญา

ชุมชนพิพัฒน์ 2

ติดต่อ: นายสุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942 – 9888

ที่ นวส. 4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณเกรียงไกร สุขขุ / ตัวแทนภาคเอกชน ชมรมชอยพิพัฒน์ 2

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศชนากุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำคุณูปการหนึ่งเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัณยาณเพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทวียังดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(กิตติธรรมาธิปไตย) ๑๖๓๕

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรวิญญู อังคสิงห์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

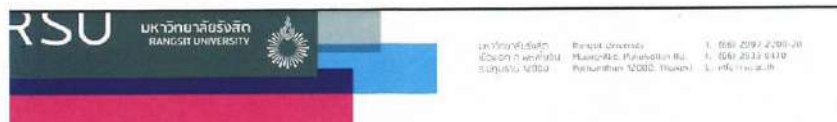
สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

ကျေးဇူးတင်စွာ နာမည်

107, 108

ชุมชนพัฒนา

ติดต่อ: นายสุวิทย์ เลิศชนากุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942-9888

ที่ นวส. 4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม

มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขออนุญาตในการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณศุภพร เสนานันท์ / ตัวแทนภาคเอกชน ชุมชนซอยพัฒนา 2

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำคู่มือฉบับเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(สิทธอรุณ) อดิวิทย์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรวิชัย ชองกลึง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

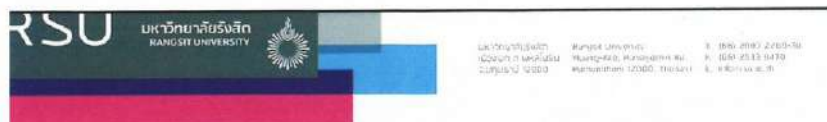
สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

กฤษฎา เสนานันท์

อณุญาต

ผู้มีอำนาจพัฒนา 2

ติดต่อ: นายสุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942 – 9888

ที่ นวส. 4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขออนุญาตในการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณเนาวลักษณ์ พรหมสุภา / ตัวแทนภาคเอกชน ชุมชนซอยพิพัฒน์ 2

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศนากุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำคูปองเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาต และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(สิทธอรุณี) อวดสิทธิ์

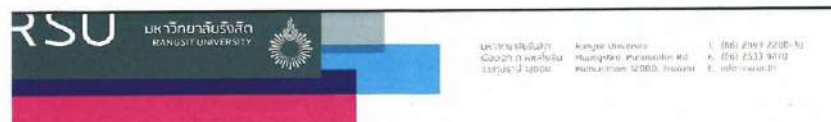
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรวิรัช อึ้งคสังข์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

ชุมชนพิพัฒน์ 2

ติดต่อ: นายสุวิทย์ เลิศนากุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942 – 9888

ที่ นวส. 4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณเพ็ญภา คุณละติ / ตัวแทนภาคเอกชน ชุมชนซอยพิพัฒน์ 2

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศนากุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำคู่มือเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

สิริอรอรุณใจ อวดสิทธิ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรวิรัช อึ้งกิตติง)

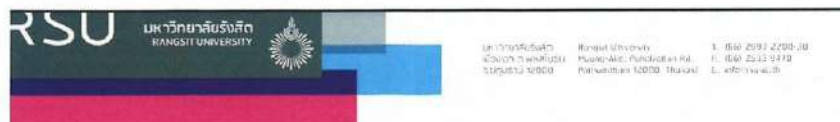
ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

เพ็ญภา ตันเจริญ
อนุภาณี

ชุมชนพิพัฒน์ 2

ติดต่อ: นายสุวิทย์ เลิศนากุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942 – 9888

ที่ นวส. 4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณณัฐวัตร ตั้งตระกูลพิพัฒน์ / ตัวแทนภาคเอกชน ชุมชนซอยพิพัฒน์ 2

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศชนากุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำคุณลักษณะเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พิเชตรวิทย์) อดิศักดิ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรวิญญู ของคลังห)

ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

ชุมชนพิพัฒน์ 2

ติดต่อ: นายสุวิทย์ เลิศชนากุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942 – 9888

ที่ นวส. 4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณสุกัญญา แซ่ตั้ง / กรรมการชุมชนซอยพิพัฒน์ 2

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศนากุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำขออนุญาตเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(สิทธอรุณี) อวดสีท

สุกัญญา แซ่ตั้ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรวิญญ์ อังคสิงห์)

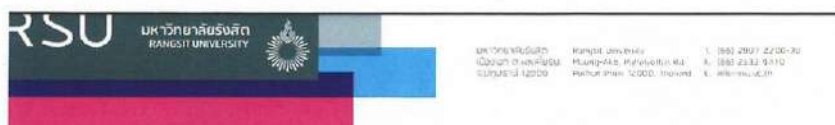
อ.อ.อ.อ.

ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

ชุมชนพิพัฒน์ 2

ติดต่อ นายสุวิทย์ เลิศนากุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942 – 9888

ที่ นวส. 4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการท่องเที่ยว
มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณวิไลลักษณ์ แฝ้วตัน / กรรมการชุมชนซอยพิพัฒน์ 2

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำคุณูปการคุณธรรมเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัณฐานเพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

พิธานนท์ ๐๖๓๖๓

วิมลทิน แผลง
06277

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรวิญญ์ องค์สิงห์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

ติดต่อ นายสุวิทย์ เลิศนากุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942-9888

ที่ นวส. 4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม

มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขออนุญาตเคราะหในการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณอนุชา อุทัยกิจวานิช / ประธานชุมชนซอยพิพัฒน์ 2

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำคุณฉันทน์เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาต และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(สิทธธรรพ์) อดิสร

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรวิมล อดิสร)

ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

อนุชา

ชุมชนพิพัฒน์ 2

ติดต่อ นายสุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942 – 9888

ที่ นวส. 4791/142 /67

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2567

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

เรียน คุณวีรศักดิ์ ปลื้มถนอม / ตัวแทนภาคเอกชน ชุมชนซอยพัฒนา 2

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์

ด้วยนายสุวิทย์ เลิศนากุลวัฒน์ รหัส 6406068 นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง ได้จัดทำคู่มือฉบับเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองแบบมีส่วนร่วมในบริบทเขตเมือง : กรณีศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” ในการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการนัดหมายและประสานงานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(สิทธอรวัจน์) อวดสว่าง

วีรศักดิ์ ปลื้มถนอม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรวิภา อึ้งกสิข)

ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

ชุมชนพัฒนา 2

ติดต่อ: นายสุวิทย์ เลิศนากุลวัฒน์ โทรศัพท์ (064) 942 – 9888

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	สุวิทย์ เลิศธนากุลวัฒน์
วัน เดือน ปีเกิด	2 กรกฎาคม 2512
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
ประวัติการศึกษา	มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปริญญารัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์, 2560 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วิทยาศาสตรบัณฑิตการกีฬามหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ, 2563 มหาวิทยาลัยรังสิต ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจ และการเมือง, 2566
ที่อยู่ปัจจุบัน	83 ถนนมหานคร แขวงมหาพฤฒาราม เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร 10500
สถานที่ทำงาน	บริษัท ทีโรลิท (ประเทศไทย) จำกัด กลุ่มบริษัทในเครือ สวารอฟสกี (SWAROVSKI)
ตำแหน่งปัจจุบัน	ผู้อำนวยการฝ่ายขายและการตลาด